

พระราชทานเพลิงศพ

นายสุปิ่น พูลพัฒน์

วัดเทพศิรินทราวาส

วันจันทร์ ที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๑๗

คำปรารภ

ในการพระราชทานเพลิงศพ คุณสุบั้น พูลพัฒน์ ดิฉันและลูก ๆ มีความประสงค์จะจัดพิมพ์หนังสือขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์ และเป็นวิทยาทานแก่ท่านที่เคารพและญาติมิตรทั้งหลาย ในฐานะที่คุณสุบั้นเป็นผู้รวบรวมและเรียบเรียงตำรากฎหมายไว้มากมาย ดิฉันจึงได้หยิบยกเอาบางตอนมาจัดพิมพ์เพื่อเป็นบรรณาการในครั้งนี้

นอกจากนี้ ดิฉันขอขอบพระคุณทุกท่านที่มีไมตรีจิตมาร่วมและช่วยเหลือในงานบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรมและในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณสุบั่น พูลพัฒน์ มา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขออำนาจกุศลที่ดิฉันได้บำเพ็ญมาแล้วและที่จะบำเพ็ญต่อไปในภายหน้า จงเป็นพลังปัจจัยดลบันดาลให้คุณสุบั้น พูลพัฒน์ ประสบแต่อิฏฐคุณมนุญผล เสวยสุขสมบัติในสัมปรายภพ สมดังมโนปณิธานทุกประการ เทอญ

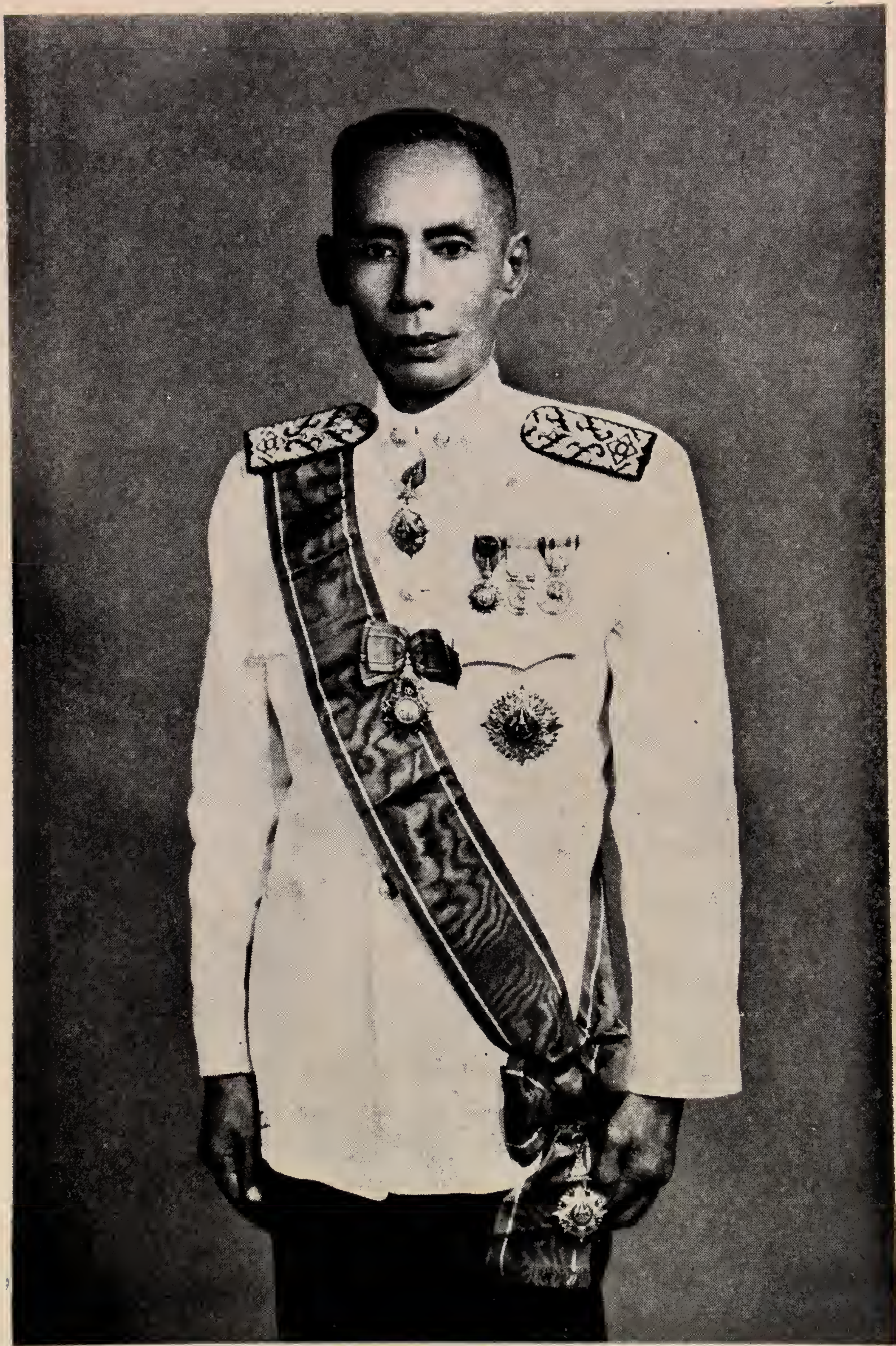
ยุ่น พูลพัฒน์

(นางยุ่น พูลพัฒน์)

นายสุปัน พูลพัฒน์

ชาตะ ๒๖ กรกฎาคม ๒๔๕๖

มรณะ ๒๘ มกราคม ๒๕๑๗

ประวัติ

นายสุปั๋น พูลพัฒน์

นายสุปั๋น พูลพัฒน์ *เกิดเมื่อวันเสาร์ที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๖ ปีฉลู ที่ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นบุตรนายมั่น นางบัง พูลพัฒน์ มีพี่น้องด้วยกันสองคน คือ นายสุปั๋น พูลพัฒน์ และ นางสมหวัง ประชารักษ์ นายสุปั๋น พูลพัฒน์ ได้สมรสกับนางยุ่น (สกุลเดิม ศรีบุญลือ) พูลพัฒน์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ มีบุตรธิดารวม ๖ คน คือ*

๑. นางสายัณห์ พละสูรย์
๒. นายอรุณ พูลพัฒน์
๓. นายเฉลิมชัย พูลพัฒน์
๔. น.ส. จิรพันธุ์ พูลพัฒน์
๕. ว่าที่เรืออากาศตรี วัฒนชัย พูลพัฒน์
๖. นายประกฤติ พูลพัฒน์

การศึกษา

นายสุปั๋น พูลพัฒน์ ได้รับการศึกษาในสถาบันการศึกษา ดังต่อไปนี้

พ.ศ. ๒๔๖๕ ที่โรงเรียนกาฬสินธุ์พิทยาสรรพ์ สำเร็จมัธยมปีที่ ๓
พ.ศ. ๒๔๗๗ สมัครเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และการเมือง
พ.ศ. ๒๔๗๘ สมัครสอบได้ประโยคครูพิเศษมูล (พ.)
พ.ศ. ๒๔๘๑ เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และการเมือง
พ.ศ. ๒๔๘๕ สอบได้ปริญญาตรีธรรมศาสตร์บัณฑิต (ธ.บ.)

มีประวัติในการรับราชการ และดำเนินชีวิตดังต่อไปนี้

พ.ศ. ๒๔๗๒–๒๔๗๔ เริ่มรับราชการเป็นข้าราชการชั้นจัตวา ตำแหน่งครู-

ประชาบาล บ้านท่าแห่ ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๔๗๒ ขณะที่อายุได้ ๑๗ ปี ๗ เดือน ๕ วัน

พ.ศ. ๒๔๗๔–๒๔๗๘ ดำรงตำแหน่งสารวัตรชั้นจัตวา อำเภอกมลาไสย

พ.ศ. ๒๔๗๘–๒๔๘๐ ดำรงตำแหน่งเสมียนมหาดไทย ชั้นจัตวา อำเภอกมลาไสย

พ.ศ. ๒๔๘๐–๒๔๘๔ ดำรงตำแหน่งครูโรงเรียนกาฬสินธุ์พิทยาสรรพ์

พ.ศ. ๒๔๘๔–๒๔๙๐ โอนไปรับตำแหน่งชั้นจัตวา สังกัดกระทรวงยุติธรรมที่จังหวัดมหาสารคาม เป็นรองจ่าศาลแพ่ง และเป็นจ่าศาลจังหวัดมหาสารคาม

พ.ศ. ๒๔๙๐ ดำรงตำแหน่งจ่าศาลจังหวัดอุตรดิตถ์ และย้ายไปรับตำแหน่งผู้พิพากษาศาลแพ่ง กระทรวงยุติธรรม กรุงเทพฯ

๑๐ มี.ค. ๒๔๙๑ ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลอาญา

๙ มิ.ย. ๒๔๙๑ ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลแขวงพระนครเหนือ

๑๑ เม.ย. ๒๔๙๒ ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลจังหวัดแพร่

๒๖ ก.พ. ๒๔๙๕ ลาออกจากราชการ และได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประเภท ๑ จังหวัดกาฬสินธุ์

๒๖ ก.พ. ๒๕๐๐ พ้นจากสภาพการเป็นผู้แทนราษฎรตามวาระตามรัฐธรรมนูญ

๑๕ ธ.ค. ๒๕๐๐ ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท ๑ จังหวัดกาฬสินธุ์

๒๐ ต.ค. ๒๕๐๑ พ้นสภาพการเป็นผู้แทนราษฎรเพราะเหตุยกเลิกรัฐธรรมนูญ

๒ มี.ค. ๒๕๐๒ ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาประจำกระทรวง และช่วยราชการตำแหน่งผู้พิพากษาศาลแพ่ง

๑๖ ส.ค. ๒๕๐๘ ช่วยราชการในตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษาหัวหน้าศาลอุทธรณ์

๑๕ ต.ค. ๒๕๑๐ ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาหัวหน้าศาลประจำกระทรวง

๒๗ พ.ย. ๒๕๑๐ ช่วยราชการในตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษาหัวหน้าศาลอุทธรณ์

๑๘ มี.ค. ๒๕๑๑ ลาออกจากราชการเพื่อไปรับตำแหน่งทางการเมือง

มิ.ย. ๒๕๑๒ ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดกาฬสินธุ์

๑๗ พ.ย. ๒๕๑๔ หมดสภาพยกเลิกรัฐธรรมนูญ

ราชการพิเศษ

๑ ส.ค. ๒๔๘๓ ได้รับแต่งตั้งจากนายกเทศมนตรี เมืองกาฬสินธุ์ เป็นครูสอนหนังสือผู้ใหญ่ ที่โรงเรียนสตรีอนุกูลนารี โดยไม่ขอรับค่าตอบแทน

๓๐ ส.ค. ๒๔๘๓ ได้รับตำแหน่งเป็นผู้บังคับหมู่หน่วยรักษาการณ์ป้องกันภัยทางอากาศ หน่วยที่ ๔ หมู่ที่ ๒ ในเขตเทศบาลเมือง โดยไม่รับค่าตอบแทน

๗ พ.ค.– ๙ มิ.ย. ๒๔๙๑ ช่วยราชการศาลจังหวัดมีนบุรี

๑๖ เม.ย.–๑๓ ส.ค. ๒๕๐๘ ช่วยราชการตำแหน่งผู้พิพากษาศาลจังหวัดลพบุรี

ราชการพิเศษตำแหน่งทางการเมือง

สมัยที่ ๑ พ.ศ. ๒๔๙๕–๒๕๐๐ เป็นกรรมาธิการสามัญ พิจารณาร่าง พ.ร.บ. ต่าง ๆ

สมัยที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๐๐–๒๕๐๑ เป็นกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาร่าง พ.ร.บ. ต่าง ๆ

สมัยที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๑๒–๒๕๑๔ เป็นรองประธานสภาผู้แทนราษฎร คนที่ ๑ และเป็นหัวหน้าคณะผู้แทนไทย ในการไปเจรจาเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีกับสาธารณรัฐกัมพูชา

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

๔ ธ.ค. ๒๔๙๑ เบญจมาภรณ์ช้างเผือก

๔ ธ.ค. ๒๔๙๓ จัตุรถาภรณ์ช้างเผือก

๕ ธ.ค. ๒๔๙๗ ตริตาภรณ์มงกุฎไทย

๕ ธ.ค. ๒๔๙๘ ตริตาภรณ์ช้างเผือก

๕ ธ.ค. ๒๔๙๙ ทวิติยาภรณ์มงกุฎไทย

๕ ธ.ค. ๒๕๑๒ ประถมาภรณ์มงกุฎไทย

คุณพ่อของลูก

ชีวิตสมรสของคุณพ่อ และคุณแม่ ดำเนินไปด้วยความราบรื่น คุณพ่อเป็นคน มีความมานะ พยายามสร้างฐานะทางครอบครัวจนเป็นปึกแผ่น เพื่อลูกจะได้ไม่ลำบาก ต่อไปในภายภาคหน้า คุณพ่อเป็นผู้มีใจโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อญาติพี่น้อง เพื่อน บ้าน และคนทั่ว ๆ ไป คุณพ่อเป็นคนที่ใกล้ชิดกับประชาชนเสมอ คุณพ่อเป็นคนสุขุม เยือกเย็น รักความยุติธรรม ซื่อสัตย์สุจริต

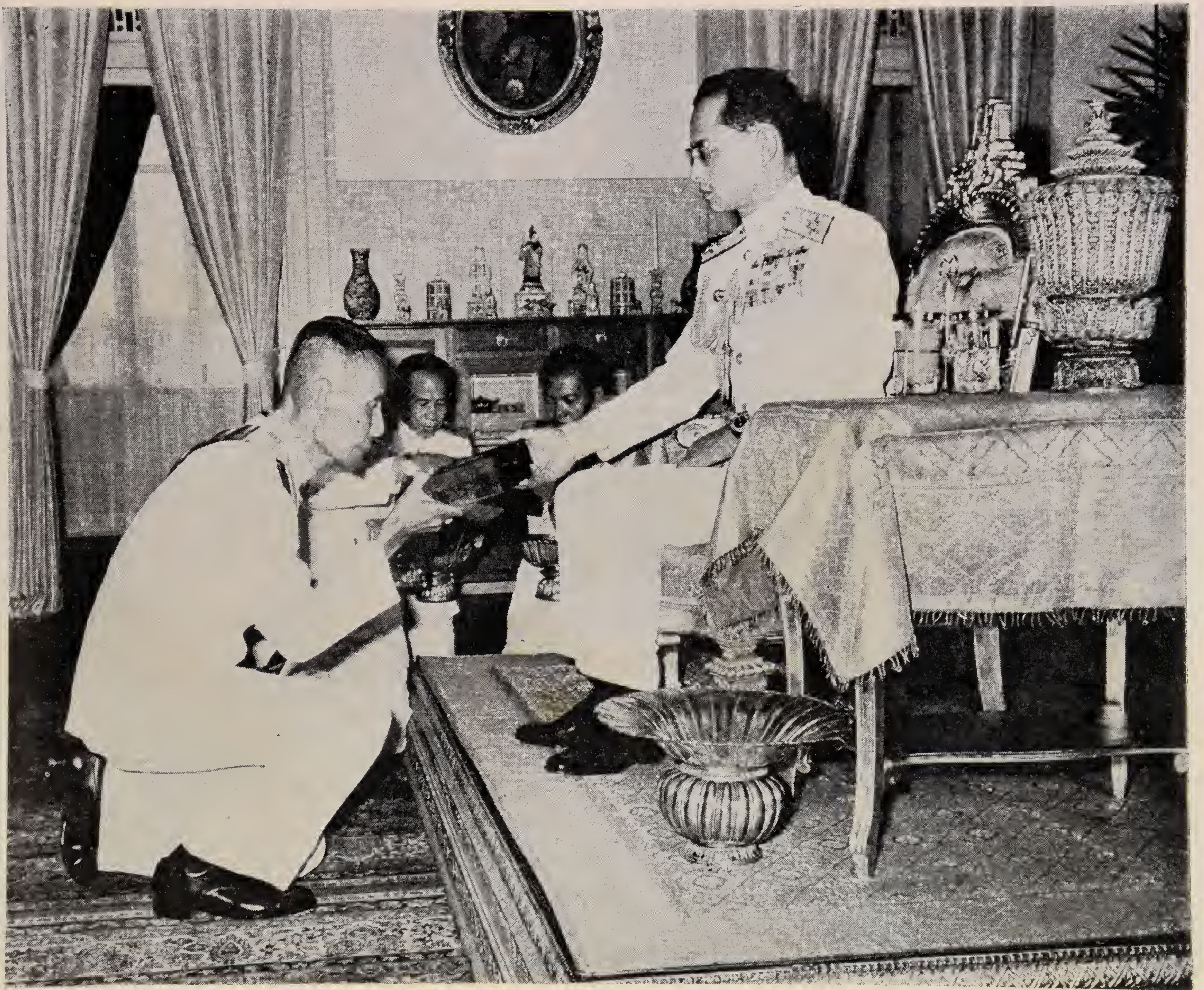
- คุณพ่อเป็นนักต่อสู้ที่ดี ในการดำเนินชีวิตของการเป็นทนายความ
- คุณพ่อเป็นครูที่ดี และเป็นอาจารย์อบรมวิชากฎหมาย มีลูกศิษย์ มากมายทั่วไป
- คุณพ่อเป็นนักเขียนที่ดี เป็นผู้รวบรวม และเรียบเรียงกฎหมาย ทั้ง แพ่งและอาญา คุณพ่อได้รวบรวมเรียบเรียงไว้หลายเล่ม และจำหน่าย ไปทั่วประเทศ

คุณพ่อเป็นคนรูปร่างสูงใหญ่ ผิวคล้ำ เสียงดังกังวาน เนื่องจากคุณพ่อเป็นนักสู้ มามาก สู้ทั้งด้านฐานะทางครอบครัว จนเป็นปึกแผ่นมั่นคง ที่ต่อสู้มากคือ การรณรงค์หา เสียงเลือกตั้งผู้แทน ธรรมดาท่านเป็นคนแข็งแรง แต่เมื่อบุกมาก ๆ ก็ย่อมเป็นธรรมดาสังขาร ย่อมทรุดโทรมไปบ้างเป็นธรรมดา ด้วยความมานะต่อสู้ในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ซึ่งเป็นสมัยสุดท้าย ในชีวิตการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของคุณพ่อ ร่างกายเริ่มทรุดลง เมื่อมีโรคหัวใจเข้า แทรก คุณพ่อเป็นโรคเส้นโลหิตที่หัวใจตีบ และโรคความดันต่ำ ซึ่งก่อนที่จะได้รับเลือกตั้ง เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร คุณพ่อก็เป็นโรคนี้อยู่แล้ว ได้รับการรักษาจากนายแพทย์ผู้ เชี่ยวชาญก็พอทุเลา แต่ยังไม่หายขาด การสมัครผู้แทนครั้งสุดท้ายของท่าน นายแพทย์ผู้ รักษาก็ได้ห้ามและให้ระวังตัวให้มาก ท่านก็เชื่อ แต่ด้วยใจรักและเป็นนักสู้ที่แท้จริง ท่านก็ ลงไปสมัคร และได้รับเลือกในที่สุด ระยะที่ทำหน้าที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนครั้งหลังนี้ อาการ

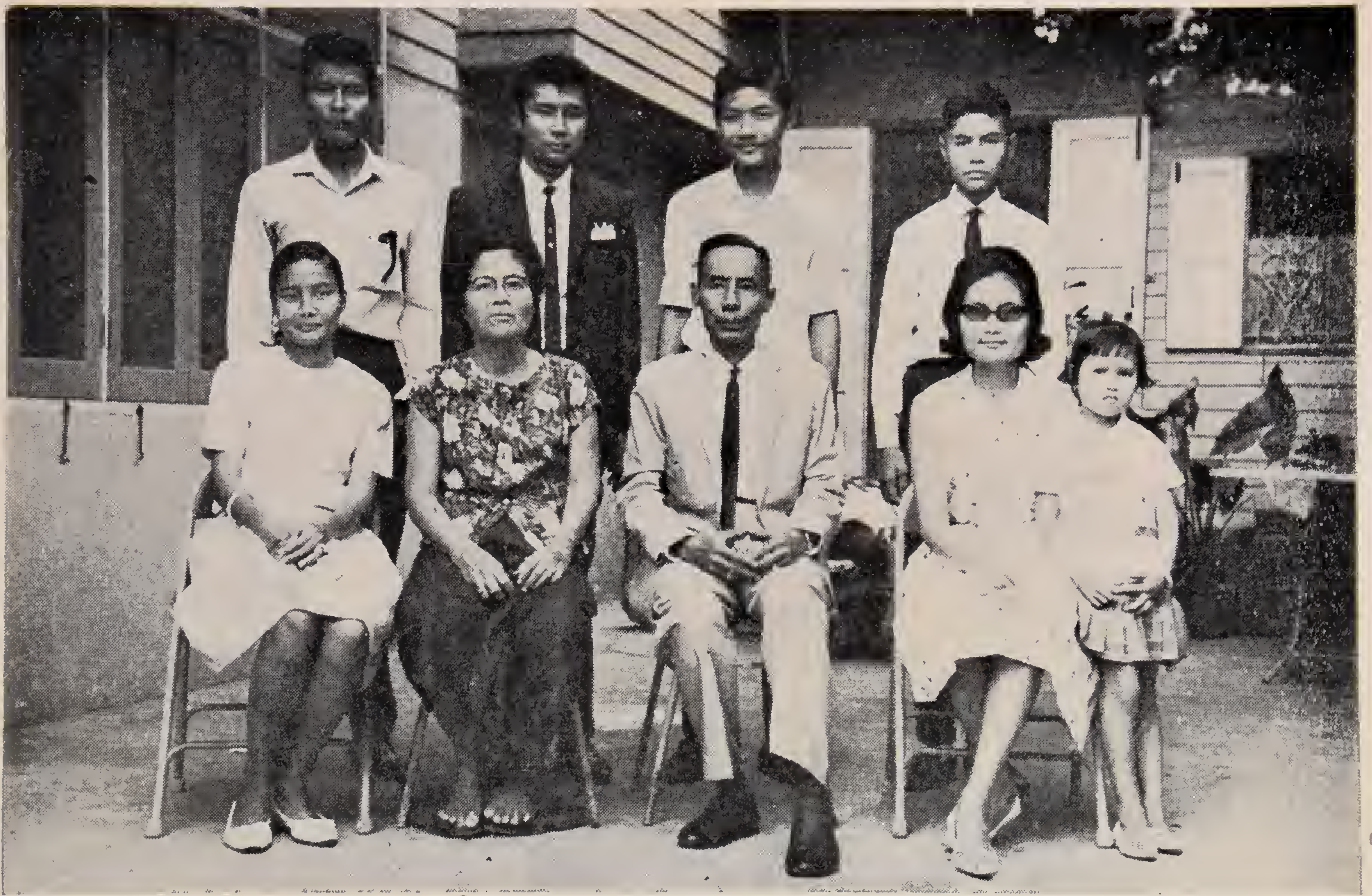
ของโรคประจำตัวของท่านเป็นไปแบบธรรมดา ท่านไปทำงานตามปกติ แต่ลูก ๆ รู้สึกว่าอาการของคุณพ่อระยะนั้นดีกว่าแต่ก่อนมาก ต่อมาระยะหลัง ๆ ที่ได้รับตำแหน่งรองประธานสภาผู้แทน ท่านต้องทำหน้าที่พิจารณา พ.ร.บ. ต่าง ๆ ทั้งกลางวัน และกลางคืน ทำให้ท่านต้องพัก และต้องเข้ารักษาตัวใน ร.พ. เป็นครั้งแรกในชีวิต ท่านรักษาตัวอยู่นาน จนกระทั่งอาการของโรคดีขึ้น ตั้งแต่ออกจากโรงพยาบาล พ.ศ. ๒๕๑๓–๒๕๑๔ อาการของท่านดีขึ้นมาก และท่านก็ยังแข็งแรง เดินทางไปไหนมาไหนได้ เวลาว่างอยู่กับบ้าน ท่านแต่งตำรากฎหมายของท่านเป็นประจำ ชีวิตประจำบ้านของท่าน เช้าถึงบ่าย ๒ โมง ท่านจะนั่งแต่งตำรากฎหมายต่าง ๆ จากบ่าย ๒ โมง–๔ โมง ท่านจะนอนพักผ่อนเป็นประจำ ตื่นนอน ท่านก็จะออกกำลังกายรอบ ๆ บ้าน หลังจากนั้นก็พักผ่อน กลางคืนท่านก็พักผ่อนไม่เกิน ๔ ทุ่ม เป็นชีวิตประจำวันถ้าท่านอยู่กับบ้าน และ ๕–๖ เดือนที่ผ่านมาก่อนจะถึงวันสุดท้ายของท่าน อาการโรคของท่านก็ไม่มีอะไรผิดปกติเลย นอกจากท้องผูกบ้าง ท้องเดินบ้าง ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดา แต่คุณแม่ และลูก ๆ ก็ไม่เคยไว้วางใจเลย เพราะต่างก็รู้ ๆ อยู่ว่าโรคหัวใจนี้วายเอาง่าย ๆ คุณแม่อยู่บ้านเป็นประจำ ท่านเป็นคนคอยดูแล และสังเกตคุณพ่ออยู่ตลอดเวลา แต่ความตายมันไม่ได้บอกใครล่วงหน้า เช่นเดียวกับคุณพ่อ ในวันสุดท้ายของชีวิต คุณพ่อท่านก็พักผ่อนเป็นประจำวัน ในวันนั้น เช้าถึงบ่าย ๓ โมงเย็น ท่านก็ยังสดชื่น เล่นหัวกับลูก ๆ หลาน ๆ ยิ้มแย้มแจ่มใสเหมือนไม่มีอะไร ท่านพักผ่อนบ่าย ๓ โมงเย็น บ่าย ๓ โมง ๑๐ นาที ทุกคนถึงได้ทราบว่าคุณพ่อได้จากคุณแม่ และลูก ๆ ไปเสียแล้วโดยไม่มีวันกลับ ท่านจากไปในลักษณะสงบ ในท่านอนพักผ่อนของท่านเป็นประจำ ซึ่งใครได้พบเห็นในระยะนั้นจะไม่รู้เลยว่าคุณพ่อได้สิ้นลมหายใจไปแล้ว ลักษณะของคุณพ่อเหมือนคนนอนหลับธรรมดา ซึ่งทุก ๆ คนก็ว่าท่านเป็นบุคคลที่มีบุญ ท่านสำเร็จแล้วทุกอย่าง โดยสมบูรณ์ในชีวิตของท่าน

รวมอายุได้ ๖๐ ปี ๖ เดือน ๒ วัน

ยี่สิบแปดมกราพาจิตเศร้า
พ่อจากเราอย่างไม่กลับแลลับหาย
พ่อจากไปลูก—ลูกเศร้าอยู่มิวาย
แม่ไม่คลายทุกข์โศกโลกมืดมัว

พ่อเคยทำแต่ความดีมิรู้สร่าง
พ่อเคยสร้างอนาคตจนสดใส
พ่อเคยเป็นแต่ผู้ให้ตลอดไป
มีคราใดบ้างหนอพ่อขอคน

พ่อเป็นพ่อที่ประเสริฐเลิศมนุษย์
ไม่เคยหยุด, แพ้ความยากสู้ถากถาง
สร้างชีวิตอันสดใสให้แนวทาง
ให้ลูกสร้างแต่ความดีมีศีลธรรม

พ่อเคยเป็นครูดีมีลูกศิษย์
พ่อผลิตกำลังคนมหาศาล
รวมทั้งผู้พิพากษา—อัยการ
ทั่วทุกสารทิศถ้วนล้วนศิษย์ดี

พ่อเคยเป็นผู้พิพากษามามากหลาย
ไม่เคยคลายความยุติธรรม, สม่ำเสมอ
ผู้เคยพบ, เสวนา, และเพื่อนเกลอ
จะร้องเออ, เขาสถิตย์ยุติธรรม

พ่อเคยเป็น ส.ส. พ่อเคยสู้
พวกศัตรู, ด้วยธรรมะ น่าสรรเสริญ
แม้อมิตรหวังพิฆาตให้ยับเยิน
พ่อกลับเมิน, ทำดีตอบแถมขอบใจ

พ่อเคยเป็นรองประธานสภาสง่าสม
เพื่อนนิยมชมเปาะว่าเหมาะเหลือ
ทุ่มกำลัง, กาย, ใจ, ให้จุนเจือ
และเอื้อเฟื้อเพื่อนพ้องพี่น้องตน

นับแต่นี้ต่อไปใครไหนเล่า
จะคอยเฝ้าช่วยเหลือจุนเจือหนู
จะมีใครที่ไหนคอยเป็นครู
คอยเลี้ยงดูเอาใจใส่เมื่อภัยมา

พวกลูกลูกยังไม่ได้ทดแทนคุณ
พ่อก็ผลุนผลันจาก, ยากนักหนา
ที่จะพ้นจากทุกข์, โศก, เวทนา
ขอชาติหน้าเป็นลูกพ่ออีกต่อไป

ขอให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์
ได้ไปผุดสถิตย์อยู่ ณ สรวงสวรรค์
มีความสุขทุกทิวาราตรีพลัน
เกษมสันต์ในสัมปรายภพเทอญ

คำไว้อาลัย

คำไว้อาลัย

คุณสุปั๋น พูลพัฒน์ ได้จากไปอย่างน่าเสียดาย เมื่อยังมีชีวิตอยู่ ได้ประกอบคุณงามความดี ทำประโยชน์แก่ครอบครัวและสังคมอย่างน่าสรรเสริญผู้หนึ่ง ข้าพเจ้ารู้จักคุ้นเคยกันตั้งแต่ก่อนที่คุณสุปั๋น พูลพัฒน์ เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีความพอใจในบุคคลิกลักษณะที่แสดงถึงความสุภาพเรียบร้อย ตรงไปตรงมา พูดจริงทำจริง และเชื่อในความรู้ความสามารถทางกฎหมายของคุณสุปั๋น พูลพัฒน์ ทุกท่านที่สนใจศึกษาหาความรู้ในวิชากฎหมาย ย่อมทราบดีว่า ชุดหนังสือคำอธิบายประมวลกฎหมายอาญาเรียงตามมาตรา ที่คุณสุปั๋น พูลพัฒน์ จัดทำเผยแพร่ มีคุณค่าให้ประโยชน์แก่การศึกษาเพียงใด ผู้ที่มีวิชาความรู้และสามารถถ่ายทอดวิชาความรู้นั้นให้แก่ผู้อื่นได้อย่างจริงจัง เป็นหลักฐานเช่นนี้ ชื่อว่าได้สร้างความเจริญให้แก่สังคมและชาติบ้านเมืองอย่างน่าสรรเสริญ ฉะนั้น แม้ชีวิตร่างกายจะแตกดับสลายไป แต่คุณงามความดีที่ได้สร้างไว้ ยังคงปรากฏอยู่ข้างหลังอย่างไม่มีวันสูญสลาย เป็นอนุสรณ์ให้ผู้ที่อยู่ข้างหลัง ระลึกถึงด้วยความอาลัย

คุณสุปั๋น พูลพัฒน์ ได้เกิดมาพร้อมกับได้สร้างคุณงามความดีไว้แล้ว จึงขอให้คุณงามความดีนั้นได้บันดาลให้ดวงวิญญาณบริสุทธิ์ผ่องใส ประสบแต่ความสงบสุขในสัมปรายภพตลอดไปชั่วกาลนาน.

พลตำรวจเอก *ป. รุจิรวงศ์*

(ประเสริฐ รุจิรวงศ์)

๗ มีนาคม ๒๕๑๗

แด่สุปัน

สุปั่น พูลพัฒน์ เป็นเพื่อนเสมือนญาติของข้าพเจ้า คบหากันมานับจำนวนด้วยสิบ ๆ ปี ได้เห็นน้ำจิต น้ำใจกันอย่างใกล้ชิด สุปั่นเป็นคนไม่เคยเอาเปรียบเพื่อน ไม่เคยทำให้เพื่อนลำบากยากใจ มีอะไรที่สุปั่น จะช่วยธุระของเพื่อนได้ เป็นไม่ปฏิเสธ ตั้งใจทำด้วยความเต็มใจ หวังจะให้เกิดประโยชน์จริง ๆ การที่สุปั่นได้รับเลือกตั้งจากประชาชนกาฬสินธุ์ตลอดมา และการที่สุปั่นได้รับเลือกให้เข้าดำรงตำแหน่งรองประธานสภาผู้แทนนั้น เป็นการพิสูจน์ให้เห็นชัดในความรักความเคารพ และความศรัทธาของบรรดาเพื่อน ๆ ซึ่งมีต่อสุปั่นอย่างสูงยิ่ง การจากไปอย่างกระทันหันของสุปั่น ได้ยังความสลดใจและสะเทือนใจอย่างแรง มาสู่ข้าพเจ้าและเพื่อนฝูงของสุปั่นโดยทั่วไป ทุกคนเสียดายและอาลัยสุปั่นอย่างสุดจะพรรณนาได้

ในโอกาสแห่งการพระราชทานเพลิงศพสุปั่นวันนี้ ข้าพเจ้าขอตั้งสัตยาธิษฐาน ขออำนาจแห่งความสัตย์สุจริต และความปรารถนาอันดีซึ่งข้าพเจ้ามีอยู่ต่อมวลมิตร จงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณอันซื่อและสะอาดบริสุทธิ์ของสุปั่น สถิตสถาพรเป็นสุขสงบอยู่ในสัมปรายภพชั่วกาลนิรันดร เกิดชาติใดขอให้เราได้เป็นมิตรกันเช่นในชาตินี้ตลอดไป เทอญ

ประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์

คำไว้อาลัย

ข้าพเจ้ารู้จักกับ คุณสุบิน พูลพัฒน์ เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๔๙๕ ในขณะที่คุณสุบิน ฯ เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จ. กาฬสินธุ์ งานในหน้าที่ราชการทั้งของคุณสุบิน ฯ และข้าพเจ้า ทำให้ข้าพเจ้ามีความคุ้นเคยสนิทสนมกับคุณสุบิน ฯ มากขึ้นตามลำดับ ต่อมาเมื่อคุณสุบิน ฯ พ้นจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร งานในหน้าที่การงานทำให้ข้าพเจ้าและคุณสุบิน ฯ ห่างเหินกันไประยะหนึ่ง แต่ก็ได้พบปะกันเป็นครั้งคราวในงานสังคม ภายหลังได้รับทราบว่าคุณสุบิน ฯ ได้กลับเข้ารับราชการใหม่อีกครั้งหนึ่ง โดยรับตำแหน่งเป็นผู้พิพากษาประจำกระทรวง เมื่อประมาณปี ๒๕๐๒ จนกระทั่งดำรงตำแหน่งเป็นหัวหน้าผู้พิพากษาประจำกระทรวง ต่อมาในปี ๒๕๑๒ วิถีชีวิตทางการเมืองทำให้ คุณสุบิน ฯ และข้าพเจ้าได้พบปะกันบ่อยครั้ง และหน้าที่การงานเกี่ยวข้องกันเป็นประจำอีกครั้งหนึ่ง เมื่อคุณสุบิน ฯ ได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จ. กาฬสินธุ์ และได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งรองประธานสภาผู้แทนราษฎรคนที่ ๑ ด้วย

ตลอดระยะเวลาที่ได้รู้จักกับคุณสุบิน ฯ เป็นต้นมา ข้าพเจ้ารู้สึกว่าคุณสุบิน ฯ มีหลายสิ่งหลายอย่างที่นิยมนับถือ มีความสันโดษ มีความยุติธรรม ซื่อสัตย์สุจริต เชื่อมั่นในตนเอง มีอุดมการณ์ที่สูงส่ง ชีวิตในราชการ คุณสุบิน ฯ ไม่เคยมีข้อด่างพร้อย และเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เพื่อนราชการด้วยกัน ครั้นเมื่อคุณสุบิน ฯ หันมาใช้ชีวิตนักการเมือง คุณสุบินฯ ก็เป็นนักการเมืองที่ดีเยี่ยม รู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาว รู้จักวางตน รู้จักหน้าที่ ชีวิตในทางการเมืองของคุณสุบิน ฯ จึงเป็นแบบฉบับและตัวอย่างที่ดีของนักการเมืองรุ่นหลัง ๆ

เมื่อข้าพเจ้าได้รับทราบข่าวมรณกรรมของคุณสุบิน ฯ ข้าพเจ้ารู้สึกเศร้าสลดใจเป็นอย่างยิ่ง มีความรู้สึกเสมือนว่าวงการเมืองของเมืองไทยได้สูญเสียนักการเมืองที่ดีและมีอุดมการณ์อันสูงส่งผู้หนึ่งไป และแม้ว่าการเกิด แก่ เจ็บ ตาย จะเป็นเรื่องธรรมดาของมนุษย์ทุกรูปทุกนาม ไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ก็ตาม แต่การด่วนจากไปอย่างไม่มีวันกลับของ

คุณสุบั้น ฯ ในครั้งนี้ ก็ทำให้ข้าพเจ้าอดที่จะเสียใจและเสียดายไม่ได้ ตลอดชีวิตของคุณสุบั้นฯ ได้ประกอบแต่คุณงามความดีที่สูงเด่นมาจนถึงอวสานแห่งชีวิต ฉะนั้น การสูญเสียคุณสุบั้น ฯ ไป จึงไม่เพียงแต่จะนำความเศร้าสลดใจ ความอาลัย มาสู่ครอบครัวคุณสุบั้น ฯ เท่านั้น ยังนำความเศร้าสลดเสียใจ และเสียดายมาสู่เพื่อนฝูง ญาติสนิท มิตรสหายทุกคนด้วย

ด้วยเดชะแห่งกุศลผลบุญที่คุณสุบั้นฯ ได้กระทำไว้ และผลบุญที่ญาติมิตรได้บำเพ็ญอุทิศให้ จงเป็นพลวะปัจจัยบันดาลให้คุณสุบั้น ฯ ได้ประสบสุขเกษมศานต์ตามสมควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพทุกประการ

พลตำรวจเอก *พิชัย กุลละวณิชย์*
(พิชัย กุลละวณิชย์)
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

คำไว้อาลัย

คุณสุบิน พูลพัฒน์ ได้อำลาจากชีวิตตุลาการมาสู่เวทีการเมืองด้วยการสมัครผู้แทน จังหวัดกาฬสินธุ์อยู่ ๒ สมัย จริงอยู่ ในวงการสถาบันของนิติบัญญัติได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์กันว่ามี ส.ส. น้ำเน่าหรือมือเน่าทำนองนั้น เพราะการยุบสภาครั้งใดฝ่ายบริหารเป็นผู้ประกาศยุบ คู่ปรับของฝ่ายบริหารคือ ฝ่ายนิติบัญญัติ ก็จำเป็นต้องถูกประนาม และผู้ถูกยุบก็หมดปากเสียง ก็จำต้องยอมรับกรรม คนจำนวนมากดีบ้างชั่วบ้างย่อมมีคละเคล้ากันไปและย่อมเป็นไปเหมือนกัน ทุกกลุ่มทุกสังคม ใครจะปฏิเสธไม่ได้ ในทำนองเดียวกัน คนดีคนหวังดีก็ย่อมมีอยู่ในทุกส่วนของสังคม คุณสุบิน พูลพัฒน์ เข้ามาสู่ชีวิตการเมืองด้วยความหวังดีและปรารถนาดีในฐานะที่ใกล้ชิดกับข้าพเจ้า โดยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนครั้งสุดท้ายเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒ นี้ คุณสุบิน ฯ ได้รับเลือกตั้งเป็นรองประธานสภาคนที่หนึ่งและข้าพเจ้าเป็นประธานสภาผู้แทนอยู่ เราได้มีการหารือและปรึกษาการงานกันอยู่เสมอ จึงรู้ว่า คุณสุบิน ฯ เป็นคนดี หวังดีต่อผลงาน เป็นนักวิชาการที่ค้นคว้าตำรับตำรา รวมทั้งเป็นคนมีอุดมคติ เคารพต่อเหตุผล คุณสุบิน ฯ มักจะรับฟังคำตำหนิติเตียนจากทุกคนและเก็บเอามาคิดไตร่ตรอง จนบางครั้งแลดูเป็นคนเจ้าวิตกกังวลไป แต่โดยใจก็เพื่อทราบข้อเท็จจริงและแก้ไขในสิ่งที่เขาว่านั้นนั่นเอง คุณสุบิน พูลพัฒน์ ได้กระทำหน้าที่แทนข้าพเจ้าบ่อยครั้ง เวลาข้าพเจ้าไม่อยู่ไปราชการต่างประเทศ และแทนครั้งหนักที่สุดดูเหมือนจะเมื่อครั้ง พ.ร.บ. งบประมาณ ฯ บังเอิญขณะนั้น ข้าพเจ้าป่วยโดยอุบัติเหตุอยู่และคุณสุบิน ฯ ทำหน้าที่แทนได้เป็นอย่างดี ซึ่งทุกท่านย่อมทราบดีอยู่แล้วว่า การควบคุมการประชุมของสภาผู้แทนนั้นไม่เหมือนการประชุมสภานิติบัญญัติ เป็นที่น่าเสียดายว่า ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ได้เข้าสู่สภานิติบัญญัติเมื่อวันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๑๗ และคงจะประกาศใช้แล้วมีการเลือกตั้งกันต่อไป ท่วงทีบทบาทของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่นี้คงจะเปิดโอกาสให้บรรดาผู้แทนได้กระทำหน้าที่ตลอดจนความรับผิดชอบของตนมากขึ้น คุณสุบิน ฯ ไม่มีโอกาสที่จะเข้ามามีบทบาทร่วมด้วย ทำให้สถาบันนี้ขาดผู้แทนที่ดีไปเสียคนหนึ่ง

ความตายเป็นของไม่เที่ยงและไม่มีใครสามารถยับยั้งความตายได้ แต่อย่างไรก็ตาม ในชีวิตของคนเราชีวิตหนึ่ง ๆ นั้นก็จงสร้างแต่กรรมดีให้สมกับที่เกิดมาเป็นคน ย่อมจะเป็นบุญกุศล แก่ตนเอง ครอบครัว สังคมและประเทศชาติ ในชีวิตของคุณสุบั่น พูลพัฒน์ได้กระทำดีมาโดยตลอด ทั้งด้านสัมมาอาชีว สัมมาวายาโมและสัมมาสติ การจากไปของคุณสุบั่น พูลพัฒน์ย่อมเป็นที่อาลัยแก่บรรดาญาติและมิตรสหายโดยทั่วไป ขอให้กรรมดีของคุณสุบั่น พูลพัฒน์ที่ได้กระทำมา จงบันดาลให้วิญญาณของคุณสุบั่น พูลพัฒน์จงประสบสุขในสัมปรายภพโดยทุกประการ

พลตรี *ศ. สิริโยธิน*

สภานิติบัญญัติแห่งชาติ

แด่ สุบิ่น-ปิยมิตรของทุกคน

เป็นเวลา ๒๐ ปีกว่า ๆ ที่ข้าพเจ้าได้รู้จักกับสุบิ่น พูลพัฒน์ ในสภาผู้แทนราษฎร เมื่อได้ทำการวิสาสะกันนานเข้า ๆ จนกระทั่ง ได้ร่วมเดินทางไปอินเดีย และสหภาพโซเวียตรัสเซียด้วยกัน ข้าพเจ้าจึงยิ่งเพิ่มความรักและความสนิทสนมขนาดอาจเรียกได้ว่าเป็น *"เพื่อนตาย"* ของกันและกัน เขาชอบเรียกชื่อล้อข้าพเจ้าว่า *"โฮจิมินห์"* ตามอย่างนายยงยุทธ พึ่งภพ อดีต ส.ส. อุบลราชธานี และนายนาถ เงินทาบ อดีต ส.ส. จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดอุบลราชธานี ทั้งนี้ คงจะเนื่องจากข้าพเจ้าชอบพูดเข้าข้างคนญวนและเห็นใจคนญวนอพยพอยู่เสมอมา ส่วนข้าพเจ้าก็เรียกเขาว่า "ไอ้ค่อม" ทั้งนี้ เพราะความหลังโกงของเขา

ตลอดเวลาที่รู้จักมา ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นสุบิ่น แสดงความโมโหฉุนเฉียว และไม่เคยฟังเขานินทาเพื่อนลับหลัง เมื่อมีความคิดเห็นอะไร มักชอบพูดจาแบบโผงผางตรงไปตรงมา และพูดต่อหน้าทันที พฤติการณ์เช่นนี้แสดงให้เห็นว่าเพื่อนเป็นคนมีนิสัยซื่อสัตย์และตรงไปตรงมา หรือพูดง่าย ๆ ว่า เป็นคนน่าคบด้วยประการทั้งปวง

ใคร ๆ ก็รู้ว่า สุบิ่นมีอดีตเป็นผู้พิพากษามาก่อนที่จะโดดเข้ามาเล่นการเมือง แม้ว่าความรู้เดิมของเพื่อนจะไม่ผ่านชั้นมัธยมบริบูรณ์ ค่อนข้างจะรู้ภาษาต่างประเทศน้อย ไม่สามารถจะค้นคว้าอ่านตำรับตำราภาษาอื่นนอกจากภาษาไทยได้ แต่ในด้านภาษาไทย หรือข้อกฎหมายต่างประเทศที่เขาแปลออกมาเป็นภาษาไทยแล้ว สุบิ่นอ่านและจำได้อย่างขึ้นใจ โดยเฉพาะกฎหมายไทย เพื่อนฝูงหลายคนต้องยอมรับว่า เขาเป็นตัว **"ตู้กฎหมายเคลื่อนที่ได้ !"** เพราะฉะนั้น เมื่อเขารวบรวมและทำคำอธิบายคำพิพากษาศาลฎีกา เขาจึงได้รับความเชื่อถือทั่วไป

ในสมัยมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๒ แม้ว่าข้าพเจ้ากับสุบิ่นจะไม่ได้ร่วมพรรคกันอย่างเดิมอีก แต่เราก็ติดต่อและไปมาหาสู่กันเสมอ และข้าพเจ้าเป็นผู้เสนอให้เขาเป็นรองประธานสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งครั้งแรกมีหลายท่านสงสัยอยู่ว่าเขา

จะทำหน้าที่นั้นไม่ได้ดีพอ เพราะเป็นคนขาดความเด็ดขาด แต่เมื่อเขาได้ขึ้นนั่งทำหน้าที่แทนประธาน กลับปรากฏว่าเขาทำหน้าที่ได้ดี แม้ พล.อ. กฤษณ์ สีวะรา อดีตรองเลขาธิการพรรคสหประชาไทย และผู้บัญชาการทหารบกปัจจุบันนี้ ก็ถึงออกปากชมเชยว่าสุปั่นมีความเด็ดขาด และเข้มแข็งผิดจากรูปร่างผอมโย่งและหลังค่อมของเขามากทีเดียว

ข้าพเจ้ารักสุปั่นและหวังเสมอว่า เราจะต้องได้ร่วมงานการเมืองกันอีกนาน แต่แล้วจู่ ๆ เพื่อนรัก, ยอดมหามิตรผู้นี้ก็จากไปอย่างผิดคาด เมื่อคุณฉันท์ จันทชุม อดีต ส.ส. ร้อยเอ็ด โทรศัพท์บอกก็เกือบไม่เชื่อ ถ้าหากพญามัจจุราช ซึ่งว่ากันว่าเป็นผู้มีหน้าที่เรียกวิญญาณของคนบนโลกลงไปนั้นมีจริง น่ากลัวว่าพญามัจจุราชคงจะสติวิปลาสไปชั่วขณะ เพราะสุปั่นยังไม่ควรถึงที่ตาย เขายังมีสมรรถภาพที่จะทำประโยชน์ให้แก่สังคมมนุษย์ได้อีกมากมาย น่าเสียดายมากจริง ๆ

ด้วยอานิสงส์แห่งคุณความดีที่เพื่อนได้ปฏิบัติตลอดเรื่อยมา ถ้าดวงวิญญาณของเพื่อนจะสิงสถิตย์อยู่ในวิมานแดนใด ขอได้โปรดรับรู้เถิดว่า ทุกคนมีความระลึกถึง และตั้งใจจะเจริญรอยตามนิสัยของเพื่อน ขอให้เพื่อนจงไปสู่สุคติในสัมปรายภพตามควรแก่อัตตภาพเถิด

ญวง เอี่ยมศิลา

คำไว้อาลัย
คุณลุง สุบั่น พูลพัฒน์

เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นของธรรมดา มนุษย์ทุกผู้ทุกนาม ตลอดถึงสัตว์ทุกชนิด ต้องประสบกันทุกถ้วนหน้า เว้นแต่จะช้าหรือเร็วต่างกันเท่านั้น

เมื่อมีการจากพรากสูญเสีย แต่ละครอบครัวก็ย่อมจะมีความเศร้าโศกสลดเกิดขึ้น ยิ่งท่านผู้จากไปมีคุณธรรม ความดี มีประโยชน์แก่สังคม และเป็นที่เคารพรักของบุคคลทั่วไป เมื่อมาจากไปในขณะที่ยังไม่สมควร ความเศร้าสลดจะมาสู่ผู้อยู่เบื้องหลัง อย่างเหลือที่จะคณานับ

คุณลุงสุบั่น พูลพัฒน์ ก็เป็นบุคคลขั้นแนวหน้าผู้หนึ่งของจังหวัดกาฬสินธุ์ จึงหวังว่าชาวจังหวัดกาฬสินธุ์ทั้งมวล ก็ย่อมจะมีความเสียดายและอาลัยอาวรณ์ไม่น้อยไปกว่าผมและครอบครัว คุณลุงสุบั่น พร้อมด้วยครอบครัวมีความสัมพันธ์รักใคร่กันมานานยิ่งกว่าญาติอันสนิทบางคน (วิสสาสะ ปรมา ญาติ) ผมและครอบครัวก็ได้มอบความเคารพรักในฐานะท่านเป็นญาติผู้ใหญ่ส่วนหนึ่งด้วย

ในสมัยท่านจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ครั้งสุดท้าย และมีนายพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ เป็นอธิบดีกรมตำรวจ ได้มีคำสั่งลับเฉพาะ *ให้ผมเป็นผู้ติดตาม คุณลุงสุบั่น ซึ่งเป็น ส.ส. ในขณะนั้น* คุณลุงสุบั่น จะเดินทางไปทางไหน เว้นพระนครธนบุรี จะเป็นทางภาคเหนือ ทางภาคใต้ และทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็ตาม ผมจะต้องติดตามไปเสมอ การติดตามไปของผมโดยคำสั่งของอธิบดีกรมตำรวจในสมัยนั้น วัตถุประสงค์ก็เพื่อให้การคุ้มครองป้องกันในความปลอดภัยของคุณลุงสุบั่น ซึ่งดูประหนึ่งว่า ผมเป็นมือปืนประจำตัวของคุณลุงสุบั่น แต่เปล่าเลย ผมไม่ใช่นักแม่นปืน และไม่ใช่พวกเสือปืนไว คนเช่นผมก็ควรเป็นพวกนักปืนผีดนั่นแหละมากกว่า

ดังนั้น ผมจึงได้ทราบถึงอุปนิสัยอันแท้จริงของคุณลุงสุปั่นพอสมควร ซึ่งอาจกล่าวได้ในที่นี้ว่า คุณลุงสุปั่นท่านเป็นคนดีมีคุณธรรมสูง เป็นการสมควรแล้วที่ท่านเคยเป็นผู้พิพากษาตุลาการมานาน ท่านเป็นคนมุ่งบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวมโดยเฉพาะ และการเป็นนักการเมืองของท่านนั้นก็เป็นการเหมาะสมอย่างยิ่ง ไม่มีการตลบตะแลงหลอกหลอนผู้หนึ่งผู้ใด ให้เกิดมีการระคายเคืองกินแหนงแคลงใจ *ท่านเข้ากับพวกราษฎรได้ทุกหมู่เหล่าด้วยความสนิทใจ ไม่มีการเลือกชั้น วรรณะ* ส่วนท่านจะเสนอข้อคิดเห็นใด ๆ ต่อสภานั้นผมไม่เกี่ยว เพราะผมไม่ใช่ผู้แทน ฯ ผมเป็นคนนอกสภา แต่ผมไปสภาเกือบทุกนัดในสมัยท่านจอมพลสฤษดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ผมจะไปทุก ๆ วันประชุม

สิ่งที่ประทับใจผมไม่รู้ลืมนั้น ก็คือ ท่านเป็นคนอยู่แบบง่าย ๆ รับประทานอาหารแบบง่าย ๆ ตามชนบท ในบางครั้งผมกับคุณลุงสุปั่น เข้าไปในครัวหาอาหารรับประทานกันเอง พร้อมกับนั่งยอง ๆ มีอะไรก็นั่งรับประทานกันในครัวสองคน พูดคุยกันไปว่า อันนี้อร่อยดี อันนั้นอร่อยมาก ซึ่งไม่อาจเป็นไปได้ แต่ก็ได้เป็นไปแล้ว และรู้กันเพียงสองคนเท่านั้น

เมื่อ วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๑๗ ซึ่งถือกันว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ตามสมมติ ในปีนี้ผมไม่ไปอวยพรและขอพร เพราะติดธุระจำเป็นทางอื่น ส่วนในปีก่อน ๆ ผมกับภรรยาจะไปมิได้ขาด แต่ในปี ๑๗ นี้ ผมให้ภรรยาไปคนเดียว เมื่อภรรยาไปถึงก็ได้รับการต้อนรับจากท่านทั้งสอง คือคุณป้า และคุณลุง (หมายถึงท่านผู้จากไป) ด้วยอัธยาศัย อันดีเช่นเคยทุกประการ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ทั้งสิ้น ขณะใดที่ผมไป ผมก็ถือว่า บ้านนี้เป็นบ้านญาติผู้ใหญ่ของผมคนหนึ่ง ผมจะเดินเข้าไปในครัวเพื่อหาอาหาร รับประทานเอง และยิ่งกว่านั้นทุกคนในบ้านนี้ จะเป็นลูกหรือจะเป็นหลานก็ตาม เขาจะให้ความรักและสนิทสนมเสมือนผมอยู่ในครอบครัวเดียวกัน อันนี้ก็ประทับใจผมไม่รู้ลืมเช่นกัน เมื่อผมมีสารทุกข์สุกดิบใด ๆ เกิดขึ้น ผมและครอบครัวก็ต้องวิ่งไป เพื่อการปรึกษา และเพื่อการขอร้องตามสมควรแก่กรณี แต่ทุก ๆ ครั้งที่ไป ไม่ทำความผิดหวังให้เกิดขึ้น ซึ่งนับว่าเป็นพระคุณอันล้นเหลือ แต่ต่อไปนี้ ผมจะไปปรึกษาใคร ? และขอร้องใคร ? เมื่อ วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๑๗ ท่านผู้จากไป ได้สั่งกับภรรยาผมไปถึงผมว่า ให้ผมเตรียมตัวไว้ จะพาไปหาเสียง

เลือกตั้ง เพื่อเป็นผู้แทนราษฎรอีกสักครั้งหนึ่ง เมื่อผมได้ฟัง ผมก็ได้เตรียมตัวคอยอยู่แล้วว่าการเดินทางไปหาเสียงเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรนั้นจะมาถึงวันใด

หลังจากวันที่ ๑ มกราคม ๑๗ ผ่านไปแล้วไม่ถึงสิ้นเดือน คือวันที่ ๒๘ มกราคม เวลาประมาณ ๒๓.๐๐ น. เศษ มีเรืออากาศตรี วัฒนชัย พูลพัฒน์ บุตรชายคนที่ ๕ พร้อมด้วยภรรยาและเพื่อนได้ไปที่บ้านผม และในขณะนั้นผมก็ได้ขึ้นไปนอนแล้ว คงเหลือแต่บุตรสาวซึ่งกำลังดูหนังสืออยู่ ได้มองเห็นรถเก๋งคันใหญ่มาจอดที่หน้าบ้านในยามวิกาลเช่นนั้น ก็เป็นที่ผิดสังเกต และทันใดนั้นเขาก็ได้กดออดเรียก บุตรสาวของผมได้วิ่งลงมาและเปิดไฟ ถามว่า ใคร–ใคร มาจากไหน ยังไม่ยอมเปิดประตู เพราะว่าขณะนี้ พวกผู้ร้ายผู้ดีมีมาก ต้องสอบถามกันก่อน นายทหารอากาศหนุ่มจึงเผยว่า เรา คือ นายทหารอากาศหนุ่มแห่งกองทัพอากาศไทย (ป๋อง) เมื่อได้ฟังดังนั้น เจ้าของบ้านร้องอ๋อ แล้วรีบเปิดประตูทันที เริ่มถามว่า พี่ป๋อง มีธุระอะไรด่วนหรือ จึงได้มาในยามวิกาลเช่นนี้ นายทหารอากาศไทยจึงบอกว่า คุณพ่อ....เสีย.... เมื่อบุตรสาวผมได้ยินเช่นนั้น เขาบอกว่าขนลุกทั้งตัว วิ่งเข้าบ้านขึ้นไปบอกผมทันที ว่าพี่ป๋องมาและบอกว่า คุณลุงได้เสีย เสียแล้ว ผมได้ฟังรู้สึกว่า หูผมอื้อทันที ขณะนั้นคิดอะไรไม่ออก ผมนั่งนิ่งอย่างงงงวย แต่ภรรยาของผมยังมีสติดีอยู่หน่อย จึงได้เป็นผู้สอบถามรายละเอียดการจากไปของคุณลุง นายทหารอากาศผู้บอกเล่านั้นก็พูดไม่สู้จะชัดถ้อยชัดคำนัก เพราะไปโดนเอานายทหารอากาศพูดติดอ่างเข้า แต่ก็พอรู้เรื่องว่า คุณลุงได้จากพวกเราไป แล้วโดยไม่เจ็บป่วยมาก่อน ได้นอนหลับไปเฉย ๆ ไม่มีผู้รู้เห็นก่อนสิ้นใจ

เมื่อเขาแจ้งข่าวอันสลดใจอย่างยิ่งให้ทราบแล้ว เขาก็ได้ลากลับไป เมื่อเขาได้กลับไปแล้ว ทำให้ผมนอนไม่หลับเกือบทั้งคืน รุ่งขึ้นวันที่ ๒๙ ผมพร้อมด้วยภรรยาเดินทางไปวัดมกุฏฯ จนเสร็จงานในวันนั้นจึงกลับบ้าน

การจากไปของคุณลุงในครั้งนี้ ขอให้จากไปแต่เพียงร่างกายอันเน่าเปื่อยเถิด ส่วนคุณงามความดีทั้งมวลที่คุณลุงได้เคยปฏิบัติมานั้น ขอให้เป็นสมบัติอยู่เบื้องหลัง ให้คนอื่นถือเป็นแบบปฏิบัติต่อไป

บุญกุศลใด ๆ ที่ภรรยาและบุตรพร้อมด้วยญาติมิตรสหายและท่านผู้มีเกียรติอื่น ๆ ได้มาบำเพ็ญกุศล เพื่ออุทิศส่วนกุศลนั้น ๆ ให้แก่คุณลุง ขอให้ดวงวิญญาณของคุณลุงที่เต็มเปี่ยมไปด้วยคุณธรรมและความดีนานานั้น จงรับและอนุโมทนาส่วนกุศลนั้น เพื่อเป็นพลวะปัจจัย นำสู่สุคติสรวงสวรรค์ ขออย่าได้มีอกุศลกรรมใด ๆ ติดตามไปรบกวนอีกเลย

สำหรับผมขออโหสิกรรมทุกประการ

ร.ต.อ. ประเทศ กุลนิติ

๑๗๒ ถนนงามวงศ์วาน

อ. บางเขน กรุงเทพมหานคร

ข้าพเจ้าได้รู้จักและคุ้นเคยกับคุณสุบิ้น พูลพัฒน์ มานานหลายปี จนข้าพเจ้าเคารพนับถือคุณสุบิ้นเสมือนญาติผู้ใหญ่ ข้าพเจ้าเรียกคุณสุบิ้นว่าคุณลุง คุณลุงเป็นผู้ที่สุภาพเรียบร้อย อ่อนโยน สุขุม ละเอียด รอบคอบ คุณลุงเป็นผู้ที่มีพระคุณต่อข้าพเจ้า เมื่อคุณลุงลาออกจากราชการ ได้ชักชวนข้าพเจ้าให้มาร่วมว่าความด้วย คุณลุงได้ช่วยให้คำแนะนำสั่งสอนงานในอาชีพทนายความและให้คำปรึกษาในเรื่องต่าง ๆ แก่ข้าพเจ้าตลอดมา คุณลุงเป็นผู้ที่มีความจำดีเยี่ยม ในตัวบทกฎหมาย และคำพิพากษาศาลฎีกา จนสามารถจะหยิบยกขึ้นอ้างอิงสนับสนุนข้อกล่าวอ้าง และข้อโต้เถียงในคดี ได้รวดเร็วและถูกต้อง คุณลุงเป็นผู้ที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และให้คำปรึกษาแนะนำต่อผู้ที่มาขอคำแนะนำในปัญหาข้อกฎหมายต่าง ๆ โดยไม่ปิดบังอำพราง การจากไปอย่างรวดเร็วกระทันหันของคุณลุง ทำให้ข้าพเจ้าเศร้าสลดใจอย่างบอกไม่ถูก ขอให้ผลกรรมดีที่คุณลุงได้กระทำไว้จงน้อมนำส่งดวงวิญญาณของคุณลุงให้ได้ไปสู่สุคติยังสัมปรายภพด้วยเถิด

จรา บุษยานนท์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ว่าด้วยลักษณะ

ยืม ฝากทรัพย์ เก็บของในคลังสินค้า ประนีประนอมยอมความ

และการพนันขันต่อ

หมวด ๑ ลักษณะยืม

บททั่วไป

ความเบื้องต้น

๑. การยืมสิ่งของกันใช้สอยนั้น นับว่าเป็นชีวิตประจำวันของคนทั่วไป แต่การหยิบยืมของกันใช้ดังกล่าวนั้น บางทีทั้งผู้ยืมและผู้ให้ยืม ไม่ค่อยจะนึกถึงสิทธิและหน้าที่ของตนตามกฎหมายนั้นว่ามีอยู่อย่างไรบ้าง เกิดขึ้นและสิ้นสุดลงเมื่อใด ฉะนั้น เพื่อเป็นการป้องกันการโต้แย้งโต้เถียงระหว่างผู้ให้ยืมกับผู้ยืม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จึงได้บัญญัติลักษณะยืมนี้ขึ้นไว้ในเอกเทศสัญญา ในลักษณะ ๙ ว่าด้วยยืมขึ้น เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามสิทธิและหน้าที่ของตนต่อไป

บทนิยาม

๒. คำว่า "ยืม" นั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้ให้บทนิยามไว้ แต่เมื่อพิจารณาถึงบทบัญญัติกฎหมายในลักษณะยืมนี้แล้ว ก็พอจะสรุปลงได้ว่า คือ "เป็นสัญญาซึ่งคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งเรียกว่าผู้ให้ยืม ได้ส่งมอบทรัพย์สินให้แก่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่า ผู้ยืม เพื่อใช้ทรัพย์สินนั้นโดยมีเวลาจำกัดหรือไม่จำกัด แล้วผู้ยืมจะคืนหรือใช้ให้"

ตามบทนิยามดังกล่าวแสดงให้เห็นชัดว่า การยืมนั้นเป็นสัญญาซึ่งจะต้องมีคำเสนอ (offer) ของผู้ยืม และคำสนองรับ (acceptance)

ของผู้ให้ยืมตกลงด้วย แล้วส่งมอบทรัพย์นั้นให้แก่ผู้ยืมไปก่อให้เกิดสัญญาขึ้นผูกพันอันเป็นนิติกรรมตามความในมาตรา ๑๑๒ เพราะเป็นการแสดงเจตนาโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ระหว่างกัน เพื่อก่อให้เกิดสิทธิอย่างหนึ่งขึ้น ตามที่ได้ศึกษามาแล้วในลักษณะนิติกรรมและสัญญา

ความสมบูรณ์ของสัญญายืม

๓. ความสมบูรณ์ของสัญญาโดยทั่วไปแล้วอาจจะแบ่งแยกออกได้เป็น ๒ ประเภทด้วยกัน คือ

ก. โดยแสดงเจตนาตกลงกัน สัญญาเช่นนี้ไม่ต้องทำตามแบบอย่างใด เมื่อแสดงเจตนาตกลงกันแล้ว ไม่ว่าจะโดยแสดงเจตนาออกชัดแจ้ง โดยอากัปกิริยาหรือโดยปริยาย ก็ถือว่าสัญญานั้นสมบูรณ์แล้ว เช่น ไปที่ร้านขายหนังสือพิมพ์ เราชำระเงิน ๑ บาท แล้วเอาหนังสือพิมพ์ไป นับว่าเป็นการตกลงซื้อขายกันโดยสมบูรณ์แล้ว ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้พูดจากันเลย เพราะการวางไว้นั้นเป็นการแสดงเจตนาเสนอขาย เมื่อเราหยิบเอาไปพร้อมกับชำระเงิน เป็นการแสดงเจตนาสนองรับคือตกลงซื้อแล้ว

ข. ต้องทำตามแบบที่กฎหมายบังคับ ซึ่งอาจจะแบ่งแยกออกได้ดังนี้

ต้องทำเป็นหนังสือ

(๑) ต้องทำเป็นหนังสือ เช่น สัญญาเช่าซื้อตามมาตรา ๕๗๒ ต้องทำเป็นหนังสือ ถ้าไม่ทำเป็นหนังสือ สัญญาเช่าซื้อเป็นโมฆะ

แต่มีอีกบางชนิดที่ต้องทำเป็นหนังสือ ถ้าไม่ทำเป็นหนังสือไว้กฎหมายห้ามเพียงฟ้องร้องบังคับกันไม่ได้ แต่ข้อตกลงเป็นสัญญานั้นยังผูกพันกันอยู่ ไม่ตกเป็นโมฆะ เช่น สัญญาจะซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ตามมาตรา ๔๕๖ สัญญากู้ยืมเงินกว่า ๕๐ บาทขึ้นไปตามมาตรา ๖๕๓ สัญญาเช่าอสังหาริมทรัพย์ตามมาตรา ๕๓๘ เป็นต้น

(๒) **ต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียน** เช่น สัญญาซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ ตามมาตรา ๔๕๖ เป็นต้น สัญญาดังกล่าวนี้ ถ้าทำเพียงแต่เป็นหนังสือเท่านั้น เป็นโมฆะตามความในมาตรา ๑๑๕ ฉะนั้น จึงต้องจดทะเบียนด้วยจึงจะมีผลบังคับกันได้

ทำเป็นหนังสือและจดทะเบียน

(๓) **ต้องมีการส่งมอบทรัพย์สิน** การส่งมอบทรัพย์นับว่าเป็นแบบแห่งความสมบูรณ์ของสัญญาบางชนิดเหมือนกัน โดยเฉพาะในสัญญายืม ไม่ว่าเป็นการยืมใช้คงรูปหรือการยืมใช้สิ้นเปลือง จะก่อให้เกิดเป็นสัญญายืมโดยบริบูรณ์ ต่อเมื่อผู้ให้ยืมส่งมอบทรัพย์สินที่ยืมให้แก่ผู้ยืมได้ครอบครองทรัพย์สินที่ยืมนั้นแล้ว **ตราบใดที่ผู้ให้ยืมยังไม่ส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้ยืมได้ครอบครองแล้ว ตราบนั้นสัญญายืมยังไม่บริบูรณ์** ตามความในมาตรา ๖๔๑,๖๕๐ กล่าวคือ ยังไม่ก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่หรือความรับผิดต่อกันตามกฎหมาย

มีการส่งมอบทรัพย์สิน

นอกจากสัญญายืมแล้ว ก็มีในลักษณะจำนำ และลักษณะฝากทรัพย์ ซึ่งจะก่อให้เกิดเป็นสัญญาบริบูรณ์ต่อเมื่อส่งมอบทรัพย์สิน เช่นเดียวกับการยืม แต่ไม่ต้องทำเป็นหนังสือหรือตามแบบอย่างใด

๔. การส่งมอบทรัพย์สินที่ยืมกันนั้น กฎหมายมิได้บัญญัติวิธีการไว้ จึงอาจแยกออกได้เป็น ๒ กรณี

ลักษณะการส่งมอบทรัพย์สิน

ก. **การส่งมอบโดยตรง** ได้แก่การหยิบยื่นทรัพย์ที่ยืมนั้นให้ผู้ยืมโดยตรง เช่น ยืมแหวน ปากกา หนังสือ ผู้ให้ยืมหยิบยื่นให้โดยตรงแก่ผู้ยืม เมื่อผู้ยืมรับเอาแล้ว เรียกได้ว่าเป็นการส่งมอบทรัพย์สินตามความหมายดังกล่าวมาแล้ว ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นไป สัญญายืมย่อมบริบูรณ์

ข. **การส่งมอบโดยปริยาย** คือการส่งมอบที่ปราศจากการ

หยิบยื่นตัวทรัพย์สินที่ให้ยืม เช่น ขอยืมรถยนต์ไปขับขี่ ผู้ให้ยืมส่งมอบกุญแจรถให้ ขอยืมรถจักรยาน ผู้ให้ยืมพยักหน้า ขอยืมสิ่งของในห้อง ผู้ให้ยืมมอบกุญแจให้ไปเปิดเอาเอง เป็นต้น กรณีเช่นนี้เรียกว่าส่งมอบทรัพย์สินโดยปริยาย

ควรสังเกตไว้ว่า การส่งมอบทรัพย์สินโดยปริยายนี้ ถ้าผู้ยืมยังไม่ได้ครอบครองทรัพย์สินนั้น สัญญายืมยังไม่บริบูรณ์ เช่น ยืมรถยนต์ที่ผู้ให้ยืมส่งมอบกุญแจให้ แต่รถยนต์อยู่อีกแห่งหนึ่ง เมื่อผู้ยืมรับกุญแจไปแล้ว แต่ยังไปไม่ถึงรถยนต์หรือไปถึงแล้วแต่ยังไม่ได้ขึ้นไปติดเครื่องยนต์ กรณีเช่นนี้ สัญญายืมยังไม่บริบูรณ์ กล่าวคือ สิทธิและหน้าที่ตามสัญญายืมยังไม่เกิดขึ้น เพราะผู้ยืมยังไม่ได้ครอบครองทรัพย์สินที่ยืมนั้น

สัญญาจะให้ยืม

๕. ดังได้กล่าวมาแล้วใน ๔. ว่าสัญญายืมจะบริบูรณ์ก็ต่อเมื่อส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้ยืมครอบครองแล้ว ฉะนั้น เมื่อตกลงให้ยืมแต่ยังไม่ส่งมอบทรัพย์สินที่ยืมต่อกัน กรณีเช่นนี้เรียกได้เพียงว่าเป็น **สัญญาจะให้ยืม หรือคำมั่นจะให้ยืม** เท่านั้น

สัญญาจะให้ยืมหรือคำมั่นจะให้ยืมดังกล่าว จะฟ้องร้องบังคับกันได้ หรือไม่ในเมื่อผู้ให้ยืมไม่ส่งมอบทรัพย์ให้แก่ผู้ยืม กล่าวคือ ผู้ให้ยืมกลับใจไม่ให้ยืมเสียตามสัญญาที่ตกลงกันไว้

สัญญาให้เปล่าไม่มีค่าตอบแทน

ความเห็นของนักนิติศาสตร์ส่วนมากมีความเห็นว่าฟ้องร้องบังคับไม่ได้ เพราะสัญญายืมเป็นการให้เปล่า โดยไม่มีค่าตอบแทนจากผู้ยืมเลย แต่ทั้งนี้ขอให้เข้าใจว่า เฉพาะกรณีจะฟ้องบังคับให้ส่งมอบทรัพย์สินที่ยืมตามสัญญาจะให้ยืม หรือคำมั่นจะให้ยืมเท่านั้น ไม่เกี่ยวกับกรณีที่ผู้ยืมเกิดการเสียหายขึ้น เนื่องจากผู้ให้ยืมไม่มอบทรัพย์ให้ตามสัญญา ซึ่งอาจจะว่ากล่าวกันอีกส่วนหนึ่งต่างหาก

ในกรณีมีค่าตอบแทนกัน

บางกรณีสัญญาว่าจะให้ยืม หรือ คำมั่นจะให้ยืมนั้น ผู้ให้ยืมเรียกเอาค่าตอบแทนด้วยในการจะให้ยืมนั้น เช่น ธนาคารมีเงินให้กู้ยืมโดยคิดเอาดอกเบี้ยเป็นค่าตอบแทน และให้จำนองทรัพย์สินเป็นประกัน มีลูกค้ามาขอให้ธนาคารเปิดเครดิตเพื่อเบิกเงินเกินบัญชีที่ลูกค้าฝากไว้ โดยให้ดอกเบี้ยตามอัตราที่กำหนด ธนาคารตกลงให้ยืมตามนั้น ดังนี้ เข้าใจว่าสัญญาจะให้ยืม โดยมีค่าตอบแทนดังกล่าวน่าจะใช้บังคับได้ตามกฎหมาย หากธนาคารเกิดไม่ให้ยืมตามสัญญาที่ทำไว้ ผู้ยืมชอบจะฟ้องร้องบังคับให้ให้ยืมได้

เรื่องนี้เคยมีคำพิพากษาฎีกาเรื่องหนึ่ง ซึ่งพอจะนำมาเทียบได้ กล่าวคือ จำเลยเป็นธนาคาร โจทก์กับจำเลยได้ตกลงกันว่า จำเลยจะให้โจทก์เบิกเงินเกินบัญชีที่โจทก์ฝากไว้กับธนาคารได้ (คือให้โจทก์ยืม) แต่ให้โจทก์เอาทรัพย์สินมาจำนองเป็นประกัน เงินที่โจทก์จะเบิกเกินบัญชีได้ ๒๐๐,๐๐๐ บาท ต่อมาโจทก์ได้เอาทรัพย์สินมาจำนองตามข้อตกลงในราคา ๒๐๐,๐๐๐ บาท แต่จำเลยให้โจทก์เบิกเงินเกินบัญชีไม่ถึง ๒๐๐,๐๐๐ บาท (คือให้เบิกไปบางส่วน) โจทก์จึงฟ้องบังคับ ศาลฎีกาวินิจฉัยให้ยกฟ้องโดยให้เหตุผลว่า การกำหนดเงิน ๒๐๐,๐๐๐ บาทนี้เป็นเพียงการจำกัดจำนวนราคาทรัพย์สินที่จำนองเป็นประกันเท่านั้น **หาใช่จำนวนเงินที่จำเลยผูกพันยอมให้โจทก์เบิกเงินเกินบัญชีได้ไม่** ตามคำพิพากษานี้แสดงว่า ถ้าจำเลยตกลงว่า จะให้โจทก์ เบิกเงินเกินบัญชีได้เต็มจำนวน ๒๐๐,๐๐๐ บาท ไม่ใช่ตีราคาทรัพย์สินจำนอง แล้วย่อมฟ้องร้องบังคับได้ตามข้อตกลง เพราะเป็นสัญญาเอาค่าตอบแทน ไม่ใช่สัญญาให้ยืมเปล่าโดยไม่มีค่าตอบแทน (ฎีกาที่ ๕๙๐/๒๔๘๔)

ทรัพย์สินที่ให้ยืมได้

๖. สัญญายืมใช้คงรูป และสัญญายืมใช้สิ้นเปลืองนั้นใช้คำว่า "ยืมทรัพย์สิน" ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๙๙ หมายความรวมทั้งวัตถุที่มีรูปร่างและไม่มีรูปร่าง ที่มีราคาและถือเอาได้ เช่น สิทธิต่าง ๆ ด้วย

สังหาริมทรัพย์ไม่มีรูปร่าง

แต่การยืมใช้คงรูปหรือยืมใช้สิ้นเปลือง จะบริบูรณ์ต่อเมื่อมีการส่งมอบทรัพย์ที่ยืม ฉะนั้น บรรดาทรัพย์สินที่ไม่มีรูปร่าง เช่น ลิขสิทธิ์ ย่อมเป็นวัตถุแห่งการยืมไม่ได้ เพราะโดยสภาพแล้วไม่อาจส่งมอบให้ยืมได้ แต่การซื้อขายลิขสิทธิ์นั้นย่อมทำได้ เพราะโอนให้แก่กันได้ เช่น ก. เขียนตำราขึ้นเล่มหนึ่ง ขายลิขสิทธิ์ให้แก่ ข. แล้ว ข. ไปจัดพิมพ์ตำราเล่มนั้นได้ กรณีเช่นเดียวกับสิทธิการเช่าซึ่งเป็นทรัพย์อย่างหนึ่ง แต่ไม่อาจให้ยืมกันได้ ถ้าเป็นการส่งมอบให้ต่อกันก็อาจเป็นการให้เช่าช่วงหรืออาศัยไป

สังหาริมทรัพย์มีรูปร่าง

สำหรับสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างนั้น ย่อมให้ยืมกันได้ เช่น ม้า โค กระบือ รถยนต์ เงินตรา เป็นต้น โดยความเห็นทั่วไปแล้ว การให้ยืมจะมีได้เฉพาะสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างซึ่งรวมทั้งโภคยทรัพย์ด้วย ข้อสำคัญให้เป็นวัตถุมีรูปร่างส่งมอบกันได้เท่านั้น

อสังหาริมทรัพย์

โดยปกติทั่วไป อสังหาริมทรัพย์ไม่ใช่วัตถุที่จะให้ยืมกันได้ เช่น ที่ดิน โรงเรือน และตึก เป็นต้น เพราะอสังหาริมทรัพย์ ย่อมส่งมอบกันไม่ได้ แม้จะเป็นการส่งมอบโดยปริยายโดยบทบัญญัติของกฎหมายแล้ว การให้ยืมอสังหาริมทรัพย์ย่อมมีผลบังคับกันในลักษณะสัญญาอย่างอื่น เช่น ที่ดิน หรือโรงเรือน ถ้าให้ยืมไปก็ย่อมบังคับในลักษณะเช่าในเมื่อมีค่าตอบแทน เช่นค่าเช่า ถ้าไม่มีค่าตอบแทน ก็ย่อมบังคับในลักษณะสัญญาให้อาศัยหรือก่อให้เกิดทรัพยสิทธิในสิทธิอาศัย

สิทธิเก็บกินหรือสิทธิเหนือพื้นดินแล้วแต่กรณี เช่น กรณีเพื่อนขอยืมบ้านตากอากาศที่บางแสน เราตกลงและส่งมอบกุญแจให้ไปอยู่บ้านได้ ในกรณีเช่นนี้ก็นับว่ามีการส่งมอบโดยปริยายอย่างหนึ่ง แต่จะเรียกว่าให้ยืมบ้านดูออกจะขัดเขินอยู่บ้าง แต่ถ้าเรียกว่าเป็นกรณีอาศัยบ้านพักชั่วคราวเช่นนี้ รู้สึกว่าเป็นถ้อยคำที่เหมาะสมและถูกต้องมากกว่า

ลักษณะยืมมี ๒ ประเภท

๗. เมื่อทราบหลักทั่วไปแล้ว ต่อไปก็จะได้ศึกษาถึงลักษณะยืมกันโดยตรง ลักษณะยืมนี้เป็นเอกเทศสัญญาส่วนหนึ่งอยู่ในลักษณะ ๙ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และแยกออกเป็น ๒ ประเภท คือ

ก. ลักษณะสัญญายืมใช้คงรูป ตามมาตรา ๖๔๐ ถึง มาตรา ๖๔๙ และ

ข. ลักษณะสัญญายืมใช้สิ้นเปลือง ตามมาตรา ๖๕๐ ถึง มาตรา ๖๕๖

บทที่ ๑

สัญญายืมใช้คงรูป

สัญญายืมใช้คงรูปคืออะไร

๑. อันว่าสัญญายืมใช้คงรูปนั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๖๔๐ ให้บทนิยามไว้ว่า คือสัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งเรียกว่า ผู้ให้ยืมให้บุคคลอีกคนหนึ่งเรียกว่า ผู้ยืม ใช้สอยทรัพย์สินสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้เปล่า และผู้ยืมตกลงว่าจะคืนทรัพย์สินนั้นเมื่อได้ใช้สอยเสร็จแล้ว

แตกต่างกับสัญญายืมใช้สิ้นเปลืองอย่างไร

๒. ข้อแตกต่างที่เป็นสาระสำคัญก็คือ สัญญายืมใช้คงรูป ผู้ยืมต้องคืนทรัพย์สิน อันเดียวกันกับที่ตนได้รับมาจากผู้ให้ยืม เช่น ยืมม้าก็ต้องคืนม้าตัวนั้น ยืมรูปภาพของช่างฝีมือก็ต้องคืนรูปภาพอันนั้น ส่วนสัญญายืมใช้สิ้นเปลือง ผู้ยืมไม่ต้องคืนทรัพย์สินที่ยืมนั้น คงคืนแต่ทรัพย์สินที่เป็นประเภทชนิด และปริมาณอย่างเดียวกันกับที่ตนได้รับมา (มาตรา ๖๕๐) เช่น ยืมข้าวสาร ๑ ถัง ก็คืนข้าวสารชนิดเดียวกันนั้น ๑ ถัง ยืมเงิน ๑,๐๐๐ บาท ก็คืนให้ครบจำนวน ๑,๐๐๐ บาท ตามที่ยืมมา เพราะการยืมใช้สิ้นเปลืองนั้น เป็นการยืมทรัพย์สินที่ใช้ไปสิ้นไป เรียกกันว่า "โภคยทรัพย์" ซึ่งได้แก่สังหาริมทรัพย์ เมื่อใช้ย่อมเสียภาวะเสื่อมสลายไปในทันใด เพราะการใช้นั้น หรือซึ่งใช้ไปในที่สุดย่อมสิ้นเปลืองหมดไปตามความในมาตรา ๑๐๓ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่ถ้าไม่ใช่ทรัพย์สินประเภทโภคยทรัพย์ดังกล่าวแล้ว สัญญายืมนั้นย่อมเป็นสัญญายืมใช้คงรูป ซึ่งผู้ยืมจะต้องคืนทรัพย์สินนั้นแก่ผู้ให้ยืมเมื่อใช้สอยเสร็จแล้ว

บางกรณีการดูแต่เพียงทรัพย์สินที่ให้ยืมเท่านั้น อาจไม่เป็นเหตุเพียงพอที่จะให้วินิจฉัยได้ว่าสัญญาใด เป็นสัญญายืมใช้สิ้นเปลืองหรือยืมใช้คงรูป เพราะทรัพย์สินแต่ละอย่างนั้นอาจจะนำไปใช้ในทางให้สิ้นไปหรือไม่สิ้นไปก็ได้ เช่น ยืมโคหรือสุกร ถ้ายืมไปลากเข็นหรือเพื่อเป็นพ่อพันธุ์ กรณี เช่นนี้ย่อมไม่ใช่ยืมไปใช้ในทางทำลายให้สิ้นไปนับว่าเป็นสัญญายืมใช้คงรูป แต่ถ้ายืมไปเพื่อทำลาย คือ ฆ่าเอาเนื้อมาเป็นอาหาร ก็นับว่าเป็นการยืมทรัพย์สินชนิดใช้ไปสิ้นไป ย่อมเป็นสัญญายืมใช้สิ้นเปลืองได้

ปัญหาคาบเกี่ยวกัน

หรือในกรณียืมหนังสือหรือเงินตรามา ถ้าเป็นหนังสือสำหรับจำหน่ายขายไป และเงินตรานั้นเป็นเงินตราซึ่งใช้แลกเปลี่ยนกันทั่วไป กรณีเช่นนี้ก็นับว่า เป็นการยืมใช้สิ้นเปลือง แต่ถ้าหนังสือที่ยืมมาก็ดี เงินตราที่ยืมมาก็ดี เป็นของโบราณซึ่งไม่มีในท้องตลาดเลย กรณีเช่นนี้อาจเป็นสัญญายืมใช้คงรูปได้ เพราะผู้ยืมไม่อาจจะหาของซึ่งเป็นประเภทชนิด และปริมาณอย่างเดียวกันส่งมอบคืนได้

ส่วนที่ ๑

สาระสำคัญของสัญญายืมใช้คงรูป

๑. สัญญายืมใช้คงรูป ย่อมบริบูรณ์ต่อเมื่อส่งมอบทรัพย์สินซึ่งให้ยืมแก่ผู้ยืมได้ครอบครองแล้ว ซึ่งหมายความว่า ก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ระหว่างผู้ให้ยืมกับผู้ยืม มีผลบังคับกันได้ตามบทบัญญัติในลักษณะยืมใช้คงรูปนี้ ฉะนั้น ตราบใดที่ผู้ยืมยังไม่ได้ครอบครองทรัพย์สินที่ยืม ไม่ว่าจะส่งมอบโดยตรงหรือโดยปริยาย ตราบนั้น สัญญายืมใช้คงรูปยังไม่บริบูรณ์ คือ ยังไม่ก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ที่จะบังคับกันได้ตามกฎหมายที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

บริบูรณ์เมื่อส่งมอบทรัพย์สิน

เป็นสัญญาเฉพาะตัวผู้ยืม

๒. สัญญายืมใช้คงรูป **เป็นสิทธิเฉพาะตัวผู้ยืม** โดยถือตัวบุคคลผู้ยืมเป็นสำคัญ ทั้งนี้ ก็เนื่องมาจากข้อที่ว่า การยืมใช้คงรูปนั้นเป็นการให้เปล่าโดยไม่มีค่าตอบแทนแต่อย่างใด ก่อนที่จะให้ยืมไป ผู้ให้ยืมย่อมจะต้องพิจารณาถึงตัวบุคคลผู้ยืมนั้นแล้วว่า สมควรจะให้ยืมไปได้หรือไม่ เช่นพิจารณาถึงบุคคลิกลักษณะและนิสัยของผู้ยืมว่า จะเป็นผู้ใช้และรักษาทรัพย์สินที่ยืมไป โดยความเรียบร้อย ปลอดภัยหรือไม่ ฉะนั้นในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๖๔๘ จึงบัญญัติไว้ว่า

การมรณะของผู้ยืม สัญญาระงับ

"อันการยืมใช้คงรูปนั้น ย่อมระงับสิ้นไปด้วยมรณะของผู้ยืม"

โดยบทบัญญัติดังกล่าวนี้ย่อมชี้ให้เห็นชัดแจ้งว่า สัญญายืมใช้คงรูปนั้นเป็นสิทธิเฉพาะตัวผู้ยืม โดยถือว่า เมื่อผู้ยืมมรณะ สัญญายืมใช้คงรูปย่อมระงับลงด้วย ทายาทของผู้ยืมจะรับมรดกตกทอดใช้ทรัพย์สินนั้นต่อไปไม่ได้ ต้องส่งคืนผู้ให้ยืม ถ้าไม่ส่งคืน ผู้ให้ยืมย่อมเรียกร้องให้ส่งคืนได้เพราะสัญญาระงับแล้ว

กรณีสำคัญผิดในตัวผู้ยืม

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า การให้ยืมนี้ ผู้ให้ยืมพิจารณาถึงตัวบุคคลผู้ยืมเป็นสาระสำคัญ ฉะนั้น ในกรณีผู้ให้ยืมสำคัญผิดในบุคคลผู้ยืม เช่นตกลงให้นายแดงยืมทรัพย์สิน กลับเป็น นายดำเป็นผู้ยืมไป โดยที่คนทั้งสองมีรูปร่างลักษณะคล้ายคลึงกัน ดังนี้ สัญญายืมใช้คงรูปย่อมตกเป็นโมฆียะ ซึ่งผู้ให้ยืมอาจบอกล้างได้ตามความในมาตรา ๑๒๐ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ความรับผิดของผู้ให้ยืมในการส่งมอบทรัพย์สิน

อันเนื่องมาจากหลักที่ว่า การให้ยืมทรัพย์สินใช้คงรูปนี้ เป็นการให้ยืมโดยไม่มีค่าตอบแทน เพราะให้ใช้ทรัพย์สินนั้นได้เปล่า ฉะนั้นในลักษณะสัญญายืมใช้คงรูปนี้ จึงไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับหน้าที่หรือ

ความรับผิดของผู้ให้ยืมต่อผู้ยืมไว้เกี่ยวกับความชำรุดบกพร่องหรือความเสียหายใด ๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการที่ผู้ยืมใช้ทรัพย์สินนั้น เว้นแต่ในกรณีความเสียหายนั้นเกิดจากความชำรุดบกพร่อง แห่งทรัพย์สินที่ยืมไปนั้นในเมื่อผู้ให้ยืมรู้ดีแล้วว่า มีความชำรุดบกพร่อง แต่ไม่ได้บอกกล่าวให้ผู้ยืมทราบ และความเสียหายเป็นผลโดยตรงมาจากการชำรุดบกพร่องที่ไม่บอกให้ผู้ยืมทราบนั้น เช่น ให้ยืมรถยนต์ที่ไม่มีห้ามล้อ เพลาเดาะหรือหัก ซึ่งผู้ให้ยืมรู้อยู่แล้วไม่บอกกล่าวให้ผู้ยืมทราบ และส่งมอบรถยนต์ให้ทั้ง ๆ ที่ชำรุดบกพร่องเช่นนั้น ในกรณีดังกล่าว หากผู้ยืมขับขี่รถยนต์ไปชนกับรถคันอื่นหรือรถคว่ำเสียหาย ผู้ให้ยืมอาจจะต้องรับผิดในความเสียหาย ซึ่งเป็นผลโดยตรงเช่นนั้นต่อผู้ยืมตามหลักกฎหมายทั่วไป

เป็น สัญญาไม่โอนกรรมสิทธิ์

๓. สัญญายืมใช้คงรูปนั้น มีแต่การส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้ยืมครอบครองใช้สอย และจะต้องส่งคืนเมื่อใช้สอยเสร็จแล้ว ส่วนกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินที่ให้ยืมนั้นยังเป็นของผู้ให้ยืมอยู่ หาได้โอนไปยังผู้ยืมไม่ คงโอนไปเฉพาะการครอบครองเท่านั้น ฉะนั้น สัญญายืมใช้คงรูปจึงไม่ใช่สัญญาโอนกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินไปให้ผู้ยืม

โดยหลักของสัญญายืมใช้คงรูปไม่เป็นการโอนกรรมสิทธิ์ ในทรัพย์สินที่ให้ยืม จึงก่อให้เกิดผลตามกฎหมายบางประการ กล่าวคือ

ก. ผู้ที่มิได้ถือกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินนั้น ก็อาจทำสัญญายืมใช้คงรูปให้บุคคลอื่นยืมทรัพย์สินนั้นต่อไปได้ตามกฎหมาย เช่น ผู้เช่ารถยนต์หรือม้าของคนอื่นมา ผู้เช่านั้นย่อมเอารถยนต์หรือม้านั้นให้ผู้อื่นยืมใช้คงรูปต่อไปได้ แม้ผู้เช่าจะไม่มีกรรมสิทธิ์ในรถยนต์หรือม้านั้นก็ตาม

ข. ในกรณีทรัพย์สินที่ยืมไปบุบสลาย หรือสูญหายไปเพราะการใช้ ซึ่งไม่ใช่ความผิดของผู้ยืมแล้ว ผู้ให้ยืมซึ่งเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์ที่ให้ยืมย่อมต้องรับเอาผลพิบัติอันนั้นเอง จะไปเรียกร้องให้ผู้ยืมใช้ค่าเสียหายทดแทนให้ไม่ได้ เพราะตามหลักกฎหมายทั่วไปถือว่าความวินาศแห่งทรัพย์สินย่อมตกเป็นพับไปแก่เจ้าของ

วัตถุแห่งสัญญาต้องเป็นทรัพย์สิน

๔. วัตถุที่จะให้ยืมใช้คงรูปนั้นต้องเป็นทรัพย์สิน และเฉพาะสังหาริมทรัพย์ที่มีรูปร่างเท่านั้น ทรัพย์สินที่ไม่มีรูปร่างเช่นสิทธิต่าง ๆ และอสังหาริมทรัพย์ แม้จะเป็นทรัพย์สินตามมาตรา ๑๔๐ ก็ไม่ใช่วัตถุที่จะให้ยืมใช้คงรูป เพราะไม่อาจหยิบยื่นหรือส่งมอบต่อกันได้ ดังได้กล่าวมาแล้วในหลักทั่วไป ข้อ ๖. ขอให้ย้อนกลับไปดู จะไม่นำมากล่าวซ้ำอีก

เป็นสัญญาไม่ต่างตอบแทน

๕. **สัญญายืมใช้คงรูปเป็นสัญญาไม่ต่างตอบแทน** เพราะสัญญายืมใช้คงรูปเมื่อบริบูรณ์ คือส่งมอบทรัพย์สินให้ผู้ยืมแล้ว หนี้ต่อไปก็มีแต่เฉพาะผู้ยืมฝ่ายเดียวที่จะต้องคืนทรัพย์แก่ผู้ให้ยืม หาได้ก่อหนี้แก่ผู้ให้ยืมไม่ เพราะสิ่งที่ผู้ให้ยืมได้ปฏิบัติไปคือ ส่งมอบทรัพย์สินแล้วก็ไม่มีหนี้จะปฏิบัติต่อผู้ยืมอีก โดยสัญญายืมสมบูรณ์แบบตามกฎหมายแล้ว หรืออีกนัยหนึ่ง สัญญายืมใช้คงรูปได้มีขึ้นเมื่อผู้ยืมส่งมอบทรัพย์สินแล้ว ผู้ให้ยืมไม่มีหนี้จะปฏิบัติต่อไปอีก ซึ่งต่างกับสัญญาต่างตอบแทน เพราะสัญญาต่างตอบแทนนั้นเป็นสัญญาก่อหนี้ ให้แก่คู่สัญญาทั้งสองฝ่าย เช่น สัญญาซื้อขาย ย่อมก่อหนี้ให้แก่ผู้ขายที่จะต้อง ส่งมอบทรัพย์สินที่ขายนั้นให้แก่ผู้ซื้อ และก่อหนี้ให้แก่ผู้ซื้อในอันที่จะต้อง ชำระราคาทรัพย์สินนั้นตามสัญญา

ส่วนที่ ๒

สิทธิและหน้าที่ของผู้ยืม

๑. ผู้ยืมต้องเสียค่าฤชาธรรมเนียม ในการทำสัญญา ค่าส่งมอบ และค่าส่งคืนทรัพย์สินที่ยืม เว้นแต่จะตกลงกันเป็นอย่างอื่น (ม. ๖๔๒) **ค่าฤชาธรรมเนียม**

เหตุผลที่ผู้ยืมต้องเสียก็เพราะสัญญายืมใช้คงรูปเป็นสัญญาให้ประโยชน์ แก่ผู้ยืมฝ่ายเดียว ส่วนผู้ให้ยืมนั้นหาได้ประโยชน์ตอบแทนแต่อย่างใดไม่เพราะเป็นการให้เปล่า

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า สัญญายืมใช้คงรูปนั้นเพียงแสดงเจตนาตกลงกัน และส่งมอบทรัพย์สินต่อกัน สัญญายืมใช้คงรูปก็บริบูรณ์บังคับกันได้แล้ว ไม่จำเป็นต้องทำสัญญาเป็นหนังสือก็ได้ แต่เมื่อทำสัญญาเป็นหนังสือ และต้องเสียค่าฤชาธรรมเนียมต่าง ๆ แล้ว กฎหมายจึงบัญญัติให้ตกเป็นภาระหน้าที่ของผู้ยืมเป็นผู้เสียฝ่ายเดียว รวมทั้งค่าส่งมอบ และค่าส่งคืนทรัพย์สินที่ยืมด้วย

๒. นอกจากค่าฤชาธรรมเนียมดังกล่าวแล้ว ผู้ยืมยังมีภาระหน้าที่จะต้องเสียค่าใช้จ่ายอันเป็นปกติแก่การบำรุงรักษาทรัพย์สินซึ่งยืมนั้นด้วย เช่น ยืมรถยนต์ก็ต้องเสียค่าน้ำมันหล่อลื่น ค่าปะยาง ยืมม้าก็ต้องเสียค่าอาหาร เป็นต้น **ค่าใช้จ่ายการบำรุงรักษา**

๓. ผู้ยืมมีสิทธิที่จะใช้ทรัพย์สินที่ยืมตามปกติในการใช้ทรัพย์สินนั้น ตามสภาพของทรัพย์และข้อตกลงในสัญญายืมได้ตลอดเวลาที่ยืม แต่เนื่องจากการใช้ทรัพย์สินนั้นเป็นการให้เปล่า มาตรา ๖๔๓ จึงกำหนดสิทธิและหน้าที่ของผู้ยืมในการใช้ทรัพย์สินไว้ดังต่อไปนี้:— **การใช้ทรัพย์สินที่ยืม**

ต้องใช้อย่างปกติของทรัพย์สิน

(๑) **ผู้ยืมมีหน้าที่ต้องใช้ทรัพย์สินที่ยืมอย่างปกติที่วิญญูชนเขาใช้กัน** เช่น ยืมม้าแข่งไปแข่ง จะต้องนำม้าไปแข่งในสนามแข่งเท่านั้น จะเอาไปใช้ลากรถไม่ได้

ต้องใช้ตามที่ปรากฏในสัญญา

(๒) **ผู้ยืมมีหน้าที่ต้องใช้ทรัพย์สินที่ยืมตามที่ปรากฏในสัญญา** เช่น ยืมรถยนต์เขาไปเพื่อตากอากาศบางแสน จะเอารถยนต์เขาใช้ไปจังหวัดเชียงใหม่หรือลากเข็นไม่ได้

เอาให้คนภายนอกใช้ไม่ได้

(๓) **ผู้ยืมจะต้องใช้ทรัพย์สินที่ยืมโดยตนเอง จะเอาไปให้บุคคลภายนอกใช้ไม่ได้** ข้อนี้ได้พิจารณามาแล้วว่า การยืมนั้นเป็นสิทธิเฉพาะตัวของผู้ยืมซึ่งผู้ให้ยืมได้พิจารณาตัวผู้ยืมแล้ว เพราะการยืมเป็นการให้เปล่าไม่มีค่าตอบแทน ฉะนั้น กฎหมายจึงห้ามไว้มิให้นำทรัพย์สินที่ยืมไปให้บุคคลภายนอกใช้อีกทอดหนึ่ง เว้นแต่ผู้ยืมไม่สามารถจะใช้ทรัพย์สินที่ยืมนั้นโดยตนเองได้ เช่น ยืมรถยนต์มาแล้ว แต่ขับไม่เป็น ในกรณีเช่นนี้จำเป็นที่ผู้ยืมจะต้องให้บุคคลภายนอกใช้ทรัพย์สินนั้นเพื่อประโยชน์แก่ตน โดยให้ผู้อื่นขับให้ กรณีเช่นนี้ไม่ถือว่าเป็นการเอาทรัพย์สินที่ยืมให้บุคคลภายนอกไปใช้

จะต้องไม่ใช้ทรัพย์สินที่ยืมนานเกินสมควร

(๔) **ผู้ยืมจะต้องไม่ใช้ทรัพย์ที่ยืมนานกว่าที่ควร** แต่แค่ไหนจึงจะเรียกว่านานกว่าที่ควร จะเอาทรัพย์สินนั้นไว้ ย่อมแล้วแต่พฤติการณ์ของการใช้ทรัพย์สินที่ยืมเป็นเรื่อง ๆ ไป เช่น ยืมรถยนต์ไปตากอากาศบางแสน เมื่อกลับมาแล้วก็ควรจะส่งคืน ยืมม้าไปแข่งในวันอาทิตย์ และนำม้าเข้าแข่งเสร็จแล้ว ก็ควรจะส่งคืน จะเอาไว้แข่งในอาทิตย์ต่อ ๆ ไป หรือจะเอารถยนต์ไว้ใช้ไปตากอากาศในคราวหน้าอีก เช่นนี้พอจะเรียกได้ว่าเอาทรัพย์ที่ยืมไว้นานกว่าที่ควรจะเอาไว้ตาม

ความหมายในข้อนี้ได้ และหากเกิดการเสียหายขึ้นเพราะการ **ล่าช้า** นี้ ผู้ยืมจะต้องรับผิด ดังจะได้กล่าวต่อไปนี้ :—

ผลของการไม่ปฏิบัติตามหน้าที่

ในกรณีที่ผู้ยืมไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ตามมาตรา ๖๔๓ ดังที่กล่าวมาแล้ว ใน ๒ (๑), (๒), (๓), และ (๔) นั้น ก่อให้เกิดสิทธิแก่ผู้ให้ยืมขึ้น ๒ ประการ กล่าวคือ

บอกเลิกสัญญา

(๑) ผู้ให้ยืมมีสิทธิบอกเลิกสัญญายืมใช้คงรูปต่อผู้ยืมได้ ตามบทบัญญัติของมาตรา ๖๔๕ ที่บัญญัติไว้ว่า "ในกรณีทั้งหลายดังกล่าวไว้ในมาตรา ๖๔๓ นั้น ฯ ล ฯ ผู้ให้ยืมจะบอกเลิกสัญญาเสียก็ได้"

ทั้งนี้หมายความว่า ผู้ยืมไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ดังที่กล่าวมาแล้ว ใน ๒ (๑) (๒) (๓) และ (๔) กล่าวคือ ผู้ยืมเอาทรัพย์สินที่ยืมไปใช้การอย่างอื่นนอกจากการอันเป็นปกติแก่การใช้ทรัพย์สินนั้น หรือนอกจากการอันปรากฏในสัญญาเอาไปให้บุคคลภายนอกใช้สอยก็ดี เอาไปใช้นานกว่าที่ควรจะเอาไว้ก็ดี ผู้ให้ยืมมีสิทธิบอกเลิกสัญญาและเรียกเอาทรัพย์สินที่ให้ยืมคืนได้ทันที โดยมิพักต้องรอให้เกิดการเสียหายขึ้นก่อนแต่อย่างใด

เรียกร้องเอาค่าเสียหายได้

(๒) เมื่อผู้ยืมไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ ใช้ทรัพย์สินที่ยืมไปโดยมิชอบดังกล่าวมานั้นก่อให้เกิดความเสียหายขึ้น คือ เป็นเหตุให้ทรัพย์สินนั้นสูญหายหรือบุบสลายไป กรณีเช่นนี้ผู้ยืมต้องรับผิดและผู้ให้ยืมมีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายได้ เช่น ในกรณียืมรถยนต์ ถ้ารถยนต์นั้นสูญหายไปหรือบุบสลายไปทั้งคันใช้ไม่ได้เลย แม้จะซ่อมแซม กรณีเช่นนี้ ผู้ยืมจะต้องรับผิดชดใช้ราคารถนั้นให้แก่ผู้ให้ยืม แต่ถ้ารถนั้นเพียงบุบสลาย

เช่น ถูกชนพอซ่อมแซมให้คืนสภาพเดิมได้ ผู้ยืมต้องชดใช้ค่าซ่อมแซม รวมทั้งการเสื่อมราคาหรือค่าเสียหายอื่น ๆ ถ้าหากมี ให้แก่ผู้ให้ยืม

กรณีที่ทรัพย์สูญหายหรือบุบสลายเพราะเหตุสุดวิสัย

(๓) นอกจากที่กล่าวใน (๒) แล้วมาตรา ๖๔๓ ยังบัญญัติต่อไปอีกว่า ในกรณีที่ผู้ยืมใช้ทรัพย์สินโดยมิชอบนั้น **แม้ทรัพย์สินนั้นสูญหายหรือบุบสลายไปเพราะเหตุสุดวิสัย** ผู้ให้ยืมก็เรียกร้องให้ผู้ยืมชดใช้ค่าเสียหายให้ได้ ทั้งนี้ เป็นบทยกเว้นหลักทั่วไปในการชำระหนี้ เพราะโดยหลักทั่วไป การที่ลูกหนี้ไม่สามารถจะชำระหนี้ได้ เพราะเหตุสุดวิสัย ลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบ เว้นแต่ในกรณีที่ลูกหนี้ผิดนัดเท่านั้น (ดูมาตรา ๒๑๗)

เหตุสุดวิสัยคืออะไร

เหตุสุดวิสัย ตามความในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๘ ให้คำอธิบายไว้ว่า หมายความว่า "เหตุใด ๆ อันจะเกิดขึ้นก็ดี จะให้ผลพิบัติก็ดี ไม่มีใครจะอาจป้องกันได้ แม้ทั้งบุคคลผู้ต้องประสบหรือใกล้จะต้องประสบเหตุนั้น จะได้จัดการระมัดระวังตามสมควร อันพึงคาดหมายได้จากบุคคลนั้นในฐานะเช่นนั้น" เช่น เกิดอุทกภัย วาตภัย ฟ้าผ่า แผ่นดินไหว ภัยจากการรบหรือสงคราม เป็นต้น

ตัวอย่าง ก. ยืมรถยนต์หรือกระบือของ ข. ไป แต่ไม่ส่งคืนภายในกำหนด หรือ ก. เอาไปให้ ค. ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกใช้ ในกรณีเช่นนี้เรียกว่า ไม่ปฏิบัติตามหน้าที่และใช้ทรัพย์สินนั้นโดยมิชอบแม้จะเกิดน้ำท่วมพายุพัดรถยนต์หรือกระบือตกทะเลไป หรือเกิดฟ้าผ่าไหม้รถยนต์หมดทั้งคันหรือทำให้กระบือนั้นตาย อันนับเนื่องว่าเป็นกรณีเกิดจากเหตุสุดวิสัยก็ตาม แต่ ก. ก็ยังต้องรับผิดชดใช้ราคารถยนต์และกระบือนั้นให้แก่ ข. อยู่ เหตุผลที่ ก. ต้องรับผิดก็เพราะ ประการแรก ก. ใช้

ทรัพย์สินที่ยืมไปในทางมิชอบตามมาตรา ๖๔๓ ประการที่สอง เพราะการยืมใช้คงรูป ผู้ยืมได้ใช้ทรัพย์สินได้เปล่าโดยไม่ต้องเสียค่าตอบแทนตามมาตรา ๖๔๐ โดยเหตุผลสองประการนี้ มาตรา ๖๔๓ จึงบัญญัติให้ผู้ยืมมีภาระเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้ใช้ความระมัดระวังในการใช้ทรัพย์สินนั้นเป็นกรณีพิเศษ ยิ่งกว่าสัญญาในเรื่องอื่น ๆ

ข้อยกเว้นไม่ต้องรับผิด เพราะเหตุสุดวิสัย

แต่อย่างไรก็ตาม ในมาตรา ๖๔๓ นั้นเองได้บัญญัติข้อยกเว้นเรื่องความรับผิดของผู้ยืมในกรณีที่ทรัพย์สินที่ยืมสูญหายหรือบุบสลายไปเพราะเหตุสุดวิสัยในการใช้ทรัพย์สินโดยมิชอบไว้เหมือนกัน ในเมื่อผู้ยืมสามารถพิสูจน์ได้ว่า

"ถึงอย่างไร ๆ ทรัพย์สินนั้นก็คงจะต้องสูญหายหรือบุบสลายอยู่นั่นเอง" เช่น ตามตัวอย่างข้างต้น ในกรณียืมรถยนต์และกระบือมีกำหนดส่งคืนในวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๐๗ แต่ไม่ได้กำหนดเวลาส่งไว้ในวันนั้นเอง มีบุคคลภายนอกมาขอยืมรถยนต์หรือกระบือจาก ก. ไป ก. ให้ยืมได้ พอบุคคลภายนอกเอารถยนต์หรือกระบือออกจากบ้าน ก. สักครู่หนึ่งก็เกิดพายุใหญ่หรือเกิดน้ำท่วม ทำให้รถยนต์หรือกระบือสูญหายไป กรณีเช่นนี้จะเห็นได้ว่า แม้จะส่งรถยนต์หรือกระบือคืนให้แก่ผู้ให้ยืมในวันนั้นก็จะถูกพายุใหญ่หรือเกิดน้ำท่วมอยู่นั่นเอง หากพิสูจน์ได้เช่นนี้ ก. ผู้ยืมก็ไม่ต้องรับผิดทั้ง ๆ ที่ ก. ให้บุคคลภายนอกยืมไปเป็นการใช้ทรัพย์สินโดยมิชอบก็ตาม

การสงวนทรัพย์สินที่ยืม

๔. ผู้ยืมจำต้องสงวนทรัพย์สินซึ่งยืมไป เหมือนเช่นวิญญูชนจะพึงสงวนทรัพย์สินของตน (ดูมาตรา ๖๔๔)

เหตุที่กฎหมายต้องบัญญัติหน้าที่ในการสงวนทรัพย์สินที่ยืมนี้ก็เพราะทรัพย์สินที่ยืมนั้นกรรมสิทธิ์ยังเป็นของผู้ให้ยืม ไม่ได้โอนไปยังผู้

ยืมแต่อย่างใด เพียงแต่ส่งมอบการครอบครองให้ไปเพื่อใช้ตามระยะเวลาที่ตกลงกันเท่านั้น แต่การสงวนแค่ไหนจึงจะถือว่าสงวนทรัพย์สิน เช่น วิญญูชนจะพึงสงวนทรัพย์สินของตนนั้นเป็นข้อเท็จจริง เมื่อเกิดการพิพาทกันขึ้น จะต้องพิสูจน์ต่อศาลเพื่อชี้ข้อเท็จจริงต่อไป

วิญญูชนคืออะไร

คำว่า "วิญญูชน" นี้ กฎหมายไม่ให้บทนิยามหรืออธิบายไว้และเป็นเพียงบทบัญญัติสมมติขึ้น ไม่มีตัวตนที่ไหน ทั้งนี้ เพื่อจะได้เทียบเคียงว่าบุคคลในสภาพและฐานะเช่นเดียวกับผู้ยืมนั้น ควรจะปฏิบัติในการสงวนทรัพย์สินที่ยืมเช่นที่ผู้ยืมปฏิบัติต่อทรัพย์สินที่ยืมหรือไม่ เหตุที่ต้องถือเอาสภาพอย่างเดียวกันขึ้นเปรียบเทียบ ก็เพราะสภาพและฐานะของบุคคลนั้นย่อมไม่เหมือนกัน ฉะนั้น จึงพอจะสรุปความหมายของคำว่า "วิญญูชน" ได้ว่า ได้แก่บุคคลที่มีความระมัดระวังอย่างธรรมดา (a person of ordinary prudence) ทั่วไป

ตัวอย่าง ก. ยืมรถยนต์ ข. ไปใช้ เวลาเก็บไม่มีโรงรถ แต่เก็บไว้ใต้ถุนบ้านหรือใช้ผ้าคลุมไม่ให้ตากแดดตากฝน กรณีเช่นนี้ย่อมนับว่า ก. ได้สงวนทรัพย์สินที่ยืมตามสภาพและฐานะของวิญญูชนเช่น ก. แล้ว ถ้า ก. ไม่กระทำเช่นนั้น กลับจอดรถทิ้งไว้ให้ตากแดดตากฝนหรือจอดไว้ตามข้างหรือริมถนนทุกวัน กรณีเช่นนี้ก็จะต้องสมมติวิญญูชนขึ้นมาเปรียบเทียบว่า คนที่มีความระมัดระวังอย่างธรรมดาที่มีรถยนต์จะจอดรถหรือเก็บรถไว้เช่น ก. หรือไม่ ถ้าวิญญูชนทั่วไปไม่เก็บรถเช่นนั้น ก็จะต้องถือว่า ก. ทำผิดหน้าที่ ไม่สงวนทรัพย์สินที่ยืมเช่นวิญญูชนกระทำกันทั่วไป

ผลของการละเลยไม่สงวนทรัพย์สินที่ยืม

การที่ผู้ยืมละเลยไม่สงวนทรัพย์สินซึ่งยืมไปเหมือนเช่นวิญญูชนจะสงวนทรัพย์สินของตนนี้ ผลของการละเลยก่อให้เกิดสิทธิแก่ผู้ให้ยืม ๒ ประการ คือ

ผู้ให้ยืมบอกเลิกสัญญาได้

(๑) ผู้ให้ยืมมีสิทธิบอกเลิกสัญญายืมใช้คงรูปได้ และเมื่อเลิกสัญญาแล้ว ย่อมเรียกเอาทรัพย์สินที่ให้ยืมคืนจากผู้ยืมได้ด้วย (ดูมาตรา ๖๔๕)

ผู้ให้ยืมเรียกค่าเสียหายได้

(๒) หากเกิดการเสียหายใด ๆ ขึ้นแก่ทรัพย์สินที่ยืม อันเนื่องมาจากเหตุที่ผู้ยืมไม่สงวนทรัพย์สินซึ่งยืมเหมือนเช่นวิญญูชนจะสงวนทรัพย์สินของตนแล้ว ผู้ให้ยืมย่อมมีสิทธิจะเรียกร้องให้ผู้ยืมใช้ค่าเสียหายทดแทนได้ เช่น ยืมรถยนต์ไป แต่ทิ้งไว้ตากแดดตากฝนทำให้เกิดเสียหาย ยางระเบิดเพราะความร้อนจากแดด สีชำรุดไป กรณีเช่นนี้ผู้ยืมจะต้องรับผิดชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้ให้ยืม ทั้งนี้ ตามหลักทั่วไปในการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๑๓

เหตุสุดวิสัย

ในกรณีที่เกิดการเสียหายขึ้นเพราะผู้ยืมไม่สงวนทรัพย์สินที่ยืมเช่นวิญญูชนนี้ มาตรา ๖๔๕ มิได้บัญญัติเป็นข้อยกเว้นเรื่องความเสียหายเกิดจากเหตุสุดวิสัย เช่น มาตรา ๖๔๓ ฉะนั้น หากเกิดการเสียหายขึ้นอันเนื่องมาจากเหตุสุดวิสัย ฟ้าผ่า น้ำท่วมหรือถูกระเบิดในเวลาสงครามเพราะการไม่สงวนทรัพย์สินที่ยืมเช่นวิญญูชนแล้ว ผู้ยืมไม่ต้องรับผิดในความเสียหายนั้น และผู้ให้ยืมก็หาอาจเรียกร้องเอาค่าเสียหายจากผู้ยืมได้ไม่ ซึ่งข้อนี้แตกต่างกับความรับผิดของผู้ยืมอันเนื่องมาจากการใช้ทรัพย์สินที่ยืมโดยมิชอบ ตามมาตรา ๖๔๓ เพราะในกรณีดังกล่าวแม้เกิดจากเหตุสุดวิสัย ผู้ยืมก็ยังต้องรับผิดต่อผู้ให้ยืม

ต้องคืนทรัพย์สินที่ยืมเมื่อใช้สอยเสร็จแล้ว

๕. ผู้ยืมต้องคืนทรัพย์สินที่ยืม เมื่อใช้สอยเสร็จแล้ว (ดูมาตรา ๖๔๐) เหตุผลที่ผู้ยืมมีหน้าที่ต้องคืนทรัพย์สินที่ยืมมาจากหลักที่ว่า กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ยืม ยังอยู่แก่ผู้ให้ยืม หาได้โอนไปยังผู้ยืมไม่ ฉะนั้น เมื่อเลิกสัญญากันแล้ว ใช้สอยเสร็จแล้ว หรือบอกเลิกสัญญากันแล้ว ผู้ยืมจึงต้องส่งคืนทรัพย์สินนั้น ซึ่งพอจะแยกออกพิจารณาได้ ดังนี้

ตามเวลาที่กำหนดไว้

(๑) ในกรณีการยืมใช้คงรูปมีกำหนดระยะเวลาส่งคืนไว้แน่นอนแล้ว เมื่อถึงกำหนด ผู้ยืมมีหน้าที่ส่งคืนตามเวลากำหนดไว้นั้นตามหลักทั่วไป

ในกรณีไม่มีกำหนดเวลาไว้

(๒) ในกรณีไม่มีกำหนดเวลาไว้ พอจะแยกออกพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

ก. เมื่อใช้สอยเสร็จแล้ว ตามที่ปรากฏในสัญญา เช่น ยืมรถยนต์ไปทอดกฐิน เมื่อไปทอดกฐินเสร็จแล้ว ผู้ยืมมีหน้าที่ส่งคืนรถยนต์เพราะใช้สอยเสร็จแล้วตามสัญญา (ดูมาตรา ๖๔๐, ๖๔๖)

ข. เมื่อเวลาได้ล่วงไปพอแก่การที่ผู้ยืมจะได้ใช้สอยทรัพย์สินนั้นเสร็จแล้ว เช่น การยืมรถไปทอดกฐิน ผู้ยืมยังไม่ได้ใช้รถยนต์แต่การทอดกฐินได้ผ่านพ้นไปแล้ว กรณีเช่นนี้ผู้ให้ยืมย่อมเรียกทรัพย์ที่ยืมคืนได้ (ดูมาตรา ๖๔๖) เพราะหมดเวลาจะใช้สอยทรัพย์สินที่ยืมนั้นแล้ว

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า ผู้ยืมจะต้องรับผิดต่อผู้ให้ยืมเฉพาะกรณีที่ผู้ยืมเอาทรัพย์ที่ยืมไปใช้ในกิจการอย่างอื่น นอกไปจากวัตถุประสงค์ที่ยืมตามมาตรา ๖๔๓ และในกรณีที่ผู้ยืมไม่สงวนทรัพย์สินเช่นวิญญูชน

กรณีเกิดการเสียหาย แต่ผู้ยืมไม่ต้องรับผิด

ตามมาตรา ๖๔๔ เมื่อเกิดการเสียหายขึ้น ผู้ยืมต้องรับผิดชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้ให้ยืม แม้จะเกิดจากเหตุสุดวิสัยก็ต้องรับผิดตามมาตรา ๖๔๓

แต่ในกรณีการใช้ทรัพย์สินที่ยืมไปตามปกติธรรมดา ไม่กระทำผิดตามหน้าที่ตามมาตรา ๖๔๓, ๖๔๔ หากเกิดการเสียหายขึ้นเพราะการใช้โดยไม่ใช่ความผิดของผู้ยืมแล้ว ผู้ยืมก็ไม่ต้องรับผิดชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้ให้ยืม

ตัวอย่าง จำเลยยืมรถยนต์ของโจทก์ไปตามผู้ร้าย ระหว่างขับไปตามถนนตามปกติ ก็มีรถยนต์โดยสารชนท้ายรถยนต์คันนั้นพลิกคว่ำตกข้างทาง ทำให้รถชำรุดเสียหายใช้ไม่ได้ จำเลยจึงไม่สามารถส่งรถคืนได้ดังนี้ จำเลยไม่ต้องรับผิดในความเสียหายต่อโจทก์ เพราะเกิดจากการกระทำของบุคคลภายนอก จำเลยไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในความเสียหาย จำเลยใช้รถตามสภาพของการใช้ตามปกติของวิญญูชนแล้ว จึงไม่ต้องรับผิดตาม ป.พ.พ. มาตรา ๒๑๙ (ฎีกาที่ ๕๓๔/๒๕๐๖) ชอบที่ผู้ให้ยืมจะฟ้องเรียกร้องเอาจากผู้ละเมิดโดยตรง

ส่วนที่ ๓
สิทธิและหน้าที่ของผู้ให้ยืม

เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของผู้ให้ยืมนั้น แม้กฎหมายจะได้บัญญัติไว้เพียงบางส่วน แต่เมื่อพิจารณาถึงสิทธิและหน้าที่ของผู้ยืมมาแล้วแต่ต้นนั้น ย่อมเห็นได้ชัดว่ามีเหตุที่ก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ของผู้ให้ยืมขึ้นโดยอาศัยหลักทั่วไปของสัญญาหลายประการ พอจะสรุปลงเป็นส่วน ๆ ได้ดังต่อไปนี้:—

ก. สิทธิของผู้ให้ยืม

บอกเลิกสัญญายืม และได้รับค่าเสียหาย

๑. ผู้ให้ยืมมีสิทธิที่จะบอกเลิกสัญญายืมใช้คงรูป และได้รับค่าเสียหายในเมื่อผู้ยืมปฏิบัติฝ่าฝืนต่อหน้าที่ เป็นเหตุให้ทรัพย์ที่ยืมนั้นสูญหายและบุบสลายตามที่กล่าวมาแล้วในมาตรา ๖๔๓ และมาตรา ๖๔๔ (ดูมาตรา ๖๔๕)

เรียกคืนทรัพย์สินที่ยืมเมื่อใช้สอยเสร็จแล้ว

๒. **ถ้าไม่ได้กำหนดเวลาสำหรับส่งคืนหรือใช้ทรัพย์สินที่ยืม** และเวลาได้ล่วงพ้นไปพอแก่การที่ผู้ยืมจะได้ใช้สอยทรัพย์นั้นเสร็จแล้ว ผู้ให้ยืมมีสิทธิที่จะเรียกคืนทรัพย์สินนั้นก่อนที่ผู้ยืมใช้สอยทรัพย์สินนั้นเสร็จแล้ว (ให้ดูใน ๕ กรณีผู้ยืมต้องคืนทรัพย์สิน เมื่อใช้สอยเสร็จในมาตรา ๖๔๖ วรรคแรก)

เรียกคืนเมื่อใดก็ได้ในเมื่อมิได้กำหนดเวลาไว้แล้ว

๓. ถ้าเวลามิได้กำหนดกันไว้ ทั้งในสัญญาก็ไม่ปรากฏว่ายืมไปใช้เพื่อการอันใด ดังนี้ผู้ให้ยืม จะเรียกทรัพย์ที่ยืมคืนเมื่อใดก็ได้ (มาตรา ๖๔๖ วรรคสอง)

แต่ในกรณีที่ยืมทรัพย์สินไปใช้สอยตลอดอายุของผู้ยืมแล้ว ถ้าผู้ให้ยืมตายเสียก่อนผู้ยืมแล้ว ทายาทของผู้ให้ยืมจะเรียกทรัพย์สินที่ให้ยืมนั้นคืนไม่ได้ตราบเท่าที่ผู้ยืมยังมีชีวิตอยู่ (ดูฎีกาที่ ๓๓๘/๒๔๗๙) เว้นแต่ในกรณีผู้ยืมปฏิบัติผิดต่อหน้าที่ตามมาตรา ๖๔๓ และมาตรา ๖๔๔ ทายาทของผู้ให้ยืมจะบอกเลิกสัญญาและเรียกทรัพย์คืนได้ตามมาตรา ๖๔๕

ติดตามเอาคืนจากบุคคลอื่น

๔. ในกรณีที่ทรัพย์สินให้ยืมตกไปอยู่กับบุคคลที่ ๓ คือ ไม่ใช่ผู้ยืมแล้ว นอกจากผู้ให้ยืมมีสิทธิบอกเลิกสัญญากับผู้ยืมแล้ว ยังมีสิทธิ

ติดตามเอาคืนซึ่งทรัพย์สิน ที่ให้ยืมนั้นได้ด้วยอำนาจแห่งกรรมสิทธิ์ตามมาตรา ๑๓๓๖ (ดูฎีกาที่ ๖๔๓/๒๔๘๐)

ข. หน้าที่ของผู้ให้ยืม

สำหรับหน้าที่ของผู้ให้ยืมประมวลกฎหมายแพ่งไม่ได้บัญญัติไว้เลย แต่แม้จะไม่มีบทบัญญัติไว้ชัดแจ้งเช่นนั้น โดยหลักทั่วไปผู้ให้ยืมย่อมมีหน้าที่อยู่บางประการ และอาจจะต้องรับผิดต่อผู้ยืมในการละเลยต่อหน้าที่ ก่อให้เกิดการเสียหายขึ้นต่อผู้ยืมเช่นเดียวกัน พอสรุปได้ ดังนี้

ส่งมอบทรัพย์สินที่ยืม

๑. หน้าที่อันแรกของผู้ให้ยืมก็คือ การส่งมอบทรัพย์สินที่ตกลงให้ยืม แก่ผู้ยืมตามความในมาตรา ๖๔๑ ซึ่งอาจส่งมอบโดยตรงหรือโดยปริยาย ดังกล่าวมาแล้วในหลักทั่วไป

รับผลพิบัติจากทรัพย์ที่ให้ยืม

๒. ในกรณีที่ทรัพย์สินให้ยืมไปนั้น เกิดบุบสลายหรือสูญหายไป อันเนื่องมาจากการใช้ทรัพย์ที่ยืมตามปกติ โดยไม่ใช่ความผิดของผู้ยืมแล้ว ผู้ให้ยืมต้องรับเอาผลแห่งภัยพิบัติอันนั้นเอง เพราะกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินที่ยืมยังเป็นของผู้ให้ยืมโดยบริบูรณ์ ความวินาศแห่งทรัพย์สินจึงย่อมตกเป็นพับแก่เจ้าของ

ในกรณีที่ผู้ยืมไม่กระทำผิดต่อหน้าที่และพร้อมที่จะส่งทรัพย์ที่ยืมคืน แต่ส่งคืนไม่ได้เพราะทรัพย์สินที่ยืมนั้นสูญหายไป โดยไม่ใช่ความผิดของผู้ยืมตามมาตรา ๖๔๓, ๖๔๔ แล้ว ผู้ให้ยืมซึ่งเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ต้องรับความวินาศแห่งทรัพย์สินนั้น จะเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนจากผู้ยืมหาได้ไม่

รับผิดชดใช้ค่าเสียหาย

๓. ในกรณีไม่มีข้อสัญญากันไว้เป็นอย่างอื่นแล้ว เมื่อทรัพย์สินที่ให้ยืมมีการชำรุดบุบสลาย ซึ่งผู้ให้ยืมรู้อยู่แล้วก่อนการส่งมอบว่าอาจจะเกิดอันตรายเสียหายแก่ผู้ยืมได้แล้ว ผู้ให้ยืมมีหน้าที่จะต้องแจ้งให้ผู้ยืมทราบถึงการชำรุดบุบสลายแห่งทรัพย์ที่ให้ยืมนั้น เช่น ให้ยืมรถยนต์มีเพลาเดาะอยู่แล้ว หรือยืมปืนที่ลำกล้องร้าวอยู่แล้วไปใช้ แต่ผู้ให้ยืมปิดบังไม่แจ้งให้ผู้ยืมทราบดังนั้น ถ้าผู้ยืมเอารถไปใช้เพลาหักรถคว่ำบาดเจ็บ หรือเอาปืนไปยิง ลำกล้องระเบิดทำให้ได้รับอันตราย ในกรณีเช่นนี้ ผู้ให้ยืมมีหน้าที่ชดใช้ค่าเสียหายนั้นแก่ผู้ยืม

รับผิดชดใช้ค่าใช้จ่าย

๔. เมื่อผู้ยืมรับทรัพย์ที่ยืมไป และ ผู้ยืมจำต้องออกค่าใช้จ่าย โดยด่วนและเป็นกรณีจำเป็น อย่างยิ่ง เพื่อป้องกันอันตรายซึ่งอาจจะเกิดจากการบกพร่องชำรุดบุบสลายของทรัพย์นั้น ซึ่งผู้ยืมไม่สามารถจะบอกกล่าว แก่ผู้ให้ยืมทราบก่อนและได้ออกค่าใช้จ่ายไปก่อน กรณีเช่นนี้ ผู้ให้ยืมจะต้องรับผิด ชดใช้ค่าใช้จ่ายที่ออกทดรองไปก่อนนั้นให้แก่ผู้ยืม

ส่วนที่ ๔
ความระงับแห่งสัญญายืมใช้คงรูป

ความระงับแห่งสัญญายืมใช้คงรูปนั้น อาจแยกพิจารณาดังนี้ :—

กรณีปกติที่มีกำหนดเวลา

๑. **กรณีปกติตามหลักทั่วไป** กล่าวคือ เมื่อคู่สัญญาได้กำหนดระยะเวลากันไว้อย่างไร สัญญายืมใช้คงรูปย่อมระงับลงเมื่อพ้นกำหนดระยะเวลานั้น หรือในกรณีผู้ยืมส่งคืนทรัพย์สินที่ยืมก่อนกำหนดนั้น เท่ากับการตกลงเลิกสัญญา สัญญายืมใช้คงรูปย่อมระงับลงเช่นเดียวกัน

ในกรณีการยืมมีกำหนดระยะเวลากันไว้ดังกล่าวนี้ ทางฝ่ายผู้ให้ยืมจะบอกเลิกสัญญาเรียกให้ผู้ยืมส่งทรัพย์สินที่ยืมคืนก่อนกำหนดได้หรือไม่ ในเมื่อผู้ยืมไม่ได้ปฏิบัติผิดหน้าที่ตามความในมาตรา ๖๔๓,๖๔๔ เรื่องนี้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้บัญญัติไว้ให้สิทธิแก่ผู้ยืมเช่นนั้น จึงเข้าใจว่าผู้ให้ยืมจะเรียกให้ผู้ยืมส่งคืนทรัพย์สินที่ยืมคืนก่อนกำหนดไม่ได้ เช่น ในกรณีผู้ให้ยืมให้ผู้ยืมใช้ทรัพย์สินที่ยืมตลอดชีวิตผู้ยืม เมื่อผู้ให้ยืมตาย ทายาทผู้รับมรดกของผู้ให้ยืมจะเรียกทรัพย์สินคืนก่อนกำหนดไม่ได้ (ดูฎีกาที่ ๓๓๘/๒๔๗๙)

กรณีไม่มีกำหนดเวลายืม

๒. **ในกรณีคู่สัญญามิได้กำหนดระยะเวลากันไว้** มาตรา ๖๔๖ ได้บัญญัติไว้ ดังต่อไปนี้ :—

ก. ให้คืนทรัพย์สินที่ยืมเมื่อผู้ยืมได้ใช้สอยทรัพย์นั้นเสร็จแล้วตามการอันปรากฏในสัญญา แต่ผู้ให้ยืมจะเรียกคืนก่อนนั้นก็ได้ เมื่อเวลาได้ล่วงไปพอแก่การที่ผู้ยืมจะได้ใช้สอยทรัพย์สินนั้นเสร็จแล้ว

ข. ถ้าเวลามิได้กำหนดกันไว้ ทั้งในสัญญาก็ไม่ปรากฏว่ายืมไปใช้เพื่อการใด ผู้ให้ยืมจะเรียกคืนเมื่อไรก็ได้

ทั้ง ก. และ ข. นี้จะรู้ได้ต้องพิจารณาดูตัวสัญญา ถ้าไม่มีสัญญากันไว้เป็นหนังสือ ก็ต้องดูว่า คู่สัญญาได้ตกลงกันยืมไปใช้เพื่อการอันใด ในเมื่อปรากฏข้อความในสัญญาแล้ว สัญญายืมใช้คงรูปก็ย่อมระงับลง ในเมื่อผู้ยืมได้ใช้สอยทรัพย์สินนั้นเสร็จแล้ว เช่น ยืมรถยนต์ไปตากอากาศ เมื่อกลับมาแล้ว สัญญายืมใช้คงรูปย่อมระงับลง ผู้ยืมเรียกทรัพย์สินที่ยืมคืนได้

ในกรณีที่ผู้ยืมไม่ได้ใช้สอยรถยนต์นั้น แต่ใช้รถอื่นไปตากอากาศกลับมาแล้ว ดังนี้ ผู้ให้ยืมมีสิทธิเรียกทรัพย์สินนั้นคืนได้ เพราะเวลาได้ล่วงไปพอแก่การที่ผู้ยืมจะได้ใช้สอยทรัพย์สินนั้นเสร็จแล้ว

ส่วนในกรณีที่มิได้กำหนดเวลาไว้ และในสัญญาก็ไม่ปรากฏว่ายืมไปใช้เพื่อการใดแล้ว ผู้ให้ยืมจะบอกเลิกสัญญายืมใช้คงรูป และเรียกเอาทรัพย์สินที่ยืมคืนเมื่อใดก็ได้

ผู้ยืมตาย

๓. **เมื่อผู้ยืมตาย** ทั้งนี้หมายความว่า แม้ในสัญญายืมใช้คงรูปนั้นจะได้กำหนดระยะเวลาไว้ก็ตาม เมื่อผู้ยืมตายลงเมื่อใด สัญญายืมใช้คงรูปย่อมระงับลงทันที เพราะสัญญายืมใช้คงรูปเป็นสิทธิเฉพาะตัวโดยถือเอาตัวผู้ยืมเป็นสาระสำคัญ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว (ดูมาตรา ๖๔๘)

โดยเหตุที่สัญญายืมใช้คงรูปเป็นสัญญาที่ทำขึ้น โดยถือตัวบุคคลผู้ยืมเป็นสำคัญ หาได้ถือความสำคัญในตัวผู้ให้ยืมไม่ ฉะนั้น การที่ผู้ให้ยืมตายลง สัญญายืมใช้คงรูปจึงหาระงับลงด้วยไม่ ในเมื่อเป็นการให้ยืมตลอดอายุของผู้ยืม ฉะนั้น ผู้รับมรดกหรือทายาทของผู้ให้ยืมจะเรียกทรัพย์สินที่ยืมคืนก่อนผู้ยืมตายไม่ได้ (ฎีกาที่ ๓๓๘/๒๔๗๙)

ในกรณีผู้ให้ยืมบอกเลิกสัญญา

๔. **เมื่อผู้ให้ยืมบอกเลิกสัญญา** เพราะผู้ยืมไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ของตนตามมาตรา ๖๔๓,๖๔๔ และได้ใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาตามมาตรา ๖๔๕ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น สัญญายืมใช้คงรูปย่อมระงับลง (ดูในเรื่องสิทธิและหน้าที่ของผู้ให้ยืมและผู้ยืม) นอกจากนี้ในกรณีทรัพย์ที่ยืมนั้นได้สูญหายไปทั้งหมด ย่อมทำให้สัญญายืมใช้คงรูปประงับลงเช่นเดียวกัน

ส่วนที่ ๕

อายุความ

อายุความเกี่ยวกับเรื่องความรับผิด เพื่อเสียค่าทดแทนอันเกี่ยวกับสัญญายืมใช้คงรูปนี้ มาตรา ๖๔๙ ได้บัญญัติไว้เป็นกรณีพิเศษ

ยกเว้นหลักทั่วไปในเรื่องอายุความ โดยให้ฟ้องเรียกร้องได้ภายในกำหนด ๖ เดือนนับแต่วันสิ้นสัญญา กล่าวคือ ในวันที่สัญญายืมใช้คงรูประงับลง ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในส่วนที่ ๔ นั้น และอายุความเริ่มนับตั้งแต่วันสิ้นสัญญาเป็นต้นไป ถ้าเกินกำหนด ๖ เดือน แล้วจะฟ้องร้องเรียกต่อกันไม่ได้

เรียกค่าทดแทนอะไรได้บ้าง

การเรียกเอาค่าทดแทนนี้ ได้แก่การที่ผู้ยืมปฏิบัติผิดสัญญา ไม่ใช้ทรัพย์สินที่ยืมตามหน้าที่ ตามมาตรา ๖๔๓ ไม่สงวนทรัพย์สินที่ยืมตามมาตรา ๖๔๔ จนเกิดความเสียหายแก่ผู้ให้ยืมขึ้น หรือในกรณีผู้ยืมไม่ได้ออกค่าทำสัญญา ค่าส่งมอบ และค่าส่งคืนทรัพย์ตามมาตรา ๖๔๒ ก็ดี ผู้ยืมไม่ออกค่าบำรุงรักษา อันเป็นปกติในการบำรุงรักษาทรัพย์สินที่ยืมและผู้ให้ยืมได้ออกไปแล้วตามมาตรา ๖๔๗ ก็ดี ในกรณีต่าง ๆ ดังกล่าวนี้ ผู้ให้ยืมฟ้องร้องเรียกค่าทดแทน ความเสียหายนั้นได้ภายในกำหนด ๖ เดือน นับแต่วันสิ้นสัญญาตามมาตรา ๖๔๙ นี้

ไม่เกี่ยวกับกรณีเรียกทรัพย์คืน

อายุความ ๖ เดือน ตามมาตรา ๖๔๙ ดังกล่าวมาแล้วนี้หมายความ เฉพาะเรียกค่าทดแทนความเสียหายเท่านั้น ถ้าเป็นกรณีฟ้องร้องเรียกทรัพย์สินที่ยืมคืนจากผู้ยืมหรือให้ใช้ทรัพย์สินหรือราคาทรัพย์ที่ยืม นั้น ไม่อยู่ในบังคับอายุความ ๖ เดือน ต้องใช้อายุความ ๑๐ ปี ตามมาตรา ๑๖๔ นับแต่วันที่ผู้ให้ยืมมีสิทธิเรียกร้องได้เป็นต้นไป (ฎีกาที่ ๗๘๕/๒๔๗๖ และฎีกาที่ ๗๖/๒๔๘๙)

ในกรณีที่มีการชำระหนี้บางส่วน หรือรับสภาพหนี้นั้น ย่อมทำให้อายุความสะดุดหยุดลง และเริ่มนับใหม่ตามความในมาตรา ๑๗๒

กรณีผู้ยืมเรียกค่าทดแทน

มาตรา ๖๔๙ นี้มิได้บัญญัติว่า อายุความ ๖ เดือน นับแต่วันสิ้นสัญญานั้น ใช้เฉพาะในกรณีผู้ให้ยืมเรียกค่าทดแทนเท่านั้น โดยเหตุนี้ จึงเห็นว่าในกรณีผู้ยืมเรียกเอาค่าทดแทนความเสียหายจากผู้ให้ยืมในกรณีส่งมอบทรัพย์ที่ชำรุดให้แก่ผู้ยืมโดยไม่แจ้งให้ทราบ และเกิดการเสียหายขึ้นก็ดี ในกรณีที่ผู้ยืมออกเงินทดรองค่าบำรุงรักษาทรัพย์ที่ยืมในกรณีจำเป็นและรีบด่วนก็ดี กรณีดังกล่าวนี้ อายุความ ๖ เดือนย่อมนำมาใช้กับผู้ยืมในการเรียกค่าทดแทน เช่นเดียวกัน

เรียกดอกเบี้ยในค่าทดแทนได้

ในกรณีที่ผู้ยืมหรือผู้ให้ยืมตกเป็นผู้ผิดนัดแล้ว ทั้งผู้ยืมและผู้ให้ยืมมีสิทธิเรียกดอกเบี้ย นับแต่วันผิดนัดได้ในอัตราร้อยละ ๗ ครึ่งต่อปี ตามความในมาตรา ๒๐๔ และมาตรา ๒๒๔ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

เรียกดอกผลของทรัพย์ที่ยืมได้

ในบางกรณีการยืมใช้คงรูปนี้ ระหว่างที่ยืมอาจเกิดดอกผลขึ้นจากทรัพย์ที่ยืมได้ เช่น ยืมม้าหรือโคตัวเมียไปเกิดลูกขึ้นมาระหว่างผู้ยืมใช้สอยอยู่ กรณีเช่นนี้ลูกของม้าหรือโคนั้นย่อมตกเป็นของผู้ให้ยืม เพราะกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ให้ยืมอยู่กับผู้ให้ยืม เวลาส่งคืนต้องส่งทั้งลูกของม้าหรือโคนั้นด้วย

บทที่ ๒
สัญญายืมใช้สิ้นเปลือง

สัญญายืมใช้สิ้นเปลืองคืออะไร ?

๑. สัญญายืมใช้สิ้นเปลืองนั้นคือ "สัญญาซึ่งผู้ให้ยืมโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินชนิดที่ใช้ไปสิ้นไปนั้น เป็นปริมาณมีกำหนดให้ไปแก่ผู้ยืม และผู้ยืมตกลงว่า จะคืนทรัพย์สินเป็นประเภท ชนิด และปริมาณเช่นเดียวกันให้แทนทรัพย์สินซึ่งให้ยืมนั้น

สัญญานี้ย่อมบริบูรณ์ต่อเมื่อส่งมอบทรัพย์สินที่ยืม"

๒. ตามบทนิยามข้างบนนั้น ย่อมจะเห็นได้ว่าสัญญายืมใช้คงรูปกับสัญญายืมใช้สิ้นเปลืองนี้ มีลักษณะสาระสำคัญที่เหมือนกันและแตกต่างกันหลายประการ ซึ่งพอจะสรุปลงได้ ดังต่อไปนี้

สาระสำคัญที่เหมือนกัน

ก. สาระสำคัญที่เหมือนกัน ก็คือ สัญญายืมใช้สิ้นเปลืองจะบริบูรณ์ต่อเมื่อส่งมอบทรัพย์สินที่ยืมให้แก่ผู้ยืมครอบครอง แล้วเช่นเดียวกับสัญญายืมใช้คงรูป ตราบใดที่ยังไม่มีการส่งมอบทรัพย์สินที่ยืมต่อกัน ตราบนั้นสัญญายืมใช้สิ้นเปลืองยังไม่บริบูรณ์ กล่าวคือ ยังไม่ก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ต่อกัน

ส่วนการส่งมอบนั้นอาจส่งมอบกันโดยตรงหรือโดยปริยายได้เช่นเดียวกับการยืมใช้คงรูป ขอให้ย้อนกลับไปดูประกอบด้วย

สาระสำคัญที่แตกต่างกัน

ข. สาระสำคัญที่แตกต่างกัน พอจะแยกออกเป็นส่วน ๆ ได้ดังนี้

(๑) สัญญาให้ยืมใช้สิ้นเปลือง อาจเป็นสัญญามีค่าตอบแทนได้ เพราะมาตรา ๖๕๐ มิได้บัญญัติว่าให้ใช้สอยได้เปล่า

ส่วนยืมใช้คงรูปนั้น มาตรา ๖๔๐ บัญญัติไว้ชัดว่าให้ใช้สอยได้เปล่าไม่มีค่าตอบแทน

(๒) **สัญญายืมใช้สิ้นเปลือง เป็นสัญญาโอนกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินที่ยืม ให้แก่ผู้ยืมไปโดยเด็ดขาด** ผู้ยืมจะทำอะไรแก่ทรัพย์ที่ยืมนั้นได้โดยอำนาจแห่งกรรมสิทธิ์ ส่วนสัญญายืมใช้คงรูปนั้นไม่ใช่สัญญาโอนกรรมสิทธิ์ทรัพย์ที่ยืมให้แก่ผู้ยืม เพียงแต่ให้การครอบครองใช้สอยได้เปล่าแล้วต้องส่งทรัพย์สินที่ยืมนั้นคืน

(๓) **ต่างกันในทรัพย์สินที่ให้ยืม** สัญญายืมใช้สิ้นเปลืองนั้นทรัพย์สินที่ให้ยืมเป็นประเภทสังหาริมทรัพย์เหมือนยืมใช้คงรูป แต่ได้ระบุไว้ชัดว่า ต้องเป็นทรัพย์สินชนิดใช้ไปสิ้นไป ซึ่งได้แก่สังกมะ-ทรัพย์ ตามมาตรา ๑๐๒ และโภคยทรัพย์ตามมาตรา ๑๐๓ โดยใช้ของอื่นอันเป็นประเภทชนิด และปริมาณเท่ากันแทนกันได้ ส่วนสัญญายืมใช้คงรูปนั้น เป็นทรัพย์สินที่จะใช้ของอื่นอันเป็นประเภท ชนิด และปริมาณเท่ากันใช้แทนไม่ได้ แต่ต้องส่งทรัพย์สินที่ยืมอันเดียวกันนั้นคืนแก่ผู้ให้ยืม

ส่วนที่ ๑

สาระสำคัญของสัญญายืมใช้สิ้นเปลือง

บริบูรณ์เมื่อส่งมอบทรัพย์สินที่ยืม

๑. **ต้องมีการส่งมอบทรัพย์สิน** ตามมาตรา ๖๕๐ บัญญัติไว้ชัดแจ้งว่า สัญญายืมใช้สิ้นเปลืองย่อมบริบูรณ์ต่อเมื่อส่งมอบทรัพย์สินที่ยืม ฉะนั้น ตามบทบัญญัติดังกล่าวเมื่อยังไม่ส่งมอบทรัพย์สินที่ยืมต่อกัน

สัญญายืมใช้สิ้นเปลืองก็ยังไม่บริบูรณ์ คือยังไม่ก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ระหว่างผู้ให้ยืมกับผู้ยืมที่จะบังคับกันได้ตามกฎหมาย ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นสังหาริมทรัพย์ประเภทสังกมะทรัพย์ โภคยทรัพย์หรือเงินตราในการกู้ยืมกันก็ตาม เมื่อไม่ส่งมอบต่อกัน ย่อมถือว่าสัญญายืมใช้สิ้นเปลืองนั้นไม่บริบูรณ์

การส่งมอบอาจจะมีทั้งโดยตรงหรือโดยปริยาย เช่น ยืมข้าวสาร ผู้ให้ยืมเขียนจดหมายให้ผู้ยืมไปรับเอาที่ร้านจำหน่าย ยืมเงิน ผู้ให้ยืมสั่งจ่ายเช็คให้ไปรับเงินที่ธนาคารหรือผู้ยืมมีหนี้เงินอย่างอื่นอยู่ก่อนแล้วจึงทำสัญญากู้ให้ ดังนี้ถือว่าเท่ากับส่งมอบกัน และผู้ยืมได้รับข้าวสารและเงินไปแล้ว เรียกได้ว่าส่งมอบทรัพย์สินที่ยืมแก่ผู้ยืมแล้ว สัญญายืมใช้สิ้นเปลือง ย่อมบริบูรณ์มีผลบังคับได้ตามกฎหมาย

๒. สัญญายืมใช้สิ้นเปลือง อาจเรียกเอาค่าตอบแทนได้ เพราะมาตรา ๖๕๐ มิได้บัญญัติว่าให้ใช้ทรัพย์สินที่ยืมได้เปล่า เช่นมาตรา ๖๔๐ ในเรื่องสัญญายืมใช้คงรูป ฉะนั้น สัญญายืมใช้สิ้นเปลืองจึงใกล้กับลักษณะเช่าทรัพย์ แต่มีข้อแตกต่างกันอยู่ที่ว่า ผู้เช่าต้องส่งคืนทรัพย์สินที่เช่านั้น ส่วนยืมใช้สิ้นเปลือง ผู้ยืมคืนแต่เพียงทรัพย์สินประเภทชนิด และปริมาณเท่ากันเท่านั้น

ค่าตอบแทนที่จะเรียกเอานี้ แล้วแต่จะตกลงกัน เช่น ยืมข้าวสารไป ๑๐ ลิตร เมื่อคืนต้องคืน ๑๒ ลิตร กู้ยืมเงินไปจะต้องเสียดอกเบี้ยร้อยละ ๑๕ ต่อปี เป็นต้น แต่ทั้งนี้ขอให้เข้าใจไว้ว่า แม้จะเรียกเอาค่าตอบแทนดังกล่าว สัญญายืมใช้สิ้นเปลืองก็ยังเป็น สัญญาไม่ต่างตอบแทน อยู่นั่นเอง จะเรียกได้เพียงว่าเป็นสัญญามีค่าตอบแทนเท่านั้น เพราะเป็นสัญญาที่ก่อให้เกิดหนี้แก่ผู้ยืมแต่เพียงฝ่ายเดียว ส่วนผู้ให้ยืมไม่มีหนี้จะต้องปฏิบัติต่อผู้ยืมอีก ในเมื่อได้ส่งมอบทรัพย์สินที่ยืมแก่ผู้ยืมไปแล้ว

เป็นสัญญาโอนกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สิน

๓. **การยืมใช้สิ้นเปลืองเป็นการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ยืมให้แก่ผู้ยืม** ทั้งนี้เพราะเป็นทรัพย์สินประเภทใช้ไปสิ้นไป เวลาจะคืนให้ก็เพียงคืนเป็นประเภท ชนิด และปริมาณเท่ากันแทนเท่านั้น (ดูมาตรา ๖๕๐)

โดยหลักการโอนกรรมสิทธิ์ดังกล่าว ผลในทางกฎหมายจึงต้องถือว่า หากทรัพย์สินที่ยืมสูญหายหรือบุบสลายไปทั้งหมดหรือบางส่วน ผู้ยืมจึงต้องรับความวินาศในผลพิบัตินั้นแต่ผู้เดียว เพราะผู้ยืมเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ ในเมื่อรับมอบทรัพย์ที่ยืมตั้งแต่ส่งมอบต่อกันแล้ว เช่น ยืมข้าวสารหรือน้ำมัน ผู้ให้ยืมส่งมอบให้และผู้ยืมรับมาแล้ว หากเกิดไฟไหม้เสียหาย ผู้ยืมต้องรับความวินาศแต่ผู้เดียว

วัตถุที่ให้ยืมเป็นทรัพย์สินมีรูปร่าง

๔. **ทรัพย์สินที่ให้ยืมต้องเป็นวัตถุที่มีรูปร่าง และเฉพาะทรัพย์สินประเภทใช้ไปสิ้นไป** ซึ่งโดยปกติอาจใช้ของอื่นอันเป็นประเภท ชนิด และปริมาณเท่ากันแทนได้ ที่เรียกว่า สังกมะทรัพย์ ตามมาตรา ๑๐๒ และโภคยทรัพย์ตามมาตรา ๑๐๓ เช่น ข้าว ถั่ว แป้ง น้ำตาล และเงินตรา เป็นต้น จำเลยยืมไม้และสังกะสีเพื่อปลูกเรือน ย่อมหมายความว่า เอาทรัพย์นั้นมาขาดทีเดียว ไม่ใช่จะเอาทรัพย์นั้นคืนอีก จึงถือว่าเป็นการยืมใช้สิ้นเปลือง (ฎีกาที่ ๙๐๕/๒๕๐๕)

ส่วนที่ ๒
สิทธิและหน้าที่ของผู้ยืม

เนื่องจากการยืมใช้สิ้นเปลืองนี้ ผู้ให้ยืมโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ยืมให้แก่ผู้ยืมไปโดยเด็ดขาด ไม่เหมือนกับยืมใช้คงรูปตามที่

กล่าวมาแล้วในบทที่ ๑ ฉะนั้น กฎหมายจึงมิได้บัญญัติสิทธิ และหน้าที่ไว้มากมายเกี่ยวกับการระมัดระวังรักษาทรัพย์ที่ยืมไว้เช่นยืมใช้คงรูป เพราะกรรมสิทธิ์ในทรัพย์ที่ยืมเป็นของผู้ยืมแล้ว โดยเหตุนี้สิทธิและหน้าที่ของผู้ยืมใช้สิ้นเปลืองจึงมีน้อย ซึ่งพอจะสรุปได้ ดังนี้

สิทธิในการใช้ทรัพย์สินที่ยืม

๑. โดยอำนาจแห่งกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ยืมนั้น ผู้ยืมจึงมีสิทธิจะใช้ทรัพย์สินที่ยืมนั้นโดยวิธีใด ๆ ก็ได้ แม้จะผิดวัตถุประสงค์ที่ขอยืมมาก็ตาม ผู้ให้ยืมไม่อาจมีอำนาจหน้าที่จะทักท้วงห้ามปราม เพราะเหตุว่ากรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ยืม ตกมายังผู้ยืมตั้งแต่ส่งมอบกันแล้ว เช่น ผู้ยืมขอยืมข้าวไปรับประทาน เมื่อส่งมอบไปแล้วผู้ยืมจะเอาไปเลี้ยงสัตว์หรือให้คนอื่นยืมต่อไปอีกก็ได้ ไม่ถือว่าเป็นการผิดหน้าที่หรือวัตถุประสงค์ของการยืมแต่อย่างใด (มาตรา ๑๓๓๖)

มีหน้าที่ต้องใช้ค่าฤชาธรรมเนียม

๒. ในกรณีที่มีค่าฤชาธรรมเนียมในการทำสัญญา ค่าส่งมอบและค่าส่งคืนทรัพย์นั้น ผู้ยืมเป็นผู้มีหน้าที่เสียแต่ฝ่ายเดียว เว้นแต่จะตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น ทั้งนี้ก็เพราะสัญญายืมใช้สิ้นเปลือง เป็นสัญญาไม่ต่างตอบแทน และผู้ยืมเป็นผู้ได้ประโยชน์ในสัญญาแต่ฝ่ายเดียว

หน้าที่ใช้คืนทรัพย์สินที่ยืม

๓. **ผู้ยืมมีหน้าที่จะต้องคืนทรัพย์สิน ประเภท ชนิด และปริมาณเช่นเดียวกัน ให้แทนทรัพย์สินซึ่งยืมนั้นแก่ผู้ให้ยืม** (มาตรา ๖๕๐)

คำว่า "ประเภท" หมายความถึง ทรัพย์ จำพวกเดียวกัน มีชื่ออย่างเดียวกัน เช่น ยืมข้าวเปลือกเหนียว ก็ต้องคืนข้าวเปลือกเหนียว ยืมทองคำ ก็ต้องคืนทองคำ

คำว่า "ชนิด" นั้นหมายความแยกละเอียดลงไปอีกในทรัพย์สินที่ยืมประเภทเดียวกันนั้น เช่น ยืมข้าวสารไป อาจแยกออกได้ว่าข้าวสารชนิดที่ ๑ ชนิดที่ ๒ ชนิดที่ ๓ หรือปลายข้าวเป็นต้น ฉะนั้นเมื่อยืมทรัพย์สิน ประเภทข้าวสาร ถ้าข้าวที่ยืมไปนั้นเป็นชนิดใด ก็คืนชนิดที่ตรงกันนั้น

คำว่า "ปริมาณ" หมายถึงจำนวนทรัพย์สินที่ยืม เมื่อยืมเขาไปจำนวนเท่าใด ก็ต้องคืนตามประเภทและชนิดในจำนวนเท่ากันแก่ผู้ให้ยืม เช่น ยืมทองคำ ๑๐ บาท ก็ต้องคืนทองคำ ๑๐ บาท ยืมข้าวสาร ๕ ถัง ต้องคืนข้าวสาร ๕ ถัง

คืนทรัพย์ที่ยืมเมื่อใด

การคืนทรัพย์สินที่ยืมแก่ผู้ให้ยืมนั้น อาจแยกออกพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

ก. คืนตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในสัญญา หมายความว่าเมื่อมีข้อสัญญากำหนดกันไว้ให้คืนทรัพย์สินที่ยืมเมื่อใด เมื่อถึงกำหนดแล้ว ก็ต้องคืนตามนั้น

ข. ในกรณีสัญญาไม่มีกำหนดเวลาให้คืน ผู้ให้ยืมจะต้องบอกกล่าวแก่ผู้ยืม ให้คืนทรัพย์สินภายในเวลาอันควรซึ่งกำหนดไว้ในคำบอกกล่าวนั้น (มาตรา ๖๕๒) ถ้าผู้ให้ยืมไม่บอกกล่าว และให้เวลาตามสมควรแก่ผู้ยืม ให้คืนทรัพย์สินก่อนแล้ว สิทธิในการฟ้องร้องเรียกคืนทรัพย์สินที่ยืม หรือเรียกราคาทรัพย์สินที่ยืมรวมทั้งค่าเสียหายย่อมไม่เกิดขึ้น จะนำมาตรา ๒๐๓ ที่ให้เจ้าหนี้เรียกชำระหนี้ได้โดยพลัน อันเป็น

หลักทั่วไปมาใช้ไม่ได้ เพราะมาตรา ๖๕๒ ได้บัญญัติให้ปฏิบัติไว้โดยเฉพาะ อันเป็นการยกเว้นหลักทั่วไปของมาตรา ๒๐๓ แล้ว

ส่วนที่ ๓
สิทธิและหน้าที่ผู้ให้ยืม

สิทธิในการเรียกทรัพย์คืน

๑. ผู้ให้ยืมมีสิทธิที่จะเรียกให้คืนทรัพย์สิน ที่ยืมจากผู้ยืมในเมื่อครบกำหนดระยะเวลาที่ตกลงกันไว้แล้ว เช่น ให้ยืมไปในกำหนด ๓๐ วัน เมื่อครบ ๓๐ วันแล้ว ก็เรียกคืนได้ตามประเภท ชนิด และปริมาณเช่นเดียวกันนั้นทันที โดยมิพักต้องเตือน แต่จะเรียกให้คืนก่อนเวลาไม่ได้ เพราะกำหนดเวลานั้น เพื่อประโยชน์แก่ฝ่ายลูกหนี้

ในกรณีไม่มีกำหนดเวลาให้คืนไว้ ผู้ให้ยืมมีสิทธิจะให้คำบอกกล่าวแก่ผู้ยืมให้คืนทรัพย์สินที่ยืม ภายในเวลาอันสมควรก็ได้ (มาตรา ๖๕๒) แต่เวลาเท่าใดจึงจะสมควรนั้นแล้วแต่พฤติการณ์ และข้อเท็จจริงเป็นเรื่อง ๆ ไป ที่เกี่ยวกับทรัพย์สิน ระยะทาง เช่น ทรัพย์สินนั้นมีเฉพาะแห่ง และผู้ยืมอยู่ต่างจังหวัด กรณีเช่นนี้ระยะเวลาก็ต้องกำหนดให้พอ ที่ผู้ยืมจะเดินทางไปจัดหาทรัพย์สินคืนให้ได้ เป็นต้น

ในกรณีที่ผู้ให้ยืมมีข้อตกลง และสัญญากันไว้ว่า ให้ผู้ยืมคืนทรัพย์สินที่ยืมนั้นต่อเมื่อผู้ยืมมีความสามารถหรืออยู่ในฐานะที่จะคืนได้ กรณีเช่นนี้ ผู้ให้ยืมต้องให้เวลายาวนานกว่าที่กล่าวมาแล้วนั้น

มีหน้าที่ต้องแจ้งเมื่อทรัพสินที่ยืม

๒. ในกรณีที่ทรัพย์ให้ยืมบุบสลาย หรือมีอันตราย ซึ่งผู้ให้ยืมรู้อยู่แล้วขณะให้ยืมว่า อาจเกิดอันตรายแก่ผู้ยืมได้ ผู้ให้ยืมมีหน้าที่ต้อง

มีอันตราย

แจ้งให้ผู้ยืมทราบ ถ้าไม่แจ้งให้ทราบและผู้ยืมใช้ทรัพย์สินนั้น และเกิดอันตรายขึ้นแก่ผู้ยืมแล้ว ผู้ให้ยืมจะต้องรับผิด เช่น ให้ยืมสิ่งของที่เป็นอาหารและเป็นของที่เสีย ผู้ยืมรับประทานเป็นเหตุให้เกิดอันตรายเป็นต้น

สิทธิเรียกร้องราคาและค่าเสียหาย

๓. ในกรณีที่ผู้ยืมไม่ส่งคืนทรัพย์สินที่ยืมตาม ประเภท ชนิด และปริมาณ ภายในกำหนดเวลาก็ดี ในกรณีไม่มีกำหนดเวลา แต่ได้บอกให้เวลาตามสมควรแล้วก็ดี ผู้ให้ยืมมีสิทธิฟ้องร้องเรียกเอาราคาทรัพย์สิน รวมทั้งค่าเสียหาย (ถ้ามี) จากผู้ยืมได้

จะคืนราคาทรัพย์สินที่ยืมกันอย่างไร

การเรียกให้คืนทรัพย์สินที่ยืมนี้ ย่อมไม่แน่นอน เพราะแล้วแต่จะกำหนดกันไว้ว่า ให้คืนทรัพย์สินประเภท ชนิด และปริมาณเช่นเดียวกัน ณ สถานที่ใด และเวลาใด จึงต้องแยกออกพิจารณา ดังนี้

ก. ในกรณีที่สัญญา ได้กำหนดเวลา และสถานที่ชำระทรัพย์สินที่ยืมกันไว้ การคืนราคาก็ต้องถือเอาราคาทรัพย์สิน ณ เวลาและสถานที่ ๆ จะชำระกันนั้น ในเมื่อผู้ยืมจะต้องชดใช้ราคาทรัพย์ที่ยืมไป เช่น ยืมทองคำไปหนัก ๒๐ บาท ขณะยืมราคาทองคำหนักบาทละ ๕๐ บาท เมื่อถึงกำหนดเวลาชำระ ณ สถานที่กำหนดไว้ ทองคำราคาในตลาดหนักบาทละ ๕๐๐ บาท ในกรณีเช่นนี้ ผู้ยืมจะต้องชำระราคาเป็นเงินในอัตราบาทละ ๕๐๐ บาทนั้น หาใช่บาทละ ๕๐ บาทตามราคาเดิมไม่

ข. ในกรณีไม่ได้กำหนดเวลาและสถานที่ชำระกันไว้ การชำระคืนเป็นเงิน ก็ควรใช้ราคา ณ เวลาและสถานที่ ที่ผู้ยืมถูกเรียกร้องให้คืน โดยคิดราคาเช่นเดียวกันกับตัวอย่างเรื่องยืมทองคำในข้อ ก. นั้น

เหตุผล การที่ต้องใช้ราคาตามตัวอย่างใน ก. และ ข. นั้น เพราะเป็นหน้าที่ของผู้ยืม ที่จะต้องคืนทรัพย์สินประเภท ชนิด และปริมาณเท่ากันกับทรัพย์สินที่ยืม และสิทธิอันแท้จริงของผู้ให้ยืม ก็คือได้รับคืนทรัพย์สิน ประเภท ชนิด และปริมาณเท่ากัน คือทองคำหนัก ๒๐ บาท หาใช่จำนวนเงินไม่ การที่ผู้ยืมชำระเงินแทนทรัพย์สินไม่ใช่หน้าที่ของผู้ยืม หน้าที่แท้จริงของผู้ยืม คือ คืนทรัพย์สินที่ยืมเป็นประเภทชนิด และปริมาณเท่ากันให้แก่ผู้ให้ยืม เมื่อไม่สามารถคืนได้ ก็ต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายของราคาทรัพย์ที่ยืม คือ ราคาทองคำหนัก ๒๐ บาทนั้นในขณะส่งคืน เพราะผู้ให้ยืมเสียหายไปจริงตามราคาทองคำหนัก ๒๐ บาทโดยตรง ผู้ให้ยืมจึงควรมีสิทธิได้รับชำระราคาแทนตามราคาในเวลาและสถานที่ที่ส่งคืน

ตัวอย่าง ฝ่ายจำเลยได้มาขอยืมเงินโจทก์ ๔๐๐ บาท โจทก์ไม่มีเงินให้ จำเลยจึงขอยืมทองรูปพรรณไป ๕ อย่าง รวมหนัก ๑๑ บาทสลึง โจทก์ให้ยืมไป ต่อมาจำเลยบอกว่า ทองคำจำนำหลุดไปแล้ว ขอใช้เงิน ๖๐ บาทก่อน ส่วนที่ค้างเอาไว้คิดกันทีหลัง โจทก์ยอมตกลงด้วย และให้ผัดผ่อนเรื่อยมาแล้วก็ไม่ชำระอีกเลย โจทก์จึงมาฟ้องให้จำเลยคืนทองหรือชำระราคาตามราคาในขณะฟ้อง

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า เรื่องนี้จำเลยได้ขอใช้ราคาทองให้ไป ๖๐ บาทนั้น เป็นกรณีที่โจทก์ (ผู้ให้ยืม) กับจำเลย (ผู้ยืม) **ต่างได้ตกลงกันเสร็จแล้วว่าจะชำระเป็นเงินต่อกัน** จึงต้องคิดราคาทองที่จะชำระต่อกัน ในขณะตกลงกันนั้น โจทก์จะใช้สิทธิเรียกทองคืนหรือกลับมาคิดเอาราคาในสมัยที่ทองขึ้นราคาแพงนั้น หาถูกต้องไม่ จึงบังคับให้จำเลยชำระราคาทองให้แก่โจทก์ ตามราคาในขณะตกลงชำระเงิน ๖๐ บาทนั้น (ฎีกาที่ ๗๖/๒๔๘๙)

ในกรณีตามตัวอย่างดังกล่าวนี้ หากเป็นกรณีที่ผู้ให้ยืมมิได้ตกลงยอมรับชำระราคากับผู้ยืมในตอนชำระครั้งแรกแล้ว การตกลงชำระราคากันก็ยังไม่เกิดขึ้น ฉะนั้น ผู้ให้ยืมจึงมีสิทธิเรียกทองคืนได้ ในกรณีคืนทองไม่ได้ ก็ย่อมขอให้ใช้ราคาในขณะฟ้องเรียกคืน หรือในเวลาและสถานที่กำหนดให้คืนได้

ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น เป็นหลักทั่วไปของสัญญายืมใช้สิ้นเปลือง นอกจากการกู้ยืมเงินซึ่งมีบทบัญญัติของกฎหมายในลักษณะยืมใช้สิ้นเปลืองบังคับไว้เป็นกรณีพิเศษ จึงขอแยกออกพิจารณาเป็นอีกส่วนหนึ่งต่างหาก เป็นส่วนที่ ๔ ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ ๔

เฉพาะการกู้ยืมเงิน

ความเบื้องต้น

การยืมใช้สิ้นเปลืองนี้ การกู้ยืมเงินซึ่งเป็นทรัพย์สินชนิดใช้ไปสิ้นไป ที่เรียกว่า โภคยทรัพย์ มีการยืมกันมากที่สุด และเป็นการยืมใช้สิ้นเปลืองประเภทมีค่าตอบแทนดังกล่าวมาแล้วข้างต้น โดยเหตุนี้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงได้บัญญัติเกี่ยวกับเรื่องกู้ยืมเงินนี้เป็นพิเศษยิ่งกว่าการยืมใช้สิ้นเปลืองในทรัพย์ประเภทอื่น ๆ

"เงิน" ตามความหมายนั้น คือ เงินตราตามพระราชบัญญัติเงินตรา ซึ่งรัฐนำออกให้ประชาชนใช้เป็นวัตถุสำหรับแลกเปลี่ยนและชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย ซึ่งรวมทั้งธนบัตรและเหรียญกษาปณ์อื่นที่รัฐใช้อยู่ ยังไม่ได้ประกาศเลิกใช้

หมวด ๑

หลักเกณฑ์การกู้ยืมเงิน

หลักทั่วไป

๑. การกู้ยืมเงินจะบริบูรณ์ต่อเมื่อส่งมอบเงินให้แก่ผู้ยืมรับไปแล้ว เช่นเดียวกับการยืมใช้คงรูปหรือยืมใช้สิ้นเปลืองในทรัพย์สินประเภทอื่น ๆ ที่แตกต่างกันก็มีเฉพาะเรื่องการกู้ยืมนี้เป็นเงินเท่านั้น ฉะนั้น ตราบใดที่ผู้ยืมยังมิได้รับเงินที่กู้ยืมไปจากผู้ให้ยืมแล้ว ตราบนั้นสัญญากู้ยืมเงินก็ยังไม่บริบูรณ์ กล่าวคือ ถือว่าไม่มีการกู้ยืมเงินต่อกัน แม้จะทำสัญญากู้ยืมและลงชื่อลายมือผู้ยืมเสร็จแล้วก็ตาม เมื่อยังไม่ส่งมอบเงินแก่ผู้ยืม สัญญากู้ยืมนั้นก็ไม่มีผลบังคับเพราะไม่บริบูรณ์ตามกฎหมาย

การส่งมอบเงินที่ยืม

การส่งมอบเงินนี้ กระทำได้ทั้งโดยตรงและปริยายดังกล่าวมาแล้ว แต่การส่งมอบโดยปริยายเกี่ยวกับเรื่องกู้ยืมเงินนี้มีกรณีแตกต่างไปจากการส่งมอบโดยปริยายเกี่ยวกับการยืมใช้คงรูปและการยืมใช้สิ้นเปลืองในทรัพย์อื่น ๆ อยู่บ้าง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ก. โจทก์จำเลยเล่นแชร์กันโดยไม่ต้องจ่ายเงินสดทันที แต่เมื่อคิดหักบัญชีกันแล้ว จำเลยยังเป็นหนี้โจทก์อยู่ จำเลยจึงทำสัญญากู้ยืมให้โจทก์โดยลงลายมือชื่อให้ไว้ ดังนี้ เป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืม เพราะมีหนี้อยู่ ผลเท่ากับส่งมอบเงินแล้ว (ฎีกาที่ ๑๓๙๔/๒๔๗๙)

ข. จำเลยทำสัญญาจะซื้อนาจาก ส. และ ส. เรียกเงินมัดจำ จำเลยไม่มีเงินให้ จึงทำสัญญากู้ฉบับหนึ่งเท่าเงินมัดจำ ส. จึงทำใบรับเงินมัดจำที่จำเลยจะต้องใช้มอบให้จำเลย ต่อมาโจทก์ฟ้องเรียกเงินตาม

สัญญานั้น ดังนี้ วินิจฉัยว่า การกู้ยืมไม่จำต้องหยิบยื่นตัวเงินให้แก่กันเสมอไป ถ้าตามพฤติการณ์ผู้กู้ได้รับประโยชน์จากหนังสือกู้เสมือนดังว่าได้รับเงินกู้ไปแล้วเช่นคดีนี้ ก็ถือว่ามีการส่งมอบกันแล้ว สัญญากู้จึงสมบูรณ์ (ฎีกาที่ ๘๐๒/๒๔๘๐)

ค. จำเลยเป็นลูกจ้างลากซุง โจทก์ได้จ่ายเงินล่วงหน้าให้จำเลยไป ๘,๐๐๐ บาท ต่อมาจำเลยจะหนีไปที่อื่น แต่ไม่มีเงินคืนให้โจทก์ที่จ่ายล่วงหน้าไปนั้น จึงทำสัญญากู้เงิน ๘,๐๐๐ บาทให้โจทก์ไว้ ดังนี้ สัญญากู้นั้นสมบูรณ์ตามกฎหมาย เพราะมีมูลหนี้ซึ่งจำเลยรับไปจากโจทก์แล้ว กรณีเช่นนี้ไม่ต้องมีการส่งมอบเงิน เพราะจำเลยรับไปก่อนแล้ว (ฎีกาที่ ๗๘๘/๒๔๙๘)

ง. โจทก์จำเลยมีมูลหนี้ต่อกันในการเล่นแชร์ จำเลยจึงทำสัญญากู้ยืมให้โจทก์ไว้ดังนี้สัญญากู้สมบูรณ์ จำเลยต้องรับผิดเพราะมีมูลหนี้ (ฎีกาที่ ๕๒๐/๒๕๐๓)

จ. โจทก์จำเลยคิดบัญชีหนี้เดิมกันแล้ว จำเลยจึงทำสัญญากู้เงินให้โจทก์ไว้แทนการจ่ายเงินที่เป็นหนี้กัน เช่นนี้ถือว่าได้มีการส่งมอบเงินที่กู้ยืมกันเป็นการบริบูรณ์ตามมาตรา ๖๕๐ แล้ว (ฎีกาที่ ๑๓๗๔/๒๕๐๕)

ฉ. ในกรณีที่ผู้ยืมไม่ได้เอาเงิน แต่รับเอาสิ่งของอื่นหรือทรัพย์สินอย่างอื่นแทนจำนวนเงินกู้ยืม ดังนี้ ต้องคิดเป็นหนี้เงินค้างชำระโดยจำนวนเท่ากับราคาท้องตลาดในเวลาและสถานที่ส่งมอบ เช่น ข. ทำสัญญากู้ยืมเงิน ก. ไว้ ๒๐๐ บาท ก. ขอรับเอาข้าวสารแทน ๒ กระสอบ ราคาท้องตลาด ขณะนั้นกระสอบละ ๑๐๐ บาท ข. ได้ส่งมอบข้าวสารให้ ก. ไปแล้ว เช่นนี้ สัญญากู้ยืมสมบูรณ์บังคับกันได้ แต่ถ้าข้าวสาร

ขณะนั้นราคาท้องตลาดกระสอบละ ๕๐ บาท ก. ทำสัญญากู้ให้ ๒๐๐ บาทแก่ ข. ไว้ เช่นนี้ สัญญากู้เป็นโมฆะตามมาตรา ๖๕๖ วรรค ๑ และ ๓ เพราะไม่ได้คิดราคากันตามท้องตลาดในขณะนั้น

ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้ยืม

๒. การกู้ยืมเงินกว่าห้าสิบบาทขึ้นไปนั้น ถ้ามิได้มีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่ง ลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญ จะฟ้องร้องบังคับคดีหาได้ไม่ (มาตรา ๖๕๓ วรรคแรก)

มาตรา ๖๕๓ ที่ต้องการให้มีหนังสือและลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญนั้น ไม่ใช่แบบการทำให้สัญญาสมบูรณ์ แต่เป็นเรื่องกฎหมายต้องการพยานหลักฐานในการพิสูจน์ข้อโต้เถียงของคู่สัญญาในศาลเท่านั้น หาใช่ว่าถ้าไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือตกเป็นโมฆะไม่ เพราะสัญญาคือการกู้ยืมยังสมบูรณ์อยู่เป็นแต่ห้ามนำมาฟ้องร้องบังคับกันตามสิทธิในสัญญานั้นไม่ได้เท่านั้น (ฎีกาที่ ๔๐๕/๒๔๙๘) ถ้ามีการชำระหนี้กู้ยืมต่อกันแล้ว ผู้ยืมจะมาฟ้องเรียกคืนเงินที่ชำระไปแล้วหาได้ไม่ เพราะหนี้การกู้ยืมนั้นไม่เป็นโมฆะ และผู้ยืมได้สละแล้ว ซึ่งสิทธิและความคุ้มครองของกฎหมาย

มาตรา ๖๕๓ นี้บังคับไว้เฉพาะการกู้ยืมเงินกว่า ๕๐ บาทขึ้นไป จึงต้องทำหลักฐานเป็นหนังสือและลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญ ถ้าต่ำกว่า ๕๐ บาทก็ดี หรือเงิน ๕๐ บาทพอดีก็ดี ไม่จำต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือแต่อย่างใด แต่ถ้าจะทำหลักฐานเป็นหนังสือ และลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญก็ได้ เพราะเป็นหลักฐานแห่งการพิสูจน์ง่ายขึ้น

อนึ่ง มีข้อควรสังเกตไว้ด้วยว่า มาตรา ๖๕๓ วรรคแรกนี้ใช้บังคับเฉพาะการกู้ยืมเงินอย่างเดียว ในกรณีเป็นสัญญาอย่างอื่นซึ่งแม้จะ

เป็นเงินเกินกว่า ๕๐ บาทก็ตาม หาจำต้องปฏิบัติตามมาตรา ๖๕๓ วรรคแรกนี้ไม่ เช่น

การเล่นแชร์เบี้ยหวยกัน ซึ่งผู้เบี้ยจะได้รับเงินจากผู้ที่เล่นด้วยแต่ละคนตามจำนวนที่ตกลงกัน ไม่ใช่การกู้ยืมไม่ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ ก็ฟ้องร้องบังคับกันได้ (ฎีกาที่ ๖๒๙/๒๔๘๖, ๑๓๒๗/๒๕๐๐ และ ๑๖๓๑–๑๖๓๔/๒๕๐๘)

นายแดง บอกให้ นายดำ ชำระหนี้แก่นายเขียวแทนตน นายดำได้ชำระไปแล้ว ดังนี้ ไม่ใช่เรื่องกู้ยืม แต่เป็นเรื่องตัวการตัวแทน นายดำย่อมมาฟ้องร้องเรียกเงินจากนายแดงได้โดยไม่ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ (ฎีกาที่ ๘๑๐/๒๔๘๖)

ในกรณีที่มีผู้ออกเงินทดรองจ่ายไปให้ก่อนตามคำขอร้อง และได้จ่ายไปตามคำขอร้องนั้นแล้ว กรณีเช่นนี้ก็ไม่ใช่การกู้ยืม ไม่ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ ก็ฟ้องร้องเรียกคืนได้ (ฎีกาที่ ๑๐๘๐/๒๕๐๑ และที่ ๒๕๖/๒๕๐๕)

หลักเกณฑ์ของมาตรา ๖๕๓ วรรคแรก

หลักเกณฑ์ของมาตรา ๖๕๓ วรรคแรกนี้แยกพิจารณาได้ ๒ ประการ คือ

(๑) ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่ง

(๒) ต้องลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญ

เมื่อมีหลักฐานครบถูกต้องทั้ง ๒ ประการนี้แล้ว ก็ฟ้องร้องให้บังคับกันได้ ส่วนผู้ให้กู้ยืมนั้นจะลงชื่อในสัญญาด้วยหรือไม่หาใช่ข้อสำคัญของการกู้ยืมไม่ (ฎีกาที่ ๕๒๔/๒๔๘๕)

หลักฐานไม่ใช่แบบแห่งความสมบูรณ์

๑. ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ

หลักฐานเป็นหนังสือในเรื่องกู้ยืมเงินนี้ ไม่ใช่แบบแห่งความสมบูรณ์ แม้จะไม่ทำ ก็ไม่ตกเป็นโมฆะ หลักฐานนั้นต้องการให้ได้ในข้อเท็จจริงว่าได้มีการกู้ยืมเงินหรือมีหนี้เงินต่อกัน ซึ่งตรงกับคำว่าพยานเอกสารตามความหมายในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเท่านั้น

หนังสือต้องบ่งแสดงว่า มีการกู้ยืมหรือมีหนี้เงินต่อกัน

หลักฐานเป็นหนังสือในการกู้ยืมนี้ไม่มีบทบังคับว่า จะต้องทำอย่างไรบ้าง ฉะนั้น หลักฐานดังกล่าวนี้จะทำเป็นหนังสืออย่างใดก็ได้ มีข้อสาระสำคัญอยู่เพียงอย่างเดียว คือ ข้อความในหนังสือนั้นต้องบ่งแสดงให้เห็นว่า มีการกู้ยืมเงินหรือมีหนี้สินต่อกันเท่านั้น ก็พอเพียงแล้ว และหนังสือนั้นจะเป็นตัวเขียน ตัวพิมพ์ เป็นภาษาไทย หรือภาษาต่างประเทศ และใครจะเป็นคนเขียนหรือพิมพ์ก็ใช้ได้ทั้งสิ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(๑) ก. ทำหนังสือฉบับหนึ่งให้ไว้แก่ ข. ว่าได้รับเงินจาก ข. ไปแล้ว จะให้ดอกเบี้ยแก่ ข. ดังนี้ ถือว่ามีหลักฐานเป็นหนังสือแล้ว (ฎีกาที่ ๓๔๓/๒๔๗๘)

(๒) จำเลยเขียนหนังสือถึงพี่ชายกล่าวความหลายเรื่อง แต่มีข้อความตอนหนึ่งว่า "เวลานี้หมดที่พึ่งมองไม่เห็นใคร นอกจากขอความกรุณาพี่ดับร้อนสัก ๔,๐๐๐ บาท เพื่อส่งดอกเบี้ยพระคลังข้างที่" พี่ชายจึงจ่ายเช็คให้จำเลยตามนั้น ต่อมาก็มีการทวงถามหนี้นั้น ดังนี้ วินิจฉัยว่าเป็นการยืมและหลักฐานแห่งการกู้ยืมก็คือ หนังสือทั้งสามรวมกันได้แก่ฉบับจำเลยขอความกรุณา เช็คสั่งจ่ายเงินตามจดหมายนั้น และจำเลยเซ็นรับเงินไปแล้ว เมื่อรวมกันแล้วก็เป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมบริบูรณ์ (ฎีกาที่ ๑๔๖/๒๔๗๗)

(๓) เอกสารมีข้อความว่า

กรุงเทพ ฯ ๑ สิงหาคม ๑๙๕๔

ข้าพเจ้าสัญญาจะจ่ายเงินจำนวน ๕๘,๐๐๐ บาท (ห้าหมื่นแปดพันบาท) ให้แก่ ก. เมื่อเรียกร้อง

ลงชื่อ ท. รักธรรม

ดังนี้ วินิจฉัยว่า หลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสือนั้น หาได้มีความหมายเคร่งครัดถึงกับว่าจะต้องมีถ้อยคำว่ากู้ยืม ในเอกสารนั้นไม่ เมื่อมีเอกสารหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งแสดงความเป็นหนี้ ลงลายมือชื่อผู้รับผิดมาแสดงแล้ว และนำพยานหลักฐานมาสืบประกอบอธิบายได้ว่า หนี้สินนั้นเป็นการกู้ยืม เอกสารนั้นถือว่าได้มีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสือแล้ว (ฎีกาที่ ๔๓๙/๒๔๙๓)

(๔) ในรายงานการแบ่งทรัพย์มรดก จำเลยได้เอาส่วนได้ของโจทก์ไปชำระค่าที่ดินที่จำเลยประมูลได้ จำเลยตกลงจะโอนที่ดินประมูลได้ให้โจทก์ ๑ แปลง หรือมิฉะนั้นจำเลยจะใช้เงินจำนวนนี้ให้โจทก์ภายหลัง จำเลยได้ลงลายมือชื่อในรายงานแบ่งทรัพย์นั้น ดังนี้ รายงานการแบ่งทรัพย์ซึ่งจำเลยลงชื่อไว้ ย่อมเป็นหลักฐานเพียงพอตามความในมาตรา ๖๕๓ แล้ว (ฎีกาที่ ๘๖๕/๒๔๙๓)

(๕) ใบรับเงินมีข้อความว่า

ข้าพเจ้า ก. รักธรรม ได้รับเงินจาก ข. รักดี ไป่จำนวน ๑๐,๐๐๐ บาทเป็นการถูกต้องแล้ว

ลงชื่อ	**ข.**	**รักดี**	**ผู้ส่ง**
,,	**ก.**	**รักธรรม**	**ผู้รับ**
,,	**ค.**	**รักเกียรติ**	**พยาน**
,,	**ง.**	**รักสัตย์**	**พยาน**

วินิจฉัยว่าเมื่อมีหนังสืออันอาจแสดงความเป็นหนี้ ลงลายมือชื่อลูกหนี้มาอ้างเช่นนี้ก็เป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสือเพียงพอตามความต้องการของมาตรา ๖๕๓ แล้ว ย่อมนำพยานมาสืบประกอบว่าเป็นการกู้ยืมได้ (ฎีกาที่ ๑๒๔๑/๒๔๙๙)

(๖) ตามบันทึกเปรียบเทียบของกรมการอำเภอ ปรากฏว่าจำเลยรับว่าได้ยืมเงินของโจทก์ไป ๘๐๐ บาท และจำเลยได้ลงลายมือไว้ในเอกสารนั้น ดังนี้ เอกสารนั้นเป็นหลักฐานเป็นหนังสือแห่งการกู้ยืมเพียงพอแล้ว (ฎีกาที่ ๑๕๖๗/๒๔๙๙)

(๗) จำเลยเขียนข้อความไว้ในนามบัตรมีข้อความว่า "ได้รับเงินจากพี่ ๒๐,๐๐๐ บาท" แล้วลงชื่อจำเลยและวันเดือนปีไว้ โจทก์นำสืบฟังได้ว่าเอกสารนั้นจำเลยได้ทำหลักฐานการกู้ยืมให้โจทก์และลงลายมือชื่อไว้ ดังนี้ วินิจฉัยว่า แม้การกู้ยืมรายนี้จะไม่ได้ทำเป็นหนังสือกู้ยืมกันอย่างธรรมดาก็ดี นับว่าการกู้ยืมได้มีหลักฐานเป็นหนังสือแล้วฟ้องร้องบังคับได้ (ฎีกาที่ ๑๒๗๒/๒๕๐๑) แต่ในกรณีเอกสารมีข้อความว่ารับเงินไปจำนวนหนึ่ง แล้วลงชื่อจำเลยโดยไม่มีข้อความแสดงว่าในการรับเงินจำเลยเป็นลูกหนี้จะใช้เงินคืนแก่โจทก์แต่อย่างใดนั้น ฟังเป็นหลักฐานการกู้ยืมเงินไม่ได้ (ฎีกาที่ ๓๐๖/๒๕๐๖)

ทำหลักฐานการกู้ยืมภายหลังก็ใช้ได้

นอกจากนี้ การกู้ยืมไม่ได้ทำหลักฐานเป็นหนังสือไว้ แต่ได้ทำสัญญาค้ำประกันเงินกู้ยืมรายนี้ โดยผู้ยืมลงชื่อเป็นผู้เขียนไว้ในสัญญาค้ำประกัน ดังนี้ก็เป็นหลักฐานเพียงพอฟ้องร้องบังคับได้แล้ว (ฎีกาที่ ๘๖๘/๒๕๐๖)

บางกรณีคู่สัญญาได้ให้กู้ยืมเงินกันไปแล้ว แต่ไม่ทำหลักฐานเป็นหนังสือไว้ หรือในกรณีให้ยืมไปทีละเล็กละน้อย ต่อมาขอยืมไปอีก

ครั้งสุดท้ายจึงทำหลักฐานการกู้ยืมขึ้น ลงลายมือชื่อผู้ยืมไว้ กรณีเช่นนี้ถือว่ามีหลักฐานเป็นหนังสือในการกู้ยืมฟ้องร้องบังคับกันได้ตามมาตรา ๖๕๓ วรรคแรก ทั้งนี้ ก็เนื่องมาจากหลักที่ว่า การกู้ยืมเงินเป็นสัญญาประเภทสมบูรณ์โดยการส่งมอบเงินที่ยืมต่อกัน หาใช่สมบูรณ์โดยต้องทำตามแบบเป็นหนังสือไม่ การทำเป็นหนังสือขึ้นภายหลังเป็นการรับรองว่าได้มีการกู้ยืม และส่งมอบเงินกันแล้ว และเป็นหลักฐานเพียงให้สิทธิฟ้องร้องบังคับได้เท่านั้น (ฎีกาที่ ๒๘/๒๕๐๕,๕๒๒/๒๕๐๕) หรือบันทึกของพนักงานสอบสวนมีข้อความชัดแจ้งว่า จำเลยรับรองว่าได้กู้ยืมเงินของโจทก์ไปจำนวนเท่านี้จริง และจำเลยได้ลงชื่อท้ายบันทึกนั้นด้วย แม้จะเป็นเรื่องพนักงานสอบสวนเรียกไปไกล่เกลี่ยในทางอาญาก็ตาม ก็ใช้บันทึกนั้นเป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมได้ (ฎีกาที่ ๖๔๔/๒๕๐๙) แม้บันทึกในหลังทะเบียนการหย่าว่าจำเลยได้ยืมเงินไปจากโจทก์ยังไม่ได้ใช้คืน บันทึกนี้ก็เป็นหลักฐานการกู้ยืมได้ (๒๑๕/๒๕๑๐)

เช็คไม่ใช่หลักฐานแห่งการกู้ยืมเงิน

ตามปกติ เช็คเป็นหนังสือสั่งให้ธนาคารจ่ายเงินให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือแก่ผู้ถือ ไม่ใช่หนังสือรับเงินหรือเอาเงินเขามา แต่เป็นหนังสือที่ออกให้ สั่งจ่ายเพื่อชำระหนี้ไม่มีคำว่ากู้หรือยืม และอ่านข้อความในเช็คทั้งหมดก็ไม่มีเค้าว่าเป็นการกู้ยืม แต่ประการใดเลย สภาพของเช็คเป็นการใช้เงิน ไม่ใช่การกู้หรือยืมเงิน ฉะนั้น เช็คจึงมิใช่หลักฐานแห่งการกู้ยืมเงิน (ฎีกาที่ ๑๕๙๕/๒๕๐๓)

แต่ที่กล่าวมานี้มิได้หมายความว่า เช็คนั้นไม่มีมูลหนี้หรือว่าใช้ไม่ได้ เพียงแต่มีความหมายว่า เช็คไม่ใช่หลักฐานแห่งการกู้ยืมเท่านั้น ส่วนมูลหนี้ ตามเช็คฉบับนั้นยังคงมีอยู่บริบูรณ์ ผู้ทรงเช็คชอบที่จะฟ้องเรียกเงินตาม มูลหนี้แห่งเช็คนั้นได้ตามกฎหมาย แต่จะฟ้องเรียก

ว่าเป็นเงินกู้ยืมไม่ได้เท่านั้น แม้ความจริงจะเป็นการกู้ยืม โดยออกเช็คไว้แสดงจำนวนเงินที่กู้ไปตามที่ผู้ให้ยืมกระทำอยู่โดยทั่วไปขณะนี้ก็ตาม เพราะเช็คไม่ถือเป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืม แต่เป็นหลักฐานแห่งการชำระหนี้ ฉะนั้น มูลหนี้ตามเช็คจึงฟ้องเรียกได้ตามกฎหมาย

นอกจากนี้การสั่งจ่ายเช็คเพื่อชำระหนี้นั้น เมื่อผู้สั่งจ่ายรู้ว่าตนไม่มีเงินในธนาคารจะจ่ายได้ก็ดี สั่งจ่ายโดยเจตนาจะไม่ใช้เงินก็ดี อาจเป็นความผิด ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. ๒๔๙๗ มาตรา ๓ ได้ ยิ่งกว่านั้นหากผู้สั่งจ่ายเช็คนั้นไม่เคยมีเงินฝากในธนาคารเลย แต่อวดอ้างว่าตนมีเงินฝากในธนาคาร ออกเช็คขอแลกเอาเงินสดจากเขาไปตามเช็คนั้น เขาหลงเชื่อมอบเงินให้ไป กรณีเช่นนี้อาจเป็นความผิดฐานฉ้อโกงตาม มาตรา ๓๔๑ แห่งประมวลกฎหมายอาญาด้วย

๒. ต้องลงลายมือชื่อผู้ยืม

ต้องลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญ

สาระสำคัญของสัญญากู้ยืมเงินนอกจากจะต้องมีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งดังที่ได้พิจารณามาแล้วใน ๑ นั้น จะต้องมีลายมือชื่อไว้ในเอกสารนั้นเป็นสำคัญด้วย ทั้งนี้ เพื่อแสดงว่าหนังสือนั้นผู้ยืมเป็นผู้ทำขึ้นจริงไม่ใช่ผู้อื่น ถ้าไม่มีการลงลายมือชื่อผู้ยืมไว้เป็นสำคัญในเอกสารแล้ว เอกสารหนังสือกู้ยืมนั้นก็ฟ้องร้องบังคับไม่ได้ตาม มาตรา ๖๕๓

การลงลายมือชื่อเป็นสำคัญในหนังสือกู้ยืมเงินนี้ กฎหมายบังคับไว้ เฉพาะผู้ยืมเท่านั้น ส่วนผู้ให้ยืมไม่จำต้องลงลายมือชื่อด้วย แม้แต่ระบุชื่อผู้ให้ยืมในหนังสือนั้นก็ไม่จำเป็น แต่จะลงชื่อหรือระบุชื่อผู้ให้ยืมไว้ด้วยก็ไม่ทำให้หนังสือนั้นเสียไป (ฎีกาที่ ๒๕๔/๒๔๘๕)

การลงลายมือชื่อในหนังสือกู้ยืมนั้น จะเป็นภาษาไทย ภาษาจีน หรือภาษาต่างประเทศอื่น ๆ ก็ได้ ข้อสำคัญให้ผู้ยืมลงลายมือชื่อโดยตนเองเท่านั้น ในกรณีที่ผู้ลงลายมือชื่อโดยตนเองไม่ได้ แต่ลงอย่างอื่นแทนการลงลายมือชื่อแล้ว ต้องมีพยานลงลายมือชื่อรับรองการลงลายมือชื่อนั้น ๒ คน และพยาน ๒ คนนั้นต้องลงลายมือขณะเห็นนั้น ในกรณีที่ไม่ได้ลงลายมือชื่อรับรองในขณะนั้นจะมาลงชื่อรับรองในภายหลังก็ได้ในเมื่อผู้กู้รู้เห็นและยินยอม ในเมื่อไม่ได้ลงชื่อรับรองตั้งแต่แรก แต่ถ้าผู้กู้มิได้รู้เห็นยินยอมการมาลงชื่อรับรองทีหลังจึงไม่อยู่ในฐานะพยานสัญญากู้ และถือว่าไม่มีหลักฐานลงลายมือชื่อผู้กู้ (ฎีกาที่ ๙๕๕/๒๕๐๗) สำหรับผู้เขียนสัญญานั้น ถ้าลงลายมือชื่อในขณะที่เห็นผู้กู้ลงลายพิมพ์นิ้วมือในสัญญาแล้วถือเป็นพยานรับรองลายมือได้ (ฎีกาที่ ๖๙๑/๒๔๙๑, ๓๖๓/๒๔๙๒ และที่ ๕๒๑/๒๔๙๖) ถ้าลงลายมือชื่อรับรองทีหลังโดยไม่เห็นการลงลายมือชื่ออย่างอื่นของผู้ยืมแล้ว ถือว่า สัญญานั้นไม่มีพยานรับรองถูกต้อง (ฎีกาที่ ๕๕๕/๒๔๗๙, ๘๐๕/๒๔๘๒ และที่ ๖๔๔/๒๕๐๗)

การลงลายมือชื่ออย่างอื่นได้แก่ลายพิมพ์นิ้วมือ แกงได หรือเครื่องหมายอื่นทำนองเช่นว่านั้น การลงลายมือชื่อดังกล่าวนี้ต้องมีพยานลงลายมือชื่อรับรอง ๒ คน เว้นแต่การลงลายมือชื่ออย่างอื่นดังกล่าวนี้ซึ่งได้ทำต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ไม่จำต้องมีพยานลงลายมือชื่อรับรอง ๒ คนก็ใช้ได้ ทั้งนี้ ตามความในมาตรา ๙ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

นอกจากนี้ ถ้าบุคคลใดใช้ตราประทับแทนลงลายมือชื่ออยู่ปกติ การประทับตราเช่นนั้นเสมอกับลงลายมือชื่อ กล่าวคือ ไม่ต้องมีพยานลงลายมือชื่อรับรอง ๒ คนก็ใช้ได้ตามกฎหมาย

ตัวอย่าง จำเลยได้ทำเอกสารกู้ยืมให้โจทก์ไว้โดยเซ็นชื่อยี่ห้อซ่งคั้ง อันเป็นยี่ห้อร้านค้าของจำเลยเป็นผู้กู้ในสัญญากู้ยืมนั้น ดังนี้ วินิจฉัยว่า การเซ็นชื่อยี่ห้อของจำเลยซึ่งตามธรรมเนียมจีนมักใช้เซ็นชื่อยี่ห้อแทนชื่อไว้ เช่นนั้นถือว่า เป็นการลงลายมือชื่อของจำเลยโดยชอบแล้ว จึงฟ้องร้องบังคับจำเลยตามหนังสือนั้นได้ (ฎีกาที่ ๑๒๑๔/๒๕๐๐)

ขาดหลักฐานห้ามฟ้องร้อง

การขาดหลักฐานเป็นหนังสือ และไม่ลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญนั้น ได้กล่าวมาแล้วว่า **การกู้ยืมไม่เป็นโมฆะ เพียงแต่ผู้ให้ยืมฟ้องร้องต่อศาลให้ศาลบังคับผู้ยืมปฏิบัติการชำระหนี้ไม่ได้เท่านั้น** ส่วนการกู้ยืมยังคงมีหนี้ต่อกันอยู่ ถ้าหากผู้ยืมยอมปฏิบัติตามสัญญา คือชำระหนี้กู้ยืมให้แก่ผู้ให้ยืมไปแล้ว กรณีเช่นนี้ผู้ยืมจะฟ้องร้องเรียกคืนไม่ได้ เพราะเป็นการปฏิบัติชำระหนี้ตามมูลหนี้ที่มีอยู่จริง หรือจะฟ้องเรียกคืนฐานลาภมิควรได้ก็ไม่ได้อีก เพราะการที่ผู้ให้ยืมรับชำระหนี้จากผู้ยืม เป็นการรับชำระโดยมีมูลหนี้ที่จะรับชำระได้โดยชอบ (ฎีกาที่ ๒๑๐/๒๔๗๓) แต่หนี้กู้ยืมที่ขาดหลักฐานเป็นหนังสือนี้จะนำไปอ้างเพื่อหักกลบลบหนี้ไม่ได้ เพราะถือว่าหนี้ตามสัญญากู้ยืมอันขาดหลักฐานนั้นเป็นหนี้สินที่ยังมีข้อต่อสู้อยู่ ตามมาตรา ๓๔๔ หนี้ดังกล่าวจะเอามาหักกลบลบหนี้ไม่ได้ (ฎีกาที่ ๑๓๘๔/๒๔๘๒)

หลักฐานการกู้ยืมสูญหายไป นำพยานบุคคลมาสืบแทนได้

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา ๙๔ บัญญัติไว้ว่า เมื่อมีกฎหมายบังคับให้ต้องมีพยานเอกสารมาแสดง ห้ามมิให้ศาลยอมรับฟังพยานบุคคลแทนพยานเอกสาร ฯลฯ การกู้ยืมเงินนี้มาตรา ๖๕๓ บัญญัติให้มีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญมาแสดงตามความในมาตรา ๙๔ ดังกล่าวแล้ว ฉะนั้น เมื่อไม่มีหลักฐาน

เป็นหนังสือในการกู้ยืมไม่ได้ ผู้ให้ยืมจึงนำพยานบุคคลมาสืบแทนเอกสารกู้ยืมไม่ได้ ต้องห้ามตามมาตรา ๙๔

ในกรณีที่เกี่ยวกับสัญญากู้เงินว่าไม่ปิดแสตมป์หรือปิดแสตมป์ถูกต้องหรือไม่นั้น ฟังว่ามีหลักฐานการกู้ยืมฟ้องร้องบังคับได้ ส่วนเมื่ออ้างมาจะรับฟังได้เพียงใดหรือไม่ เป็นเรื่องศาลจะวินิจฉัย (ฎีกาที่ ๓๖๘/๒๕๐๖, ๕๗๖/๒๕๐๗ และ ๑๐๙–๑๑๑/๒๕๐๗)

ในกรณีที่มีการกู้ยืมกันหลายคราว เช่น คราวแรกกู้ยืมกัน ๕,๐๐๐ บาท มีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้กู้ยืมแล้ว ต่อมาขอกู้ยืมกันเพิ่มอีก ๕,๐๐๐ บาท ผู้ให้กู้ตกลงให้ยืมเพิ่มจึงขีดฆ่าแก้ตัวเลขจากเดิมเป็น ๑๐,๐๐๐ บาท ในสัญญากู้เดิมนั้น แต่ที่แก้ไม่มีลายมือชื่อผู้กู้ยืมเซ็นกำกับไว้ กรณีเช่นนี้ถือว่าการกู้ครั้งหลัง ๕,๐๐๐ บาท ไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือ ฟ้องบังคับไม่ได้ตามมาตรา ๖๕๓ (ฎีกาที่ ๓๒๖/๒๕๐๗)

แต่ในกรณีมีหลักฐานเป็นหนังสือในการกู้ยืมลงลายมือผู้ยืมไว้แล้วตามมาตรา ๖๕๓ ต่อมาหาไม่พบเพราะสูญหายหรือถูกทำลายโดยเหตุสุดวิสัย หรือไม่สามารถนำต้นฉบับมาได้โดยประการอื่น กรณีเช่นนี้ผู้ให้ยืมย่อมขออนุญาตต่อศาลนำสำเนาเอกสารกู้ยืมนั้น หรือนำพยานบุคคลมาสืบแทนได้ เพราะในกรณีเช่นนี้จะเรียกว่า สัญญากู้ยืมเงินขาดหลักฐานเป็นหนังสือไม่ได้ เพราะมีหลักฐานเป็นหนังสือถูกต้องตามกฎหมายแล้ว เหตุที่นำมาแสดงไม่ได้ เพราะการสูญหายหรือถูกทำลายไป หรือไม่สามารถนำมาได้โดยเหตุอื่นเท่านั้น

หมวด ๒
การชำระเงินกู้ยืม

ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือมาแสดงเมื่อชำระหนี้กู้ยืมด้วยเงิน

ตามมาตรา ๖๕๓ วรรค ๒ บัญญัติว่า การกู้เงินมีหลักฐานเป็นหนังสือนั้น จะนำสืบว่าใช้เงินกู้ยืมคืนได้ ต่อเมื่อมีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่ง ลงลายมือชื่อผู้ให้กู้ยืมมาแสดง เช่น ใบเสร็จรับเงินลงลายมือชื่อผู้ให้กู้ยืม หรือหนังสืออย่างอื่นที่แสดงว่าได้มีการรับเงินยืมจากผู้ยืมแล้ว ข้อสำคัญขอให้มีลายมือชื่อผู้ให้กู้ยืมในหนังสือรับเงินนั้นเป็นสำคัญด้วย ในกรณีชำระหนี้เพียงบางส่วนจะให้ผู้ให้กู้ยืมเขียนแสดงการรับเงินในสัญญากู้ยืมลงลายมือชื่อผู้ให้ยืม และวัน เดือน ปี ไว้ก็ได้ หรือจะขอใบรับเงินในการชำระหนี้เงินกู้ยืมแต่ละคราวไปก็ได้

ในกรณีไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือ

ในกรณีที่ผู้ยืมชำระเงินกู้ยืมไปครบถ้วนแล้ว แต่ผู้ให้ทำหลักฐานเป็นหนังสือให้ดังกล่าวข้างต้น ผู้ยืมจะปฏิบัติดังต่อไปนี้ก็ได้

๑. **ขอคืนเอกสารหลักฐานแห่งการกู้ยืมนั้นจากผู้ให้ยืม** หรือให้ทำลายเอกสารการกู้ยืม เช่น ฉีกทิ้ง เอาไฟจุดเผาทำลายเสียเป็นต้น หรือ

๒. **ให้แทงเพิกถอนลงในเอกสารการกู้ยืมนั้น** เช่น ให้ผู้ให้กู้ยืมเขียนลงในเอกสารกู้ยืมนั้นว่า ผู้ยืมได้ชำระหนี้กู้ยืมเสร็จแล้ว หรือขีดฆ่าเอกสารกู้ยืมนั้นแสดงว่าไม่ใช้ต่อไปแล้วก็ได้

ข้อห้ามนำสืบการใช้เงิน

ถ้าผู้ยืมชำระเงินกู้ยืมแก่ผู้ให้ยืมไปแล้ว แต่ไม่มีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่ง ลงลายมือชื่อผู้ให้ยืมมาแสดงก็ดี เอกสาร

อันเป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมยังมิได้คืนมาหรือทำลาย หรือไม่มีการแทงเพิกถอนว่าชำระเงินแล้วหรือขีดฆ่าเสียก็ดี ผู้ยืมจะนำสืบว่ามีการใช้เงินกู้ยืมนั้นแก่ผู้ให้ยืมแล้วไม่ได้ ต้องห้ามมาตรา ๖๕๓ วรรค ๒ แม้จะชำระเงินกู้ยืมไปแล้วจริงก็ตาม ถ้าหากผู้ให้ยืมนำเอกสารสัญญากู้ยืมฟ้องร้องบังคับผู้ยืมต่อศาล ผู้ยืมจะต่อสู้และขอนำสืบว่าใช้เงินแล้วไม่ได้ ซึ่งผู้ยืมอาจต้องชำระเงินตามสัญญากู้ยืมนั้นอีก (ฎีกาที่ ๕๙๓/๒๕๐๘, ๖๒๘/๒๕๐๘)

อนึ่ง ขอให้สังเกตไว้ด้วยว่า มาตรา ๖๕๓ วรรค ๒ นี้ใช้ข้อความว่า "ในการกู้ยืมเงินมีหลักฐานเป็นหนังสือนั้น จะนำสืบการใช้เงินได้ต่อเมื่อมีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อผู้ให้ยืมเงินมาแสดงหรือ ฯลฯ" มิได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะว่าต้องเป็นการกู้ยืมเงินกันเกินกว่า ๕๐ บาทขึ้นไปหรือไม่ ฉะนั้น แม้การกู้ยืมกันไม่ถึง ๕๐ บาท เช่นเพียง ๓๐ บาท แต่ได้ทำหลักฐานการกู้ยืมไว้เป็นหนังสือ กรณีเช่นนี้ การนำสืบถึงการใช้เงินแล้วตกอยู่ในบังคับของมาตรา ๖๕๓ วรรค ๒ นี้เหมือนกันจะนำสืบพยานบุคคลว่าใช้เงินแล้วไม่ได้ (ฎีกาที่ ๑๑๐/๒๔๘๐)

สิทธิของผู้ยืมในการจะได้หลักฐานหรือเอกสารกู้ยืม

ในกรณีที่ผู้กู้ชำระหนี้กู้ยืมแก่ผู้ให้ยืมแล้ว แต่ไม่ได้หลักฐานการชำระเป็นหนังสือ ไม่ได้เวนคืนเอกสารหรือไม่มีการแทงเพิกถอนลงในเอกสารกู้ยืมดังกล่าวมาข้างต้นนั้น ผู้กู้ยืมมีทางแก้ไขได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๒๖ ซึ่งบัญญัติว่า

"บุคคลผู้ชำระหนี้ ชอบที่จะได้รับใบเสร็จเป็นสำคัญจากผู้รับชำระหนี้นั้น และถ้าหนี้นั้นได้ชำระสิ้นเชิงแล้ว ผู้ชำระหนี้ชอบที่จะได้รับเวนคืนเอกสาร อันเป็นหลักฐานแห่งหนี้ หรือให้ขีดฆ่าเอกสารนั้นเสีย

ถ้าและเอกสารนั้นสูญหาย บุคคลผู้ชำระหนี้ชอบจะให้จดแจ้งความข้อระงับหนี้ลงไว้ในใบเสร็จ หรือในเอกสารอีกฉบับหนึ่งต่างหากก็ได้

ถ้าหนี้นั้นได้ชำระแต่บางส่วนก็ดี หรือเอกสารนั้นยังให้สิทธิอย่างอื่นใดแก่เจ้าหนี้อยู่ก็ดี ท่านว่าลูกหนี้ชอบแต่จะได้ใบเสร็จไว้เป็นคู่มือ และให้จดแจ้งการชำระหนี้นั้นลงไว้ในเอกสาร"

มาตรา ๓๒๖ บัญญัติขึ้นไว้เป็นทางแก้ให้ลูกหนี้ผู้ชำระหนี้ไว้ซึ่งรวมทั้งผู้กู้ยืมนี้ด้วย ฉะนั้น เมื่อชำระหนี้แล้ว ผู้ให้กู้ยืมไม่ทำหนังสือรับเงินให้เป็นหลักฐานก็ดี ไม่เวนคืนเอกสารหรือแทงเพิกถอนเอกสารแห่งสัญญากู้ยืมก็ดี ผู้กู้ยืมย่อมมีสิทธิที่จะฟ้องต่อศาลขอให้บังคับผู้ให้กู้ยืมปฏิบัติตามความในมาตรา ๓๒๖ นี้ได้ แล้วแต่จะเลือกเอาใบเสร็จรับเงินหรือคืนเอกสาร (ฎีกาที่ ๑๕๘/๒๔๗๖) ถ้าผู้กู้ไม่ใช้สิทธิตามมาตรา ๓๒๖ แล้ว กฎหมายก็ช่วยไม่ได้ในการที่ผู้กู้ยืมถูกฟ้องบังคับให้ชำระหนี้อีกเป็นครั้งที่ ๒ เพราะตนไม่ใช้สิทธิตามที่กฎหมายให้ไว้เอง

อนึ่ง การฟ้องให้บังคับผู้ให้ยืมออกหลักฐานหรือเวนคืนเอกสารหรืออื่น ๆ ตามความในมาตรา ๓๒๖ นี้ ผู้กู้ยืมย่อมนำพยานบุคคลมาสืบว่า ได้ชำระหนี้เงินกู้ยืมให้แก่ผู้ให้ยืมแล้วได้ไม่ต้องห้าม ตามมาตรา ๖๕๓ วรรค ๒ เพราะที่ห้ามไว้เฉพาะในกรณีผู้ให้กู้ยืมฟ้องบังคับให้ผู้กู้ยืมชำระเงินกู้ยืมตามสัญญา ในกรณีเช่นนี้ผู้กู้ยืมจะต่อสู้ว่าชำระหนี้กู้ยืมแล้ว โดยไม่มีหลักฐานการใช้เงิน ฯลฯ ไม่ได้เท่านั้น ส่วนที่ผู้กู้ยืมฟ้องบังคับตามมาตรา ๓๒๖ ไม่ใช่เรื่องนำสืบตามมาตรา ๖๕๓ วรรค ๒ แต่ฟ้องเรียกเอาเอกสารที่ชำระเงินให้แก่เจ้าหนี้ไปแล้ว ตามสิทธิมาตรา ๓๒๖ ซึ่งเจ้าหนี้ผู้ชำระหนี้มีหน้าที่จะต้องกระทำให้แก่ลูกหนี้ผู้ชำระหนี้เท่านั้น แต่ทั้งนี้หมายความว่า ผู้กู้ยืมฟ้องเรียกฝ่ายเดียวจากผู้ให้กู้ ไม่ใช่ผู้ให้กู้ยืมฟ้อง

เรียกเงินตามสัญญากู้ แล้วผู้กู้ให้การและฟ้องแย้งหรือฟ้องอีกคดีหนึ่ง โดยบังคับให้คืนเอกสารให้ และนำสืบว่าได้ชำระหนี้กู้ยืมแล้ว เช่นนี้ไม่ได้ เพราะการนำสืบต้องห้ามตามมาตรา ๖๕๓ วรรค ๒ (ดูฎีกา ๒๖๓–๒๖๔/๒๕๐๘)

หมวด ๓
การชำระด้วยสิ่งของหรือทรัพย์สินอื่น

การชำระหนี้ด้วยสิ่งของ หรือทรัพย์สินอย่างอื่นแทนจำนวนเงินที่กู้ยืมนั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๖๕๖ ได้บัญญัติไว้ให้กระทำได้ ทั้งในฐานะผู้ยืมและในฐานะผู้ให้ยืม ดังจะได้แยกพิจารณาดังนี้

ในฐานะผู้ยืม

๑. ในการกู้ยืมเงินกัน ถ้าผู้ยืมยอมรับเอาสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นแทนจำนวนเงิน ที่กู้ยืมจากผู้ให้ยืม ให้คิดเป็นหนี้เงินค้างชำระ (เงินกู้ตามสัญญา) โดยจำนวนเท่ากับราคาท้องตลาดแห่งสิ่งของหรือทรัพย์สินนั้น ในเวลาและสถานที่ส่งมอบ (มาตรา ๖๕๖ วรรค ๑) ทั้งนี้หมายความว่า ในการกู้ยืมนั้นแทนที่ผู้ให้ยืมจะส่งมอบเงินให้แก่ผู้ยืมตามปกติทั่วไป ผู้ให้ยืมกลับส่งสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นให้แทนเงินกู้ยืมได้ ในเมื่อผู้ยืมต้องการและตกลงยินยอมเช่นนั้น

แต่ในมาตรา ๖๕๖ วรรคแรกนี้บังคับไว้ว่า ต้องคิดราคาสิ่งของและทรัพย์สินอย่างอื่นนั้น **เท่ากับราคาตลาดแห่งสิ่งของหรือทรัพย์สินนั้น ในเวลาและสถานที่ส่งมอบ** เป็นสาระสำคัญ ถ้าคิดราคากันเป็นอย่างอื่น ข้อตกลงนั้นเป็นโมฆะ ตามมาตรา ๖๕๖ วรรค ๓

ตัวอย่าง ๑ จำเลยได้ทำสัญญากู้เงินโจทก์ ๕๐๐ บาท แต่มิได้รับเงินไปตามสัญญา คงรับข้าวเปลือกไปแทนเงิน ๑๑๐ ถัง คิดราคาเป็นเงินในเวลาและสถานที่ส่งมอบกันเป็นเงินเพียง ๑๖๕ บาท นั้น โจทก์มาฟ้องเรียกเงินกู้ตามสัญญาจากจำเลย ดังนี้ วินิจฉัยว่า ตามสัญญากู้โจทก์ไม่ได้คิดราคาข้าวเปลือกตามราคาท้องตลาดในเวลาและสถานที่ส่งมอบกัน สัญญากู้ยืมเงินส่วนที่เกินกว่า ๑๖๕ บาทนั้น จึงตกลงเป็นโมฆะตามมาตรา ๖๕๖ วรรค ๓ คงบังคับให้จำเลยใช้เงินโจทก์แต่เพียง ๑๖๕ บาท ตามราคาขณะนั้น (ฎีกาที่ ๑๓๗/๒๔๗๖)

ตัวอย่าง ๒ จำเลยจะรับเอาผ้าจากโจทก์ไปขาย ๖ พับ ราคา ๑,๘๐๐ บาท โจทก์ไม่เชื่อใจจึงให้จำเลยทำเป็นสัญญากู้ไว้เป็นเงิน ๑,๘๐๐ บาท เท่าราคาผ้า ดังนี้วินิจฉัยว่า เข้าลักษณะรับเอาสิ่งของแทนจำนวนเงินตามมาตรา ๖๕๖ วรรคแรก จึงเป็นสัญญากู้ยืมโดยชอบฟ้องร้องบังคับกันได้ เพราะคิดราคาตามท้องตลาดในเวลาและสถานที่ส่งมอบกัน (ฎีกาที่ ๖๔๕/๒๔๘๙)

ในฐานะผู้ให้ยืม

๒. ในการกู้ยืมเงินกัน ถ้าผู้ให้กู้ยืมยอมรับเอาสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่น เป็นการชำระหนี้แทนเงินที่กู้ยืมหนี้เงินกู้ยืมเป็นอันระงับไป เพราะการชำระหนี้เช่นนั้น แต่ต้องคิดเป็นจำนวนเท่ากับราคาท้องตลาดแห่งสิ่งของหรือทรัพย์สินนั้น ในเวลาและสถานที่ส่งมอบ (มาตรา ๖๕๖ วรรค ๒)

ตามบทบัญญัติมาตรา ๖๕๖ วรรค ๒ นี้ มีความหมายอย่างเดียวกันกับวรรคแรก แต่มีข้อแตกต่างกันอยู่บ้างเฉพาะตอนรับเอาสิ่งของ หรือทรัพย์สินแทนเงินกู้ยืม คือวรรคแรก รับเอาสิ่งของหรือ

ทรัพย์สินอื่นแทนเงินกู้ยืมในขณะกู้ยืมกัน จึงต้องคิดราคาในขณะนั้น ส่วนวรรค ๒ เป็นการกู้ยืมไปแล้ว แต่เอาสิ่งของหรือทรัพย์สินอื่นมาชำระหนี้เงินกู้ตามกำหนดระยะเวลาที่กำหนดไว้ และต้องตีราคาตามท้องตลาดในเวลาและสถานที่ชำระหนี้กันนั้น หรือในบางกรณีผู้กู้ให้ยืมกับผู้กู้ยืมอาจตกลงกันไว้ในสัญญากู้ยืมว่า ให้เอาสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นจำนวนเท่านั้นเท่านี้มาชำระแทน โดยคิดราคาเท่ากับเงินกู้ยืมตามสัญญานั้นก็ได้

ตัวอย่าง ๑ โจทก์ได้ทำสัญญากู้ยืมเงินจำเลยไป ๑๔๐ บาท ต่อมาโจทก์ทวงข้าวชำระหนี้ให้จำเลย ๗ เกวียน ราคาในขณะนั้นและในสถานที่ส่งมอบเกวียนละ ๒๐ บาท เป็นราคา ๑๔๐ บาทให้แก่จำเลย ๆ (ผู้ให้กู้ยืม) ยอมรับข้าวแล้ว วินิจฉัยว่า เป็นการชำระหนี้เงินกู้ยืมด้วยทรัพย์สินอย่างอื่นตามความในมาตรา ๖๕๖ วรรค ๒ หนี้เงินกู้ยืมระหว่างโจทก์จำเลยย่อมระงับลง จำเลยจึงต้องคืนสัญญากู้ให้โจทก์ไป (ฎีกาที่ ๑๕๘/๒๔๗๖)

ตัวอย่าง ๒ จำเลยกู้ยืมเงินโจทก์ไป ในสัญญากู้มีข้อความว่า จำเลยเอานาเป็นประกัน ถ้าจำเลยไม่ชำระหนี้เงินกู้ภายในกำหนด ยอมโอนที่ดินให้หลุดเป็นกรรมสิทธิ์แก่โจทก์ ดังนี้ วินิจฉัยว่า เป็นการตกลงชำระหนี้กันไว้ล่วงหน้า โดยไม่คำนึงถึงราคาท้องตลาดในเวลาและสถานที่ส่งมอบตามมาตรา ๖๕๖ วรรค ๒ จึงตกเป็นโมฆะตามมาตรา ๖๕๖ วรรค ๓ โจทก์จึงฟ้องบังคับให้โอนไม่ได้ (ฎีกาที่ ๑๒๓๗/๒๔๙๑)

ตัวอย่าง ๓ จำเลยกู้เงินโจทก์ไปในสัญญาจำเลยได้นำที่ดินเป็นประกัน และว่าถ้าไม่ชำระเงินต้นและดอกเบี้ย ยอมโอนที่นารายนี้

ให้เป็นกรรมสิทธิ์ ดังนี้ วินิจฉัยว่า เป็นสัญญากู้ยืมกันตามธรรมดา อันเป็นสัญญายืมใช้สิ้นเปลือง ซึ่งจะต้องคืนทรัพย์สินเป็นประเภท ชนิด และปริมาณเช่นเดียวกันคืน ตามมาตรา ๖๕๐ แต่มาตกลงกันไว้ล่วงหน้าว่า ถ้าไม่ชำระหนี้ภายในกำหนด ยอมโอนที่นาให้เป็นกรรมสิทธิ์ เป็นการเอาทรัพย์สินอย่างอื่นชำระหนี้แทนเงินกันทีเดียว โดยมิได้คำนึงถึงราคาที่นา จึงฝ่าฝืนมาตรา ๖๕๖ วรรค ๒ และตกเป็นโมฆะตามวรรค ๓ โจทก์จึงไม่มีสิทธิที่จะขอให้บังคับจำเลยตามสัญญาได้ (ฎีกาที่ ๑๖๘๓/๒๔๙๓ และที่ ๕๕/๒๔๙๔)

ตัวอย่าง ๔ จำเลยทำสัญญากู้เงินโจทก์ไป ๒๕๐ บาท และจำเลยได้มอบที่ดินไว้เป็นประกัน โดยมีเงื่อนไขว่าจะชำระเงินกู้ภายใน ๑๕ วัน ถ้าพ้น ๑๕ วัน ที่ดินรายนี้ต้องได้กับโจทก์ และมีสัญญาอีกฉบับหนึ่งว่า เพราะฉะนั้นจึงได้ยกเอาที่ดินให้แก่นายเสาร์ (ผู้ให้กู้ยืม) คิดเป็นราคาที่ดินนั้น ๒๕๐ บาทถ้วน สัญญานี้ลงชื่อจำเลยผู้กู้ยืมและพยาน ดังนี้

วินิจฉัยว่า เงื่อนไขตอนหลังนี้เป็นลักษณะแห่งการเอาทรัพย์สินซึ่งได้กำหนดราคาแน่นอนแล้ว เป็นการชำระหนี้แทนเงินกู้ตามมาตรา ๖๕๖ วรรค ๒ คือจำเลยได้กำหนดราคาที่ดินลงแน่นอนเป็นจำนวนเงิน ๒๕๐ บาทเท่าเงินกู้ และไม่ปรากฏข้อเท็จจริงว่าราคาผิดกับราคาท้องตลาด ฉะนั้น เมื่อจำเลยไม่ชำระหนี้เงินกู้ ก็ต้องให้ที่ดินรายนี้ได้แก่โจทก์ ซึ่งเป็นการชำระหนี้ แทนตัวเงินตามราคาที่กำหนดไว้แน่นอน ตามเจตนาของโจทก์จำเลยตามมาตรา ๖๕๖ วรรค ๒ จำเลยจึงต้องโอนที่ดินให้โจทก์ (ฎีกาที่ ๑๘๗๐/๒๔๙๔)

ตัวอย่าง ๕ จำเลยกู้เงินโจทก์ไปจำนวน ๑,๐๐๐ บาท แล้วมอบที่ดินโฉนดที่ ๔๘๙ ให้ทำต่างดอกเบี้ย ตกลงกันว่า ถ้าไม่ใช้เงินคืนภายใน ๓ เดือน ยอมโอนที่ดินประกันให้เป็นกรรมสิทธิ์แก่โจทก์ ที่ดินแปลงนี้ราคา ๓,๐๐๐ บาท หรือมีข้อตกลงว่า เมื่อไม่ชำระเงินกู้ต้องโอนสิทธิการเช่าให้แก่ผู้กู้โดยไม่คำนึงว่าสิทธิการเช่านั้นมีราคาเท่าใดในท้องตลาดในเวลาส่งมอบ ดังนี้

วินิจฉัยว่า เป็นเรื่องสัญญากู้ยืมเงินอย่างธรรมดา หาใช่เป็นสัญญาจะซื้อขายที่ดินไม่ เมื่อปรากฏว่าหนี้เงินกู้เพียง ๑,๐๐๐ บาท ส่วนที่ดินมีราคา ๓,๐๐๐ บาท ผู้ให้กู้จะเอาที่ดินซึ่งผู้กู้ได้มอบให้ยึดถือเป็นประกันเงินกู้หรือสิทธิการเช่าตามที่สัญญากันไว้ไม่ได้ เพราะเป็นการตกลงกันนอกเหนือไปจากราคาท้องตลาด ในเวลาและสถานที่ส่งมอบ จึงตกเป็นโมฆะตามมาตรา ๖๕๖ วรรค ๓ (ฎีกาที่ ๓๙๖/๒๔๙๖, ฎีกาที่ ๗๗๙/๒๔๙๗ และที่ ๗๖๖–๗๖๗/๒๕๐๖)

การชำระหนี้อย่างอื่นนอกจากสิ่งของหรือทรัพย์สินอื่น

๓. การชำระหนี้อย่างอื่น นอกจากชำระด้วยสิ่งของหรือทรัพย์สินตามมาตรา ๖๕๖ วรรค ๒ แล้ว ย่อมกระทำได้อีกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๒๑ เช่น ก. เป็นหนี้กู้ยืม ข. อยู่ ๕๐๐ บาท และ ข. เป็นหนี้ ค. อยู่ ๕๐๐ บาท ก. กับ ข. ตกลงกันว่าให้ ก. ไปเป็นลูกหนี้ ค. แทน ข. ในจำนวน ๕๐๐ บาทนั้น เมื่อตกลงกัน และ ค. รับ ก. เป็นลูกหนี้แทน ข. แล้ว หนี้เงินกู้ยืมระหว่าง ก. กับ ข. ก็ระงับไป เพราะได้ชำระหนี้อย่างอื่นแล้ว หรือ ข. ตกลงให้ ก. มาทำงานแทนการชำระหนี้ด้วยเงิน เมื่อ ก. ทำงานครบตามกำหนดเวลาตามที่ตกลงกัน หนี้เงินกู้ยืมก็ระงับไปโดยการชำระหนี้อย่างอื่นแทนตามมาตรา ๓๒๑

การชำระหนี้ด้วยตั๋วเงิน

ในกรณีการชำระหนี้ด้วยตั๋วเงิน เช่น ก. ออกเช็คสั่งธนาคารจ่ายเงินให้แก่ ข. จำนวน ๕๐๐ บาท เท่าจำนวนในสัญญากู้ยืม เมื่อ ข. นำเช็คไปรับเงินจากธนาคารมาแล้ว ก็ถือว่าได้รับชำระหนี้เงินกู้ยืมจาก ก. แล้ว หนี้กู้ยืมย่อมระงับลง **แต่การชำระหนี้ด้วยเช็ค หรือตั๋วเงินอื่น ๆ นี้ ไม่ใช่ชำระด้วยสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นเป็นการชำระหนี้แทนเงินตามความในมาตรา ๖๕๖ วรรค ๒ แต่เป็นการชำระหนี้อย่างอื่น ตามความในมาตรา** ๓๒๑ ส่วนหนึ่งต่างหาก นอกจากนี้ก็มีการชำระหนี้โดยวิธีอื่น ๆ อีก เช่น หักกลบลบหนี้ตามมาตรา ๓๔๑, ๓๔๒ แปลงหนี้ใหม่ตามมาตรา ๓๔๙ หนี้เกลื่อนกลืนกันตามมาตรา ๓๕๓ เป็นต้น

ในการชำระหนี้ด้วยตั๋วเงิน เช่น เช็ค ตามตัวอย่างดังกล่าวมาแล้วนั้น จะทำให้หนี้กู้ยืมระงับลงเฉพาะนำเช็คไปรับเงินจากธนาคาร ๆ จ่ายให้แล้วเท่านั้น ถ้านำเช็คไปขึ้นเงินแล้ว ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินกรณีเช่นนี้หนี้เงินกู้ยืมไม่ระงับลงจนกว่าจะมีการจ่ายเงินตามเช็คนั้นแล้ว ฉะนั้น ผู้ให้กู้ยืมจึงมีอำนาจที่จะฟ้องร้องเงินกู้นั้นหรือจะเรียกเงินตามมูลหนี้แห่งเช็คก็ได้ตามแต่จะเลือก

การชำระหนี้ตามมาตรา ๖๕๖ วรรค ๒ และมาตรา ๓๒๑ ไม่อยู่ในบังคับ ตามมาตรา ๖๕๓ วรรค ๒

๔. การชำระหนี้เงินกู้ยืม โดยชำระด้วยสิ่งของหรือทรัพย์สินอย่างอื่นแทนเงินที่กู้ยืม ตามมาตรา ๖๕๖ วรรค ๒ ก็ดี การชำระหนี้เงินกู้ยืม โดยชำระหนี้อย่างอื่นแทนตามมาตรา ๓๒๑ ก็ดี การชำระหนี้ทั้ง ๒ ประการนี้ไม่อยู่ในบังคับของมาตรา ๖๕๓ วรรค ๒ แต่อย่างใด เพราะบทบัญญัติมาตรา ๖๕๓ วรรค ๒ ห้ามไว้เฉพาะนำสืบการใช้เงินเท่านั้น จึงจะต้องมีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างหนึ่งลงลายมือชื่อผู้ให้ยืมมาแสดง หรือได้เวนคืนหลักฐานแห่งการกู้ยืมนั้นแล้ว หรือได้แทง

เพิกถอนลงในเอกสารนั้นแล้ว ส่วนการชำระหนี้ด้วยของอื่นหรือทรัพย์สินอย่างอื่นตามมาตรา ๖๕๖ วรรค ๒ และการชำระหนี้อย่างอื่นตามมาตรา ๓๒๑ ไม่ใช่การชำระด้วยเงิน แม้ไม่มีเอกสารเป็นหนังสือที่ผู้ให้กู้ยืมลงลายมือชื่อให้ไว้มาแสดง หรือไม่ได้เวนคืนสัญญากู้ยืมหรือแทงเพิกถอนในสัญญากู้ยืมก็ตาม เมื่อถูกฟ้องเรียกเงินกู้ยืมอีก ผู้กู้ยืมย่อมนำพยานบุคคลมาสืบได้ว่า ได้ชำระกู้ยืมโจทก์ตามมาตรา ๖๕๖ วรรค ๒ หรือมาตรา ๓๒๑ นั้นแล้ว เมื่อนำสืบได้เช่นนั้น หนี้เงินกู้ยืมย่อมระงับลง โจทก์ฟ้องเรียกให้ชำระหนี้ไม่ได้ เพราะไม่มีหนี้แล้ว (ฎีกาที่ ๑๔๙๖/๒๕๐๓, ที่ ๑๐๕๑/๒๕๐๓ และที่ ๗๖๗/๒๕๐๕)

หมวด ๔
ดอกเบี้ยเงินกู้ยืม

ตามที่ได้ศึกษามาก่อนแล้วว่าสัญญายืมใช้สิ้นเปลืองจะมีค่าตอบแทนก็ได้ ไม่มีค่าตอบแทนก็ได้ แล้วแต่คู่สัญญาจะตกลงกันว่ามีค่าตอบแทนหรือไม่ สัญญากู้ยืมเงินเป็นสัญญายืมใช้สิ้นเปลืองชนิดหนึ่ง ฉะนั้น สัญญากู้ยืมเงินจึงอาจเป็นสัญญามีค่าตอบแทนได้ ค่าตอบแทนที่จะต้องเสียในสัญญากู้ยืมเงินนี้ กฎหมายได้บัญญัติชื่อไว้เฉพาะเรียกว่าดอกเบี้ย

ดอกเบี้ยนี้เป็นดอกผลนิตินัยชนิดหนึ่งที่ได้มาเป็นครั้งคราวของผู้ให้กู้ยืมเงินจากผู้กู้ยืม เนื่องในการใช้ทรัพย์ที่กู้ยืมนั้นตามความในมาตรา ๑๑๑ (๒) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และดอกเบี้ยนี้ กฎหมายก็มิได้บัญญัติไว้เฉพาะว่า จะต้องเป็นเงินตราอย่างเดียว

อาจจะชำระกันด้วยของอื่น หรือทรัพย์สินอื่นแทนเงินตราตามที่กล่าวมาแล้วในมาตรา ๖๕๖ วรรค ๒ ก็ได้ แต่ต้องอยู่ภายใต้บังคับที่ว่า ต้องคิดเป็นจำนวนเท่ากับราคาท้องตลาดแห่งสิ่งของ หรือทรัพย์สินนั้นในเวลาและสถานที่ส่งมอบ คือ ขณะชำระแทนดอกเบี้ยนั้น และจะต้องไม่เกินอัตราตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ด้วย ซึ่งจะได้ศึกษาต่อไป

อัตราดอกเบี้ย

อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ยืม ที่จะเรียกจากผู้กู้ยืมได้นั้นแล้วแต่คู่สัญญาจะตกลงกันว่า ให้เรียกได้ในอัตราร้อยละเท่าใดต่อเดือนหรือต่อปี แต่กฎหมายก็ไม่เปิดโอกาสให้เรียกกันได้จนเกินควรตามชอบใจ เพราะจะเป็นการเดือดร้อนแก่ผู้กู้ยืมเกินไป อัตราดอกเบี้ยที่ให้เรียกกันได้พอจะแยกออกได้ดังนี้

อัตราอย่างสูง

๑. **อัตราดอกเบี้ยอย่างสูง** มาตรา ๖๕๔ บัญญัติไว้ว่าห้ามมิให้เรียกดอกเบี้ยเกินอัตราร้อยละสิบห้าต่อปี ถ้าในสัญญากำหนดดอกเบี้ยเกินกว่านั้น ก็ให้ลดลงมาเป็นร้อยละสิบห้าต่อปี

ตามบทบัญญัติมาตรา ๖๕๔ นี้หมายความว่า ดอกเบี้ยดังกล่าวนั้น กำหนดไว้ในสัญญากู้ยืมว่า ให้เสียดอกเบี้ยแก่กัน ถ้าไม่กำหนดดอกเบี้ยไว้ในสัญญาแล้ว อัตราดอกเบี้ยย่อมเปลี่ยนแปลงไปแล้วแต่กรณี ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

การกำหนดหรือเรียกดอกเบี้ยต่อกันนั้น มาตรา ๖๕๔ ให้กำหนดหรือเรียกจากผู้กู้ยืมได้ไม่เกิน อัตราร้อยละ ๑๕ ต่อปี หรือร้อยละ ๑ บาท ๒๕ ต่อเดือน เมื่อคิดเป็นรายเดือน หากจะคิดเป็นอย่างอื่นนอกจากที่กล่าวนี้ก็ได้ แต่เมื่อรวมแล้วจะต้องไม่เกิน อัตราร้อยละ ๑๕ ต่อปี

หรือต่ำกว่า แต่ถ้าคิดเกินกว่าร้อยละ ๑๕ ต่อปี มาตรา ๖๕๔ ให้ลดลงมาไม่เกินอัตราร้อยละ ๑๕ ต่อปี ส่วนที่เกินไปนั้นต้องห้ามโดยชัดแจ้งแห่งกฎหมาย คือมาตรา ๖๕๔ นี้ จึงตกเป็นโมฆะตามมาตรา ๑๑๓

ดอกเบี้ยเกินอัตรา เป็นโมฆะทั้งหมด

เนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ ๓ มาตรา ๖๕๔ นี้ ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๗๒ ต่อมาได้ประกาศใช้บังคับพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. ๒๔๗๕ ผู้ใดเรียกดอกเบี้ยเกินกว่าอัตราร้อยละ ๑๕ ต่อปี ตามมาตรา ๖๕๔ นี้ มีความผิดเป็นโทษทางอาญาด้วย ซึ่งนับว่า พ.ร.บ. ห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราดังกล่าวนี้ เป็นกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน ฉะนั้น จึงมีปัญหาต่อไปว่า ถ้ามีการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราร้อยละ ๑๕ ต่อปี เช่นร้อยละ ๒๙ ต่อปี หรือร้อยละ ๒ ต่อเดือนเช่นนี้ จะลดลงมาบังคับให้เพียงร้อยละ ๑๕ ต่อปีตามมาตรา ๖๕๔ หรือในกรณีทำสัญญากู้ยืมต่อกัน โดยบวกดอกเบี้ยเกินอัตรารวมเข้าด้วยเป็นต้นเงินกู้นั้น กรณีดังกล่าวสัญญากู้ยืมเป็นโมฆะหรือไม่ และจะเรียกดอกเบี้ยโดยลดลงเอาตามกฎหมายอัตราร้อยละ ๑๕ ต่อปีได้หรือไม่

สัญญากู้ยืมส่วนต้นเงินไม่เป็นโมฆะ

เรื่องนี้ศาลฎีกาได้วินิจฉัยไว้ว่า สัญญากู้ยืมเงินในส่วนที่ผู้กู้ยืมได้รับเงินไปจริงจากผู้ให้กู้ยืมนั้น เฉพาะส่วนกู้ยืมไม่เป็นการผิดกฎหมายแต่อย่างใด ฉะนั้น สัญญากู้ยืมในส่วนต้นเงินกู้ยืมจึงสมบูรณ์ โดยแยกออกจากเรื่องดอกเบี้ยได้ตามมาตรา ๑๓๕ และ ๑๓๖ ไม่ตกเป็นโมฆะ ส่วนดอกเบี้ยที่เรียก เกินอัตราตามกฎหมายก็ดี หรือเอาดอกเบี้ยเกินอัตราบวกเข้ากับต้นเงินกู้ยืมก็ดี ส่วนดอกเบี้ยที่เรียกเกินอัตรานั้นตกเป็นโมฆะ ทั้งสิ้น เรียกไม่ได้เลยทั้งส่วนที่เกินและไม่เกินอัตรา เพราะต้องห้ามตามพระราชบัญญัติ ห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. ๒๔๗๕ ในกรณีเช่นนี้ ผู้ให้กู้จะเรียกดอกเบี้ยตามอัตรา

ในมาตรา ๖๕๔ ร้อยละ ๑๕ ต่อปีได้ **นับแต่วันฟ้องร้องเป็นต้นไป** การกำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้เกินอัตราในกฎหมายก่อนนั้นผู้ให้กู้เรียกไม่ได้ เพราะตกเป็นโมฆะตามมาตรา ๑๑๓ แล้ว **เว้นแต่จะปรากฏว่าผู้กู้ยืมตกเป็นผู้ผิดนัดก่อนฟ้อง** เช่น เตือนให้ชำระหนี้เงินกู้ยืมแล้ว ผู้กู้ยืมไม่ชำระ **ก็เรียกได้ตามอัตราในกฎหมายตั้งแต่วันผิดนัดเป็นต้นไป** จนกว่าจะชำระเสร็จ (ฎีกาที่ ๑๒๓๘/๒๕๐๒) แต่ในกรณีที่เอาดอกเบี้ยเกินอัตราทั้งหมดมาทำเป็นสัญญากู้เงินใหม่ สัญญากู้เงินนั้นตกเป็นโมฆะทั้งหมด เพราะไม่มีต้นเงิน มีแต่ดอกเบี้ยเกินอัตรา (ฎีกาที่ ๕๐๗/๒๕๐๗)

มีข้อห้ามการเรียกดอกเบี้ยอีกชนิดหนึ่ง คือ **เรียกดอกเบี้ยเงินกู้ยืมเป็นข้าว** โดยมีประกาศห้ามมิให้ตกข้าวแก่ชาวนา จ.ศ. ๑๒๓๙ (พ.ศ. ๒๔๒๐) ซึ่งมีสาระสำคัญว่าในการกู้ยืมเงินนั้น ห้ามมิให้ตกลงส่งใช้ต้นเงิน และดอกเบี้ยเป็นข้าว โดยกำหนดจำนวนข้าวแน่นอนล่วงหน้าว่าเป็นจำนวนเท่านั้นเท่านี้ หากขืนตกลงเช่นนั้นเรียกว่า**ทำสัญญาตกข้าว** ห้ามมิให้ศาลบังคับคดีให้ แต่ทั้งนี้เข้าใจว่าน่าจะอยู่ในบังคับของมาตรา ๖๕๖ เช่นเดียวกัน กล่าวคือ ถ้าตีราคาข้าวหรือกำหนดราคาไว้แน่นอน เช่น กู้ยืมเงินไป ๑,๐๐๐ บาท จะชำระข้าวให้ ๑๐๐ ถัง ถังละ ๑๐ บาท หรือชำระเป็นดอกเบี้ยคิดราคาถังละ ๑๐ บาท ซึ่งกำหนดกันไว้แน่นอนเช่นนี้ ย่อมทำได้ไม่ต้องห้ามตามประกาศห้ามตกข้าวดังกล่าวแล้ว และเข้าใจว่ามาตรา ๖๕๖ วรรค ๒ นี้คงเอามาจากประกาศห้ามตกข้าวส่วนหนึ่งด้วย เป็นแต่รวมเอาการชำระด้วยสิ่งของหรือทรัพย์สินอื่น ๆ รวมไว้ด้วย แต่อย่างไรก็ดี ต่อมาศาลฎีกาได้วินิจฉัยว่าประกาศห้ามตกข้าวแก่ชาวนา จ.ศ. ๑๒๓๙ นั้น รวมอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๖๕๖ แล้ว ประกาศดังกล่าวจึงถูกยกเลิกไม่ใช้บังคับต่อไปแล้ว แม้การชำระด้วยข้าวก็ตกอยู่ใน

บังคับมาตรา ๖๕๖ เช่นเดียวกัน (ฎีกาที่ ๖๕๐/๒๕๐๕, ๑๙๘๑/๒๕๑๑)

อนึ่ง มีข้อที่ควรสังเกตอยู่อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งผู้ให้กู้หาทางหลีกเลี่ยงการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายห้ามไว้ โดยใช้วิธีเป็นเบี้ยปรับกันไว้ หรือคิดหากำไรบวกไว้กับต้นเงิน เมื่อคิดแล้วเกินอัตราดอกเบี้ยตามกฎหมาย กรณีเช่นนี้ก็ย่อมตกเป็นโมฆะในส่วนนั้นเหมือนกัน เพราะวัตถุประสงค์การกู้ยืมนั้น กฎหมายกำหนดให้เรียกกันได้เฉพาะดอกเบี้ยตามอัตราที่กฎหมาย กำหนดไว้เท่านั้น ไม่ใช่ให้เรียกเบี้ยปรับ หรือผลกำไรเกินกว่าส่วนที่ควรจะได้ตามอัตราดอกเบี้ย

ตัวอย่าง ผู้กู้กู้เงินผู้ให้กู้ไป ๗,๐๐๐ บาท ทำหนังสือกันไว้เป็นหลักฐาน และมีข้อตกลงกันในสัญญานั้นต่อไปอีกว่า เมื่อถึงกำหนดไม่ชำระตามกำหนดในสัญญา ผู้กู้ยอมให้ยอมให้ฟ้องร้องเอาเต็มสัญญากู้ยืมจำนวน ๑๔,๐๐๐ บาท ลงชื่อผู้กู้ ผู้ให้กู้ (และพยาน) แล้วได้ทำสัญญากู้ยืมกันขึ้นอีกฉบับหนึ่งเป็นเงินกู้ยืมกัน ๑๔,๐๐๐ บาท คิดดอกเบี้ยตามกฎหมาย ลงชื่อ ผู้กู้ ผู้ให้กู้ และผู้ค้ำประกัน ถึงกำหนดผู้กู้ไม่ชำระ ผู้ให้กู้จึงมาฟ้องผู้กู้และผู้ค้ำประกันให้ชำระตามสัญญา ๑๔,๐๐๐ บาท ผู้กู้และผู้ค้ำประกันรับว่ากู้เพียง ๗,๐๐๐ บาท ส่วนที่เกินขัดต่อกฎหมายจึงไม่ต้องรับผิด ดังนี้ วินิจฉัยว่า ตามข้อตกลงที่ว่า เมื่อผู้กู้ไม่ชำระภายในกำหนดยอมให้ฟ้องเรียกได้ ๑๔,๐๐๐ บาท พร้อมดอกเบี้ยนั้นเห็นได้ว่านอกจากดอกเบี้ยแล้วผู้ให้กู้ได้กำหนดจะเอาหรือรับเอาซึ่งกำไรอื่น เป็นเงินถึง ๗,๐๐๐ บาท เห็นได้ชัดว่าประโยชน์ที่ได้รับมากเกินส่วนที่ควรได้ตามเงื่อนไขแห่งการกู้ยืม จึงเป็นการมีวัตถุประสงค์ที่ต้องห้ามชัดแจ้ง ตามพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. ๒๔๗๕ การเรียกดอกเบี้ย และกำไรดังกล่าวจึง

เป็นโมฆะ ผู้กู้จึงรับผิดเฉพาะส่วนกู้ ๗,๐๐๐ บาทเท่านั้น ส่วนผู้ค้ำประกันไม่ต้องรับผิด เพราะไม่ได้ค้ำประกันจำนวน ๗,๐๐๐ บาท แต่ค้ำประกันสัญญาฉบับหลังซึ่งไม่มีการกู้ยืม และส่งมอบเงินต่อกัน การกู้ย่อมไม่สมบูรณ์ ผู้ค้ำประกันจึงไม่ต้องรับผิด (ฎีกาที่ ๗๓๐/๒๕๐๘)

อัตราดอกเบี้ยอย่างต่ำ

๒. **อัตราดอกเบี้ยอย่างต่ำ** ในกรณีจะต้องเสียดอกเบี้ยแก่กัน แต่มิได้กำหนดอัตราไว้โดยนิติกรรมหรือโดยกฎหมายอันใดอันหนึ่ง แล้วให้ใช้ในอัตราร้อยละ ๗ ครึ่งต่อปี ทั้งนี้ตามความในมาตรา ๗ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉะนั้น ในกรณีการกู้ยืมเงิน ถ้าในสัญญาไม่ได้กำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้เลยหรือกำหนดไว้ แต่ใช้ว่า อัตราดอกเบี้ยตามกฎหมายเพียงเท่านี้ ผู้ให้กู้ยืมจะเรียกดอกเบี้ยจากผู้กู้ยืมได้ไม่เกินอัตราร้อยละ ๗ ครึ่งต่อปีเท่านั้น แต่ถ้าใช้ข้อความในสัญญากู้ยืมว่า "อัตราดอกเบี้ยอย่างสูงตามกฎหมาย" กรณีเช่นนี้ย่อมเรียกได้ในอัตราร้อยละ ๑๕ ต่อปีตามมาตรา ๖๕๔ ดังกล่าวมาแล้ว

ดอกเบี้ยในระหว่างผิดนัด

หนี้ในการกู้ยืมเป็นหนี้เงินอย่างหนึ่ง ถ้าในการกู้ยืมนั้นคู่สัญญาไม่เรียกดอกเบี้ยต่อกัน หรือไม่ได้กล่าวเกี่ยวกับเรื่องเรียกดอกเบี้ยต่อกันเลย ในกรณีเช่นนี้ถ้าในสัญญา มีกำหนดระยะเวลาชำระเงินกู้ยืมคืนโดยแน่นอนแล้ว ผู้กู้ยืมไม่ชำระภายในระยะเวลากำหนดนั้นก็ดี หรือในสัญญาไม่มีกำหนดระยะเวลาชำระเงินกู้ยืมคืน แต่ผู้ให้กู้ยืมได้บอกกล่าวกำหนดระยะเวลาให้ผู้กู้ยืมชำระเงินคืนแล้ว ผู้กู้ยืมไม่ชำระคืนตามกำหนดก็ดี ทั้งสองกรณีนี้ถือว่า ผู้กู้ยืมตกเป็นผู้ผิดนัดชำระหนี้ นับแต่วันครบกำหนดระยะเวลาในสัญญา หรือตามวันเวลาในคำบอกกล่าวนั้นแล้ว ผู้ให้กู้ยืมมีสิทธิที่จะเรียกดอกเบี้ยเงินกู้ยืมนั้น จากผู้กู้ยืมได้ในอัตราร้อยละ ๗ ครึ่งต่อปี นับแต่วันผิดนัดเป็นต้นไป จนกว่าผู้กู้จะชำระเงินคืนครบถ้วนตามความในมาตรา ๒๒๔

อนึ่ง ควรสังเกตถ้อยคำในลักษณะยืมนี้ไว้ด้วยว่าการยืมใช้สิ้นเปลือง และยืมใช้คงรูปทั่วไปนั้นใช้คำว่ายืมเฉย ๆ ไม่มีคำว่ากู้ยืม เฉพาะคำว่ากู้ยืมนี้นำมาใช้ในเรื่องกู้ยืมเงินโดยตรงเท่านั้น จึงมีท่านผู้ทรงคุณวุฒิให้ความหมายไว้ว่า แม้เกี่ยวกับเงินตรา ถ้าใช้ถ้อยคำเพียงว่ายืมเงินเฉย ๆ ไม่มีการกล่าวถึงเรื่องดอกเบี้ยแล้ว ย่อมถือว่าไม่มีดอกเบี้ยเงินต่อกัน ผู้ให้ยืมจะเรียกดอกเบี้ยไม่ได้ เว้นแต่ผู้ยืมเงินจะตกเป็นผู้ผิดนัดดังกล่าวมาแล้ว แต่ถ้าใช้ข้อความว่า กู้ยืมแล้วแม้จะไม่กำหนดดอกเบี้ยกันไว้ ผู้ให้กู้ยืมก็เรียกดอกเบี้ยได้อย่างต่ำ อัตราร้อยละ ๗ ครึ่งต่อปี ดังกล่าวมาแล้วในมาตรา ๗ นั้น

ดอกเบี้ยทบต้น

๓. **ดอกเบี้ยทบต้น** หมายความว่าเป็นการคิดเอาดอกเบี้ยตามอัตราที่ตกลงกันไว้ ที่ผู้กู้ยืมค้างชำระอยู่มารวมกับต้นเงิน แล้วคิดดอกเบี้ยตามอัตราธรรมดาต่อไป ตามจำนวนต้นเงินที่รวมกับดอกเบี้ยนั้นโดยถือเป็นต้นเงินต่อไป หรือพูดให้สั้นก็คือ คิดดอกเบี้ยในดอกเบี้ยที่ค้างชำระ นั่นเอง

การคิดดอกเบี้ยทบต้นนี้เป็นภาระอันหนักยิ่งแก่ผู้กู้ยืม เช่น กู้ยืมเงิน ๑,๐๐๐ บาท คิดดอกเบี้ยธรรมดาในอัตราร้อยละ ๑๒ ต่อปี ภายในระยะ ๙ ปี ดอกเบี้ยจึงจะสูงกว่าต้นเงิน ๑,๐๐๐ บาท ถ้าคิดดอกเบี้ยทบต้นทุก ๆ เดือนที่ค้างชำระบวกกับต้นเงินเรื่อยไป ภายในปีที่ ๖ ดอกเบี้ยจะสูงขึ้นกว่าต้นเงิน และดอกเบี้ยจะสูงขึ้นเรื่อย ๆ อย่างรวดเร็ว ภายในระยะ ๑๘ ปี คิดดอกเบี้ยทบต้นจำนวนดอกเบี้ยจะสูงกว่าต้นเงิน ๓๔ เท่าตัว แต่ถ้าคิดดอกเบี้ยธรรมดาร้อยละ ๑๒ ต่อปีแล้ว ดอกเบี้ยจะสูงกว่าต้นเงิน ๒ เท่าตัวเท่านั้น โดยเหตุนี้มาตรา ๖๕๕ จึงบัญญัติไว้ว่า ห้ามมิให้คิดดอกเบี้ยในดอกเบี้ยที่ค้างชำระ แต่ข้อห้ามนี้ไม่เด็ดขาด โดยมาตรา ๖๕๕ ยกเว้นให้คิดดอกเบี้ยทบต้นได้ ๒ ประการ คือ

ดอกเบี้ยโดยปกติคิดทบต้นไม่ได้

ดอกเบี้ยค้าง ๑ ปีทบกับต้นเงินได้

๑. ดอกเบี้ยค้างชำระไม่น้อยกว่า ๑ ปี คู่สัญญากู้ยืมจะตกลงกัน ให้เอาดอกเบี้ยนั้นทบกับต้นเงิน แล้วคิดดอกเบี้ยในจำนวนที่ทบเข้ากันนั้นก็ได้ แต่การตกลงเช่นนั้นต้องทำเป็นหนังสือ

ตัวอย่าง กู้ยืมเงินไป ๒,๐๐๐ บาท คิดดอกเบี้ยร้อยละ ๑๕ ต่อปี ผู้กู้ค้างชำระดอกเบี้ยจำนวน ๑ ปี เป็นเงินดอกเบี้ย ๓๐๐ บาท กรณีเช่นนี้ถ้ามีข้อตกลงกันไว้เป็นหนังสือให้คิดดอกเบี้ยทบต้นได้ ก็จะเป็นต้นเงินต่อไป ๒,๓๐๐ บาท แล้วคิดดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ ๑๕ ต่อปี ในต้นเงิน ๒,๓๐๐ บาทต่อไป ถ้าค้างชำระดอกเบี้ยในปีต่อไปอีก ๑ ปี ก็เอาดอกเบี้ยที่ค้างชำระนั้นมาทบกับต้นเงิน ๒,๓๐๐ บาทนั้นอีก รวมเป็นต้นเงินที่จะคิดดอกเบี้ยในปีต่อไป กล่าวให้สั้นก็คือ ถ้ามีข้อตกลงกันเป็นหนังสือไว้ว่าให้คิดดอกเบี้ยทบต้นได้แล้ว ทุก ๆ ๑ ปี ดอกเบี้ยค้างย่อมนำเข้ามาทบเป็นเงินต้นได้ แล้วคิดดอกเบี้ยในยอดที่ทบต้นนั้นต่อไป

แต่การจะคิดทบต้นได้ดังกล่าวนั้น ผู้ให้กู้ยืมกับผู้ยืมจะต้องตกลงกันไว้ให้ชัดเจนว่า ให้เอาดอกเบี้ยนั้นทบเข้ากับต้นเงิน แล้วคิดดอกเบี้ยในจำนวนที่ทบเข้ากันนั้นได้ และข้อตกลงนั้นจะต้องทำเป็นหนังสือ โดยจะเขียนข้อตกลงดังกล่าวนั้นไว้ในสัญญากู้ยืม หรือจะเขียนข้อตกลงนั้นเป็นหนังสืออีกฉบับหนึ่ง ในขณะทำสัญญากู้ยืมหรือภายหลังต่อมาก็ได้ ถ้าไม่ทำข้อตกลงกันไว้เป็นหนังสือดังกล่าวแล้ว จะคิดดอกเบี้ยทบต้นไม่ได้ต้องห้ามมาตรา ๖๕๕ นี้ แม้จะฟ้องเรียกมา ศาลก็บังคับให้ไม่ได้ เพราะไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กฎหมายอนุญาตไว้ แม้จะอ้างว่ามีการตกลงกันโดยวาจาก็นำสืบเช่นนั้นไม่ได้ เพราะกฎหมายบังคับให้ทำข้อตกลงเป็นหนังสือ ซึ่งกรณีเช่นนี้เรียกว่ากฎหมายบังคับต้องให้มีหนังสือไปแสดง เมื่อไม่มีหนังสือไปแสดงย่อมนำพยานบุคคลไปสืบว่ามีข้อตกลงกันเช่นนั้นไม่ได้ ต้องห้ามตามวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา ๙๔

ประเพณีการค้าขายอย่างอื่น

(๒) **เมื่อมีประเพณีการค้าขายให้คิดดอกทบต้นได้** ตามมาตรา ๖๕๕ วรรค ๒ บัญญัติว่า "ส่วนประเพณีการค้าขายที่คำนวณดอกทบต้นในบัญชีเดินสะพัดก็ดี ในการค้าขายอย่างอื่นทำนองเช่นว่านี้ก็ดี หาอยู่ในบังคับบทบัญญัติซึ่งกล่าวไว้ในวรรคก่อนนั้นไม่"

ตามบทบัญญัติดังกล่าวนี้ หมายความว่าเป็นบทบัญญัติยกเว้นมาตรา ๖๕๕ วรรคแรกทั้งหมด กล่าวคือเมื่อมีประเพณีทางค้าขายให้เรียกดอกทบต้นได้แล้ว คู่กรณีย่อมตกลงให้เรียกดอกทบต้นทุก ๆ เดือนหรือทุก ๆ วันไปได้เลย ไม่จำเป็นต้องค้างชำระดอกเบี้ยไม่น้อยกว่า ๑ ปีตามวรรคแรก แต่อย่างไรก็ดีข้อตกลงนั้นเข้าใจว่าต้องอยู่ในบังคับที่ว่าต้องทำเป็นหนังสือ (ฎีกาที่ ๖๙๔/๒๕๐๖) และจะต้องนำสืบว่าการเรียกดอกเบี้ยทบต้นเช่นนั้น เป็นประเพณีในการค้าขายโดยทั่ว ๆ ไปด้วย

ประเพณีที่กล่าวมานี้มิได้หมายความเฉพาะการค้าขายของผู้เรียกดอกเบี้ยทบต้นเพียงคนเดียวเท่านั้น แต่ต้องเป็นประเพณีในการค้าเช่นเดียวกันนั้น ปฏิบัติต่อกันโดยสม่ำเสมอทั่วไป ไม่ใช่คิดตั้งเป็นประเพณีขึ้นเองตามชอบใจ เท่าที่ปฏิบัติและอ้างถึงประเพณีในการเรียกดอกเบี้ยทบต้นอยู่ในขณะนี้ ก็มีประเพณีของธนาคารพาณิชย์ทั่ว ๆ ไปปฏิบัติกันเกี่ยวกับการกู้เบิกเงินเกินบัญชี ตามบัญชีเดินสะพัดหรือกระแสร์รายวันเท่านั้น ส่วนการค้าขายอย่างอื่นยังไม่ปรากฏว่ามีคดีมาสู่ศาลเลย

การคิดดอกเบี้ยทบต้นตามประเพณีดังกล่าวนี้ คู่สัญญาย่อมตกลงคิดทบต้นกันในสัญญาตั้งแต่เริ่มแรกไปได้เลย ไม่จำเป็นต้องรอให้ดอกเบี้ยค้างไปจนถึงหนึ่งปีดังกล่าวมาแล้ว เกี่ยวกับกรณีเรียกดอกเบี้ยทบต้นตามประเพณีของธนาคารนี้มีคดีขึ้นสู่ศาลฎีกาที่ควรนำมาพิจารณา ๒ คดีด้วยกัน คือ:—

คดีแรก ธนาคารโจทก์ฟ้องอ้างว่าจำเลยผิดนัด และขอคิดดอกเบี้ยทบต้นตามประเพณีของธนาคารตามสัญญาที่ตกลงกันไว้ให้คิดดอกทบต้น จำเลยต่อสู้ว่าต้องห้ามมิให้คิดดอกเบี้ยซ้อนดอกเบี้ย ในระหว่างผิดนัดตามมาตรา ๒๒๔ วรรค ๒ ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า การคิดดอกเบี้ยทบต้นในระหว่างผิดนัด เป็นการคิดดอกเบี้ยซ้อนดอกเบี้ยตามความในมาตรา ๒๒๔ วรรค ๒ ห้ามไว้นั่นเอง ฉะนั้น ธนาคารโจทก์จึงเรียกดอกเบี้ยในระหว่างผิดนัดได้เพียงร้อยละ ๗ ครึ่งต่อปีนับแต่วันฟ้องเป็นต้นไป เรียกดอกเบี้ยทบต้นในระหว่างผิดนัดไม่ได้ (ฎีกาที่ ๑๘๘๗/๒๕๐๖)

คดีที่สอง ธนาคารโจทก์ฟ้องเรียกดอกเบี้ยทบต้นเช่นเดียวกัน แต่ในสัญญากู้ที่ผู้กู้ทำไว้กับธนาคารโจทก์นั้น ยอมให้คิดดอกเบี้ยทบต้นในระหว่างผิดนัดได้เป็นรายเดือน ดังนี้ วินิจฉัยว่า มาตรา ๖๕๕ วรรค ๒ ยกเว้นวรรคแรก เมื่อสัญญากู้ทำไว้กับธนาคารโจทก์ยอมให้คิดดอกเบี้ยทบต้นในระหว่างผิดนัดเป็นรายเดือนได้ สัญญานั้นจึงสมบูรณ์หาเป็นโมฆะไม่ จำเลยจึงต้องชำระดอกเบี้ยทบต้นตลอดไปจนกว่าจะชำระเสร็จ (ฎีกาที่ ๑๙๕๑/๒๕๐๖)

คำพิพากษาฎีกาทั้งสองนี้ไม่ขัดแย้งกัน เพราะคดีแรกไม่มีข้อเท็จจริงในเรื่องสัญญากู้ว่า จะให้คิดดอกเบี้ยทบต้นในระหว่างผิดนัดเป็นรายเดือนหรือไม่ ส่วนคดีหลังมีปรากฏชัดว่าให้คิดได้ในระหว่างผิดนัด จึงเป็นข้อตกลงตามประเพณีการค้าของธนาคารตามความในมาตรา ๖๕๕ วรรค ๒ ซึ่งเป็นบทยกเว้นหลักทั่วไปให้ทำได้เมื่อกฎหมายยกเว้นให้เช่นนั้น ศาลฎีกาจึงวินิจฉัยว่า ไม่เป็นโมฆะบังคับกันได้ตามมาตรา ๖๕๕ วรรค ๒ นี้

แต่อย่างไรก็ดี ต่อมาศาลฎีกาได้วินิจฉัยหลักการคิดดอกเบี้ยทบต้นใหม่ โดยวางหลักไว้ว่าไม่ว่าผู้ค้ำประกันลูกหนี้ต่อธนาคารหรือลูกหนี้ตกลงให้คิดดอกเบี้ยทบต้นในบัญชีเดินสะพัดก็ตาม เมื่อถึงกำหนดธนาคารทวงถามให้มีการชำระหนี้แล้ว ถือว่าผู้ค้ำประกันผิดนัดและบัญชีเดินสะพัดเลิกไปแล้ว กรณีเช่นนี้ธนาคารจะคิดดอกเบี้ยทบต้นตั้งแต่วันผิดนัดอีกไม่ได้ (ฎีกาที่ ๗๑๙/๒๕๐๗, ๖๕๘–๖๕๙/๒๕๑๑, ๑๒๙๑/๒๕๑๒) คือต้องห้ามตามมาตรา ๒๒๔ วรรค ๒ นั่นเอง แต่ในกรณีที่ยังมีบัญชีเดินสะพัดกันต่อไปอยู่ ยังไม่ถูกยกเลิกหรือยังไม่มีการทวงถามให้ชำระหนี้ซึ่งจะถือว่าตกเป็นผู้ผิดนัด ธนาคารยังคิดดอกเบี้ยทบต้นต่อไปได้จนถึงวันฟ้อง และตั้งแต่วันฟ้องไป ต้องคิดดอกเบี้ยธรรมดาตามที่ตกลงกันไว้เป็นต้นไปจนกว่าจะชำระเสร็จ จะคิดดอกเบี้ยทบต้นไม่ได้ (ฎีกาที่ ๑๓๐๙/๒๕๑๑)

การนำสืบเรื่องชำระดอกเบี้ย

๔. การนำสืบถึงเรื่องการชำระดอกเบี้ยนี้ ไม่อยู่ในบังคับของมาตรา ๖๕๓ วรรค ๒ กล่าวคือ ไม่จำต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือของผู้ให้กู้ยืมมาแสดงแต่อย่างใด เมื่อชำระแล้วผู้ให้กู้ไม่ออกใบเสร็จรับเงินให้ ผู้กู้ยืมก็นำพยานบุคคลมาสืบว่าชำระดอกเบี้ยได้ เพราะการชำระดอกเบี้ยไม่มีกฎหมายบัญญัติว่าต้องมีเอกสารหรือหลักฐานเป็นหนังสือมาแสดงแต่อย่างใด มาตรา ๖๕๓ วรรค ๒ บังคับไว้เฉพาะการชำระต้นเงินกู้ยืมเท่านั้น ไม่รวมถึงดอกเบี้ยด้วย (ฎีกาที่ ๒๔๓/๒๕๐๓) แต่ในกรณีที่กำหนดอัตราดอกเบี้ยไว้ในสัญญากู้ยืมชัดแจ้งแล้ว จะขอสืบเปลี่ยนแปลงว่ามีข้อตกลงกันอีกต่างหากส่วนหนึ่ง ให้คิดอัตราเกินกว่าที่กำหนดไว้ไม่ได้ ต้องห้ามตามวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๙๔ (ฎีกาที่ ๒๓๕/๒๕๐๗)

๙. ข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับการชำระต้นเงิน และดอกเบี้ย ข้อสันนิษฐานในเรื่องนี้มีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๒๗ บัญญัติข้อสันนิษฐานไว้ พอจะแบ่งแยกออกได้เป็น ๒ ประการ คือ :–

ข้อสันนิษฐานชำระดอกเบี้ย

(๑) ถ้าเจ้าหนี้ออกใบเสร็จให้เพื่อการชำระต้นเงิน ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า เจ้าหนี้ได้รับดอกเบี้ยแล้ว ข้อนี้หมายความว่าในกรณีที่เกี่ยวกับการกู้ยืม ถ้าผู้ให้กู้ยืมออกใบเสร็จ หรือทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้ให้กู้ยืมไว้ว่า ได้รับชำระเงินต้นที่กู้ยืมจากผู้กู้ยืมแล้ว กฎหมายให้สันนิษฐานว่า เจ้าหนี้คือผู้ให้กู้ยืมได้รับดอกเบี้ยจากผู้กู้ยืมแล้ว ถ้าผู้ให้กู้ยืมอ้างว่ายังไม่ได้ชำระดอกเบี้ยจะต้องเป็นฝ่ายนำสืบหักล้างข้อสันนิษฐานนั้น

ในกรณีเวนคืนเอกสารการกู้ยืมแก่ผู้กู้ยืมไปแล้ว กฎหมายให้สันนิษฐานว่าหนี้นั้นระงับสิ้นไปแล้ว คือทั้งเงินกู้ยืมและดอกเบี้ยไม่มีหนี้ต่อกัน ทั้งนี้ กรณีก็อยู่ในบังคับของมาตรา ๖๕๓ วรรค ๒ ที่ว่าได้เวนคืนเอกสารกู้ยืมแล้วนั่นเอง ถ้าผู้ให้กู้อ้างว่าหนี้ยังไม่ระงับก็จะต้องนำสืบหักล้างข้อสันนิษฐานกฎหมายนั้น เช่น การออกเช็คชำระเงินกู้ยืม ผู้ให้กู้ยืมคืนเอกสารให้แล้ว แต่เช็คไปขึ้นเงินไม่ได้ กรณีเช่นนี้หนี้เงินกู้ยืมย่อมไม่ระงับไปแม้จะเวนคืนเอกสารกู้ยืมให้ไปแล้วก็ตาม ดังที่ได้ศึกษามาแล้วในการชำระหนี้ด้วยเช็คตามมาตรา ๓๒๑

(๒) ในกรณีชำระดอกเบี้ย หรือชำระหนี้อย่างอื่น อันมีกำหนดชำระเป็นระยะเวลานั้น ถ้าเจ้าหนี้ออกใบเสร็จให้เพื่อระยะหนึ่งแล้วโดยมิอิดเอื้อน ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ เพื่อระยะก่อน ๆ นั้นด้วยแล้ว

ข้อนี้ใช้บังคับเฉพาะการชำระดอกเบี้ย หรือชำระหนี้อย่างอื่นที่มีกำหนดระยะเวลาชำระไว้เช่นนั้น เช่น กำหนดชำระดอกเบี้ยเป็นรายเดือนภายในวันที่ ๕ ของทุก ๆ เดือน ในกรณีเช่นนี้ ถ้าเจ้าหนี้ออกใบเสร็จรับชำระดอกเบี้ยเงินกู้ยืมให้แก่ผู้กู้ยืมไว้ เช่น วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๐๗ กรณีเช่นนี้กฎหมายให้สันนิษฐานว่า การชำระดอกเบี้ยก่อนเดือนพฤษภาคมถอยหลังไป เจ้าหนี้ได้รับชำระจากลูกหนี้ผู้กู้ยืมแล้ว หรือในกรณีผู้กู้ยืมตกลงกับผู้ให้กู้ยืมในสัญญาว่า ให้ผู้กู้ยืมชำระเงินยืมคืนเป็นรายเดือน เดือนละ ๑๐๐ บาท ภายในวันที่ ๕ ของทุก ๆ เดือนเช่นนี้ ถ้าผู้ให้กู้ยืมออกใบเสร็จรับชำระเงินกู้ยืมคืนภายในวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๐๗ กรณีเช่นนี้กฎหมายก็สันนิษฐานว่า การชำระเงินกู้ยืมในเดือนก่อน ๆ นั้น ผู้ให้กู้ยืมได้รับไปจากผู้กู้ยืมแล้ว ถ้าอ้างว่ายังไม่ได้ชำระ เจ้าหนี้คือผู้ให้กู้ยืมจะต้องเป็นฝ่ายนำสืบ หักล้างข้อสันนิษฐานกฎหมายดังกล่าวมาแล้ว (ฎีกาที่ ๑๖๔๖/๒๔๗๙)

หมวด ๒

ลักษณะฝากทรัพย์

ส่วนที่ ๑ บททั่วไป

ฝากทรัพย์คืออะไร

๑. ฝากทรัพย์นั้นคือ "สัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่ง เรียกว่าผู้ฝาก ส่งมอบทรัพย์สินให้แก่บุคคลอีกบุคคลหนึ่ง เรียกว่าผู้รับฝาก และผู้รับฝากตกลงว่าจะเก็บรักษาทรัพย์สินนั้นไว้ในอารักขาแห่งตน แล้วจะคืนให้" ทั้งนี้ตามบทบัญญัติในมาตรา ๖๕๗ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

สาระสำคัญของสัญญาฝากทรัพย์

๒. สัญญาฝากทรัพย์ตามบทนิยาม มาตรา ๖๕๗ ดังกล่าวมาแล้วนี้ พอจะแยกออกเป็นองค์ประกอบในสาระสำคัญแห่งความสมบูรณ์ของสัญญาฝากทรัพย์ ได้ดังต่อไปนี้ :–

สมบูรณ์เมื่อส่งมอบ ทรัพย์ สินที่ฝาก

(๑) สัญญาฝากทรัพย์จะเป็นสัญญาสมบูรณ์เมื่อมีการส่งมอบทรัพย์สินแล้ว เช่นเดียวกับสัญญายืมที่ได้ศึกษามาแล้ว กล่าวคือ ผู้ฝากจะต้องส่งมอบทรัพย์สินที่ฝากให้แก่ผู้รับฝากครอบครองแล้ว สัญญาฝากทรัพย์จึงจะเกิดขึ้นบริบูรณ์ และเกิดสิทธิหน้าที่ตามกฎหมายผูกพันกันได้ ฉะนั้นตราบใดที่ยังไม่มีการส่งมอบทรัพย์สินต่อกัน ตราบนั้นสัญญาฝากทรัพย์ก็ยังไม่สมบูรณ์เป็นการฝากทรัพย์ตามกฎหมาย

การส่งมอบทรัพย์สินต่อกันนี้ อาจจะกระทำได้ทั้งโดยตรงและโดยปริยาย สำหรับการส่งมอบโดยตรงไม่สู้จะมีปัญหามากนัก เพราะเป็นการหยิบยื่นส่งมอบต่อกันระหว่างผู้ฝากกับผู้รับฝากโดยตรงอยู่แล้ว แต่การส่งมอบโดยปริยายเกี่ยวกับการฝากทรัพย์อาจมีได้หลายกรณี โดยประการต่าง ๆ กัน เช่น ก. ยืมรถยนต์ ข. ไปใช้ เมื่อครบกำหนดส่งคืน ก. กับ ข. ตกลงกันว่า จะยังไม่เอาคืนไป ให้ ก. รักษารถยนต์ไว้ให้อีก ๓ วันจะมาเอาคืน กรณีดังกล่าวนี้เรียกว่า มีการส่งมอบทรัพย์ที่ฝากแล้วเหมือนกัน โดยการส่งมอบโดยปริยาย สัญญาฝากทรัพย์ย่อมสมบูรณ์ นอกจากนี้อาจมีการส่งมอบโดยตรงหรือโดยปริยายด้วยเหตุอื่น ๆ อีกเรียกว่า ฝากทรัพย์โดยจำเป็นหรือนอกแบบ

การฝากทรัพย์โดยความจำเป็นในพฤติการณ์

การฝากทรัพย์อาจเกิดขึ้นโดยไม่มีความตั้งใจมาแต่แรก แต่เนื่องจากความจำเป็นในพฤติการณ์พิเศษจึงมีการฝากทรัพย์ขึ้น เช่น เกิดอุทกภัย วาตภัย เรืออับปาง การกบฏจลาจล แผ่นดินไหว ในกรณีเช่นนี้ ถ้าเจ้าของทรัพย์ส่งมอบทรัพย์ให้แก่ผู้ที่ยืนอยู่ใกล้ ๆ ที่เป็นเพื่อน

บ้าน และผู้นั้นยอมรับเอาทรัพย์นั้นไป เช่นนี้ แสดงว่าเป็นการตกลงฝากทรัพย์กันแล้ว โดยผู้รับฝากรับทรัพย์นั้นไว้ในอารักขาแห่งตน หรือในกรณีผู้ฝากเมาสุรามาก ยอมให้เพื่อนถอดเอาปากกา นาฬิกาไป เพื่อนคนนั้นเป็นผู้รับฝากทรัพย์ตามกฎหมายทันทีที่เอาไป

ฝากทรัพย์เกิดขึ้นโดยบังเอิญ

การฝากทรัพย์อาจเกิดขึ้นโดยบังเอิญก็ได้ เช่น ทรัพย์ของเพื่อนบ้านเข้ามาอยู่ในบริเวณที่ดินหรือบ้านเรือนของเรา ถ้าเราไม่แตะต้องหรือไม่เห็นก็ไม่เป็นการรับฝากทรัพย์ แต่ถ้าเราเห็นและแตะต้อง เช่นเคลื่อนย้ายไปแล้ว กรณีเช่นนี้เป็นสัญญาฝากทรัพย์ขึ้นโดยปริยายแล้วในกรณีเราเห็นของตกอยู่ไม่ว่า ณ ที่ใดถ้าเราเก็บเอาทรัพย์นั้นมาในความครอบครองของเราแล้ว สัญญาฝากทรัพย์โดยปริยายก็ย่อมเกิดขึ้นทั้ง ๆ ที่เจ้าของทรัพย์ไม่รู้เลยว่าทรัพย์ของตนอยู่ที่ไหน นอกจากนี้การฝากทรัพย์อาจจะเกิดจากการซื้อขายก็ได้ เช่น ผู้ซื้อ ๆ โต๊ะไปตัวหนึ่ง ในโต๊ะนั้นมีของมีค่าเก็บไว้ ซึ่งผู้ซื้อและผู้ขายก็ไม่ทราบว่ามีของซุกซ่อนอยู่ในโต๊ะนั้น กรณีเช่นนี้ผู้ซื้อไม่ได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์ที่ซุกซ่อนอยู่ แต่เป็นการรับรักษาดูแลอยู่ในอารักขาแห่งตนเป็นการฝากทรัพย์โดยปริยายต่อกันแล้ว

เอาเป็นประโยชน์ส่วนตนมีความผิดฐานยักยอกทรัพย์

ในการฝากทรัพย์ไม่ว่าโดยตรงหรือโดยปริยายดังกล่าวมาแล้วนี้ นับว่าผู้รับฝากทรัพย์นั้นได้ทรัพย์มาอยู่ในความครอบครองของตน หากผู้รับฝากทรัพย์มีเจตนาทุจริตเบียดบังเอาทรัพย์นั้นเป็นของตนหรือบุคคลที่ ๓ เช่น เอาไปขายเป็นประโยชน์ส่วนตัวหรือให้แก่บุคคลอื่นไปเสียเช่นนี้ อาจมีความผิดฐานยักยอกทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๓๕๒, ๓๕๓

(๒) วัตถุในสัญญาฝากทรัพย์ต้องเป็นทรัพย์สินมีรูปร่าง แม้มาตรา ๖๕๗ จะใช้คำว่าทรัพย์สินซึ่งรวมทั้งวัตถุมีรูปร่างและไม่มีรูปร่างก็ตาม เพราะตามปกติทรัพย์ที่ไม่มีรูปร่างไม่อาจส่งมอบกันได้ ไม่ว่าโดยตรงหรือปริยาย เช่น ลิขสิทธิหรือสิทธิในเครื่องหมายการค้าเป็นต้น โดยสิทธิดังกล่าว เป็นเพียงกฎหมายรับรองเท่านั้นไม่มีตัวตนแต่อย่างใด

วัตถุในสัญญาฝากทรัพย์ต้องเป็นทรัพย์สินมีรูปร่าง

ทรัพย์สินที่มีรูปร่างประเภทสังหาริมทรัพย์ เช่น รถยนต์ รถจักรยานต่าง ๆ ทองคำ สัตว์พาหนะ เครื่องเงินและภาชนะอื่น ๆ รวมทั้งเงินตราด้วย ย่อมเป็นวัตถุที่ฝากกันได้

ปัญหาที่โต้เถียงกันก็มีอยู่ว่า อสังหาริมทรัพย์เป็นทรัพย์สินที่ฝากกันได้หรือไม่ ซึ่งมีบางท่านเห็นว่าฝากกันไม่ได้ เพราะโดยสภาพอสังหาริมทรัพย์นั้นเคลื่อนที่ไม่ได้ ไม่อาจจะส่งมอบต่อกันได้ เรื่องนี้เห็นว่ามาตรา ๖๕๗ ก็บัญญัติไว้ว่าทรัพย์สินเท่านั้น การส่งมอบอาจจะเป็นโดยตรงหรือโดยปริยายก็ได้ การฝากให้ดูแลรักษาอสังหาริมทรัพย์ให้อยู่ในความอารักขาของผู้รับฝากย่อมทำได้โดยไม่ต้องหยิบยื่น เช่น ฝากให้ดูแลที่ดินและบ้านเรือนแทน โดยมีบำเหน็จตอบแทนเพียงแต่นำไปชี้ที่ดินและบ้านเรือนที่จะฝากให้ดูแล ก็น่าจะถือว่าเป็นการส่งมอบต่อกันแล้ว เมื่อผู้รับฝากตกลงจะดูแลรักษาให้อยู่ในความอารักขาแห่งตน สัญญาฝากทรัพย์ย่อมเกิดขึ้นโดยสมบูรณ์ แต่ในกรณีเช่นนี้อาจก่อให้เกิดสัญญาขึ้นพร้อมกัน ๒ สัญญา คือ สัญญาแรกก็คือสัญญาฝากทรัพย์ และในขณะเดียวกันก็เกิดสัญญาตัวแทนด้วย ซึ่งเมื่อก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นแก่ผู้ฝาก อาจพิจารณาถึงความรับผิดได้ทั้ง ๒ กรณี

เรื่องการฝากอสังหาริมทรัพย์ให้ดูแลรักษา ในอารักขาของผู้ฝากนั้นย่อมมีขึ้นได้เสมอในกรณีเจ้าพนักงานบังคับคดีของศาลไปยึดที่ดิน

บ้านเรือน เมื่อยึดแล้ว ก็มอบให้ผู้ใดผู้หนึ่งเป็นผู้ดูแลรักษาที่ดินบ้านเรือน โดยมีค่าบำเหน็จตอบแทน คือ ค่ารักษาทรัพย์ กรณีเช่นนี้น่าจะเรียกว่า เป็นสัญญาฝากทรัพย์เพราะมีหน้าที่เพียงดูแลและรักษาทรัพย์นั้นไว้ในอารักขาของผู้รับฝากเท่านั้น จะว่าเป็นเรื่องตัวแทนตัวการ ก็ไม่มีข้อตกลงอะไรที่ให้ตัวแทนจัดการแทน ซึ่งตัวการจะต้องผูกพันรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกในลักษณะตัวการตัวแทน

นอกจากนี้ยังมีคำพิพากษาฎีกาวินิจฉัยว่า โจทก์ฟ้องขับไล่จำเลยออกจากเรือน โดยอ้างว่าฝากจำเลยไว้ จำเลยให้การและฟ้องแย้งว่า โจทก์ขายให้จำเลยและขอให้โอนทะเบียน มิฉะนั้นขอให้คืนราคาที่ชำระไปแล้ว กับให้ใช้ค่าซ่อมแซมเรือนที่จำเลยออกเงินซ่อมไป ทางพิจารณาได้ความว่าโจทก์ฝากเรือนไว้กับจำเลยและจำเลยซ่อมแซมเรือนไปจริง ศาลย่อมพิพากษาให้ขับไล่จำเลยได้ แต่ให้โจทก์ใช้ค่าซ่อมแซมให้แก่จำเลยผู้รับฝากตามมาตรา ๖๖๘ (ฎีกาที่ ๔๐๑/๒๔๙๑)

ตามตัวอย่างและคำพิพากษาตัวอย่างนี้ แสดงให้เห็นว่า การฝากทรัพย์ต่อกันนั้น ย่อมฝากได้ทั้งสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ ข้อสำคัญให้เป็นวัตถุที่มีรูปร่างเท่านั้น

ผู้รับฝากตกลงว่าจะ รักษา ทรัพย์-สินไว้ในอารักขาแห่งตน

(๓) ผู้รับฝากตกลงว่า จะเก็บรักษาทรัพย์สินนั้นในอารักขาแห่งตนแล้วจะคืนให้ ข้อตกลงดังกล่าวนี้เป็นสาระสำคัญอันจะก่อให้เกิดสัญญาฝากทรัพย์ขึ้นโดยสมบูรณ์ ถ้าผู้รับฝากไม่มีข้อตกลงยินยอมว่า จะเก็บรักษาทรัพย์สินนั้นไว้ในอารักขาแห่งตนแล้ว สัญญาฝากทรัพย์ย่อมไม่เกิดขึ้น เพราะไม่มีการสนองรับเรื่องการเก็บรักษาทรัพย์สินนั้นไว้ในอารักขาแห่งตนนั่นเอง ฉะนั้น ถ้าส่งมอบทรัพย์สินเพื่อให้ผู้รับมอบทำอะไรแก่ทรัพย์สินนั้นหรือให้จัดการทรัพย์สินนั้นเพื่อประโยชน์

อย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว บุคคลผู้รับทรัพย์ไว้ตกลงเช่นนั้น กรณีดังกล่าวหาเป็นสัญญารับฝากทรัพย์ตามความหมายในมาตรา ๖๕๗ การรับฝากเงินไว้เพื่อประโยชน์ของเด็ก ไม่ใช่การรับฝากทรัพย์ แต่เป็นเรื่องบังคับตามลักษณะตัวแทนตัวการ เพราะการรับฝากไว้นั้น เป็นการรับปกครองเงินนั้นไว้แทนเด็กในฐานะตัวการ (ฎีกาที่ ๓๐๕/๒๔๖๙)

โจทก์พูดฝากให้จำเลยเลี้ยงโคแทนโจทก์ ๓๙ ตัว จำเลยรับทำหน้าที่เลี้ยงแทน ครั้นโจทก์มารับโคคืนไป ปรากฏว่าโคหาย ๑๑ ตัว โจทก์จึงฟ้องเรียกราคาโค ดังนี้ วินิจฉัยว่า พฤติการณ์ระหว่างโจทก์จำเลยเป็นแต่เพียงโจทก์วานให้จำเลยเอาโคไปเลี้ยงเท่านั้น หาใช่เป็นการฝากทรัพย์ไม่ ความรับผิดของจำเลยเป็นเรื่องตัวการตัวแทนตามมาตรา ๘๑๒ เมื่อโจทก์นำสืบถึงความประมาทของจำเลยไม่ได้ จำเลยก็ไม่ต้องรับผิดต่อโจทก์ (ฎีกาที่ ๗๖๙/๒๔๗๓)

แตกต่างกับสัญญาอื่นอย่างไร

สัญญาฝากทรัพย์เหมือนหรือคล้ายกับสัญญาอย่างอื่นหลายอย่าง ที่ทำให้เห็นแตกต่างกับสัญญาอื่น ก็เนื่องมาจากหลักเรื่อง การตกลง**จะเก็บรักษาทรัพย์สินนั้นในอารักขาแห่งตนนี่เอง** ที่เป็นแนวแบ่งแยกสัญญาฝากทรัพย์ออกจากสัญญาอื่น ๆ ซึ่งจะได้นำมาพิจารณาเปรียบเทียบดังต่อไปนี้

แตกต่างกับสัญญายืม

ก. สัญญาฝากทรัพย์กับสัญญายืมเหมือนกันในข้อที่ว่า ต้องมีการส่งมอบทรัพย์สินต่อกัน สัญญาจึงจะสมบูรณ์ แต่แตกต่างกันกับสัญญายืมใช้คงรูป เพราะเป็นการให้เปล่า ส่วนสัญญาฝากทรัพย์อาจเป็นสัญญามีค่าตอบแทน และเป็นสัญญาต่างตอบแทนได้ และแตกต่างกับสัญญายืมใช้สิ้นเปลืองเกี่ยวกับการกู้ยืมเงินกว่า ๕๐ บาทขึ้นไป ต้องมีหนังสือลงลายมือชื่อผู้กู้ยืมเป็นสำคัญ ส่วนสัญญาฝากทรัพย์ไม่ต้องมี

หลักฐานเป็นหนังสือ เป็นสัญญาสมบูรณ์โดยการแสดงเจตนาตกลงกัน เท่านั้น

ต่างกับสัญญาตัวแทน

ข. สัญญาฝากทรัพย์ต่างกับสัญญาตัวแทน เพราะสัญญาตัวแทนนั้นเป็นสัญญาที่มีข้อตกลงกันว่า คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งที่เรียกว่าตัวแทนนั้น จะทำกิจการใดกิจการหนึ่งแทนคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งที่เรียกว่าตัวการ ตามที่ได้รับมอบหมายแม้กรณีดังกล่าว ตัวการอาจมีการส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ตัวแทน เพื่อไปทำกิจการแทนตัวการก็ดี หาใช่เป็นสัญญาฝากทรัพย์ไม่ เพราะไม่มีการตกลงให้ตัวแทนเก็บรักษาทรัพย์สินนั้นในอารักขาของตัวแทน ขาดลักษณะสาระสำคัญของสัญญาฝากทรัพย์ไป เช่น ก. มอบเครื่องเงินเครื่องทองให้ ข. ไปขายแล้ว ข. ไม่คืนให้ กรณีเช่นนี้ไม่ใช่สัญญาฝากทรัพย์ (ฎีกาที่ ๘๓๒/๒๔๘๖) หรือ ก. พูดฝากให้ ข. เลี้ยงโคแทน ข. รับฝากเลี้ยงโคให้ ก. จำนวน ๓๙ ตัวในตอนเช้า ตอนเย็นโคหายไป ๑๑ ตัว ดังนี้ เป็นการวานกันให้เลี้ยงโคเท่านั้น หาใช่ฝากทรัพย์ไม่เป็นเรื่องตัวแทนตัวการ กรณีเช่นนี้ตัวแทนจะรับผิดต่อเมื่อตัวแทนมีความประมาทเลินเล่อ (ฎีกาที่ ๗๖๙/๒๔๗๓)

ต่างกับสัญญารับขนของ

ค. สัญญาฝากทรัพย์ต่างกับสัญญารับขนของ แม้ผู้รับขนส่งตกลงจะจัดการเอาทรัพย์สิ่งของผู้ส่งไปยังอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งย่อมมีการส่งมอบของไปอยู่ในมือผู้ขนส่งก็ดี แต่ก็มีหน้าที่เพียงรับของ แล้วจัดส่งไปตามคำสั่งของผู้ส่งเท่านั้น ไม่มีข้อตกลงว่าจะเก็บรักษาทรัพย์สินนั้นไว้ในอารักขาของผู้ขนส่ง และจะคืนให้ ขาดสาระสำคัญของสัญญาฝากทรัพย์

ง. สัญญาฝากทรัพย์ต่างกับสัญญาจ้างแรงงานและจ้างทำของ เพราะแม้การจ้างนั้นจะมีการส่งมอบทรัพย์สินของผู้ว่าจ้าง หรือนายจ้างให้แก่ลูกจ้างหรือผู้รับจ้างเพื่อทำการงานตามที่จ้างก็ดี แต่ก็ไม่ใช่สัญญาฝากทรัพย์ เพราะไม่มีการตกลงต้องเก็บรักษาทรัพย์สินในอารักขาของลูกจ้างหรือผู้รับจ้างที่รับมอบมาก็เพื่อทำงานตามที่จ้างเท่านั้น

ต่างกับสัญญาจ้างแรงงานและจ้างทำของ

(๔) สัญญาฝากทรัพย์อาจเป็นสัญญามีค่าตอบแทน สัญญาฝากทรัพย์นั้น โดยปกติแล้วเป็นสัญญาที่ผู้รับฝากตกลงจะเก็บรักษาในอารักขาของตนแล้วจะคืนให้ คือเป็นสัญญาทำให้เปล่า แต่กฎหมายก็มิได้ห้ามมิให้เรียกค่าบำเหน็จตอบแทน ทั้งนี้ โดยมีบัญญัติไว้ในมาตรา ๖๕๘ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่า

สัญญาฝากทรัพย์อาจเป็นสัญญามีค่าตอบแทน

"ถ้าโดยพฤติการณ์พึงคาดหมายได้ว่า เขารับฝากทรัพย์ก็เพื่อจะได้ค่าบำเหน็จค่าฝากทรัพย์เท่านั้นไซร้ ท่านให้ถือว่าเป็นอันได้ตกลงกันแล้วโดยปริยาย ว่ามีบำเหน็จเช่นนั้น"

ตามบทบัญญัติดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่ากฎหมายอนุญาตให้เรียกค่าตอบแทน คือค่ารับฝากทรัพย์ได้ กรณีเช่นนี้จะเห็นได้เสมอในงานต่าง ๆ ซึ่งมีป้ายปิดไว้ว่า รับฝากรถยนต์ รถจักรยาน หรือรถอื่น ๆ เป็นต้น เมื่อใครนำรถเข้าไปฝากในสถานที่เช่นนั้นแล้ว เป็นข้อตกลงโดยปริยายว่าตกลงมีบำเหน็จในการรักษาตอบแทนกัน

ในกรณีการรับฝากทรัพย์ให้เปล่าโดยไม่มีค่าตอบแทน สัญญาฝากทรัพย์ ย่อมเป็นสัญญาไม่ต่างตอบแทน เพราะเป็นสัญญาก่อหนี้ให้แก่ฝ่ายผู้รับฝากฝ่ายเดียว มีหน้าที่รักษาทรัพย์นั้นแล้วจะคืนให้เมื่อผู้ฝากมาเอาคืนไป

กรณีเป็นสัญญาไม่ต่างตอบแทน

กรณีเป็นสัญญาต่างตอบแทน

แต่ถ้าสัญญาฝากทรัพย์ ผู้รับฝากเรียกเอาค่าตอบแทนในการรับฝากแล้ว สัญญาฝากทรัพย์นั้นก็กลาย เป็นสัญญาต่างตอบแทนไป เพราะเป็นสัญญาก่อหนี้ขึ้นแก่ผู้ฝากและผู้รับฝากจะต้องปฏิบัติต่อกันทั้งสองฝ่าย กล่าวคือผู้รับฝากมีหนี้ คือหน้าที่ในอันจะต้องเก็บรักษาทรัพย์สินที่ฝากไว้ในอารักขาของตนแล้วจะคืนให้ ส่วนผู้ฝากก็มีหน้าที่จะต้องชำระบำเหน็จค่าฝากเป็นค่าตอบแทนแก่ผู้รับฝาก ถ้าผู้ฝากไม่ชำระค่าบำเหน็จ ผู้รับฝากย่อมมีสิทธิที่จะยึดหน่วงทรัพย์สินที่ฝากนั้นไว้จนกว่าได้รับค่าบำเหน็จตอบแทน ตามมาตรา ๖๗๐

ส่วนที่ ๒
สิทธิและหน้าที่ของผู้รับฝาก

สิทธิและหน้าที่ของผู้รับฝากทรัพย์ที่จะกล่าวต่อไปนี้ หมายความถึงการรับฝากทรัพย์ทั้งที่ไม่มีบำเหน็จตอบแทนและมีบำเหน็จตอบแทน เป็นแต่การรับฝากทรัพย์ชนิดที่มีบำเหน็จนั้น หน้าที่ในการระมัดระวังเกี่ยวกับการเก็บรักษาทรัพย์สินในอารักขาแห่งตนนั้น หนักเบากว่าการรับฝากโดยไม่มีบำเหน็จบ้างเท่านั้น ซึ่งจะได้กล่าวรวมแยกให้เห็นเป็นส่วน ๆ ในแต่ละหัวข้อดังต่อไปนี้

หน้าที่ในการสงวนทรัพย์สิน

๑. **หน้าที่ในการสงวนทรัพย์สินที่ฝาก** เกี่ยวกับหน้าที่สงวนทรัพย์สินนี้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๖๕๙ ได้บัญญัติขนาดแห่งการสงวนทรัพย์สินไว้เป็นประเภท แล้วแต่การรับฝากนั้นไม่มีบำเหน็จมีบำเหน็จหรือเป็นผู้มีวิชาชีพโดยเฉพาะในการรับฝากนั้นซึ่งแยกออกได้เป็น ๓ ประเภทด้วยกัน

ก. การรับฝากเป็นการให้เปล่าโดยไม่มีบำเหน็จตอบแทน การรับฝากประเภทนี้ผู้รับฝากมีหน้าที่ต้องใช้ความระมัดระวังสงวนทรัพย์สินที่ฝากนั้น เหมือนเช่นเคย ประพฤติในกิจการของตน (มาตรา ๖๕๙ วรรคแรก) กล่าวคือ ผู้รับฝากเคยสงวนทรัพย์สินของตนอย่างไรก็สงวนทรัพย์สินที่รับฝากเช่นเดียวกันนั้น จะสงวนทรัพย์ที่ฝากโดยใช้ความระมัดระวังน้อยไปกว่าที่สงวนทรัพย์สินของตนหาได้ไม่ แต่ก็ไม่มีหน้าที่จะต้องใช้ความระมัดระวังในการสงวนทรัพย์สินมากไปกว่าการสงวนทรัพย์สินของตนเอง หากประสงค์จะกระทำเช่นนั้นก็ย่อมทำได้ เช่น รับฝากรถจักรยานโดยไม่มีบำเหน็จตอบแทน ผู้รับฝากเคยเก็บรถจักรยานไว้ใต้ถุนบ้านของตน ก็ต้องเก็บรถจักรยานที่รับฝากไว้ใต้ถุนบ้านเหมือนกัน แต่จะระมัดระวังให้มากกว่านั้น เช่น ใส่กุญแจเข้าไปด้วยก็ได้ แต่จะเอารถที่รับฝากนั้นไปเก็บไว้ข้างนอกตากแดดตากฝน เช่นนี้ย่อมทำไม่ได้ ถ้าหากรถจักรยานเขาเสียหายไป ผู้รับฝากจะต้องรับผิดในความเสียหายนั้น

การรับฝากไม่มีค่าตอบแทน

ตัวอย่าง ๑ โจทก์ฝากหีบทองรูปพรรณและห่อทรัพย์ไว้ที่จำเลย ๆ ขนขึ้นไปเก็บไว้ในห้องเรือนสักครู่หนึ่ง จำเลยบอกว่าคนร้ายลักเอาทรัพย์นั้นไป ดังนี้ วินิจฉัยว่าจำเลยได้รับฝากทรัพย์ของโจทก์ไว้แล้ว หายไปในความอารักขาของจำเลย จำเลยกลับปฏิเสธว่าไม่ได้รับฝากและไม่นำสืบถึงการรักษาด้วยแล้ว เมื่อคดีฟังได้ว่า จำเลยรับฝากจริง จำเลยต้องรับผิดใช้ราคาให้แก่โจทก์ (ฎีกาที่ ๕๐๖/๒๔๗๒)

ตัวอย่าง ๒ จำเลยรับจำนำช้างจากโจทก์ ต่อมาช้างได้หายไปดังนี้ เป็นหน้าที่ของจำเลยที่จะนำสืบว่าจำเลยได้เลี้ยงรักษาช้างนั้นไว้และได้ใช้ความระมัดระวังเท่ากับช้างนั้นเป็นของตนเองแล้ว (ฎีกาที่ ๑๐๙๗/๒๔๖๘)

ตัวอย่าง ๓ จำเลยขายข้าวเปลือกให้โจทก์ โจทก์ฝากให้เก็บไว้ในยุ้งต่อมาเกิดอุทกภัย จำเลยบอกโจทก์มาเอาข้าวไป โจทก์ไม่มาเอา จำเลยจึงได้ขายไปตามราคาอย่างที่จำเลยขาย ดังนี้ เป็นการใช้ความระมัดระวังเช่นวิญญูชนแล้ว ไม่ต้องรับผิดต่อโจทก์ตามมาตรา ๓๙๘ (ฎีกาที่ ๑๒๑๖/๒๕๐๘)

การรับฝากมีค่าตอบแทน

ข. การรับฝากมีค่าบำเหน็จตอบแทน ในการรับฝากถ้ามีค่าบำเหน็จตอบแทนนั้น มาตรา ๖๕๙ วรรค ๒ บัญญัติไว้ว่า **ผู้รับฝากจำต้องใช้ความระมัดระวังและใช้ฝีมือเพื่อสงวนทรัพย์สินนั้นเหมือนเช่นวิญญูชนจะพึงประพฤติโดยพฤติการณ์เช่นนั้น ทั้งนี้ย่อมรวมทั้งการใช้ฝีมืออันพิเศษเฉพาะการในที่จะพึงใช้ฝีมือเช่นนั้นด้วย**

การรับฝากที่มีบำเหน็จตอบแทนนั้นก็คือ การเรียกเอาค่าบำเหน็จในการรับรักษาทรัพย์นั้นจากผู้ฝากนั่นเอง ค่าตอบแทนนี้แล้วแต่จะตกลงกันหรือตามอัตราที่รับฝากกำหนดไว้ซึ่งส่วนมากค่าตอบแทนกำหนดกันไว้เป็นเงิน

การรับฝากในกรณีดังกล่าว ผู้รับฝากจะต้องใช้ความระมัดระวังในการสงวนทรัพย์นั้น เหมือนวิญญูชนทั่ว ๆ ไป ที่เขาสงวนทรัพย์สินของเขา นอกจากนี้ทรัพย์ที่รับฝากนั้นบางอย่างอาจจะต้องใช้ฝีมือพิเศษในการสงวนรักษาด้วย ผู้รับฝากก็จำต้องใช้ฝีมือพิเศษเช่นนั้น เช่น ในการรับฝากรถยนต์จะต้องมีสถานที่เก็บไม่ให้ตากแดดตากฝนมีรั้วรอบขอบชิด ถ้าไม่มีอาจจะต้องมียามเฝ้าดูแลรักษาด้วย ฝากเรือก็ต้องใช้โซ่ร้อยใส่กุญแจให้แข็งแรง ไม่ใช่เพียงแต่เอาเชือกผูกไว้เท่านั้น หรือในการรับฝากเสื้อขนสัตว์สตรีที่มีราคาแพงมาก กรณีเช่นนี้ ผู้รับฝากจะต้องใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษไม่ให้เสื้อนั้นเสียหาย มีตัวสัตว์มารบกวนเป็นต้น

ค. ในการรับฝากมีบำเหน็จตอบแทน ซึ่งผู้รับฝากมีวิชาชีพเฉพาะกิจการค้าขาย หรืออาชีวะอย่างหนึ่งอย่างใด กรณีเช่นนี้ผู้รับฝากนั้น จำต้องใช้ความระมัดระวังและใช้ฝีมือเท่าที่เป็นธรรมดา จะต้องใช้และสมควรจะต้องใช้ในกิจการค้าขายหรืออาชีวะอย่างนั้น ตามมาตรา ๖๕๙ วรรคสุดท้าย

ในกรณีผู้รับฝากมีค่าตอบแทนเป็นผู้มีวิชาชีพในการค้าขาย

ในข้อ ค. นี้ หมายความถึงบุคคลหรือนิติบุคคลผู้มีวิชาชีพหรืออาชีพเฉพาะในกิจการค้าขายเกี่ยวกับการรับฝากทรัพย์นี้โดยตรง ในกรณีดังกล่าวผู้รับฝากจะต้องใช้ความระมัดระวังในการรักษาโดยยกเอาระดับการรักษาของผู้มีอาชีพในการประกอบธุรกิจการค้าอย่างเดียวกันนั้น ขึ้นมาเปรียบเทียบ เช่น ธนาคารรับฝากทรัพย์ที่มีค่าเพื่อบำเหน็จเข้าเก็บไว้ในตู้นิรภัยเพื่อป้องกันโจรภัยและอัคคีภัยผู้มีวิชาชีพที่ประกอบธุรกิจการค้าในการรับฝากทรัพย์อันมีค่าอย่างเดียวกันกับธนาคาร ก็จะต้องมีตู้นิรภัยที่แข็งแรงเก็บรักษาทรัพย์อันมีค่านั้นเช่นเดียวกัน

๒. ผู้รับฝากมีสิทธิเรียกค่าบำรุงรักษาทรัพย์สินที่ฝาก ตามมาตรา ๖๖๘ บัญญัติว่า "ผู้ฝากจำต้องชดใช้ให้แก่ผู้รับฝาก ในเมื่อผู้รับฝากได้ใช้จ่ายไป ซึ่งเป็นการอันสมควรแก่การบำรุงรักษาทรัพย์สินที่ฝากนั้น" ทั้งนี้ก็เพราะสัญญาฝากทรัพย์นั้น ได้กระทำต่อกันเพื่อประโยชน์ของผู้ฝาก ๆ จึงต้องเสียค่าบำรุงรักษา ในการสงวนทรัพย์สินนั้นหาใช่หน้าที่ของผู้รับฝากไม่ เมื่อคืนทรัพย์สินที่ฝากให้ผู้รับฝากแล้ว ผู้ฝากต้องใช้เงินในค่าบำรุงรักษานี้แก่ผู้รับฝากในวันส่งคืน ถ้าไม่ชำระให้ผู้รับฝากมีสิทธิที่จะยึดหน่วงทรัพย์สิน ซึ่งฝากนั้นไว้ได้จนกว่าจะได้รับชำระจากผู้รับฝาก ตามมาตรา ๖๗๐

ผู้รับฝากมีสิทธิเรียกค่าบำรุงรักษาทรัพย์ที่ฝาก

ถ้ามีข้อตกลงให้ผู้รับฝากใช้จ่ายเอง ผู้รับฝากเรียกเอาไม่ได้

แต่ถ้าได้ตกลงกันในสัญญารับฝากว่า ผู้รับฝากจะต้องออกเงินค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาทรัพย์สินซึ่งฝากนั้นก็เป็นหน้าที่ของผู้รับฝากจะต้องใช้จ่ายไปเอง จะเรียกร้องเอาจากผู้ฝากไม่ได้ ตามมาตรา ๖๖๘

กรณีอย่างไร จึงจะเรียกว่าค่าใช้จ่ายอันควรแก่การบำรุงรักษานั้นต้องแล้วแต่ประเภทของทรัพย์สินแต่ละอย่างไป เช่น ประเภทสัตว์ซึ่งจะต้องมีการให้อาหาร ค่ารักษาพยาบาลเมื่อสัตว์เจ็บป่วยลง เป็นต้น

เมื่อมีคนโต้แย้งสิทธิในทรัพย์สินที่ฝากต้องรีบแจ้งแก่ผู้ฝาก

๓. ในกรณีที่มีบุคคลภายนอกอ้างว่า มีสิทธิเหนือทรัพย์สินซึ่งฝากและยื่นฟ้องผู้รับฝาก หรือยึดทรัพย์สินที่ฝากนั้น ผู้รับฝากมีหน้าที่ต้องรีบบอกกล่าวแก่ผู้ฝากโดยพลันตามมาตรา ๖๖๑ บทบัญญัติของมาตรานี้เป็นบทบังคับให้ผู้รับฝากต้องรีบแจ้งโดยทันที เมื่อตนถูกฟ้องต่อศาล หรือถูกยึดทรัพย์สินที่ตนรักษาครอบครองอยู่นั้นโดยบุคคลภายนอกซึ่งไม่ใช่ผู้ฝากเอง ทั้งนี้ก็เพราะการถูกบุคคลภายนอกกระทำดังกล่าวย่อมเป็นการเสียหายแก่ผู้ฝาก เพราะอาจจะทำให้ผู้ฝากหมดสิทธิในทรัพย์สินที่ฝากได้ การแจ้งให้ทราบโดยทันทีที่ถูกกระทำ ก็เพื่อให้ผู้ฝากจะได้เข้ามาต่อสู้ข้ออ้างของบุคคลภายนอกนั้นได้ทันท่วงที ผู้รับฝากไม่อาจจะรู้ถึงความเป็นมาแห่งทรัพย์สินที่ฝากนั้นได้โดยละเอียดเช่นตัวผู้ฝากเอง

วิธีการบอกกล่าวแก่ผู้ฝาก

การบอกกล่าวแก่ผู้ฝากนั้น มาตรา ๖๖๑ มิได้บัญญัติไว้ว่าจะต้องบอกกล่าวโดยวิธีการอย่างไร ฉะนั้น การบอกกล่าวแก่ผู้ฝาก เมื่อผู้รับฝากถูกฟ้อง หรือทรัพย์สินถูกยึดจึงอาจบอกกล่าวด้วยวาจา ทางโทรศัพท์ โทรเลขหรือทางหนังสือก็ได้ **ข้อสำคัญ** ให้บอกกล่าวทันทีที่ถูกฟ้องต่อศาล คือเมื่อได้รับหมายเรียกจากศาล หรือในกรณีทรัพย์

นั้นถูกยึดแล้ว หากไม่อาจบอกกล่าวแก่ผู้ฝากทันทีได้ก็ให้บอกกล่าวโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ ทั้งนี้แล้วแต่พฤติการณ์สถานที่และเวลาจะอำนวยให้

ถ้าไม่บอกกล่าวถือว่าผิดสัญญา

ตามมาตรา ๖๖๑ นี้เป็นบทบังคับผู้รับฝากต้องบอกกล่าวแก่ผู้ฝากโดยพลัน ถ้าผู้รับฝากล่าช้าในการบอกกล่าวโดยไม่มีเหตุผลสมควรก็ดี หรือไม่บอกกล่าวแก่ผู้ฝากเลยก็ดี ย่อมถือว่าผู้รับฝากไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ที่กฎหมายบังคับไว้เป็นฝ่ายผิดสัญญาฝากทรัพย์ หากผู้ฝากต้องสูญเสียทรัพย์ เพราะเหตุที่ผู้รับฝากไม่บอกกล่าวนี้ ผู้รับฝากจะต้องรับผิดชดใช้ให้แก่ผู้ฝาก

ถ้าผู้ฝากมิได้อนุญาต ผู้รับฝากจะเอาทรัพย์ที่ฝากไปใช้ หรือให้คนอื่นเก็บรักษาไม่ได้

๔. ถ้าผู้ฝากมิได้ยินยอม หรือมิได้อนุญาตไว้ มาตรา ๖๖๐ ห้ามมิให้ผู้รับฝากกระทำดังต่อไปนี้

ก. เอาทรัพย์สินซึ่งฝากนั้นออกใช้สอยเอง หรือเอาไปให้บุคคลภายนอกใช้สอย เว้นแต่บางกรณีซึ่งจะต้องใช้สอยเพื่อสงวนรักษาทรัพย์สินที่ฝากนั้น เช่น ฝากรถยนต์อาจจะต้องมีติดเครื่องยนต์ และลองเครื่องโดยการขับขี่รถยนต์นั้นบ้าง เพื่อรักษาสภาพของเครื่องยนต์ หรือในการรับเลี้ยงม้าสำหรับแข่ง ก็อาจจะเอาม้านั้นฝึกเดินตอนเช้าหรือทดลองวิ่งในสนามเป็นการรักษาสงวนฝีเท้าในการแข่งไว้ตามหน้าที่ในการเก็บรักษาทรัพย์สินที่ฝากนั้น เว้นแต่จะตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น เช่น ผู้ฝากห้ามไว้เด็ดขาดเลยกรณีเช่นนี้ผู้รับฝากย่อมกระทำไม่ได้

ข. เอาทรัพย์สิน ซึ่งฝากให้บุคคลภายนอกเก็บรักษา เหตุที่กฎหมายห้ามไว้เช่นนี้เข้าใจว่า เพราะผู้ฝากไว้วางใจแก่ผู้รับฝากเป็นการเฉพาะตัว ซึ่งต้องการให้เก็บรักษาทรัพย์สินนั้นโดยตนเอง ฉะนั้น จึง

ห้ามมิให้ผู้รับฝากเอาทรัพย์สินที่ฝาก ไปให้บุคคลภายนอกเก็บรักษาอีกทอดหนึ่ง

ตัวอย่าง โจทก์ได้มอบฝากทรัพย์ตามพินัยกรรมไว้กับจำเลย เพื่อจะได้เอาไว้ให้บุตรของโจทก์ ทรัพย์ทั้งหมดนี้อยู่ที่บ้านเรือนของจำเลย และอยู่ในความปกครองของจำเลย ต่อมาบุตรโจทก์ทั้งสอง ต่างออกจากเรือนของจำเลยไปมีสามีและภริยา และได้พาสิ่งของทองรูปพรรณที่โจทก์ฝากไว้ติดตัวไปด้วย โจทก์รู้เห็นมิได้คัดค้านประการใด ดังนี้ วินิจฉัยว่า จำเลยอยู่ในฐานะผู้รับฝากทรัพย์ของโจทก์ เมื่อจำเลยได้มอบทรัพย์ให้บุตรโจทก์ ๆ รู้แล้วไม่คัดค้าน **ย่อมถือได้ว่าโจทก์ (ผู้ฝาก) ยินยอม**ให้จำเลยมอบทรัพย์ให้แก่บุตรโจทก์ไปแล้ว จำเลยย่อมพ้นความรับผิดในทรัพย์ส่วนนี้ โจทก์สิ้นสิทธิจะเรียกทรัพย์ส่วนนี้คืนจากจำเลย (ฎีกาที่ ๙๙๙/๒๔๙๓)

ฝ่าฝืนข้อห้ามจะต้องรับผิด

ค. ในกรณีผู้รับฝากฝ่าฝืนข้อห้ามตาม ก. และ ข. นั้น เมื่อทรัพย์ที่ฝากเกิดการบุบสลายหรือสูญหายไปแล้ว ผู้รับฝาก**จะต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายอันนั้น**แก่ผู้รับฝาก **แม้การบุบสลายหรือสูญหายนั้นจะเกิดขึ้นเพราะเหตุสุดวิสัย**ก็ตาม เพราะผู้รับฝากละเลยไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ของตนแล้ว จะต้องรับความวินาศในการที่ตนฝ่าฝืนนั้น เว้นแต่ **ผู้รับฝากจะพิสูจน์ได้ว่า ถึงอย่างไร ๆ ทรัพย์สินที่ฝากนั้นก็คงจะต้องสูญหาย หรือบุบสลายอยู่นั่นเอง** เช่นรับฝากน้ำแข็งและได้เก็บไว้ในสถานที่ตามหน้าที่แล้ว น้ำแข็งละลายไปบ้าง กรณีเช่นนี้ย่อมเป็นไปตามธรรมดา ผู้รับฝากไม่ต้องรับผิด

หลักดังกล่าวในข้อ ค. นี้ กรณีเช่นเดียวกันกับสัญญายืมใช้คงรูปที่ได้ศึกษามาแล้วในมาตรา ๖๔๓ จึงขอให้ย้อนไปดูจะไม่กล่าวซ้ำอีก

หน้าที่ในการคืนทรัพย์สินที่ฝาก

๕. ผู้รับฝากมีหน้าที่คืนทรัพย์สินที่ฝาก แก่ผู้ฝากดังต่อไปนี้:—

ก. **คืนเมื่อครบกำหนดเวลา** กล่าวคือ เมื่อมีกำหนดเวลาให้คืนโดยชัดแจ้ง เช่นฝาก ๓ เดือน เมื่อครบกำหนด ๓ เดือนแล้ว ผู้รับฝากมีหน้าที่ต้องคืนทรัพย์สินที่ฝากแก่ผู้ฝาก แต่ผู้รับฝากจะคืนก่อนกำหนดเวลานั้นไม่ได้เว้นแต่ในเหตุจำเป็นอันมิอาจจะก้าวล่วงเสียได้ เช่น จะเกิดน้ำท่วมที่รับฝากรถอยู่ในที่ลุ่ม หรือผู้รับฝากจะต้องเดินทางไปศึกษาต่อที่ต่างประเทศ เป็นต้น กรณีดังกล่าวจะคืนทรัพย์ที่ฝากก่อนถึงเวลากำหนดก็ได้ (มาตรา ๖๖๒)

ข. **คืนเมื่อผู้รับฝากเรียกร้องให้ส่งคืน** ทั้งนี้ไม่ว่าสัญญาฝากทรัพย์นั้น จะมีกำหนดเวลาส่งคืนไว้หรือไม่ก็ตาม เมื่อผู้ฝากเรียกคืนไม่ว่าระยะใด ผู้รับฝากมีหน้าที่ส่งคืนตามนั้น โดยมิพักต้องคำนึงถึงว่าจะครบกำหนดเวลาฝากแล้วหรือยัง (มาตรา ๖๖๓)

ค. **คืนเมื่อใดก็ได้เมื่อไม่ได้กำหนดเวลาไว้** ในกรณีที่ผู้ฝากกับผู้รับฝาก มิได้ตกลงระยะเวลากำหนดว่าจะพึงคืนทรัพย์ที่ฝากกันเมื่อใด ผู้รับฝากมีสิทธิที่จะคืนทรัพย์สินนั้นแก่ผู้ฝากเมื่อใดก็ได้ เช่น ฝากทรัพย์คิดว่าบำเหน็จตอบแทนเป็นรายวัน แต่ไม่ได้กำหนดกันว่าจะให้คืนทรัพย์เมื่อใดกรณีเช่นนี้ผู้รับฝากจะคืนทรัพย์ที่ฝากเมื่อใดก็ได้

คืนทรัพย์สินที่ฝากให้แก่ใครบ้าง ?

๑. **คืนทรัพย์สินที่ฝากแก่ใคร** การคืนทรัพย์สินที่ฝากนี้ อาจมีข้อตกลงกันเป็นอย่างอื่นได้ว่า ให้คืนแก่ใครหรือในกรณีที่ผู้ฝากตายเสียก่อนจะคืนแก่ใคร เพื่อตัดปัญหาดังกล่าวนั้น มาตรา ๖๖๕ และ มาตรา ๖๖๖ จึงบัญญัติไว้ดังต่อไปนี้

ก. คืนแก่ผู้ฝาก ในกรณีไม่มีข้อตกลงกันเป็นอย่างอื่น ผู้รับฝากมีหน้าที่ต้องคืนทรัพย์สินที่ฝากนั้นแก่ผู้ฝากโดยตรง หรือตัวแทนของผู้ฝากที่มีอำนาจจะรับคืนทรัพย์ที่ฝากนั้น เช่น บุตรหรือภริยาของผู้ฝาก

ข. คืนให้แก่บุคคลที่ผู้ฝากระบุไว้ ในกรณีมีข้อตกลงกันว่าให้คืนทรัพย์สินที่ฝากแก่ใครที่ระบุชื่อไว้ ผู้รับฝากก็มีหน้าที่คืนทรัพย์สินที่ฝากแก่บุคคลที่ผู้ฝากได้ระบุไว้ให้เป็นผู้รับคืนทรัพย์สินนั้น ในกรณีที่ไม่ได้ตกลงกันไว้ตั้งแต่แรกว่าให้คืนทรัพย์สินแก่บุคคลอื่นที่ระบุชื่อไว้ ถ้าต่อมาผู้ฝากได้มีคำสั่งให้คืนทรัพย์สินที่ฝากแก่ผู้ใด ผู้รับฝากก็มีหน้าที่คืนทรัพย์สินที่ฝากแก่บุคคลตามคำสั่งของผู้ฝากนั้น

ค. ถ้าทรัพย์สินนั้นผู้ฝาก ฝากในนามของบุคคลอื่น ผู้รับฝากก็มีหน้าที่คืนทรัพย์สินที่ฝากตามที่ผู้ระบุชื่อเป็นผู้ฝากไว้นั้น เช่น ก. เอารถยนต์ไปฝาก ข. โดยระบุว่าฝากในนามของ ค. เจ้าของรถยนต์ดังนี้ เมื่อจะคืนรถยนต์นั้น ข. ต้องคืนรถยนต์ให้แก่ ค. เมื่อ ค. แสดงตัวขอรับเอาไป

ง. ถ้าผู้ฝากทรัพย์ตาย ผู้รับฝากต้องคืนให้แก่ทายาทของผู้ฝาก (ฎีกาที่ ๘๐/๒๕๑๑) ทายาทของผู้ฝากอาจจะแยกออกได้ ดังนี้

ทายาทโดยธรรม ได้แก่ผู้สืบสันดาน คือ บุตร บุตรบุญธรรมที่จดทะเบียนแล้ว บิดามารดา พี่น้องร่วมบิดามารดา พี่น้องร่วมบิดาหรือร่วมมารดาเดียวกัน ปู่ย่าตายาย ลุงป้าน้าอา คู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่ของผู้ฝาก เช่น ผู้ฝากมีสามี ผู้ฝากตาย สามีเป็นทายาท หรือสามีตายภริยาเป็นทายาท ในกรณีสามีเป็นผู้ฝากถ้าตายไปต้องคืนให้แก่ภริยาของผู้ตาย หรือบุตรที่บรรลุนิติภาวะแล้ว เป็นต้น จะไปคืนให้แก่ทายาทชั้นถัดลำดับจากบุตรหรือภริยาไม่ได้ เว้นแต่จะไม่มีบุตรหรือภริยาอยู่ก็คืนให้แก่ทายาทลำดับต่อถัดลงไป เช่น บิดามารดาของผู้ฝาก เป็นต้น

ผู้รับพินัยกรรม ในกรณีที่ผู้ฝากได้ทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินที่ฝากกันนั้นให้แก่ใครตามที่ระบุไว้ในพินัยกรรม ผู้รับฝากก็ต้องคืนทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้มีสิทธิตามพินัยกรรมในทรัพย์สินที่ฝากนั้น

จ. ในกรณีทรัพย์ที่ฝากเกิดดอกผลขึ้นในระหว่างสัญญาฝาก ผู้รับฝากต้องคืนดอกผลนั้นด้วย เช่น ฝากกระบือตัวเมียระหว่างสัญญาฝากกระบือเกิดลูก ๕ ตัว และหลานอีก ๑ ตัว ดังนี้ ถือว่า ลูกกระบือ ๕ ตัว และหลานอีก ๑ ตัวนั้น เป็นดอกผลจากแม่กระบือตัวที่ฝากนั้นโดยตรง เมื่อจะส่งคืนต้องส่งคืน แม่กระบือ ลูกกระบือ ๕ ตัว และหลานกระบือตัวนั้นด้วย (ฎีกาที่ ๖๘๔/๒๔๗๒) ตามมาตรา ๖๖๖

อนึ่ง ในการคืนทรัพย์สินนี้มีข้อควรสังเกตอยู่ว่า ผู้รับฝากมีหน้าที่คืนทรัพย์สินตามที่รับฝากไว้นั้นคืนแก่ผู้รับฝาก จะใช้ของอื่นส่งคืนแทนไม่ได้ เว้นแต่การฝากทรัพย์เป็นประเภททรัพย์ซึ่งอาจใช้ของอื่นเป็นประเภท ชนิดและจำนวนเท่ากันแทนได้ โดยเฉพาะในกรณีฝากเงินที่จะได้ศึกษาต่อไป

ในกรณีการคืนทรัพย์ที่ฝากนั้น ถ้าเกิดการบุบสลายหรือสูญหายไปไม่สามารถส่งคืนได้ โดยไม่ใช่เกิดเพราะเหตุสุดวิสัย ผู้รับฝากจะต้องรับผิดใช้ค่าสินไหมทดแทนในการบุบสลายนั้น หรือชดใช้ราคาในกรณีทรัพย์สูญหายไปให้แก่ผู้รับฝากตามมาตรา ๒๒๒ เว้นแต่การบุบสลายหรือสูญหายนั้นจะเกิดจากเหตุสุดวิสัย เช่น น้ำท่วม แผ่นดินไหว ฟ้าผ่า เกิดพายุอย่างแรง เป็นต้น

แต่แม้จะเกิดจากเหตุสุดวิสัย ผู้รับฝากก็ต้องรับผิดต่อผู้ฝากในการบุบสลายหรือสูญ หายนั้นในเมื่อผู้รับฝากปฏิบัติฝ่าฝืนต่อหน้าที่เอา

ทรัพย์ที่ฝากออกใช้เองหรือเอาไปให้บุคคลภายนอกใช้หรือให้บุคคลภายนอกเก็บรักษาโดยผู้ฝากมิได้อนุญาต เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่า ถึงอย่างไร ๆ ทรัพย์สินก็คงจะต้องสูญหายหรือบุบสลายอยู่นั่นเอง เช่นเกิดน้ำท่วมโดยรีบด่วน แม้จะไม่เอารถยนต์ที่รับฝากไว้ไปใช้ น้ำก็ต้องท่วมทำให้รถยนต์บุบสลายอยู่นั่นเอง กรณีเช่นไปใช้นี้ผู้รับฝากไม่ต้องรับผิด แต่ถ้าเอารถยนต์ออกใช้เกิดไปชนกับรถคันอื่นแล้วน้ำจึงมาท่วม กรณีเช่นนี้เห็นว่าผู้รับฝากจะต้องรับผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ในกรณีรถยนต์บุบสลายนั้น (ดูมาตรา ๖๖๖)

มีสิทธิเรียกค่าคืนทรัพย์สินที่ฝาก

๗. **มีสิทธิเรียกค่าคืนทรัพย์จากผู้ฝาก** ในกรณีผู้รับฝากจะคืนทรัพย์สินที่ฝากแก่ผู้ฝาก และต้องเสียค่าใช้จ่ายในการคืนทรัพย์นั้น กรณีเช่นนี้ผู้ฝากทรัพย์เป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายนั้น เว้นแต่จะมีข้อตกลงกันว่าให้ผู้รับฝากเป็นผู้เสียก็ให้เป็นไปตามข้อตกลงนั้น (มาตรา ๖๖๗)

มีสิทธิเรียกค่าบำเหน็จค่ารับฝากทรัพย์

๘. **มีสิทธิเรียกค่าบำเหน็จค่าฝากทรัพย์** สิทธิในการเรียกบำเหน็จนี้ มาตรา ๖๖๙ ได้บัญญัติไว้ดังต่อไปนี้

ก. ถ้าไม่กำหนดเวลาไว้ในสัญญา หรือไม่มีกำหนดโดยจารีตประเพณีว่า บำเหน็จตอบแทนค่าฝากทรัพย์นั้นจะพึงชำระกันเมื่อใด กรณีเช่นนี้ผู้ฝากจะต้องชำระค่าบำเหน็จให้แก่ผู้รับฝากจะต้องชำระค่าบำเหน็จให้แก่ผู้รับฝาก เมื่อคืนทรัพย์สินที่ฝากนั้น กล่าวคือส่งคืนเมื่อใดก็จ่ายขณะส่งคืนนั้น

ข. ถ้ามีกำหนดเวลากันไว้เป็นระยะอย่างไร ก็ชำระเมื่อสิ้นระยะเวลานั้นทุกคราวไป เช่น กำหนดจ่ายบำเหน็จค่าฝากกันเป็นรายวัน รายสัปดาห์ รายเดือนก็จ่ายกันตามระยะนั้น หรือถ้ากำหนดฝากกัน ๓

เดือน จะจ่ายเมื่อครบกำหนดแล้ว เมื่อครบ ๓ เดือนผู้ฝากก็ต้องจ่ายค่าบำเหน็จ ถ้าไม่มีตกลงกันไว้ก็จ่ายตามข้อ ก. (ดูมาตรา ๖๖๙)

สิทธิยึดหน่วงทรัพย์สินที่ฝาก

๙. **ผู้รับฝากมีสิทธิที่จะยึดหน่วงเอาทรัพย์สินซึ่งฝาก** นั้นไว้จนกว่าจะได้รับเงินที่ผู้ฝากค้างชำระแก่ตนเกี่ยวด้วยการฝากทรัพย์นั้น

เงินที่ผู้ฝากจะต้องจ่ายแก่ผู้รับฝากก็คือ ค่าใช้จ่ายในการคืนทรัพย์สินซึ่งฝากตามมาตรา ๖๖๗ ค่าใช้จ่ายอันควรแก่การบำรุงรักษาทรัพย์สิน ซึ่งฝากตามมาตรา ๖๖๘ และค่าบำเหน็จตอบแทนในการรับฝากทรัพย์ตามมาตรา ๖๖๙

การยึดหน่วงก็คือ ครอบครองทรัพย์สินที่ฝากนั้นต่อไปจนกว่าผู้ฝากจะชำระหนี้ต่าง ๆ นั้น เสร็จสิ้นแล้วจึงจะคืนให้ แม้การฝากทรัพย์นั้นจะมีกำหนดเวลาคืนไว้และครบกำหนดจะต้องส่งคืนแล้วก็ตาม ตราบใดที่ผู้ฝากยังไม่ชำระหนี้ต่าง ๆ ตามที่กล่าวมาแล้ว ตราบนั้นผู้รับฝากก็มีสิทธิจะยึดหน่วงทรัพย์ที่ฝากนั้นไว้ไม่ยอมคืนจนกว่าจะได้รับชำระหนี้ โดยสิ้นเชิงก็ได้ แต่การจะยึดหน่วงนั้นจะกระทำได้ต่อเมื่อหนี้นั้นถึงกำหนดแล้ว เช่น ครบกำหนดส่งคืนทรัพย์ที่ฝากแล้ว หรือถ้าไม่มีกำหนดผู้ฝากได้เรียกคืนแล้ว ซึ่งผู้ฝากจะต้องจ่ายค่าบำเหน็จตอบแทน ค่าบำรุงรักษาและค่าใช้จ่ายในการส่งคืน แต่ผู้ฝากไม่ชำระให้ กรณีเช่นนี้ผู้รับฝากจะไม่ส่งคืนทรัพย์นั้นโดยยึดหน่วงไว้เพื่อให้ผู้ฝากจ่ายเงินที่ค้างชำระนั้นได้

แต่ทั้งนี้ขอให้เข้าใจว่า การยึดหน่วงดังกล่าวนั้น เพียงแต่เพื่อให้ได้ชำระบรรดาเงินที่ผู้ฝากค้างชำระเท่านั้น จะเอาทรัพย์สินที่ยึดหน่วงไว้ไปใช้สอย ให้เช่าหรือเอาไปทำหลักประกันไม่ได้ เว้นแต่ผู้ฝากจะยินยอม แต่การใช้สอยเท่าที่จำเป็นเพื่อรักษาทรัพย์สินนั้นเองย่อมทำได้ นอกจากนี้ผู้ยึดหน่วงยังมีหน้าที่จัดการดูแลรักษาทรัพย์ที่ยึดหน่วงไว้นั้น

ตามสมควรที่จะพึงคาดหมายได้จากบุคคลในฐานะเช่นนั้น ดูมาตรา ๒๔๑, ๒๔๖)

ส่วนที่ ๓
สิทธิและหน้าที่ของผู้ฝาก

สิทธิและหน้าที่ของผู้ฝากมีน้อยกว่าผู้รับฝากมาก เพราะเมื่อส่งมอบทรัพย์สินที่ฝากแก่ผู้รับฝากไปแล้ว ภาระในหน้าที่ก็ตกไปอยู่กับผู้รับฝากเกี่ยวกับทรัพย์สินเป็นส่วนใหญ่ เพราะขณะนั้นทรัพย์สินที่ฝากไม่อยู่ในความครอบครองดูแลรักษาของตน สิทธิและหน้าที่ของผู้ฝากพอจะสรุปลงได้ ดังนี้

สิทธิเรียกคืนทรัพย์สินที่ฝาก

๑. ผู้ฝากมีสิทธิจะเรียกคืนทรัพย์สินที่ฝากนั้นในเวลาใดๆ ก็ได้ โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าสัญญาฝากทรัพย์นั้นมีกำหนดเวลาส่งคืนกันไว้หรือไม่หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ผู้ฝากมีสิทธิจะเลิกสัญญาฝากทรัพย์ในเวลาใด ๆ ก็ได้นั่นเอง (ดูมาตรา ๖๖๔)

มีหน้าที่เสียค่าคืนทรัพย์สินที่ฝาก

๒. ผู้ฝากมีหน้าที่จะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการส่งคืนทรัพย์ที่ฝากและค่าใช้จ่ายใด ๆ อันควรแก่การบำรุงรักษาทรัพย์ที่ฝากนั้นแก่ผู้รับฝาก เว้นแต่จะมีข้อตกลงกันให้ผู้รับฝากเป็นผู้เสีย การจ่ายเงินต่างๆ ดังกล่าวนี้ ถ้าไม่มีข้อตกลงกันเป็นอย่างอื่นก็จ่ายเมื่อส่งคืนทรัพย์สินที่ฝาก (ดูมาตรา ๖๖๗, ๖๖๘)

ตัวอย่าง ทางพิจารณาคดีได้ความว่าโจทก์ฝากเรือนไว้กับจำเลยระหว่างฝากจำเลยได้ซ่อมแซมเรือนโดยเงินของจำเลยเอง ดังนี้

เมื่อจำเลยจะต้องออกจากเรือนไปโจทก์ต้องใช้ค่าซ่อมแซมที่จำเลยออกค่าซ่อมแซมเรือนไปให้แก่จำเลยผู้รับฝากตามมาตรา ๖๖๘ (ฎีกาที่ ๔๐๑/๒๔๙๑)

มีหน้าที่จ่ายค่าบำเหน็จแก่ผู้รับฝาก

๓. **ผู้ฝากมีหน้าที่ต้องชำระค่าบำเหน็จให้แก่ผู้รับฝากตามที่ตกลงกันไว้** ในกรณีที่ไม่ได้กำหนดเวลาชำระค่าบำเหน็จต่อกันไว้ในสัญญาหรือโดยจารีตประเพณี ผู้ฝากจะต้องชำระค่าบำเหน็จ เมื่อส่งคืนทรัพย์สินที่ฝาก ถ้ามีกำหนดเวลาชำระกันไว้เมื่อใดหรือมีกำหนดชำระเป็นระยะไว้ ก็ต้องชำระตามเวลาที่กำหนด หรือตามระยะเวลาที่กำหนดไว้เมื่อสิ้นระยะเวลานั้นทุก ๆ คราวไป (มาตรา ๖๖๙) ถ้าไม่จ่ายผู้รับฝากมีสิทธิยึดหน่วงทรัพย์ที่ฝากไว้ได้ตามมาตรา ๖๗๐

ในกรณีผู้ฝากเรียกคืนทรัพย์สินที่ฝากก่อนเวลาที่ตกลงกันไว้โดยเจตนาของผู้ฝากตามมาตรา ๖๖๓ หรือโดยเจตนาของผู้รับฝากในเหตุจำเป็นอันมิอาจก้าวล่วงเสียได้ และส่งคืนทรัพย์ที่ฝากก่อนกำหนดเวลาตาม มาตรา ๖๖๒ ในกรณีดังกล่าวนี้ผู้ฝากมีหน้าที่ต้องชำระบำเหน็จตอบแทนตามส่วนแห่งที่รับฝากไว้นั้นให้แก่ผู้รับฝากจนถึงวันส่งคืนทรัพย์ นอกจากนี้ในกรณีที่ทรัพย์นั้นสูญหายหรือวินาศไปโดยเหตุสุดวิสัยหรือโดยสภาพของทรัพย์นั้นเอง ซึ่งไม่ใช่ความผิดของผู้รับฝากแล้ว ผู้ฝากย่อมมีหน้าที่จะต้องจ่ายค่าบำเหน็จให้แก่ผู้รับฝากตามส่วนแห่งเวลาที่รับฝากไว้เช่นเดียวกัน

มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทน

๔. **ผู้ฝากมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนจากผู้รับฝาก** ในกรณีดังต่อไปนี้

ก. ผู้รับฝากเอาทรัพย์สินที่ฝากออกใช้สอย หรือเอาให้บุคคลภายนอกใช้สอยหรือเก็บรักษาโดยผู้ฝากมิได้อนุญาต เมื่อทรัพย์ที่ฝากสูญหายหรือบุบสลายไป แม้จะเกิดจากเหตุสุดวิสัยผู้ฝากก็มีสิทธิจะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนในการบุบสลายหรือราคาทรัพย์สินที่สูญหายไปนั้นจากผู้รับฝากได้ เว้นแต่ผู้รับฝากจะพิสูจน์ได้ว่า ถึงอย่างไร ๆ ทรัพย์สินที่ฝากนั้นจะต้องสูญหายหรือบุบสลายอยู่นั่นเอง (ดูมาตรา ๖๖๐)

ข. ในกรณีที่มีบุคคลภายนอกอ้างว่ามีสิทธิเหนือทรัพย์สินซึ่งฝากและยื่นฟ้องผู้รับฝากหรือยึดทรัพย์สินนั้น ถ้าผู้รับฝากไม่บอกกล่าวให้ผู้ฝากทราบโดยพลันและการไม่บอกกล่าวนั้นก่อให้เกิดการเสียหายแก่ผู้ฝากขึ้น ผู้ฝากมีสิทธิจะเรียกค่าสินไหมทดแทนจากผู้รับฝากได้ (ดูมาตรา ๖๖๑)

ส่วนที่ ๔

ความระงับแห่งสัญญาฝากทรัพย์และอายุความ

ความระงับแห่งสัญญาฝากทรัพย์

สัญญาฝากทรัพย์ตามที่ได้ศึกษากันมาแล้วว่าจะบริบูรณ์ต่อเมื่อส่งมอบทรัพย์ให้แก่ผู้รับฝากได้ครอบครองแล้ว ฉะนั้น สัญญาฝากทรัพย์ย่อมระงับลงในเมื่อทรัพย์ที่ฝากนั้น ผู้รับฝากมิได้ครอบครองหรือเก็บรักษาไว้ในอารักขาแห่งตนอีกต่อไป ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

ระงับเมื่อครบกำหนดระยะเวลา

๑. **ถ้าสัญญาฝากทรัพย์มีกำหนดระยะเวลาฝากกันไว้แน่นอน สัญญาฝากทรัพย์ย่อมระงับลงเมื่อครบกำหนดระยะเวลานั้น** และผู้รับฝากย่อมมีหน้าที่ส่งคืนทรัพย์สินที่ฝาก เว้นแต่จะตกลงกันเป็นอย่างอื่น

๒. **สัญญาฝากทรัพย์จะมีกำหนดเวลาหรือไม่มีกำหนดเวลาไว้ก็ตามเมื่อมีการส่งคืนทรัพย์สินที่ฝากแก่ผู้ฝากแล้ว** ไม่ว่าผู้ฝากเรียกคืนเองหรือ ผู้รับฝากส่งคืนตามมาตรา ๖๖๓,๖๖๔ หรือผู้รับฝากส่งคืนโดยมีเหตุจำเป็น อันไม่อาจก้าวล่วงได้ตามมาตรา ๖๖๒ ก็ตามสัญญาฝากทรัพย์ย่อมระงับลงนับแต่ขณะส่งคืนทรัพย์สินแก่ผู้ฝากนั้น เพราะถือว่าเป็นการเลิกสัญญากันแล้ว

ระงับลงเมื่อส่งคืนทรัพย์ที่ฝาก

๓. **ในกรณีที่ทรัพย์สินที่ฝากสูญหายไปโดยเหตุสุดวิสัยหรือเพราะสภาพแห่งทรัพย์สินนั้นเอง โดยมิใช่ความผิดของผู้รับฝาก** ซึ่งเป็นการพ้นวิสัยที่ผู้รับฝากจะคืนทรัพย์สินนั้นได้ (มาตรา ๒๑๙) สัญญาฝากทรัพย์ก็ย่อมระงับลง เพราะไม่มีทรัพย์สินที่ผู้รับฝากจะเก็บรักษาไว้ในอารักขาของตนต่อไปแล้ว

ระงับเมื่อทรัพย์ที่ฝากสูญหายไป

๔. **อายุความ** เกี่ยวกับเรื่องฝากทรัพย์นี้ มาตรา ๖๗๑ ได้บัญญัติไว้เป็นกรณีพิเศษว่า

อายุความ

"ในข้อความรับผิดเพื่อใช้เงินค่าบำเหน็จค่าฝากทรัพย์ก็ดี ชดใช้เงินค่าใช้จ่ายก็ดี ค่าสินไหมทดแทนเกี่ยวกับการฝากทรัพย์ก็ดี ท่านห้ามมิให้ฟ้อง เมื่อพ้นเวลาหกเดือน นับแต่วันสิ้นสัญญา"

ตามบทบัญญัติของมาตรา ๖๗๑ ที่กำหนดอายุความให้ฟ้องร้องกันภายใน ๖ เดือน นับแต่วันสิ้นสัญญานั้นเฉพาะการใช้สิทธิเรียกร้องต่อกันระหว่างผู้ฝากกับผู้รับฝากในกรณีต่อไปนี้

๑. **สิทธิเรียกร้องให้ชำระบำเหน็จค่าฝากทรัพย์** ในกรณีที่การฝากทรัพย์ไม่ใช่ทำให้เปล่าโดยมีค่าบำเหน็จต่อกันตามความในมาตรา

ให้ชำระบำเหน็จค่าฝากทรัพย์

๖๕๘ นั้น เมื่อสัญญาฝากทรัพย์ระงับแล้ว ผู้รับฝากมีสิทธิที่จะฟ้องเรียกร้องเอาค่าบำเหน็จจากผู้ฝากภายใน ๖ เดือนนับแต่วันสิ้นสัญญา

ให้ชำระเงินค่าใช้จ่ายที่ผู้รับฝากออกไปก่อน

๒. **สิทธิเรียกร้องค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาทรัพย์สินที่ฝาก** ในกรณีที่มิได้ตกลงกันไว้ว่าให้ผู้รับฝากออกค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาทรัพย์เองแล้ว ถ้าผู้รับฝากได้ออกค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาทรัพย์สินอันควรไปก่อนแล้ว ผู้รับฝากมีสิทธิฟ้องเรียกร้องเอาค่าใช้จ่ายนั้นจากผู้ฝากได้ภายใน ๖ เดือนนับแต่วันสิ้นสัญญา

ให้ใช้ค่าสินไหมทดแทน

๓. **สิทธิเรียกร้องให้ใช้ค่าสินไหมทดแทน** สิทธิดังกล่าวนี้เป็นสิทธิของผู้ฝากที่จะเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนจากผู้รับฝากในเมื่อทรัพย์สินที่ฝากนั้นบุบสลาย (ไม่ใช่สูญหาย) ไปเพราะความผิดของผู้รับฝากตามความในมาตรา ๖๖๐ และมาตรา ๖๗๑ สิทธิเรียกร้องดังกล่าวนี้ผู้ฝากจะต้องฟ้องเรียกร้องภายในกำหนด ๖ เดือน นับแต่วันสิ้นสัญญา

วันสิ้นสัญญานับแต่เมื่อใด

๔. **วันสิ้นสัญญา** ก็คือเมื่อเลิกสัญญากันโดยผู้ฝากเรียกทรัพย์คืน ตามมาตรา ๖๖๓ หรือผู้รับฝากส่งคืนทรัพย์ตามมาตรา ๖๖๔ ก่อนกำหนด เมื่อสัญญาฝากทรัพย์หมดกำหนดระยะเวลาที่ตกลงกันไว้หรือเมื่อทรัพย์สินที่ฝากสูญหายไปดังได้กล่าวมาแล้วในเรื่องสัญญาฝากทรัพย์ระงับลงนั้น

ผลที่ไม่ฟ้องร้องภายในอายุความ

๕. **ผลของการไม่ฟ้องร้องภายในอายุความ** ในกรณีที่ผู้ฝาก หรือผู้รับฝากไม่ใช้สิทธิเรียกร้องต่อกันในศาล ในเมื่ออีกฝ่ายหนึ่งไม่ยอมชำระให้ภายในกำหนด ๖ เดือน นับแต่วันสิ้นสัญญาแล้ว สิทธิ

เรียกร้องดังกล่าวเป็นอันขาดอายุความจะมาฟ้องเรียกร้องต่อกันในศาลไม่ได้ เมื่ออีกฝ่ายหนึ่งยกเรื่องอายุความนี้ขึ้นต่อสู้แล้ว ศาลย่อมจะยกฟ้องเสียโดยถือว่าสิทธิเรียกร้องนั้นขาดอายุความหมดสิทธิเรียกร้องต่อกันตามกฎหมาย แต่ที่กล่าวนี้มิได้หมายความว่า หนี้คือหน้าที่จะชำระต่อกันนั้นระงับลงด้วย ความจริงหนี้จะชำระต่อกันยังมีอยู่ หากอีกฝ่ายหนึ่งชำระให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งแล้วจะเรียกคืนไม่ได้ เพราะถือว่าได้สละแล้วซึ่งอายุความหรือเมื่อถูกฟ้องต่อศาล หากอีกฝ่ายหนึ่งไม่ยกอายุความขึ้นต่อสู้แล้ว ศาลจะยกเอาอายุความมาเป็นเหตุยกฟ้องไม่ได้ตามมาตรา ๑๙๓ เพราะเหตุแห่งการขาดอายุความนั้นเพียงให้สิทธิแก่ลูกหนี้ฝ่ายที่จะชำระบอกบิดไม่ยอมชำระหนี้หรือให้ยกอายุความขึ้นต่อสู้ได้เท่านั้น แต่ถ้าลูกหนี้ไม่ใช้สิทธิที่กฎหมายให้ไว้โดยยอมชำระหนี้นั้น การชำระหนี้อันนั้นก็สมบูรณ์ใช้ได้ เพราะมีหนี้ต่อกันอยู่ไม่ต้องห้ามตามกฎหมายแต่อย่างใด

ตัวอย่าง จำเลยได้รับฝากยางของโจทก์ไว้ ต่อมาโจทก์ขายยางนั้นให้แก่ ก. ไปส่วนหนึ่งและให้ไปรับยางจากจำเลย ครั้นต่อมาโจทก์ขายยางที่เหลืออีกให้ผู้ซื้อไปรับยางที่จำเลยไม่ได้ โจทก์ไปหาจำเลย จำเลยบอกว่ายางของโจทก์ที่เหลือส่งผิดไปกรุงเทพ ฯ จำเลยจะเอาคืนให้ ถ้าคืนไม่ได้จะยอมใช้เงินให้ ต่อมาจำเลยได้มีจดหมายให้โจทก์ไปรับยางคืนจาก ก. แต่ในที่สุดก็ไม่ได้ยางคืน โจทก์จึงมาฟ้องคดีนี้ จำเลยต่อสู้ว่าคดีขาดอายุความดังนี้

วินิจฉัยว่า สัญญาฝากยางส่วนที่เหลืออยู่นี้ยังหาได้สิ้นหรือเลิกสัญญากันไม่ เพราะยังไม่มีการแสดงเจตนาเลิกสัญญากันแต่ประการใด สัญญายังคงผูกพันกันอยู่ เมื่อสัญญายังไม่เลิกกัน จะถือว่าคดีของโจทก์ขาดอายุความตามมาตรา ๖๗๑ ไม่ได้ เพราะมาตรา ๖๗๑ นี้ห้ามมิให้

ฟ้องเมื่อพ้นเวลา ๖ เดือนนับแต่วันสิ้นสัญญา คดีนี้สัญญายังไม่ระงับลง อายุความจึงยังไม่เริ่มนับ (ฎีกาที่ ๕๓๘/๒๔๙๕)

ที่กล่าวเรื่องอายุความฟ้องร้อง ๖ เดือนมาทั้งหมดนี้เฉพาะการเรียกเอาเงินบำเหน็จค่าฝาก ชดใช้เงินค่าใช้จ่าย และใช้ค่าสินไหมทดแทนเกี่ยวกับการฝากทรัพย์เท่านั้น ไม่เกี่ยวกับการเรียกอย่างอื่น เช่น เรียกทรัพย์ที่ฝากคืนถ้าคืนไม่ได้ให้ใช้ราคาแทน เพราะมาตรา ๖๗๑ ไม่ได้บัญญัติไว้

อายุความเรียกทรัพย์ที่ฝากคืน

๖. อายุความเรียกเอาทรัพย์สินที่ฝากคืน มาตรา ๖๗๑ มิได้บัญญัติไว้จึงต้องใช้บทบัญญัติทั่วไปในเรื่องอายุความคือมาตรา ๑๖๔ ที่บัญญัติไว้ว่า "อันอายุความนั้น" ถ้าไม่มีกฎหมายบญญัติไว้เป็นอย่างอื่น ท่านให้มีกำหนดสิบปีและ

มาตรา ๑๖๙ บัญญัติว่า "อายุความให้นับเริ่มแต่ขณะที่จะอาจบังคับสิทธิเรียกร้องได้เป็นต้นไป"

ฉะนั้น อายุความในการเรียกทรัพย์ที่ฝากคืนไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น จึงต้องถือว่ามีอายุความเรียกได้ภายในกำหนด ๑๐ ปี นับแต่ขณะที่จะอาจบังคับสิทธิเรียกร้องได้เป็นต้นไป (ฎีกาที่ ๓๕๐/๒๔๗๙ ฎีกาที่ ๒๗๘/๒๔๗๘ และที่ ๓๔๙/๒๕๐๐)

เริ่มนับอายุความแต่เมื่อใด

การเริ่มนับอายุความ ตามมาตรา ๑๖๙ บัญญัติไว้ให้นับเริ่มแต่ขณะที่อาจจะบังคับสิทธิเรียกร้องได้เป็นต้นไป โดยเหตุนี้จึงอาจแยกออกได้เป็น ๒ ประการ

ในกรณีไม่มีกำหนดเวลาฝาก

๑. ในกรณีการฝากทรัพย์โดยไม่มีกำหนดระยะเวลา นั้น สิทธิเรียกร้องที่อาจจะบังคับได้ย่อมมีได้ทุกเมื่อทุกขณะ คือจะเรียกคืน

เมื่อใดก็ได้ ฉะนั้น การเริ่มนับอายุความในกรณีเช่นนี้ ย่อมเริ่มนับตั้งแต่วันรับฝากเป็นต้นไป (ฎีกาที่ ๒๗๘/๒๔๗๘)

ในกรณีมีกำหนดเวลาฝาก

๒. **ในกรณีการฝากทรัพย์ โดยมีกำหนดระยะเวลาส่งคืน**นั้น สิทธิเรียกร้องที่อาจจะบังคับได้ย่อมเริ่มตั้งแต่วันครบกำหนดระยะเวลานั้นแล้ว เป็นต้นไป เช่น กำหนด ๓ เดือน ครบวันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๐๗ ดังนี้ ย่อมเริ่มนับอายุความตั้งแต่วันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๐๗ เป็นต้นไป จริงอยู่ในกรณีมีกำหนดระยะเวลาการฝากไว้ ผู้ฝากมีสิทธิที่จะเรียกทรัพย์สินที่ฝากคืนในเวลาใด ๆ ได้ก็ตาม การจะเริ่มนับอายุความก็น่าจะต้องเริ่มนับตั้งแต่วันใช้สิทธิเรียกคืน จะถือว่าเป็นการฝากไม่มีกำหนดระยะเวลาเริ่มนับแต่วันฝากเป็นต้นไปย่อมไม่ได้ เพราะการฝากนั้นมีกำหนดเวลาส่วนที่ผู้ฝากจะเรียกคืนเมื่อใดก็ได้นั้น เป็นเพียงการให้สิทธิผู้ฝากจะเรียกคืนก่อนกำหนดก็ได้เท่านั้น ผู้ฝากจะใช้สิทธินี้หรือไม่ก็แล้วแต่จะใช้ เมื่อใช้สิทธิเรียกคืนก่อนกำหนดแล้วก็เท่ากับเลิกสัญญาฝากทรัพย์กัน อายุความย่อมเริ่มนับตั้งแต่วันใช้สิทธินั้นเป็นต้นไป

ส่วนที่ ๕

วิธีเฉพาะการฝากเงิน

ที่กล่าวมาแล้วตั้งแต่ส่วนที่ ๑ ถึงที่ ๔ นั้นเป็นการฝากทรัพย์อื่น ๆ ทั่วไป ส่วนการฝากทรัพย์อีกชนิดหนึ่งคือ การฝากเงินนั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๖๗๒ และมาตรา ๖๗๓ ได้นำมาบัญญัติไว้เป็นกรณีพิเศษแตกต่างกับการฝากทรัพย์อย่างอื่น ๆ ดังจะได้กล่าวต่อไปนี้

ไม่ต้องคืนเงินตราอันเดียวกับที่รับฝาก

๑. ผู้รับฝากไม่ต้องคืนเงินตราอันเดียวกันกับที่รับฝาก โดยมาตรา ๖๗๒ วรรคแรกบัญญัติไว้ว่า "ถ้าฝากเงินท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้รับฝากไม่พึงต้องส่งคืนเป็นเงินทองตราอันเดียวกันกับที่ฝาก แต่จะต้องคืนให้ครบจำนวน"

บทบัญญัติดังกล่าวนี้เป็นเพียงบทสันนิษฐานของกฎหมาย กล่าวคือเมื่อฝากเงินตราต่อกัน ถ้าไม่มีข้อตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น แล้วก็ให้เป็นไปตามข้อสันนิษฐานของกฎหมายโดยเพียงคืนเป็นเงินตราจำนวนเท่ากันนั้น แต่ถ้ามีข้อตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น เช่น ให้คืนเงินตราอันเดียวกันกับที่ฝากนั้น ก็ต้องคืนตามนั้น

ผู้รับฝากจะเอาเงิน ที่ ฝาก นั้นออกใช้ก็ได้

๒. ผู้รับฝากจะเอาเงินที่ฝากนั้นออกใช้ก็ได้ ในกรณีการฝากที่ไม่ต้องคืนเงินทองตราอันเดียวกับที่ฝากนั้น ผู้รับฝากจะเอาเงินซึ่งฝากนั้นออกใช้ก็ได้ เพียงแต่ต้องคืนเงินให้ครบจำนวนเท่านั้น เพราะการฝากเงินในกรณีดังกล่าวนี้ เท่ากับผู้ฝากโอนกรรมสิทธิ์ในเงินนั้นให้แก่ผู้รับฝาก ฉะนั้น เมื่อผู้รับฝากมีกรรมสิทธิ์ในเงินนั้น ผู้รับฝากจึงมีสิทธิที่จะใช้สอยเงินนั้นได้ตามชอบใจ เพียงแต่จะต้องคืนเงินให้แก่ผู้ฝากครบจำนวนที่ฝากเท่านั้น

เงินที่ฝาก สูญหายไปเพราะเหตุสุดวิสัย

๓. แม้เงินที่ฝากสูญหายไปเพราะเหตุสุดวิสัย ผู้รับฝากก็จำต้องคืนเงินที่ฝากจนครบจำนวน เนื่องมาจากหลักที่ว่า การฝากเงินโดยไม่มีข้อตกลงเป็นอย่างอื่นนั้นเป็นการโอนกรรมสิทธิ์แห่งเงินที่ฝากนั้นให้แก่ผู้รับฝาก ฉะนั้น แม้เงินฝากจะสูญหายไปไม่ว่าเพราะเหตุใดรวมทั้งเหตุสุดวิสัยด้วย ผู้รับฝากย่อมเป็นผู้รับความวินาศอันนั้นเองในฐานะเจ้าของกรรมสิทธิ์ (ดูมาตรา ๖๗๒)

๔. ในกรณีผู้รับฝากจะต้องคืนเงินเพียงเท่าจำนวนที่ฝาก ผู้ฝากจะเรียกถอนเงินคืนก่อนถึงเวลาที่ได้ตกลงกันไว้ไม่ได้ หรือผู้รับฝากจะส่งคืนเงินก่อนจะถึงเวลานั้นก็ไม่ได้ดุจกัน (มาตรา ๖๗๓)

ผู้ฝากจะเรียกคืนหรือผู้รับฝากจะส่งคืนก่อนกำหนดเวลาไม่ได้

บทบัญญัติมาตรานี้ก็แตกต่างกับการฝากทรัพย์โดยทั่ว ๆ ไป ซึ่งผู้ฝากจะเรียกคืนเมื่อใดก็ได้ แต่อย่างไรก็ตาม มาตรา ๖๗๓ นี้จำกัดไว้เฉพาะการฝากเงินที่ผู้รับฝากจะต้องคืนเงินเพียงเท่าจำนวนที่ฝากเท่านั้น เช่นฝาก ๑,๐๐๐ บาท ก็คืนเท่าจำนวน ๑,๐๐๐ บาท โดยไม่จำกัดไว้ว่าจะต้องเป็นเงินชนิดไหนอย่างไร แต่ถ้ามีข้อตกลงกันว่าจะต้องคืนประเภทและชนิดอย่างเดียวกันกับที่ฝากนั้นแล้ว ย่อมไม่อยู่ในบังคับของมาตรา ๖๗๓ นี้คือ ต้องใช้บทบัญญัติฝากทรัพย์ทั่ว ๆ ไป คือ ผู้ฝากจะเรียกคืนเมื่อใดก็ได้ แต่ในกรณีผู้ฝากเงินไว้กับธนาคาร มีนิติสัมพันธ์กับธนาคารตามลักษณะฝากทรัพย์ ผู้ฝากจะถอนเงินคืนก่อนถึงเวลาที่ตกลงกันไว้ไม่ได้ และธนาคารผู้รับฝากจะส่งเงินคืนก่อนเวลานั้นก็ไม่ได้ตามมาตรา ๖๗๓ แต่เมื่อผู้ฝากตายธนาคารมีหน้าที่คืนเงินให้แก่ทายาทผู้ตายตามมาตรา ๖๖๕ (ฎีกาที่ ๘๐/๒๕๑๑)

สัญญาฝากเงินต่างกับสัญญากู้ยืม

สัญญาฝากเงินตราต่อกันนั้น แตกต่างกับสัญญากู้ยืมเงิน เพราะสัญญาฝากเงินนี้ไม่มีแบบคือ ไม่ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้รับฝากแต่อย่างใด ส่วนกู้ยืมเงินเกินกว่า ๕๐ บาทขึ้นไปต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญ จึงจะฟ้องร้องเรียกคืนต่อศาลบังคับผู้กู้ยืมได้

อายุความ

อายุความการฝากเงินตรานี้ไม่มีบทบัญญัติไว้เป็นพิเศษ ฉะนั้นจึงต้องใช้อายุความทั่วไปตามมาตรา ๑๖๔ คืออายุความ ๑๐ ปี นับแต่

วันเริ่มจะใช้สิทธิเรียกร้องได้เป็นต้นไป ดังกล่าวมาแล้วในมาตรา ๖๗๑ เกี่ยวกับเรื่องเรียกทรัพย์สินที่ฝากคืนจากผู้รับฝาก (ฎีกาที่ ๙๔๒/๒๔๗๓, ๓๕๐/๒๔๗๖,๓๔๙/๒๕๐๐)

ในกรณีรับฝากทรัพย์ไว้ในครอบครองรักษาเพื่อประโยชน์ของผู้เยาว์ หรือญาติของผู้เยาว์นั้น เมื่อยังไม่เรียกคืน แม้จะครอบครองรักษาไว้นานเท่าใด ก็ไม่ทำให้เสียสิทธิที่จะฟ้องร้องเรียกคืน (ฎีกาที่ ๖๓๕/๒๔๖๙, ๖๘๓/๒๔๗๕, ๙๕๘/๒๔๗๕,๙๖๘/๒๔๗๗ และที่ ๓๓๗/๒๔๗๙)

ธนาคารเป็นสถานที่รับฝากเงิน

การฝากเงินกับธนาคาร นั้น ไม่ว่าฝากประจำหรือฝากกระแสร์รายวันตามกฎหมายเกี่ยวกับธนาคารบัญญัติให้ธนาคารต้องแสดงยอดเงินฝากที่เหลืออยู่ พร้อมกับดอกเบี้ยทุกระยะ ๖ เดือนต่อครั้งแก่ผู้ฝากเงิน ฉะนั้น จึงทำให้อายุความสดุดหยุดลงเรื่อยไป เพราะเท่ากับรับสภาพหนี้ตามมาตรา ๑๗๒ ในกรณีการฝากมีกำหนดเวลาตกลงกันไว้ ผู้ฝากจะถอนคืนก่อนกำหนดไม่ได้ และธนาคารจะส่งเงินคืนก่อนถึงเวลาก็ไม่ได้เช่นเดียวกัน (ฎีกาที่ ๘๐/๒๕๑๑)

ส่วนที่ ๖
วิธีเฉพาะสำหรับเจ้าสำนักโรงแรม

วิธีการของเจ้าสำนักโรงแรมหรือโฮเต็ลนี้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้นำมาบัญญัติไว้เป็นส่วนหนึ่งในลักษณะฝากทรัพย์หมวดที่ ๓ ตั้งแต่มาตรา ๖๗๔ ถึงมาตรา ๖๗๙ โดยวางหลักเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ซึ่งมีอยู่ต่อกันระหว่างเจ้าสำนักโรงแรมฝ่ายหนึ่ง กับคนเดินทางหรือแขกอาศัยอีกฝ่ายหนึ่ง อันเกี่ยวกับทรัพย์สินซึ่งคนเดินทางหรือแขก

อาศัยได้มาพักในโรงแรมนั้น ทั้งนี้ เพราะมีลักษณะอย่างเดียวกับการฝากทรัพย์ คือเป็นการฝากทรัพย์ต่อเจ้าสำนักโรงแรมโดยปริยาย ในทรัพย์สิ่งของที่คนเดินทางหรือแขกอาศัยนำเข้ามาโรงแรมที่พักนั้น

มาตรา ๖๗๔ ได้บัญญัติไว้ ๓ ประเภทด้วยกัน คือ โรงแรม หรือโฮเต็ล หรือสถานที่อื่นทำนองเดียวกันนั้น เหตุที่บัญญัติไว้เช่นนั้นก็คงเนื่องมาจากว่า ในขณะร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ยังไม่มีกฎหมายที่เกี่ยวกับโรงแรมออกบังคับใช้และเจ้าสำนักในสถานที่พักของคนเดินทางต่าง ๆ นั้นคงใช้ชื่อสถานที่ต่าง ๆ กัน เช่น โรงแรม โฮเต็ล หรือที่พักคนเดินทาง ฉะนั้น มาตรา ๖๗๔ จึงได้บัญญัติรวมไว้ถึงสถานที่อื่นทำนองโรงแรมหรือโฮเต็ลด้วย

โรงแรมคืออะไร

๑. ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘ จึงได้มีพระราชบัญญัติโรงแรมออกใช้บังคับเกี่ยวกับกิจการของโรงแรมซึ่งให้ความหมายไว้ว่า โรงแรมหมายความถึง **บรรดาสถานที่ทุกชนิดที่จัดตั้งขึ้นเพื่อรับสินจ้างสำหรับคนเดินทาง หรือบุคคลที่ประสงค์จะหาที่อยู่หรือพักชั่วคราว** ตามความหมายดังกล่าวนี้จึงรวมถึงสถานที่อื่น ๆ ทุกชนิดไม่ว่าจะเรียกชื่อสถานที่นั้นว่าอย่างไร เช่น โรงแรม โฮเต็ล ที่พักคนเดินทาง หรือหอพักชายหญิงรวมทั้งโรงเรียนที่รับนักเรียนกินนอนเป็นประจำต่าง ๆ **ที่จัดขึ้นเพื่อรับสินจ้าง** สำหรับคนเดินทางหรือบุคคลที่ประสงค์จะหาที่อยู่หรือพักชั่วคราวและอยู่ในบทบังคับของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หมวด ๓ ว่าด้วยวิธีเฉพาะสำหรับเจ้าสำนักโรงแรม ตั้งแต่มาตรา ๖๗๔ ถึงมาตรา ๖๗๙ นี้ทั้งสิ้น

เจ้าสำนักโรงแรมคืออะไร

๒. **เจ้าสำนักโรงแรม** คือใครนั้นไม่มีบทนิยามไว้ แต่พอจะเข้าใจได้ว่าหมายความถึง เจ้าของ ผู้ควบคุมดูแล หรือผู้จัดการ

โรงแรมนั้น เจ้าสำนักนี้ อาจจะไม่ใช่เจ้าของกรรมสิทธิ์แห่งสถานที่อันเป็นโรงแรม เช่น ผู้เช่าสถานที่มาจัดทำเป็นโรงแรมหรือสถานที่อื่น ๆ ทำนองเช่นว่านั้นก็ได้ ส่วนเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ของโรงแรมหรือสถานที่นั้นไม่นับว่าเป็นเจ้าสำนัก เพราะเป็นเพียงลูกจ้างหรือคนงานของเจ้าสำนักเท่านั้น

คนเดินทางหรือแขกอาศัย

๓. **คนเดินทางหรือแขกอาศัยนั้น** ย่อมหมายความถึงบุคคลที่เข้ามาพักอาศัยในโรงแรมหรือสถานที่นั้นโดยเสียสินจ้าง คือค่าที่พักอาศัยนั้นไม่รวมถึงเจ้าหน้าที่ลูกจ้างหรือคนงานของเจ้าสำนักโรงแรมแม้จะพักอาศัยในโรงแรมนั้นก็ตาม

ส่วนที่ ๑
หน้าที่ของเจ้าสำนักโรงแรม

หน้าที่ให้ความปลอดภัยแก่ทรัพย์สินคนเดินทางหรือแขกอาศัย

๑. **หน้าที่ให้ความปลอดภัยแก่ทรัพย์สินคนเดินทางหรือแขกอาศัย** ทั้งนี้ ก็เนื่องมาจากว่าการที่คนเดินทางหรือแขกอาศัยมาพักนั้น เจ้าสำนักโรงแรมได้ประโยชน์ตอบแทนเป็นสินจ้างคือค่าที่พักจึงต้องมีหน้าที่ให้ความปลอดภัยแก่ทรัพย์สิน ซึ่งคนเดินทางหรือแขกอาศัยนำเข้ามาในโรงแรมหรือที่พักนั้นไม่ให้สูญหายหรือบุบสลาย โดยถือว่าการเก็บทรัพย์สินไว้ในห้องพักเท่ากับส่งมอบทรัพย์สินนั้นฝากไว้กับเจ้าสำนักโรงแรมโดยปริยายแล้ว ฉะนั้นเมื่อทรัพย์สินของผู้มาพักโรงแรมสูญหายหรือบุบสลายไป เจ้าสำนักโรงแรมต้องรับผิดใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายนั้นตามที่มาตรา ๖๗๕ บัญญัติไว้ กล่าวคือ

ทรัพย์สินสูญหายหรือบุบสลาย

ก. เจ้าสำนักโรงแรม โฮเต็ล หรือสถานที่อื่นทำนองเช่นว่านั้นต้องรับผิดในการที่ทรัพย์สินของคนเดินทางหรือแขกอาศัย สูญหายหรือบุบสลายไปด้วยประการใด ๆ หากได้พามาในโรงแรมนั้น แม้ความสูญหายหรือบุบสลายจะเกิดขึ้นเพราะผู้คนไปมาเข้าออก ณ โรงแรม โฮเต็ล หรือสถานที่เช่นนั้น ก็คงต้องรับผิด (มาตรา ๖๗๕ วรรคแรก)

เหตุที่ต้องให้รับผิดในความสูญหายหรือบุบสลาย รวมทั้งเกิดจากการกระทำของผู้คนไปมาเข้าออกในโรงแรม โฮเต็ล หรือสถานที่เช่นนั้นก็เนื่องมาจากหลักประกันความปลอดภัยในหน้าที่ของเจ้าสำนักเกี่ยวกับทรัพย์สินของคนเดินทางหรือแขกอาศัยดังกล่าวมาแล้วข้างต้นนั่นเอง ฉะนั้น แม้ทรัพย์สินที่สูญหายหรือบุบสลายไปจะเป็นเพราะเจ้าหน้าที่ คนงาน ลูกจ้างของเจ้าสำนักโรงแรม คนที่มาพักหรืออาศัยโรงแรมนั้นก็ตาม เจ้าสำนักโรงแรมจะต้องรับผิดในความสูญหายหรือบุบสลายนั้น

ทรัพย์สินของคนเดินทางหรือแขกอาศัยที่เจ้าสำนักโรงแรมจะต้องรับผิดในความสูญหายหรือบุบสลายนี้เฉพาะทรัพย์สินเครื่องเดินทางทั่ว ๆ ไป เช่น กระเป๋า เสื้อผ้าและอื่น ๆ แต่ไม่รวมถึงเงินทองตราหรือทรัพย์มีค่าอื่น ๆ ตามความในมาตรา ๖๗๕ วรรค ๒ ที่จะกล่าวต่อไปในข้อ ข.

ความรับผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินเครื่องเดินทางทั่ว ๆ ไปของผู้พักโรงแรมที่นำมานี้มาตรา ๖๗๕ วรรคแรกมิได้จำกัดจำนวนความรับผิดไว้ว่าจำนวนมากน้อยเท่าใด ฉะนั้น สำหรับความรับผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินเครื่องใช้สอยในการเดินทางนี้ เจ้าของสำนักโรงแรมต้องรับผิดโดยไม่

จำกัดจำนวน แต่ก็ไม่เกิน ๕๐๐ บาทที่จำกัดไว้ตามมาตรา ๖๗๕ วรรค ๒

ตัวอย่าง จำเลยเป็นผู้จัดการโรงแรม โจทก์มาพักโรงแรมจำเลย รุ่งขึ้นจำเลยไปธุระใส่กุญแจห้องไว้ กลับมากุญแจเรียบร้อย แต่เมื่อเข้าไปในห้องปรากฏว่าของในกระเป๋าจันทบูรณ์หายไปรวมราคา ๑๓๓ บาท ขณะนั้นจำเลยไม่อยู่ในกรุงเทพ ฯ ให้คนอื่นจัดการแทน เมื่อของหายไปโจทก์ได้บอกกล่าวกับผู้แทนของจำเลยทันที แต่ผู้จัดการแทนจำเลยไม่รับรู้ โจทก์จึงมาฟ้องให้บังคับจำเลยใช้ราคาทรัพย์ให้ ดังนี้ วินิจฉัยว่า จำเลยต้องรับผิดตามมาตรา ๖๗๔, ๖๗๕ เพราะของหายไม่ใช่ความผิดของโจทก์ ของหายขณะโจทก์ไม่อยู่ ซึ่งในเวลานั้นย่อมอยู่ในความดูแลของเจ้าสำนักโรงแรม แม้จำเลยไม่อยู่ไปกรุงเทพ ฯ โจทก์ได้แจ้งเรื่องของหายให้ผู้แทนจำเลยทราบ ถือว่าได้แจ้งให้จำเลยซึ่งเป็นเจ้าของแล้วตามมาตรา ๖๗๖ (ฎีกาที่ ๑๖๔/๒๔๘๙)

ความรับผิดจำกัดจำนวน

ข. ความรับผิดจำกัดจำนวน ในกรณีทรัพย์สินที่สูญหายหรือบุบสลายไปนั้นเกี่ยวด้วยเงินทองตราธนบัตร ตั๋วเงิน พันธบัตร ใบหุ้น ใบหุ้นกู้ ประทวนสินค้า อัญมณีหรือของมีค่าอื่น ๆ เจ้าสำนักโรงแรมมีความรับผิดจำกัดจำนวนไว้เพียง ๕๐๐ บาท เว้นแต่จะได้ฝากของมีค่าเช่นนั้นไว้แก่เจ้าสำนักและได้บอกราคาแห่งของนั้นชัดแจ้ง

เงินทองตรา นั้นหมายความถึงบรรดาเหรียญกษาปณ์ต่าง ๆ รวมทั้งเหรียญทอง (ถ้าหากมี) ซึ่งรัฐประกาศให้ใช้เป็นเงินตรา ส่วนธนบัตรนั้นก็คือ เงินชนิดหนึ่งซึ่งรัฐบาลออกใช้ให้เป็นวัตถุแลกเปลี่ยนได้เช่นเงินตรา

ตั๋วเงิน ได้แก่ตั๋วแลกเงิน ตั๋วสัญญาใช้เงิน และเช็ค ตามความในมาตรา ๘๙๘

พันธบัตร คือเอกสารที่ออกให้ไว้แสดงถึงจำนวนมูลหนี้แก่ผู้ถือพันธบัตรนั้น เช่น พันธบัตรเงินกู้ของรัฐบาลที่ออกกู้เงินจากเอกชนทั่ว ๆ ไป ในพันธบัตรนั้นมีแสดงยอดจำนวนเงินกู้พร้อมกับอัตราดอกเบี้ย

ใบหุ้น คือเอกสารที่บริษัทออกให้แก่ผู้ถือหุ้นในบริษัทนั้นแสดงถึงจำนวนเงินที่ถือหุ้นไว้ด้วย ส่วนใบหุ้นกู้ นั้น คือเอกสารที่บริษัทออกให้ไว้แก่ผู้ที่ให้บริษัทกู้เงินแทนสัญญากู้ยืมตามที่กล่าวมาแล้วในมาตรา ๖๕๓

ประทวนสินค้า คือเอกสารซึ่งนายคลังสินค้าออกให้แก่ผู้ฝากสินค้าไว้กับนายคลังสินค้านั้นตามมาตรา ๗๗๕, ๗๗๘

อัญมณีหรือของมีค่าอื่น ๆ หมายความถึงสิ่งของมีค่าอื่น ๆ นอกจากที่ระบุไว้แล้ว เช่น เพชรนิลจินดา พลอยต่าง ๆ เสื้อขนสัตว์ของผู้หญิงที่มีราคามาก ๆ เป็นต้น

สิ่งของมีค่าต่าง ๆ ดังกล่าวมานี้ ถ้าคนเดินทางหรือแขกอาศัยที่มาพักโรงแรมเก็บเอาไว้เอง หากเกิดสูญหายหรือบุบสลายไปแล้ว เจ้าสำนักโรงแรมรับผิดจำกัดจำนวนเพียง ๕๐๐ บาทเท่านั้น ไม่ว่าทรัพย์สินมีค่านั้นจะสูญหายหรือบุบสลายไปเป็นราคามากเท่าใดก็ตาม แต่ถ้าผู้มาพักนำทรัพย์สินมีค่าฝากไว้กับเจ้าสำนักโรงแรมและได้บอกราคาแห่งของนั้นชัดแจ้งแล้ว ผลก็เท่ากับเจ้าสำนักโรงแรมนั้นรับฝากสิ่งของนั้นโดยตรงกับผู้ฝากถ้าเกิดสูญหายหรือบุบสลายไป เจ้าสำนักโรงแรมย่อมต้องรับผิดชดใช้ราคาให้ตามราคาที่บอกกล่าวไว้ ถ้าเพียงบุบสลายไปก็ย่อม

ต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนตามแก่กรณี เหตุที่กฎหมายกำหนดไว้ให้บอกราคาของมีค่าโดยชัดแจ้งก็เพราะถ้าของนั้นมีราคามาก เจ้าสำนักโรงแรมอาจต้องใช้สถานที่เก็บรักษาแข็งแรงมั่นคงและใช้ความระมัดระวังมากขึ้น

การปิดแจ้งความไม่ยอมรับผิดเป็นโมฆะ

ค. **ถ้ามีคำแจ้งความปิดไว้ในโรงแรม โฮเต็ลหรือสถานที่อื่นเป็นข้อความยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดของเจ้าสำนัก** ข้อความดังนั้น เป็นโมฆะ คือ เสมือนไม่มีข้อความยกเว้น หรือจำกัดความรับผิดนั้นเลยไม่มีผลตามกฎหมาย เว้นแต่ คนเดินทางหรือแขกอาศัย จะได้ตกลงด้วยชัดแจ้ง ในการยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดดังว่านั้น (มาตรา ๖๗๗)

ตามโรงแรมต่าง ๆ นั้นมักจะปรากฏประกาศแจ้งความปิดไว้ตามห้องพักของโรงแรมที่เจ้าของหรือเจ้าสำนักไม่ยอมรับผิดในการสูญหายหรือบุบสลายไปซึ่งทรัพย์สินของผู้มาพักในโรงแรมโดยเหตุนี้มาตรา ๖๗๗ จึงบัญญัติขึ้นไว้ให้ข้อความยกเว้น หรือ จำกัดความรับผิดดังกล่าวนั้นเป็น โมฆะ ไม่มีผลตามกฎหมาย เพราะถ้าให้มีผลขึ้นแล้ว ความปลอดภัยในทรัพย์สินของผู้มาพักในโรงแรมไม่มีเลย ย่อมเป็นการผิดหน้าที่ของผู้รับฝากทรัพย์สินดังกล่าวมาแล้วข้างต้น เว้นแต่ คนเดินทางหรือแขกอาศัยนั้นจะได้ตกลง ด้วยชัดแจ้ง ในการยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดตามคำประกาศแจ้งความที่ปิดไว้นั้น

คำว่า ยกเว้นความรับผิด นั้น หมายความว่า เจ้าสำนักโรงแรมไม่ยอมรับผิดเลยไม่ว่าจะสูญหายหรือบุบสลายไปในกรณีใด ๆ ส่วนคำว่า จำกัดความรับผิด หมายความว่ายอมรับผิดบางส่วนเท่าที่จำกัดจำนวนไว้ เช่น ยอมรับผิดเพียง ๑๐๐ บาท เกินกว่านั้นไม่ยอมรับผิดชอบ เป็นต้น ข้อความทั้ง ๒ ประการนี้ตกเป็นโมฆะไม่มีผลตาม

กฎหมายแต่ประการใดเลย นอกจากการจำกัดความรับผิดตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ดังที่กล่าวมาแล้วในมาตรา ๖๗๕ วรรค ๒

การยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดมีผล

แต่การยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดอาจมีผลบังคับกันได้ตามกฎหมายในเมื่อ คนเดินทางหรือแขกอาศัยนั้นตกลงด้วยชัดแจ้ง คำว่า **ชัดแจ้ง** นี้เป็นการแสดงให้เห็นว่าระหว่างเจ้าสำนักโรงแรมกับผู้เดินทางหรือแขกอาศัยจะต้องแสดงเจตนาตกลงต่อกันโดยตรงทีเดียว ซึ่งการตกลงโดยชัดแจ้งนี้อาจจะแสดงเจตนาตกลงกันโดยวาจาหรือเป็นลายลักษณ์อักษรก็ได้ เมื่อได้แสดงเจตนาตกลงกันชัดแจ้งดังกล่าวแล้ว ข้อยกเว้นหรือข้อจำกัดความรับผิดของเจ้าสำนักโรงแรมก็มีผลตามกฎหมายขึ้นกล่าวคือ ถ้าเป็นการยกเว้นก็ไม่ต้องรับผิดเลย ถ้าจำกัดความรับผิดไว้ก็รับผิดตามข้อตกลงนั้น เมื่อทรัพย์สินของผู้มาพักสูญหายหรือบุบสลายไป ฉะนั้น เพียงแต่เจ้าสำนักโรงแรมปิดประกาศแจ้งความยกเว้นความรับผิดหรือจำกัดความรับผิดไว้ตามห้องพักในโรงแรม ผู้มาพักอ่านแล้วเฉยเสียเช่นนี้ย่อมไม่ถือว่าเป็นการตกลงแล้ว เพราะกฎหมาย ๖๗๗ บัญญัติว่าต้องตกลงด้วยชัดแจ้งจึงจะมีผล การตกลงโดยปริยาย เช่น อ่านแล้วเฉยเสีย ย่อมไม่มีผลตามกฎหมายแต่อย่างใด

ความรับผิดอาจผ่อนคลายหรือไม่รับผิดเลย

ง. ในบรรดาทรัพย์สินซึ่งมิได้นำฝากบอกราคาชัดแจ้งแก่เจ้าสำนักโรงแรมตามความในมาตรา ๖๗๕ วรรคแรกและวรรค ๒ นั้น

"เมื่อพบเห็นว่าสูญหายหรือบุบสลายขึ้น คนเดินทางหรือแขกอาศัยต้องแจ้งความต่อเจ้าสำนักโรงแรมโฮเต็ล หรือสถานที่เช่นนั้นทันที มิฉะนั้น เจ้าสำนักย่อมพ้นความรับผิดดังบัญญัติไว้ในมาตรา ๖๗๔ และ ๖๗๕"

หน้าที่ของผู้เดินทางหรือแขกอาศัยต้องแจ้งเมื่อของหาย

ตามบทบัญญัติของมาตรานี้เป็นการกำหนดหน้าที่ ให้ผู้มาพักหรืออาศัยในโรงแรมต้องแจ้งทันทีเมื่อพบเห็นสิ่งของ ๆ ตนสูญหายหรือบุบสลายขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้โอกาสเจ้าสำนักโรงแรมได้ติดตามสืบสวนได้ทันท่วงที หน้าที่นี้เป็นข้อสาระสำคัญของผู้มาพักหรืออาศัยในโรงแรมอย่างยิ่ง **เพราะถ้าไม่แจ้งในทันทีเมื่อพบเห็นแล้ว เจ้าสำนักย่อมพ้นความรับผิดทันที**

คำว่า **แจ้งความทันที** หมายความว่าให้แจ้งโดยเร็วเมื่อได้พบเห็นของสูญหายหรือบุบสลายขึ้น หรือในโอกาสแรกที่จะแจ้งได้ เช่นกลับมาจากการไปเที่ยวเปิดห้องเข้าไปเห็นของหายแล้วต้องรีบไปแจ้งแก่เจ้าสำนักในระยะต่อกันนั้น จะรอเอาไว้แจ้งในวันต่อไปหาได้ไม่ เว้นแต่ในกรณีเหตุสุดวิสัย แต่ถ้าเหตุนั้นผ่านพ้นไปแล้วก็ต้องรีบแจ้งทันทีเช่นเดียวกัน

บางกรณีอาจเป็นได้ว่า ผู้มาพักในโรงแรมนั้นไม่ได้ตรวจดูของว่าหายไป ซึ่งความจริงของได้หายไปแล้วในกรณีเช่นนี้ เมื่อตรวจแล้วพบว่าหายไปก็ต้องรีบแจ้งในขณะที่ตรวจพบว่าหายไปนั้น เพราะมาตรา ๖๗๖ บัญญัติว่า **เมื่อพบเห็นว่าสูญหายหรือบุบสลายขึ้น** ฉะนั้น แม้จะหายไปก่อนแต่ยังไม่พบเห็น หรือ ทราบว่าหายก็ย่อมแจ้งทันทีไม่ได้อยู่เอง เพราะยังไม่พบว่าหายไป **แต่ทั้งนี้ก็จำกัดอยู่เฉพาะทรัพย์สินซึ่งมิได้นำฝากและบอกราคาชัดแจ้ง** แก่เจ้าสำนักโรงแรมเท่านั้น ส่วนที่ฝากไว้และบอกราคาชัดแจ้งแล้วไม่จำต้องแจ้ง เพราะทรัพย์สินนั้นอยู่ในความอารักขาของเจ้าสำนักโรงแรมแล้ว

เจ้าสำนักไม่ต้องรับผิดในทรัพย์

๒. เจ้าสำนักไม่ต้องรับผิดเพื่อความสูญหายหรือบุบสลายอันเกิดจากเหตุสุดวิสัย หรือเนื่องจากสภาพแห่งทรัพย์สินนั้นหรือ

เนื่องจากคนเดินทางหรือแขกอาศัยผู้นั้นเอง บริวารของเขาหรือบุคคลซึ่งเขาได้ต้อนรับ (มาตรา ๖๗๕ วรรค ๓)

สินที่สูญหายหรือบุบสลาย

บทบัญญัติของมาตรานี้เป็นบทยกเว้นความรับผิดให้แก่เจ้าสำนักโรงแรมไม่ต้องรับผิดต่อคนเดินทางหรือแขกอาศัยที่มาพักในโรงแรมนั้น ในเมื่อพิสูจน์ได้ว่า การที่ทรัพย์สินสูญหาย หรือบุบสลายเนื่องมาจากเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๓ ประการ ตามที่จะได้กล่าวต่อไปนี้

เหตุสุดวิสัย

ก. ทรัพย์สินนั้นสูญหายหรือบุบสลายอันเกิดจากเหตุสุดวิสัย ได้แก่เหตุใด ๆ อันจะเกิดขึ้นก็ดี จะให้ผลพิบัติก็ดี ไม่มีใครอาจป้องกันได้ แม้ทั้งบุคคลผู้ต้องประสบหรือใกล้จะต้องประสบเหตุนั้นจะได้จัดการระมัดระวังตามสมควร อันพึงคาดหมายได้จากบุคคลนั้นในฐานะเช่นนั้น (มาตรา ๘) เช่น ฟ้าผ่า แผ่นดินไหว เกิดพายุ น้ำท่วม สงคราม วางเพลิง หรือการปล้นทรัพย์ เป็นต้น

สภาพของทรัพย์สิน

ข. ทรัพย์สินนั้นสูญหายหรือบุบสลายอันเกิดจากสภาพของทรัพย์สินนั้นเอง เช่น ผลไม้ ของสดเสียง่าย ในกรณีที่ทรัพย์สินนั้นเน่าหรือสลายไปเองตามสภาพ เป็นต้น

ความผิดของตนเอง หรือบริวาร หรือคนที่ตนต้อนรับ

ค. ทรัพย์สินนั้นสูญหายหรือบุบสลายอันเกิดจากความผิดของคนเดินทางหรือแขกอาศัยเอง บริวารของเขาหรือบุคคลซึ่งเขาได้ต้อนรับ กรณีเช่นนี้อาจเกิดขึ้นได้เมื่อคนเดินทางหรือแขกอาศัยประมาทเลินเล่อออกไปจากห้องพักลืมใส่กุญแจห้อง เป็นเหตุให้คนร้ายเข้ามาลักทรัพย์สินไปหรือเนื่องจากบริวารของเขาเอง หรือบุคคลที่เข้ามาหรือมาเยี่ยมเยียนนั้นได้ลักเอาทรัพย์ของคนเดินทางหรือแขกอาศัยนั้นเสียเอง

ทั้ง ๓ กรณีนี้ ถ้าเจ้าสำนักโรงแรมนำสืบได้เช่นนั้น เจ้าสำนักโรงแรมไม่ต้องรับผิดชดใช้ความสูญหายหรือบุบสลายแห่งทรัพย์สินของผู้เดินทางหรือแขกอาศัยนั้น

ข้อยกเว้นไม่ต้องรับผิดในกรณีอื่น

นอกจากนี้เจ้าสำนักโรงแรมอาจไม่ต้องรับผิดต่อคนเดินทางหรือแขกอาศัยในความสูญหายอีก ในเมื่อผู้เดินทางหรือแขกอาศัยพบว่าทรัพย์สินของตนสูญหายหรือบุบสลายไปไม่แจ้งให้เจ้าสำนักโรงแรมทราบทันที ตามมาตรา ๖๗๖ หรือในกรณีที่คนเดินทางหรือแขกอาศัยนั้นได้ตกลงกับเจ้าสำนักโรงแรมอย่างชัดแจ้งในการยกเว้น หรือ จำกัดความรับผิดตามมาตรา ๖๗๗ ดังได้ศึกษามาแล้วนั้น

อายุความฟ้องให้เจ้าสำนักรับผิด

๓. อายุความฟ้องร้องให้เจ้าสำนักโรงแรม โฮเต็ล หรือสถานที่อื่นรับผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในการที่ทรัพย์สินสูญหายหรือบุบสลายนั้นมาตรา ๖๗๘ ได้บัญญัติไว้ว่า

"ในข้อความรับผิดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อทรัพย์สินของคนเดินทางหรือแขกอาศัยสูญหายหรือบุบสลายนั้นห้ามมิให้ฟ้องเมื่อพ้นเวลาหกเดือน นับแต่วันที่คนเดินทางหรือแขกอาศัยออกไปจากสถานที่นั้น"

ตามบทบัญญัตินี้อายุความ ๖ เดือนจะเริ่มนับตั้งแต่คนเดินทางหรือแขกอาศัยออกไปจากสถานที่นั้น ไม่ใช่นับแต่วันเข้ามาพักในสถานที่เพราะโดยหลักทั่วไป เจ้าสำนักโรงแรม โฮเต็ล หรือสถานที่พักอื่น ๆ จะหมดความรับผิดก็ต่อเมื่อ คนเดินทางหรือแขกอาศัยนั้นได้เดินทางและนำทรัพย์สินออกไปจากสถานที่นั้นแล้ว กล่าวให้สั้นก็คือ อายุความ ๖ เดือน เริ่มนับตั้งแต่วันคนเดินทางหรือแขกอาศัยได้ออกไปจากโรงแรมนั้น

อนึ่ง มีข้อควรสังเกตไว้ด้วยว่า บุคคลผู้ซึ่งจะใช้สิทธิเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนในการสูญหายหรือบุบสลายของทรัพย์สินได้นี้ หมายความเฉพาะ **บุคคลซึ่งเป็นผู้เดินทางหรือแขกอาศัยที่ต้องเสียค่าบำเหน็จสินจ้างให้แก่เจ้าสำนักเท่านั้น** ไม่ใช่บุคคลซึ่งเจ้าสำนักต้อนรับให้พักหรือแขกที่ได้รับเชื้อเชิญให้มาพักหรือเยี่ยมเยียนของเจ้าสำนักโดยไม่ต้องเสียบำเหน็จสินจ้างแต่อย่างใด

ส่วนทรัพย์สินต่าง ๆ ที่พามานั้น ย่อมรวมถึงทรัพย์สินทุกชนิด รวมทั้งของบุตรภริยา และบริวารที่พักในโรงแรมนั้นด้วย ทรัพย์สินต่าง ๆ นี้อาจจะนำมาพร้อมตัวหรือส่งติดตามมาก็ได้ แต่เจ้าสำนักจะรับผิดก็ต่อเมื่อทรัพย์สินนั้นเจ้าสำนักหรือลูกจ้างของเจ้าสำนักได้รับทรัพย์สินนั้นมาไว้ในครอบครองแล้วแม้จะเป็นการส่งมอบกันที่สถานีรถไฟ ท่าอากาศยานก็ตาม ย่อมถือว่าเป็นการส่งมอบให้แก่เจ้าสำนักแล้ว

สำหรับทรัพย์สินที่คนเดินทางหรือแขกอาศัยลืมไว้ในห้องพักของตน เมื่อออกไปแล้ว เจ้าสำนักไม่ต้องรับผิดในการสูญหายหรือบุบสลายของทรัพย์นั้น แต่ถ้าเจ้าของสำนักเก็บเอามารักษาไว้ก็น่าจะถือว่าเป็นการฝากทรัพย์โดยปริยาย และนำลักษณะฝากทรัพย์มาใช้บังคับโดยอนุโลม ส่วนทรัพย์สินที่ส่งมอบฝากและแจ้งราคาแก่เจ้าสำนักแล้วนั้น ย่อมนำบทบัญญัติในลักษณะฝากทรัพย์มาใช้บังคับได้ในเมื่อคนเดินทางหรือแขกอาศัยลืมไม่ได้เอาไปด้วย เพราะกรณีดังกล่าวนั้นเป็นการส่งมอบทรัพย์สินฝากไว้ โดยบริบูรณ์แล้ว

ส่วนที่ ๒
สิทธิของเจ้าสำนักโรงแรม

เกี่ยวกับเรื่องสิทธิของเจ้าสำนักโรงแรมนี้ เป็นผลสืบเนื่องมาจากหน้าที่ความรับผิดต่อคนเดินทางหรือแขกอาศัย โดยเหตุนี้มาตรา ๖๗๙ จึงได้บัญญัติให้สิทธิแก่เจ้าสำนักโรงแรมขึ้นในอันที่จะใช้บังคับแก่คนเดินทางหรือแขกอาศัยนั้น เพื่อป้องกันความเสียหายแก่เจ้าสำนักให้สมดุลย์กันไว้ในการที่จะยึดหน่วงเครื่องเดินทาง หรือทรัพย์สินของคนเดินทางหรือแขกอาศัยขายทอดตลาดเอาชำระหนี้ที่คนเดินทางหรือแขกอาศัยเป็นลูกหนี้อยู่และยังไม่ชำระ ซึ่งพอจะแยกออกพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

๑. สิทธิยึดหน่วงทรัพย์สิน

สิทธิยึดหน่วงตามข้อนี้ เจ้าสำนักจะยึดไว้ได้คือเครื่องเดินทางหรือทรัพย์สินอย่างอื่นของคนเดินทางหรือแขกอาศัยอันเอาไว้ในโรงแรม โฮเต็ลหรือสถานที่อื่นเช่นว่านั้น จนกว่าจะได้รับใช้เงินบรรดาที่ค้างชำระแก่เจ้าสำนัก

เครื่องเดินทางหรือทรัพย์สินอย่างอื่นที่จะยึดหน่วงไว้ได้นั้นเฉพาะที่เอาไว้ในโรงแรม โฮเต็ล หรือสถานที่อื่นเท่านั้น จะไปยึดหน่วงเอาทรัพย์สินอื่นที่อยู่นอกโรงแรมหรือของที่ติดอยู่กับตัวของผู้เดินทางหรือแขกอาศัยไม่ได้ เพราะไม่ใช่ทรัพย์สินที่เอาไว้ในโรงแรม สำหรับเครื่องเดินทางนั้นไม่ค่อยจะมีปัญหานัก เพราะโดยปกติคนเดินทางหรือแขกอาศัยนำมาในห้องพักของตน และเก็บไว้ในห้องพักนั้น แต่ทรัพย์สินอื่นอาจไม่อยู่ในห้องพัก เช่น รถยนต์ รถจักรยานยนตร์ รถจักรยาน

ที่คนเดินทางนำมาด้วย แต่เก็บไว้ที่อื่น หากการเก็บนี้อยู่ในบริเวณโรงเก็บของโรงแรมก็ไม่มีปัญหา เพราะบริเวณถือว่าเป็น ส่วนหนึ่งของโรงแรมอยู่แล้ว แต่ถ้าเก็บแยกกันไว้คนละแห่งนอกจากโรงแรม หากปรากฏว่าโรงเก็บนั้นเป็นของโรงแรมสำหรับเก็บรถของคนเดินทางหรือแขกอาศัยแล้วกรณีเช่นนี้ก็น่าจะนับว่าเป็นส่วนหนึ่งของโรงแรมย่อมถือได้ว่า คนเดินทางหรือแขกอาศัยได้นำทรัพย์สินนั้นเอาไว้ในโรงแรมตามความหมายในมาตรา ๖๗๙ นี้แล้ว ซึ่งเจ้าหนี้ชอบจะยึดหน่วงไว้จนกว่าจะได้รับชำระหนี้

สิทธิยึดหน่วงทรัพย์สินนี้ตามหลักทั่วไปในมาตรา ๒๔๑ ถึงมาตรา ๒๕๐ นั้น เจ้าหนี้จะยึดหน่วงได้เฉพาะทรัพย์สินนั้นอยู่ในความครอบครองของตนและตนมิได้รับชำระหนี้อันเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ยึดนั้น แต่เรื่องเจ้าสำนัก โรงแรมนี้หาได้ครอบครองทรัพย์สินนั้นไม่ การที่กฎหมายให้อำนาจยึดหน่วงไว้ได้จึงเป็นบทบัญญัติพิเศษโดยเฉพาะ และโดยอำนาจแห่งมาตรา ๖๗๙ นี้ เจ้าสำนักจึงชอบที่จะเข้ายึดถือครอบครองทรัพย์สินของผู้เดินทางหรือแขกอาศัยนั้น จนกว่าจะได้รับชำระหนี้โดยผลแห่งกฎหมาย แม้ตนจะไม่ได้ครอบครองทรัพย์สินนั้นก็ตาม การยึดหน่วงก็คือไม่ยอมให้ผู้เดินทางหรือแขกอาศัยนั้น เอาเครื่องเดินทางหรือทรัพย์สินอื่นของตนออกไปจากโรงแรม เพื่อเป็นการประกันการชำระหนี้ไว้ก่อน เมื่อชำระหนี้แล้วจะคืนให้ ถ้าไม่มาชำระเลย เจ้าสำนักอาจเอาเครื่องเดินทางหรือทรัพย์สินอื่นออกขายทอดตลาดเพื่อชำระหนี้ได้ เมื่อมีเงินเหลือก็คืนให้ผู้เดินทางหรือแขกอาศัยนั้น

เหตุผลที่กฎหมายให้อำนาจแก่เจ้าสำนักยึดหน่วงทรัพย์สินเพื่อบังคับ ชำระหนี้เสียเองได้เช่นนี้ นับว่ามีความจำเป็นและเหมาะสม ถ้าไม่ให้อำนาจไว้ผลจะเกิดเสียหายแก่เจ้าสำนักเป็นอย่างมาก เพราะคน

เดินทางหรือแขกอาศัยนั้นมาจากต่างท้องถิ่นกันมากมายหลายแห่ง และอาจมาจากต่างประเทศด้วย การที่จะให้เจ้าสำนักติดตามไปฟ้องร้องเรียกเงินจากคนเดินทาง หรือแขกอาศัยนั้นย่อมจะได้ไม่คุ้มกับความเสียหายและเป็นการยุ่งยาก แก่เจ้าสำนักมากเกินไป โดยเหตุนี้มาตรา ๖๗๙ จึงให้สิทธิของเจ้าสำนักชอบที่จะบังคับชำระหนี้เอาจากเครื่องเดินทางหรือทรัพย์สินอื่นของคนเดินทางหรือแขกอาศัยเสียเอง

๒. ยึดหน่วงทรัพย์สินเพื่อชำระหนี้อะไร

การยึดหน่วงทรัพย์สินเพื่อบังคับเอาชำระหนี้เสียเองของเจ้าของสำนักนั้น จะกระทำได้เฉพาะหนี้ที่ค้างชำระนั้นเป็นตัวเงิน และในหนี้ดังต่อไปนี้

ก. หนี้เงินเพื่อการพักอาศัย คือ ค่าห้องพักและอุปกรณ์ต่าง ๆ ของห้องพักนั้น

ข. หนี้เงินเพื่อการอื่น ๆ อันได้ทำให้แก่คนเดินทางหรือแขกอาศัยตามที่เขาพึงต้องการนั้น เช่น ค่าอาหาร เครื่องดื่ม ค่าซักรีด และอื่น ๆ ที่เจ้าสำนักจัดให้ตามความต้องการ

ค. หนี้เงินที่เจ้าสำนักชดใช้เงินทั้งหลายที่ได้ออกแทนคนเดินทางหรือแขกอาศัยด้วย เช่น ออกเงินทดรองชำระค่าซื้อสิ่งของให้ก่อน ค่าเช่ารถยนต์หรืออื่น ๆ เป็นต้น

การยึดหน่วงทรัพย์สินเพื่อบังคับชำระหนี้เฉพาะหนี้ที่เกิดขึ้นจาก ก.ข. และ ค. เท่านั้น ถ้าเป็นหนี้อย่างอื่น เช่น หนี้ในการกู้ยืมเงินเจ้าสำนักจะใช้ สิทธิยึดหน่วงเพื่อบังคับเอาชำระหนี้ตามมาตรา ๖๗๙ นี้ไม่ได้ ต้องขออำนาจจากศาลบังคับตามกฎหมายต่อไป เมื่อเขาไม่ชำระหนี้

๓. วิธีการบังคับชำระหนี้

การใช้บังคับชำระหนี้เอาแก่เครื่องเดินทางหรือทรัพย์สินของคนเดินทางหรือแขกอาศัยที่ยึดหน่วงไว้แล้ว เจ้าสำนัก จะต้องนำออกมาขายทอดตลาด แล้วเอาเงินที่ขายได้นั้นชำระหนี้แก่ตนเท่าจำนวนหนี้นั้น ไม่ต้องฟ้องร้องต่อศาลบังคับอันเป็นสิทธิพิเศษที่กฎหมายให้อำนาจไว้ให้บังคับการชำระหนี้ได้โดยตนเอง **แต่เจ้าสำนักโรงแรมจะเอาทรัพย์สินเป็นของตนเองเพื่อชำระหนี้ หรือกระทำการขายจำหน่ายอย่างอื่นนอกจากการขายทอดตลาดไม่ได้**

การที่เจ้าสำนักโรงแรมจะจัดการขายทอดตลาดทรัพย์สินที่ยึดหน่วงไว้ได้นั้น จะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

ก. ทรัพย์สินที่ยึดหน่วงไว้ตกอยู่ในความครอบครองของเจ้าสำนักมาแล้วเป็นเวลานานถึง ๖ สัปดาห์ คนเดินทางหรือแขกอาศัยนั้นยังมิได้ชำระหนี้ให้

ข. อย่างน้อย ๑ เดือนก่อนวันขายทอดตลาด เจ้าสำนักโรงแรมจะต้องประกาศโฆษณาในการจะขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้นในหนังสือพิมพ์ประจำท้องถิ่นฉบับหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์รายวันหรือรายสัปดาห์ แล้วแต่จะมีในท้องถิ่นนั้น

ค. ในประกาศโฆษณานั้น จะต้องมีข้อความต่อไปนี้ด้วย คือ

(๑) แจ้งความจำนงที่จะขายทรัพย์สินนั้น

(๒) บอกลักษณะแห่งทรัพย์สินที่จะขายนั้น

(๓) บอกชื่อเจ้าของทรัพย์สินที่จะขายนั้น (ถ้ารู้)

เหตุผลที่ให้ประกาศโฆษณาทางหนังสือพิมพ์ก็เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้ทราบถึงลักษณะของทรัพย์ที่จะขาย และได้เข้ามาสู้ราคาในเมื่อ

ต้องการ เพราะการขายทอดตลาดนั้นเป็นการขายทรัพย์สิน โดยเปิดเผยต่อประชาชน โดยวิธีให้ประชาชนเข้าประมูลหรือสู้ราคากัน ใครให้ราคาสูงสุดบุคคลนั้นเป็นผู้ซื้อได้ โดยชำระราคาแล้วรับเอาทรัพย์สินนั้นไป ให้ดูมาตรา ๕๐๙ ถึงมาตรา ๕๑๗ ในเรื่องการขายทอดตลาด

การขายทอดตลาดนี้ทางเจ้าสำนักโรงแรมจะจัดการขายเอง หรือให้สำนักงานที่จะรับจัดขายทอดตลาดขายให้ก็ได้ แต่ต้องอยู่ในบังคับเรื่องการขายทอดตลาดตามมาตรา ๕๐๙ ถึงมาตรา ๕๑๗ นั้น เมื่อขายทอดตลาดได้เงินมาแล้ว เจ้าสำนักโรงแรมต้องจัดสรรเงินชำระหนี้ ดังต่อไปนี้

ก. หักเอาเงินนั้นที่ค้างชำระหนี้แก่ตนอยู่

ข. หักเงินค่าฤชาธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายในการขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้น (ถ้ามี)

ค. ถ้ามีเงินเหลือจาก ก. และ ข. แล้วให้คืนแก่เจ้าของทรัพย์สินนั้น แต่ถ้าหาตัวเจ้าของทรัพย์สินไม่พบหรือเป็นการยากที่จะหาได้เจ้าสำนักโรงแรมต้องเอาเงินนั้นไปฝากไว้ ณ สำนักงานฝากทรัพย์ตามความในมาตรา ๓๓๑ และมาตรา ๓๓๓ ขณะนี้ยังไม่มีสำนักงานฝากทรัพย์ เจ้าสำนักโรงแรมย่อมยื่นคำร้องต่อศาลขอให้ศาลกำหนดสำนักงานฝากทรัพย์ให้ แล้วนำเงินที่เหลือฝากไว้ตามคำสั่งของศาลนั้น

หมวด ๓

เก็บของในคลังสินค้า (Warehousing)

สัญญาเก็บของในคลังสินค้านี้ไม่มีบทนิยามไว้ว่า หมายความว่าอย่างไร แต่พอจะกล่าวได้อย่างกว้าง ๆ ว่า

"คือสัญญาที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งเรียกว่า นายคลังสินค้า ซึ่งเป็นผู้เก็บรักษาสินค้า เพื่อบำเหน็จเป็นการค้าปกติได้ตกลงกับคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง เรียกว่า ผู้ฝาก ว่า นายคลังสินค้าจะเก็บรักษาสินค้าของผู้ฝากไว้ในคลังสินค้า และเมื่อผู้ฝากต้องการจะ ออกใบรับของคลังสินค้ากับประทวนสินค้าให้ แก่ผู้ฝากเป็นหลักฐานเพื่อผู้ฝากจะได้โอนหรือจำนำสินค้าต่อไปได้ โดยผู้ฝากตกลงจะให้บำเหน็จค่าฝากแก่นายคลังสินค้าตามอัตราที่กำหนดไว้เป็นการตอบแทน"

สัญญาเก็บของในคลังสินค้าคืออะไร

ตามบทนิยามย่อมเห็นได้ว่า สัญญาเก็บของในคลังสินค้านี้ เป็นสัญญาฝากทรัพย์ชนิดหนึ่งมีลักษณะปฏิบัติต่อกัน เฉพาะจำกัดลงไปอีกแตกต่างกับสัญญาฝากทรัพย์ทั่ว ๆ ไป กล่าวคือ

แตกต่างกับฝากทรัพย์ทั่วไป

๑. **ต่างกันในวัตถุที่ฝาก** การฝากทรัพย์วัตถุแห่งสัญญากระทำการฝากได้โดยทรัพย์สินทั่วไปทุกชนิด แต่สัญญาเก็บของในคลังสินค้านั้น วัตถุแห่งสัญญาจำกัดลงไปว่าต้องเป็นสินค้าที่ทำการค้าขายกัน

๒. **ต่างกันในเรื่องบำเหน็จ** ในสัญญาฝากทรัพย์ผู้รับฝากทำให้เปล่า หรือ เรียกเอาบำเหน็จตอบแทนก็ได้ แต่ในสัญญาเก็บของในคลังสินค้านี้ ผู้รับฝากคือ นายคลังสินค้า ทำเพื่อเรียกบำเหน็จทุกกรณีไป และต้องเป็นทางค้าปกติของตนด้วย (ดูมาตรา ๗๗๐)

๓. **ต่างกันในสถานที่เก็บ** ในสัญญาฝากทรัพย์ผู้รับฝากจะเก็บรักษาทรัพย์ที่ฝากไว้ในสถานที่ใดก็ได้ แต่ในสัญญาเก็บของในคลังสินค้านั้น นายคลังสินค้าจะต้องเก็บไว้ที่คลังสินค้าเท่านั้น

๔. **ต่างกันในวิธีการ** ในสัญญาฝากทรัพย์ คู่สัญญาอาจจะทำหลักฐานเป็นหนังสือแสดงการฝากทรัพย์ต่อกันได้แต่เอกสารนั้น เพื่อเป็นหลักฐานว่ามีการฝากทรัพย์กันจริงเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

แต่การเก็บของในคลังสินค้านั้น นายคลังสินค้าจะต้องทำเอกสารให้แก่เจ้าของสินค้าผู้ฝาก ๒ ฉบับ คือ ใบรับรองของคลังสินค้า (Warehouse receipt) กับประทวนสินค้า (Warrant) เอกสารทั้งสองฉบับนี้นอกจากจะเป็นหลักฐานเพื่อพิสูจน์ว่าได้ฝากและเก็บรักษาสินค้าต่อกันแล้ว ยังมีคุณสมบัติพิเศษอีก คือ เป็นหลักฐานแห่งการโอนสินค้าไปยังบุคคลอื่น หรือเป็นหลักฐานแห่งการจำนำสินค้าในใบประทวนสินค้าได้ด้วย ดังจะได้กล่าวในตอนต่อไป

ส่วนที่ ๑
สิทธิและหน้าที่ของนายคลังสินค้า

๑. นายคลังสินค้ามีสิทธิและหน้าที่เช่นผู้รับฝากทรัพย์ ทั้งนี้ก็เพราะการเก็บของในคลังสินค้านี้เป็นการรับฝากทรัพย์ชนิดหนึ่ง ฉะนั้น ในมาตรา ๗๗๑ จึงบัญญัติไว้ว่า บทบัญญัติทั้งหลายอันว่าด้วยฝากทรัพย์นั้นให้นำมาใช้แก่การเก็บของในคลังสินค้าด้วย เพียงที่ไม่ขัดกับลักษณะเก็บของในคลังสินค้านี้ ซึ่งหมายความว่าให้นำบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของผู้รับฝากทรัพย์ มาใช้ในลักษณะเก็บของในคลังสินค้าได้ในเมื่อไม่มีบทบัญญัติไว้เป็นพิเศษโดยเฉพาะ จึงจำต้องตรวจดูบทบัญญัติของลักษณะนี้ว่ามีอะไรบัญญัติไว้แล้ว บทบัญญัติใดไม่มีกล่าวไว้โดยเฉพาะก็นำลักษณะฝากทรัพย์มาใช้ เช่น ในกรณีที่บุคคลภายนอกอ้างว่าเขามีสิทธิเหนือสินค้าที่ฝาก ได้ยื่นฟ้องนายคลังสินค้าหรือเข้ายึดสินค้าในคลังสินค้า นายคลังสินค้าก็มีหน้าที่ต้องแจ้งต่อผู้ฝากโดยพลัน โดยนำเอามาตรา ๖๖๑ ในเรื่องฝากทรัพย์มาใช้หรือ ใน

กรณีนายคลังสินค้าเอาสินค้าที่ฝากไปใช้สอยหรือเอาไปให้บุคคลภายนอกใช้หรือเก็บรักษาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากผู้ฝาก ก็ต้องนำเอามาตรา ๖๖๐ ในลักษณะฝากทรัพย์มาใช้โดยอนุโลม เพราะลักษณะเก็บของในคลังสินค้าไม่ได้บัญญัติไว้เป็นพิเศษ

๒. **นายคลังสินค้ามีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับสัญญารับขนบางกรณี** ทั้งนี้ตามความในมาตรา ๗๗๒ บัญญัติไว้ว่า ให้นำบทบัญญัติมาตรา ๖๑๖, ๖๑๙, ๖๒๓, ๖๒๕, ๖๓๐, ๖๓๑ และ ๖๓๒ อันว่าด้วยการรับขนมาใช้บังคับแก่การเก็บของในคลังสิน ค้าอนุโลมตามควรแก่บท ซึ่งพอจะแยกออกพิจารณาได้ ดังนี้

ก. สิทธิในคลังสินค้า

๑. **สิทธิที่จะนำสินค้าที่รับฝากไว้นั้นไปฝากไว้ ณ สำนักงานฝากทรัพย์ได้** ในเมื่อถึงกำหนดคืนแล้ว แต่หาตัวผู้มีสิทธิรับสินค้าไม่พบหรือ ในเมื่อถึงกำหนดคืนแล้วแต่ผู้มีสิทธิรับสินค้าบอกปัดไม่รับสินค้านั้น แต่ต้องบอกกล่าวให้ผู้มีสิทธิรับสินค้าทราบ (มาตรา ๖๓๑ วรรค ๑ และวรรค ๒)

๒. **สิทธิที่จะเอาสินค้าที่ฝากเก็บไว้นั้นออกขาย ทอดตลาดได้** เมื่อสินค้านั้นเป็นของสดเสียได้ และการหน่วงช้าไว้ย่อมเป็นการเสี่ยงความเสียหาย หรือว่าในเมื่อราคาสินค้านั้นไม่น่าจะคุ้มค่าเก็บรักษา แต่ต้องบอกกล่าวให้ผู้มีสิทธิรับสินค้าทราบ (มาตรา ๖๓๑ วรรค ๓) เมื่อขายได้เงินมาแล้วให้หักเป็นค่ารักษา ค่าขายทอดตลาดเหลือเท่าใดต้องคืนให้ผู้มีสิทธิรับสินค้านั้นไป (มาตรา ๖๓๒)

๓. **สิทธิที่จะเรียกค่าเสียหาย** จากผู้ฝากได้ในเมื่อสินค้าที่ฝากเก็บมีสภาพอันจะก่อให้เกิดอันตรายได้ เช่น ดินระเบิด วัตถุระเบิด

หรือมีสภาพอาจจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลหรือทรัพย์อื่นได้ เช่น ของเน่าเสีย หรือของที่อาจจะเปรอะเปื้อนได้ แต่ผู้ฝากหาได้แสดงสภาพไว้ก่อนไม่ แล้วได้เกิดความเสียหายขึ้นเพราะสภาพของทรัพย์ดังกล่าวนั้น (มาตรา ๖๑๙)

๔. **สิทธิยึดหน่วงสินค้าที่ฝากไว้** เพื่อประกันการใช้เงินค่าเก็บรักษาได้ (มาตรา ๖๓๐) เช่นเดียวกับฝากทรัพย์ในมาตรา ๖๗๐

ข. หน้าที่ของนายคลังสินค้า

หน้าที่ได้แก่ ความรับผิดของนายคลังสินค้าเกี่ยวกับการเก็บรักษาสินค้าในอารักขาของตนโดยนำมาตรา ๖๑๖ ในลักษณะรับขนมาใช้โดยอนุโลม กล่าวคือ นายคลังสินค้าจะต้องรับผิดต่อความสูญหายหรือบุบสลายในสินค้านั้น เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่า การสูญหายหรือบุบสลายนั้นเกิดแต่

(๑) เหตุสุดวิสัย
(๒) สภาพของสินค้านั้นเองหรือ
(๓) เพราะความผิดของผู้ฝากเอง

หน้าที่ความรับผิดของนายคลังสินค้านี้หนักกว่าความรับผิดของผู้รับฝากทรัพย์กล่าวคือ ผู้รับฝากทรัพย์จะรับผิดเพื่อความสูญหายหรือบุบสลายต่อเมื่อ พิสูจน์ไม่ได้ว่าตนไม่ได้กระทำผิด แต่ในเรื่องรับขนที่นำมาใช้บังคับ แก่นายคลังสินค้านี้ ผู้ขนส่งจะรับผิดเพื่อความสูญหายหรือบุบสลายทั้ง ๆ ที่ตนไม่ได้เป็นฝ่ายกระทำผิด จะพ้นความรับผิดก็ต่อเมื่อพิสูจน์ได้ว่า เพราะเหตุสุดวิสัย สภาพของสินค้านั้น และเพราะความผิดของผู้ส่งหรือผู้รับตราส่งเอง เช่นเดียวกับความรับผิดของเจ้าสำนักโรงแรม ดังได้ศึกษามาแล้ว

ยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดตกเป็นโมฆะ

ในกรณีที่มีการบันทึกข้อความไว้ในเอกสารว่า นายคลังสินค้าไม่ต้องรับผิดเพื่อความสูญหาย หรือบุบสลายหรือรับผิดเพียงจำกัดจำนวน ข้อความที่บันทึกไว้ดังกล่าวตกเป็นโมฆะ เว้นแต่ผู้ฝากจะยอมตกลงด้วยโดยชัดแจ้งเป็นราย ๆ ไป (มาตรา ๖๒๕) เช่นเดียวกันกับเรื่องเจ้าสำนักโรงแรมที่ปิดประกาศไว้ไม่ยอมรับผิดหรือจำกัดความรับผิด ดังได้กล่าวมาแล้วในเรื่องเจ้าสำนักโรงแรม

กรณีหมดความรับผิด

ความรับผิดของนายคลังสินค้าสิ้นสุดลงในเมื่อผู้ฝากสินค้ารับเอาสินค้าไปโดยไม่อิดเอื้อนและใช้บำเหน็จค่าเก็บรักษาแล้ว

แต่ในกรณีความสูญหายหรือบุบสลายนั้นไม่เห็นได้โดยสภาพภายนอก ความรับผิดย่อมสิ้นสุดลง **เมื่อผู้ฝากสินค้าไม่บอกกล่าวภายใน ๘ วันนับแต่วันส่งมอบ** เว้นแต่นายคลังสินค้ามีการทุจริตหรือเพราะประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงแล้ว ความรับผิดของนายคลังสินค้าหาสิ้นสุดลงไม่ (มาตรา ๖๒๓)

๓. นายคลังสินค้า ต้องให้ความสะดวกในการตรวจและเอาตัวอย่างสินค้าไปได้ ทั้งนี้ตามบทบัญญัติมาตรา ๗๗๒ ที่บัญญัติว่า

"นายคลังสินค้าต้องยอมให้ผู้ทรงใบรับของสินค้า หรือผู้ทรงประทวนสินค้าตรวจสินค้าและเอาตัวอย่างสินค้าไปได้ในเวลาอันควรระหว่างเวลาทำงานทุกเมื่อ"

คำว่า ผู้ทรงใบรับของหรือผู้ทรงประทวนสินค้านั้น หมายความถึงผู้มีสิทธิในสินค้าตามใบรับของคลังสินค้าหรือตามประทวนสินค้านั้น ฉะนั้น เมื่อผู้ทรงดังกล่าวต้องการตรวจสินค้า หรือต้องการเอาตัวอย่างสินค้าที่เขามีสิทธินั้น นายคลังสินค้าจึงต้องให้ความสะดวกในการ

ตรวจและเอาตัวอย่างสินค้านั้นไปได้ทุกเวลาตามสมควรในเวลาทำงานของคลังสินค้านั้น

๔. สิทธิและหน้าที่นายคลังสินค้าในกรณีเลิกสัญญาเก็บของในคลังสินค้า ตามมาตรา ๗๗๔ พอจะแบ่งแยกออกได้เป็น ๒ กรณี ดังต่อไปนี้

ก. การฝากมีกำหนดระยะเวลา ในกรณีการฝากมีกำหนดระยะเวลากันไว้นั้น นายคลังสินค้าจะเรียกให้ผู้ฝากถอนสินค้าไปก่อนสิ้นระยะเวลาที่ตกลงไว้ไม่ได้ แต่กรณีที่ผู้ฝากจะถอนสินค้านั้นไปเองก่อนกำหนดระยะเวลาที่ตกลงกันไว้โดยความสมัครใจเอง ไม่มีกฎหมายห้ามไว้ ฉะนั้น ผู้ฝากจึงมีสิทธิจะถอนสินค้านั้นไปก่อนระยะเวลาที่ตกลงกันไว้ได้เสมอเช่นเดียวกับผู้ฝากทรัพย์ (ดูมาตรา ๖๖๓)

ข. การฝากมิได้กำหนดระยะเวลาไว้ ในกรณีการฝากที่ไม่ได้กำหนดระยะเวลากันไว้ เมื่อนายคลังสินค้าต้องการจะส่งคืนสินค้าแก่ผู้ฝากนายคลังสินค้าจะต้องบอกกล่าวให้ผู้ฝากทราบล่วงหน้าเป็นเวลา ๑ เดือน นับแต่วันผู้ฝากได้รับคำบอกกล่าวจากนายคลังสินค้นเป็นต้นไป แต่อย่างไรก็ตาม นายคลังสินค้าจะบังคับให้ผู้ฝากต้องถูกบังคับให้ถอนสินค้าไปก่อนล่วงเวลาแล้ว ๒ เดือน นับแต่วันฝากไม่ได้ กล่าวคือ ในการฝากไม่มีกำหนดระยะเวลากันไว้นี้ อย่างน้อยจะต้องเป็นเวลาล่วงพ้น ๒ เดือน แล้วจึงจะบอกกล่าวให้ผู้ฝากถอนคืนสินค้าไปได้ ซึ่งจะรวมระยะเวลาบอกกล่าวด้วยก็ได้ แต่เมื่อรวมแล้ว จะต้องเวลาล่วงไปกว่า ๒ เดือน เท่านั้น

ส่วนที่ ๒

ใบรับของคลังสินค้า และประทวนสินค้า

หน้าที่อีกประการหนึ่งของนายคลังสินค้าก็คือ เมื่อผู้ฝากต้องการ นายคลังสินค้าต้องส่งมอบเอกสารซึ่งเอาออกจากทะเบียน มีต้นขั้วเฉพาะการ อันมีใบรับของคลังสินค้าฉบับหนึ่ง และประทวนสินค้าฉบับหนึ่งให้แก่ผู้ฝาก (ดูมาตรา ๗๗๕)

เอกสารทั้งสองฉบับนี้เพื่อประโยชน์พิสูจน์สิทธิของผู้ฝากในสินค้านั้น นอกจากนี้ ยังเป็นเครื่องมือในการโอนหรือจำนำสินค้าที่ฝากในคลังสินค้าอีกด้วย เอกสารทั้งสองฉบับนั้นมีความหมายมุ่งหมายในการใช้ต่างกัน กล่าวคือ

ก. ประทวนสินค้านั้น เพื่อผู้ฝากใช้สลักหลัง จำนำสินค้าที่ฝากได้โดยไม่ต้องส่งมอบสินค้านั้น (ดูมาตรา ๗๗๗)

ข. ใบรับของคลังสินค้านั้น เพื่อผู้ฝากใช้สลักหลังโอนสินค้าที่ฝากได้ โดยไม่ต้องส่งมอบสินค้านั้น (ดูมาตรา ๗๗๖) และ

ค. เมื่อจำนำสินค้าโดยสลักหลังในประทวนสินค้าครั้งหนึ่งแล้ว ผู้ฝากจะจำนำอีกครั้งหนึ่ง โดยสลักหลังในใบรับของคลังสินค้าก็ได้ (ดูมาตรา ๗๘๕)

๑. การออกเอกสาร

นายคลังสินค้าผู้มีหน้าที่ออกใบรับของคลังสินค้า และประทวนสินค้านั้น จะต้องทำทะเบียนมีต้นขั้วเฉพาะไว้ด้วย ทั้งนี้ เพื่อจะได้ตรวจสอบความแท้จริงของเอกสารทั้งสองฉบับนั้นได้ถูกต้อง

การออกใบรับของและประทวนสินค้า

ใบรับของคลังสินค้าและประทวนสินค้านั้น จะต้องมีเลขลำดับตรงกันกับเลขในต้นขั้ว และต้องลงลายมือชื่อของนายคลังสินค้ากับต้องมีรายการต่อไปนี้ด้วย คือ

(๑) ชื่อหรือยี่ห้อและสำนักของผู้ฝาก

(๒) ที่ตั้งคลังสินค้า

(๓) ค่าบำเหน็จสำหรับเก็บรักษา

(๔) สภาพของสินค้าที่เก็บรักษาและน้ำหนักหรือขนาดแห่งสินค้านั้น กับทั้งสภาพ จำนวนและเครื่องหมายแห่งหีบห่อ

(๕) สถานที่และวันออกใบรับของคลังสินค้าและประทวนสินค้านั้น

(๖) ถ้าได้กำหนดกันไว้ว่าให้เก็บสินค้าไว้ชั่วเวลาเท่าใด ให้แจ้งกำหนดนั้นด้วย

(๗) ถ้าของที่เก็บรักษามีประกันภัยให้แสดงจำนวนเงินที่ประกันภัย กำหนดเวลาที่ประกันภัย และชื่อหรือยี่ห้อของผู้รับประกันภัยด้วย

รายการต่าง ๆ ดังกล่าวมานี้ นายคลังสินค้าจะต้องจดรายละเอียดลงในต้นขั้ว ไว้เช่นเดียวกันด้วย (ดูมาตรา ๗๗๘)

อนึ่ง มีข้อควรสังเกตในการที่กฎหมายกำหนดไว้ว่าในใบรับของคลังสินค้า และประทวนสินค้านั้นต้องระบุชื่อหรือยี่ห้อของผู้ฝากไว้ด้วย ก็เพราะมีมาตรา ๗๗๙ ได้บัญญัติห้ามไว้ว่า

"อันใบรับของสินค้าก็ดี ประทวนสินค้าก็ดี ท่านว่าหาอาจออกให้หรือสลักหลังให้แก่ผู้ถือได้ไม่" โดยข้อห้ามตามมาตรานี้เองใน

ใบรับของคลังสินค้า และประทวนสินค้าข้อ ๑ จึงระบุไว้ชัดเจนว่า ให้ลงชื่อหรือยี่ห้อและสำนักของผู้ฝากไว้ด้วย นอกจากนี้ข้อห้ามดังกล่าวย่อมมีผลบังคับไปถึง กรณีผู้ฝากจะโอนหรือจำนำสินค้าที่ฝากโดยสลักหลังในใบรับของคลังสินค้าหรือในประทวนสินค้านั้นจะสลักหลังให้แก่ผู้ถือก็ทำไม่ได้เช่นเดียวกัน จำต้องระบุชื่อหรือยี่ห้อของผู้รับโอนหรือผู้รับจำนำด้วย

กรณีใบรับของหรือประทวนสินค้าหายไปขอใบใหม่ได้

ในกรณีใบรับของคลังสินค้าและประทวนสินค้าอย่างหนึ่งอย่างใดสูญหายไป เมื่อผู้ทรงคือผู้มีสิทธิในสินค้านั้นต้องการและให้ประกันตามสมควรแล้ว นายคลังสินค้าจะต้องออกให้ใหม่ (มาตรา ๗๙๖)

เมื่อออกให้ใหม่แล้ว นายคลังสินค้าจะต้องจดหมายเหตุลงไว้ในต้นขั้วใบรับของคลังสินค้าและประทวนสินค้านั้นว่าสูญหายไป และได้ออกให้ใหม่แล้ว การจดหมายเหตุลงไว้นี้จะลงเลขที่และวันเดือนปีที่ออกใบใหม่ให้ไว้ด้วยก็ได้ การที่ให้มีจดหมายเหตุไว้ดังกล่าวก็เพื่อการตรวจสอบในเมื่อมีผู้ใช้ใบรับของคลังสินค้าหรือประทวนสินค้าเดิมที่สูญหายไปแล้วนั้นอีก

การขอแบ่งแยกสินค้าออกเป็นหลายส่วน

ในกรณีที่ผู้ทรงเอกสารที่มีทั้งใบรับของคลังสินค้า และประทวนสินค้านั้น ต้องการจะให้นายคลังสินค้าแยกสินค้าที่เก็บรักษาไว้ออกเป็นหลายส่วน แล้วทำใบรับของคลังสินค้าและประทวนสินค้าตามส่วนที่แบ่งแยกนั้นแก่ตนใหม่ส่วนละใบก็ได้ กรณีเช่นนี้นายคลังสินค้าจะต้องทำให้แต่ผู้ทรงต้องเสียค่าใช้จ่ายในการแยกสินค้าและการส่งมอบเอกสารใหม่นั้นทั้งต้องคืนใบรับของคลังสินค้า และประทวนสินค้าฉบับเดิมแก่นายคลังสินค้าด้วย (ดูมาตรา ๗๘๓)

การที่กฎหมายให้แยกสินค้าออกเป็นส่วน และออกใบรับกับประทวนสินค้าเป็นส่วน ๆ ได้นี้ ก็เพื่อประโยชน์แก่ผู้ฝากในการที่จะโอนหรือสลักหลังจำนำสินค้าเป็นส่วน ๆ ได้ตามความประสงค์ของผู้จะรับโอนหรือจำนำสินค้านั้น

๒. การใช้เอกสาร

ตามที่ได้ศึกษามาแล้วในเรื่องใช้เอกสารว่า ใบรับของคลังสินค้าและประทวนสินค้านั้น มีรายการต่าง ๆ เหมือนกันทุกประการนอกจากชื่อของเอกสารเท่านั้นที่แตกต่างกันคือ แยกเป็นใบรับของคลังสินค้า อย่างหนึ่งและประทวนสินค้า อีกอย่างหนึ่ง แต่ประโยชน์ในการใช้เอกสารทั้งสองนี้กลับใช้ในกรณีต่างกัน ดังจะแยกออกพิจารณาต่อไปนี้

ก. การใช้ใบรับของคลังสินค้า การใช้เกี่ยวกับใบรับของคลังสินค้านี้ ผู้ฝากใช้เป็นเอกสารในการโอนสินค้าที่ฝากนั้น ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๗๗๖ ว่า ใบรับของคลังสินค้าย่อมให้สิทธิแก่ผู้ฝากที่จะสลักหลังโอนกรรมสิทธิ์ในสินค้านั้นไปยังบุคคลอื่นได้

ใช้สลักหลังโอนกรรมสิทธิ์ในสินค้า

เมื่อมีการสลักหลังโอนกรรมสิทธิ์ในสินค้าให้แก่ผู้อื่น และมีการมอบใบรับของคลังสินค้าให้แก่ผู้รับโอนแล้ว ย่อมก่อให้เกิดหน้าที่แก่นายคลังสินค้าขึ้น คือต้องคืนหรือส่งมอบสินค้าให้แก่ผู้รับโอนไป (ดูมาตรา ๗๘๘)

ห้ามโอนสินค้าโดยวิธีอื่น

การโอนกรรมสิทธิ์ในสินค้านี้ตามมาตรา ๗๘๔ บัญญัติไว้ว่า กรรมสิทธิ์ในสินค้าที่เก็บรักษาไว้ อาจโอนได้ แต่ด้วยการสลักหลังใบรับของคลังสินค้าเท่านั้น ฉะนั้น ตราบใดที่สินค้ายังเก็บรักษาอยู่

ในคลังสินค้า คือ ผู้ฝากยังไม่ได้รับเอาออกมาจากคลังสินค้า ตราบนั้น การโอนกรรมสิทธิ์เปลี่ยนมือ ในสินค้านั้นจึงทำได้แต่เพียงอย่างเดียว คือ โอนกรรมสิทธิ์โดยการสลักหลังลงในใบรับของคลังสินค้าเท่านั้น จะโอนโดยวิธีอื่นไม่ได้ แต่ในกรณีที่เจ้าของสินค้าไปรับเอาสินค้ามาจากคลังสินค้าแล้ว กรณีเช่นนี้จะโอนขายหรือจำหน่ายไปโดยวิธีอื่นใดก็ย่อมทำได้ เพราะไม่เกี่ยวกับการเก็บรักษาในคลังสินค้าแล้ว

วิธีการ สลักหลังโอน

การสลักหลังโอนกรรมสิทธิ์ ตามที่กล่าวมาแล้วนั้น ก็คือการบันทึกข้อความแสดงการโอนกรรมสิทธิ์ในสินค้านั้นลงในใบรับของคลังสินค้า บันทึกข้อความนั้นต้องชัดแจ้งว่า โอนให้แก่ใครโดยต้องระบุชื่อหรือยี่ห้อของผู้รับโอนแล้ว ผู้ฝากจะต้องลงลายมือชื่อผู้โอนไว้ใต้ข้อความบันทึกการโอนนั้นด้วย เช่น บันทึกไว้ที่หลังใบรับของคลังสินค้าว่า

โอนสินค้านี้ให้แก่ นายแดง

ลงชื่อ นายดำ ผู้โอน

ข้อความบันทึกไว้เท่านั้น ก็เป็นการเพียงพอในการโอนกรรมสิทธิ์ในสินค้าแล้ว หรือจะมีข้อความอื่นใดแสดงให้เห็นว่าเป็นการโอนก็ย่อมทำได้ แต่มีข้อสำคัญอยู่ว่าต้องระบุชื่อหรือยี่ห้อของผู้รับโอนไว้ด้วยเท่านั้น จะสลักหลังโอนให้แก่ผู้ถือไม่ได้ (ดูมาตรา ๗๗๙)

โอนแล้วต้องส่งมอบเอกสาร

เมื่อสลักหลังโอนแล้ว ในเบื้องต้น ผู้ฝากคือผู้สลักหลังโอนจะต้องส่งมอบใบรับของคลังสินค้าให้แก่ผู้รับโอนไปด้วย เพื่อจะนำไปใช้รับสินค้า เพราะการโอนโดยวิธีสลักหลังไม่มีการส่งมอบสินค้าต่อกัน แต่ในกรณีการสลักหลังโอนดังกล่าวนี้ ถ้าสินค้าที่ฝากนั้นมิได้

มีการจำนำ ผู้ฝากที่สลักหลังโอนจะต้องส่งมอบประทวนสินค้าแก่ผู้รับโอนไปด้วย (ดูมาตรา ๗๘๖) แต่ถ้ามีการสลักหลังจำนำสินค้าที่เก็บในคลังสินค้าไว้ก่อนแล้ว ผู้ฝากก็คงส่งมอบ แต่ใบรับของคลังสินค้าเท่านั้น เพราะประทวนสินค้านั้นอยู่แก่ผู้รับจำนำ ผู้ฝากย่อมส่งมอบไม่ได้

สิทธิของผู้รับโอน

สิทธิของผู้รับโอน เมื่อมีการสลักหลังโอนและส่งมอบเอกสารกันเรียบร้อยแล้ว ผู้รับโอนหรือผู้ทรงใบรับของคลังสินค้านั้น ย่อมสรวมสิทธิ และหน้าที่ในฐานะของผู้ฝากเดิม กล่าวคือ มีสิทธิที่จะไปขอรับสินค้าที่ฝากในคลังสินค้าได้โดยเวนคืนใบรับของคลังสินค้า และประทวนสินค้าที่ตนได้รับมาให้แก่นายคลังสินค้า ถ้ามีบำเหน็จค่าเก็บรักษาผู้รับโอนนั้นย่อมมีหน้าที่ชำระ แก่นายคลังสินค้าด้วย

แต่ในกรณีที่ผู้ฝากเดิมได้จำนำสินค้าที่ฝากไว้ก่อนการสลักหลังโอนแล้วผู้รับโอนหรือผู้ทรงย่อมจะมีได้เฉพาะใบรับของคลังสินค้า แต่เพียงฉบับเดียว ส่วนประทวนสินค้านั้นได้แยกมอบแก่ผู้รับจำนำไปแล้ว ในกรณีเช่นนี้ผู้รับโอน หรือผู้ทรงใบรับของคลังสินค้า หามีสิทธิที่จะขอรับสินค้าออกไปจากคลังสินค้านั้นได้ไม่ เว้นแต่จะได้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ในมาตรา ๗๘๙ กล่าวคือ

การปฏิบัติเมื่อมีการจำนำสินค้าก่อนสลักหลังโอน

๑. **ได้มาหรือเป็นผู้ทรงประทวนสินค้า** เมื่อจะรับเอาสินค้าไป ต้องเวนคืนทั้งใบรับของคลังสินค้า และประทวนสินค้า จึงจะเอาสินค้าออกไปได้

๒. **เมื่อผู้ทรงใบรับของคลังสินค้าได้วางเงินแก่นายคลังสินค้าเต็มจำนวนหนี้ ซึ่งลงไว้ในประทวนสินค้า** กับทั้งดอกเบี้ยจนถึงวันกำหนดชำระหนี้ด้วย เพื่อชำระแก่ผู้ทรงประทวนสินค้า เมื่อวางเสร็จแล้ว นายคลังสินค้าจึงจะคืนสินค้าให้ไป

การใช้ใบรับของคลังสินค้าสลักหลังจำนำ

โดยหลักทั่วไปที่กล่าวมาแล้ว ใบรับของคลังสินค้านี้ผู้ฝากใช้เป็นเครื่องมือสลักหลัง การโอนกรรมสิทธิ์ในสินค้าที่ฝาก แต่มีข้อยกเว้นที่จะใช้ได้อีกบางอย่าง ในเมื่อยังไม่มีความประสงค์จะโอนกรรมสิทธิ์แห่งสินค้านั้น กล่าวคือ เมื่อผู้ฝากได้จำนำสินค้าที่ฝากไปแล้วครั้งหนึ่งโดยสลักหลังประทวนสินค้าและส่งมอบประทวนสินค้าแก่ผู้รับจำนำไว้แล้ว ผู้ฝากย่อมมีสิทธิที่จะจำนำสินค้าที่ฝากได้อีกเป็นครั้งที่สอง โดยสลักหลังจำนำลงในใบรับของคลังสินค้าอย่างเดียวกับการสลักหลังลงในประทวนสินค้าก็ได้ (ดูมาตรา ๗๘๕ ประโยคสุดท้าย) ทั้งนี้ ขอให้จำไว้ให้ดีว่าการจะใช้วิธีสลักหลังจำนำสินค้าในใบรับของคลังสินค้าได้ **จำกัดไว้เฉพาะได้สลักหลังจำนำในประทวนสินค้าไว้ก่อนแล้ว** ถ้าประทวนสินค้ายังไม่ได้สลักหลังจำนำแล้ว จะสลักหลังจำนำสินค้าในใบรับของคลังสินค้าไม่ได้ เพราะใบรับของในคลังสินค้าโดยหลักเป็นเอกสารในการขอรับสินค้า หรือสลักหลังการโอนกรรมสิทธิ์แห่งสินค้าเท่านั้น

การสลักหลังโอนไม่มีจำกัดห้ามไว้

ผู้รับโอนหรือผู้ทรงใบรับของคลังสินค้าเมื่อรับโอนมาแล้ว นอกจากจะมีสิทธิที่จะไปรับสินค้าออกมาจากคลังสินค้าแล้ว ยังมีสิทธิที่จะสลักหลังโอนกรรมสิทธิ์ในสินค้านั้นให้แก่บุคคลอื่นต่อไปก็ย่อมทำได้ แต่การสลักหลังโอนนี้ต้องปฏิบัติเช่นเดียวกับที่ผู้ฝากสลักหลังโอนนั้น กล่าวคือ ต้องระบุชื่อหรือยี่ห้อของผู้รับโอนและลงลายมือชื่อผู้โอนไว้ด้วย หรือจะสลักหลังจำนำตามมาตรา ๗๘๕ ในเมื่อได้นำประทวนสินค้าจำนำไว้ก่อนแล้วก็ได้

การใช้ประทวนสินค้า

ข. การใช้ประทวนสินค้า เกี่ยวกับประทวนสินค้านี้สำหรับผู้ฝากใช้เป็นเครื่องมือในการสลักหลังจำนำสินค้าที่ฝาก โดยไม่จำต้องมอบสินค้าเช่นเดียวกับการสลักหลังโอนใบรับของคลังสินค้า (มาตรา ๗๗๗ วรรค ๑)

การจำนำสินค้าไม่มีการส่งมอบสินค้า

การจำนำสินค้าโดยใช้ประทวนสินค้านี้ แตกต่างกับการจำนำในหลักทั่วไปของลักษณะจำนำ เพราะการจำนำนั้นตามปกติผู้จำนำต้องส่งมอบทรัพย์สินที่จำนำให้แก่ผู้รับจำนำยึดถือครอบครอง (ดูมาตรา ๗๔๗) แต่การจำนำสินค้านี้เป็นบทบัญญัติพิเศษให้จำนำได้ เพียงแต่สลักหลังจำนำลงในประทวนสินค้าแล้วส่งมอบประทวนสินค้าแก่ผู้รับจำนำเท่านั้น ส่วนสินค้าคงเก็บรักษาไว้ที่คลังสินค้าอย่างเดิม

การจำนำสินค้าทำได้แต่การสลักหลังประทวนสินค้า

การจำนำสินค้าที่เก็บรักษาในคลังสินค้านี้ มาตรา ๗๘๕ บัญญัติให้กระทำได้เพียงอย่างเดียวคือ สลักหลังจำนำในประทวนสินค้าเท่านั้น จำนำโดยวิธีอื่นไม่ได้ เว้นแต่ในกรณีที่สลักหลังจำนำสินค้าในประทวนสินค้าไว้ก่อนแล้ว ผู้ทรงใบรับของในคลังสินค้าอาจสลักหลังจำนำในใบรับของคลังสินค้านั้นได้อีก ตามความในมาตรา ๗๘๕ ประโยคสุดท้ายที่กล่าวมาแล้วในตอนที่กล่าวถึงเรื่อง การใช้ใบรับของในคลังสินค้า

วิธีการปฏิบัติในการจำนำสินค้า

การจำนำสินค้า ในประทวนสินค้านั้นคือ การสลักหลังโดยจดแจ้งการจำนำลงที่หลังประทวนสินค้า โดยระบุชื่อหรือยี่ห้อของผู้รับจำนำไว้ แล้วลงชื่อผู้ทรงประทวนสินค้า คือผู้จำนำจะสลักหลังจำนำให้แก่ผู้ถือไม่ได้ เช่นเดียวกับสลักหลังโอนในใบรับของคลังสินค้า และต้องปฏิบัติในการสลักหลังจำนำประทวนสินค้าเพิ่มเติมดังต่อไปนี้ด้วย คือ

ต้องจดแจ้งจำนวนหนี้ดอกเบี้ยและวันถึงกำหนดชำระ

๑. **ต้องจดแจ้งจำนวนหนี้**ที่จำนำสินค้าเป็นประกัน ทั้ง**จำนวนดอกเบี้ย**ที่จะต้องชำระและ**วันเดือนปีที่หนี้จะถึงกำหนดชำระ**ด้วย เหตุที่ต้องจดแจ้งเช่นนี้ก็เพื่อจะให้รู้แน่นอนว่า หนี้จำนำที่เอาสินค้าไว้เป็นประกันนั้นมีจำนวนเท่าใด ต้องเสียดอกเบี้ยเท่าใดและถึงกำหนดชำระกันเมื่อใด

๒. **ระหว่างคู่สัญญา** คือผู้จำนำกับผู้รับจำนำ ต้องจดแจ้งการสลักหลังจำนำในประทวนสินค้านั้นลงไว้ในใบรับของคลังสินค้าด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อให้ผู้จะรับโอนหรือซื้อโดยการสลักหลังในใบรับของคลังสินค้านั้นทราบจำนวนหนี้ในการจำนำไว้ ถ้ามิได้จดแจ้งไว้ดังกล่าว การจำนำนั้นหาอาจยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ผู้ซื้อหรือรับโอนสินค้าสืบไปได้ไม่ (ดูมาตรา ๗๘๐)

ต้องจดแจ้งการจำนำไว้ในใบรับของคลังสินค้า

๓. **เมื่อประทวนสินค้าได้สลักหลังและส่งมอบแก่ผู้รับจำนำแล้ว** ให้ผู้ฝาก (ผู้จำนำ) กับผู้รับจำนำจดลงไว้ในประทวนสินค้าเป็นสำคัญว่าได้จดข้อความการสลักหลังจำนำไว้ในใบรับของคลังสินค้าแล้ว (ดูมาตรา ๗๘๑) และ

ต้องจดลงไว้ในประทวนสินค้าว่าได้จดแจ้งไว้ในใบรับของคลังสินค้าแล้ว

๔. เมื่อจำนำสินค้าและส่งมอบประทวนสินค้าแก่ผู้รับจำนำแล้ว หน้าที่อันสำคัญอีกประการหนึ่งของผู้รับสลักหลังหรือผู้รับจำนำก็คือ ต้องมีจดหมายบอกกล่าวแก่นายคลังสินค้า ให้ทราบ**จำนวนหนี้** ซึ่งจำนำสินค้าไว้เป็นประกัน ทั้งจำนวนดอกเบี้ยและวันหนี้นั้นจะถึงกำหนดชำระ เมื่อได้รับบอกกล่าวเช่นนั้น นายคลังสินค้าต้องจดรายการดังกล่าวนั้นไว้ในต้นขั้วประทวนสินค้าด้วย

ต้องมีจดหมายบอกกล่าวแก่นายคลังสินค้า

นายคลังสินค้าต้องจดลงไว้ในต้นขั้ว

ถ้ามิได้จดรายการลงในต้นขั้วการจำนำนั้น หาอาจยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้เจ้าหนี้ทั้งหลายของผู้ฝากคือผู้จำนำได้ไม่ (ดูมาตรา ๗๘๒)

อนึ่ง การสลักหลังจำนำในประทวนสินค้าแล้ว เมื่อถึงกำหนดชำระ หากผู้ฝาก คือผู้จำนำสินค้าเป็นประกันยังไม่สามารถชำระหนี้คือไถ่ถอนจำนำได้ ผู้จำนำหรือผู้ฝากนั้นก็อาจขอต่อระยะเวลาการจำนำสินค้าเป็นระยะ ๆ มีกำหนดต่อไปได้อีก เมื่อผู้รับสลักหลังหรือผู้รับจำนำตกลงให้ต่อระยะเวลาการจำนำสินค้าเป็นระยะประกันออกไป การจำนำนั้นก็ยังคงมีผลต่อไปตามระยะเวลานั้น (ฎีกาที่ ๕๗๕/๒๕๐๗)

สิทธิของผู้รับจำนำสินค้า

เมื่อได้สลักหลังประทวนสินค้าถูกต้องตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ผู้รับจำนำก็จะได้รับประทวนสินค้านั้นโดยแยกออกจากใบรับของคลังสินค้า และผู้รับจำนำนี้ก็ได้ชื่อว่า เป็นผู้ทรงประทวนสินค้าตั้งแต่นั้นไปและก่อให้เกิดสิทธิแก่ผู้รับจำนำ ดังต่อไปนี้

๑. **หนี้ซึ่งสินค้าจำนำเป็นประกันถึงกำหนดชำระแล้ว มีสิทธิเรียกร้องให้ผู้ฝากหรือผู้จำนำชำระหนี้ได้** ถ้าไม่ชำระก็มีสิทธิบังคับจำนำได้ดังจะกล่าวต่อไปในข้อ ๓ (ดูมาตรา ๗๙๐)

ผู้รับจำนำสลักหลังโอนต่อไปก็ได้

๒. **โอนสิทธิการรับชำระหนี้จำนำอันมีสินค้าเป็นประกันนั้นให้แก่บุคคลอื่นต่อไป** โดยการสลักหลังโอนในประทวนสินค้านั้น แต่การโอนสลักหลังดังกล่าวนี้ ไม่ใช่เป็นการสลักหลังจำนำสินค้าเป็นเพียงสลักหลังโอนสิทธิในการรับชำระหนี้จำนำให้บุคคลอื่นที่ระบุชื่อหรือยี่ห้อไว้เป็นผู้รับชำระหนี้จำนำต่อไป แล้วลงลายมือชื่อของผู้รับจำนำไว้โดยมีวิธีการอย่างเดียวกัน กับการสลักหลังโอนในใบรับของคลังสินค้า ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากหลักที่ว่าการสลักหลังจำนำในประทวนสินค้าจะมีได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น ครั้งต่อ ๆ ไปจะสลักหลังโอนได้เฉพาะการสลักหลังโอนสิทธิในการรับชำระหนี้จำนำสินค้าเป็นประกัน

แตกต่างกับการสลักหลังโอนใบรับของคลังสินค้า

แต่มีข้อควรสังเกตไว้ว่า การสลักหลังโอนสิทธิในการรับชำระหนี้จำนำนี้ แตกต่างกับการสลักหลังในใบรับของคลังสินค้าที่เป็นสาระสำคัญอยู่ คือ

การโอนสินค้าโดยสลักหลังในใบรับของคลังสินค้านั้น เมื่อสลักหลังโอนไปแล้ว ผู้โอนหมดภาระไปโดยผู้รับโอนเข้ามาสวมสิทธิของผู้ฝากแทนที่

ส่วนการโอนสิทธิในการรับชำระหนี้จำนำโดยสลักหลังในประทวนสินค้านั้น เมื่อโอนกันแล้ว ต่อมาปรากฏว่าสินค้าที่สลักหลังจำนำไม่พอประกันหนี้จำนำ หรือไม่พอชำระหนี้จำนำ ผู้ทรงประทวนสินค้า คือผู้รับโอนคนสุดท้ายมีสิทธิไล่เบี้ยเอาจากผู้สลักหลังคนก่อน ๆ ได้ตามมาตรา ๗๙๔ และมาตรา ๗๙๕ ซึ่งให้นำบทบัญญัติเกี่ยวกับการสลักหลังตั๋วเงินมาใช้โดยอนุโลม

การบังคับจำนำสินค้า

๓. **บังคับจำนำสินค้าในคลังสินค้า** โดยปกติการจำนำสินค้าที่เก็บในคลังสินค้านี้ เมื่อถึงกำหนดชำระการจำนำแล้ว ผู้ฝากหรือผู้จำนำ ก็จะต้องนำเงินไปชำระเป็นการไถ่ถอนจำนำแก่ผู้รับจำนำหรือผู้ทรงประทวนสินค้าในกรณีผู้รับจำนำคนแรกโอนสิทธิการรับชำระหนี้จำนำโดยการสลักหลังประทวนสินค้าให้แก่ผู้อื่นไป เมื่อชำระกันแล้วการบังคับจำนำสินค้าก็ย่อมไม่มีขึ้น

แต่บางกรณีอาจเป็นได้ว่า ผู้ฝากหรือผู้จำนำไม่สามารถจะชำระหนี้ไถ่ถอนการจำนำได้ โดยเหตุนี้จึงมีบัญญัติไว้ในมาตรา ๗๙๐ ถึง ๗๙๔ จัดวางระเบียบการบังคับจำนำไว้เพื่อการชำระหนี้เป็นกรณีพิเศษดังต่อไปนี้

เมื่อไม่ชำระหนี้ต้องทำคำคัดค้านต่ออำเภอ

๑. เมื่อถึงกำหนดระยะเวลาการชำระหนี้จำนำแล้ว ผู้จำนำหรือผู้ฝากยังไม่ชำระไถ่ถอนจำนำ ผู้ทรงประทวนสินค้า คือ ผู้รับจำนำหรือผู้รับสลักหลังโอนประทวนสินค้าคนสุดท้ายจะต้องยื่นคำคัดค้าน

การยื่นคำคัดค้านนี้ต้องทำตามแบบการคัดค้านที่กล่าวไว้ในมาตรา ๙๖๑ และ ๙๖๒ ในลักษณะตั๋วเงิน โดยมาตรา ๗๙๕ ให้นำมาใช้บังคับโดยอนุโลม กล่าวคือ ผู้ทรงประทวนสินค้าต้องไปร้องขอให้นายอำเภอหรือผู้แทนนายอำเภอทำให้ การทำคัดค้านนี้ ในเบื้องต้น

นายอำเภอหรือผู้แทนนายอำเภอจะต้องนำประทวนสินค้าไปทวงถามให้ชำระหนี้จำนำต่อผู้จำนำนั้นก่อน เมื่อผู้จำนำ ยังไม่ชำระ จึงจะทำคำคัดค้านขึ้นไว้เป็นหลักฐานตามแบบที่กล่าวไว้ในมาตรา ๙๖๒ ให้ผู้ทรงประทวนสินค้าไป แล้วบอกกล่าวการทำคำคัดค้านนั้นไปยังผู้จำนำ เมื่อยื่นคำคัดค้านแล้วเช่นนี้ ผู้ทรงประทวนสินค้าชอบที่จะให้นายคลังสินค้าขายทอดตลาดสินค้าที่จำนำเป็นประกันนั้นได้ (ดูมาตรา ๗๙๐)

๒. **หลักเกณฑ์ในการขายทอดตลาด** ก่อนขายทอดตลาดจะต้องปฏิบัติดังต่อไปนี้ คือ

ต้องจดหมายบอกกล่าวผู้ฝากขายหลังวันคัดค้าน ๘ วัน เมื่อขายแล้วนายคลังสินค้า หักเอาได้ก่อน ที่เหลือชำระแก่ผู้ทรงประทวนสินค้าในกรณีมีเงินเหลืออยู่

ก. ผู้ทรงประทวนสินค้าต้องมีจดหมายบอกกล่าวให้ผู้ฝากหรือผู้จำนำทราบเวลาและสถานที่จะขายทอดตลาดและ

ข. ต้องขายทอดตลาดหลังจากวันทำคัดค้านแล้ว ๘ วัน (ดูมาตรา ๗๙๐,๗๙๑)

๓. **เมื่อขายทอดตลาดได้เงินมาแล้ว** นายคลังสินค้ามีสิทธิหักเอาเงินที่ค้างชำระแก่ตนเนื่องด้วยการเก็บรักษาสินค้านั้นจากจำนวนเงินสุทธิที่ขายทอดตลาดได้ก่อน ส่วนที่เหลือก็เอาชำระแก่ผู้ทรงประทวนสินค้าตามจำนวนที่ค้างชำระ เมื่อนำประทวนสินค้านั้นมาเวนคืน (มาตรา ๗๙๒)

๔. **ในกรณีที่มีเงินเหลือ** ในเมื่อชำระแก่ผู้ทรงประทวนสินค้าแล้วนายคลังสินค้าจะต้องปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

ก. ให้นำเงินที่เหลือนั้นใช้แก่ผู้รับจำนำคนหลัง เมื่อเขาเวนคืนใบรับของคลังสินค้ากล่าวคือ ผู้รับจำนำคนหลังได้แก่กรณีที่ผู้ฝากได้จำนำสินค้าโดยสลักหลังในประทวนสินค้าแล้ว ต่อมาได้จำนำอีกโดย

สลักหลังในใบรับของคลังสินค้าที่กล่าวมาแล้วในมาตรา ๗๘๕ ผู้รับจำนำโดยผู้ฝากสลักหลังใบรับของคลังสินค้านี่แหละเรียกว่าผู้รับจำนำ คนหลังซึ่งมีสิทธิได้รับชำระหนี้ในเงินที่เหลือจากการชำระหนี้แก่ผู้ทรงประทวนสินค้า คือผู้รับจำนำคนแรกแล้วเท่านั้น แต่ถ้าไม่มีผู้รับจำนำคนหลังหรือมีแต่เขาชำระแล้ว นายคลังสินค้าต้องจ่ายเงินที่เหลือนั้นให้แก่ผู้ทรงใบรับของคลังสินค้านั้นไป ซึ่งอาจเป็นผู้ฝากหรือผู้รับสลักหลังโอนสินค้าที่ฝากก็ได้ ในเมื่อมีการสลักหลังโอน (มาตรา ๗๙๒)

เมื่อเงินไม่พอต้องคืนประทวนสินค้า

ข. ในกรณีที่เงินเหลืออยู่เมื่อหักค่าเก็บรักษาแล้วไม่พอชำระหนี้แก่ผู้ทรงประทวนสินค้า คือ ผู้รับจำนำหรือผู้รับสลักหลังโอนการชำระหนี้จำนำ นายคลังสินค้าต้องคืนประทวนสินค้าแก่ผู้ทรงประทวนสินค้าไป กับต้องจดแจ้งจำนวนเงินที่ได้ชำระลงไว้ในประทวนสินค้านั้นและต้องจดลงบัญชีของตนด้วย ทั้งนี้เพื่อให้สิทธิแก่ผู้ทรงประทวนสินค้าใช้สิทธิไล่เบี้ยต่อไป (มาตรา ๗๙๓)

ผู้ทรงประทวนมีสิทธิไล่เบี้ยเอาจากผู้สลักหลังคนก่อนอายุความ

ค. เมื่อผู้ทรงประทวนสินค้าได้รับประทวนสินค้ามาแล้ว มีสิทธิจะไล่เบี้ยคือเรียกร้อง หรือฟ้องเรียกร้องเอาจำนวนเงินที่ค้างชำระนั้นจากผู้สลักหลังคนก่อน ๆ ทั้งหมด หรือแต่คนใดคนหนึ่งก็ได้ตามแต่จะเลือก แต่ต้องได้ขายทอดตลาดภายในเดือนหนึ่งนับแต่วันคัดค้าน (มาตรา ๗๙๔)

ง. อายุความใช้สิทธิไล่เบี้ย ในการใช้สิทธิไล่เบี้ยเอาจากผู้สลักหลังคนก่อน ๆ นั้น ผู้ทรงประทวนสินค้าต้องใช้สิทธิภายในกำหนด ๑ ปีนับแต่วันขายทอดตลาด ถ้าพ้น ๑ ปีนับแต่วันขายทอดตลาดไปแล้ว ย่อมหมดสิทธิที่จะฟ้องไล่เบี้ย เพราะขาดอายุความ เมื่อมีคดีถึงศาล และอีกฝ่ายหนึ่ง ยกอายุความขึ้นต่อสู้แล้ว ศาลก็จะยกฟ้องเสีย

ในกรณีมีผู้สลักหลังหลายคน และผู้สลักหลังที่ถูกไล่เบี้ยชำระเงินแก่ผู้ทรงประทวนสินค้าไปแล้ว ย่อมมีสิทธิไล่เบี้ยเอาจากผู้สลักหลังคนก่อน ๆ ต่อไปอีกได้ แต่ในกรณีเช่นนี้ ต้องใช้สิทธิไล่เบี้ยหรือฟ้องเรียกร้องภายใน ๖ เดือน นับแต่วันที่ตนชำระไปแล้ว หรือได้ถูกฟ้อง (ตามความในมาตรา ๑๐๐๓ ซึ่งมาตรา ๗๙๕ ให้นำมาใช้บังคับ)

หมวด ๔

ประนีประนอมยอมความ

สัญญาประนีประนอมยอมความคืออะไร

มาตรา ๘๕๐ ให้บทนิยามไว้ว่า สัญญาประนีประนอมยอมความ คือ สัญญาซึ่งผู้เป็นคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย ระงับข้อพิพาทอันใดอันหนึ่งซึ่งมีอยู่หรือจะมีขึ้นนั้นให้เสร็จไปด้วย ต่างยอมผ่อนผันให้แก่กัน

ตามบทนิยามดังกล่าว เมื่อแยกออกพิจารณาจะเห็นได้ว่า สัญญาประนีประนอมยอมความนั้น มีสาระสำคัญเป็นองค์ประกอบ คือ

๑. ต้องมีคู่สัญญาสองฝ่าย

๒. ต้องระงับข้อพิพาทอันใดอันหนึ่ง ซึ่งมีอยู่หรือจะมีขึ้นให้เสร็จไป

๓. ด้วยต่างยอมผ่อนผันให้แก่กัน ซึ่งจะได้แยกพิจารณาเป็นลำดับไป

ต้องมีคู่สัญญาสองฝ่ายขึ้นไป

๑. **ต้องมีคู่สัญญาสองฝ่าย** นั้น หมายความว่าต้องมีบุคคลซึ่งจะเป็นคู่สัญญา ในสัญญาประนีประนอมยอมความนั้นตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไป หรือมากกว่าสองฝ่ายขึ้นไป และแต่ละฝ่ายนั้นจะมีกี่คนก็ไม่

สำคัญ เนื่องจากการประนีประนอมยอมความเป็นสัญญา ซึ่งเป็นนิติกรรมอย่างหนึ่ง ฉะนั้น การแสดงเจตนาต่อกันจะต้องไม่บกพร่อง และคู่สัญญาแต่ละฝ่ายจะต้องมีความสามารถบริบูรณ์ที่จะแสดงเจตนาทำนิติกรรม คือ สัญญาประนีประนอมยอมความนั้นได้ด้วย สัญญาประนีประนอมยอมความจึงจะสมบูรณ์ตามกฎหมาย ดังที่ได้ศึกษามาแล้วในลักษณะนิติกรรม

เป็นการระงับข้อพิพาทซึ่งมีอยู่หรือจะมีขึ้นให้เสร็จไป

๒. เป็นการระงับข้อพิพาทอันใดอันหนึ่ง ซึ่งมีอยู่หรือจะมีขึ้นให้เสร็จไป ข้อพิพาทนี้หมายความว่าข้อโต้แย้งหรือข้อโต้เถียงซึ่งไม่ยอมรับกันระหว่างคู่กรณีหรือคู่สัญญานั้น ถ้าเทียบกับคดีมีข้อพิพาทก็คือ ประเด็นของคดีที่คู่ความโต้เถียงกัน แต่ข้อพิพาทดังกล่าวนี้จะเป็นข้อพิพาทซึ่งมีอยู่แล้ว หรือยังไม่มีแต่อาจจะเกิดพิพาทกันขึ้นภายหน้า คู่สัญญาก็อาจตกลงกันทำสัญญาประนีประนอมยอมระงับข้อพิพาทนั้นไว้ล่วงหน้าได้ ข้อสำคัญให้สัญญา ที่ทำขึ้นนั้นมีข้อความเป็นเรื่องระงับข้อพิพาทกันเท่านั้นจึงจะเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความได้ ฉะนั้น แม้คู่สัญญาจะทำสัญญาต่อกันโดยตั้งใจจะให้เป็นสัญญาประนีประนอมยอมความต่อกัน แต่ในสัญญานั้นไม่มีข้อความเป็นการระงับข้อพิพาทต่อกัน สัญญานั้นก็หาใช่สัญญาประนีประนอมยอมความไม่ แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าสัญญานั้นจะต้องระบุชัดแจ้งว่าเป็นการระงับข้อพิพาทต่อกันโดยตรง เพียงแต่มีข้อความในสัญญาถือได้ว่าเป็นการระงับข้อพิพาทต่อกันก็เป็นการเพียงพอแล้ว

ตัวอย่าง ๑ ทายาทได้ตกลงแบ่งมรดกกันและต่างฝ่ายต่างครอบครองเป็นส่วนสัด จนขาดอายุความแล้ว ต่อมาทายาทคนหนึ่งได้ตกลงจะโอนส่วนของตนที่ครอบครองนั้นให้แก่ทายาทอีกคนหนึ่ง โดยได้รับเงินตอบแทน สัญญาดังกล่าวนี้เป็นสัญญาจะซื้อขาย หาใช่สัญญาประนีประนอมยอมความไม่ (ฎีกาที่ ๙๐๗/๒๔๗๙)

ตัวอย่าง ๒ ก.ข. พิพาทกันเรื่องที่ดินที่นา จึงตกลงทำสัญญากันขึ้นฉบับหนึ่งมีข้อความว่า ก. ยอมรับเงินจาก ข. เป็นเงิน ๘๕ บาท และยอมคืนนารายพิพาทให้แก่ ข. ไปแล้ว ก.ข. ลงลายมือชื่อไว้ในสัญญานั้น ดังนี้เป็นสัญญาประนีประนอมยอมความระงับข้อพิพาทเรื่องที่นาให้เสร็จไปโดย ก. ยอมรับเงินจาก ข. และ ข. ได้คืนนาที่พิพาทกัน เพราะมีผลให้แต่ละฝ่ายได้สิทธิตามสัญญานั้น (ฎีกาที่ ๓๙–๔๐/๒๔๙๐)

ตัวอย่าง ๓ โจทก์จำเลยพิพาทกัน คดีอยู่ในระหว่างอุทธรณ์ โจทก์จำเลยได้ทำสัญญาต่อกันไว้ว่า ถ้าจำเลยเป็นฝ่ายชนะเงินค่าเสียหาย ค่าธรรมเนียมและค่าทนาย ซึ่งโจทก์จะต้องใช้ให้แก่จำเลยในคดีนั้นเท่าใด จำเลยยอมคืนให้แก่โจทก์ทั้งสิ้น และถ้าโจทก์ชนะความจำเลย โจทก์ก็จะไม่เอาเงินค่าธรรมเนียมและค่าทนายความกับจำเลยดังนี้ เป็นการตกลงระงับข้อพิพาทซึ่งจะมีขึ้นในภายหน้าเมื่อศาลอุทธรณ์พิพากษาโดยโจทก์จำเลยตกลงจะไม่เอาค่าธรรมเนียมกับค่าทนายต่อกันจึงเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความ มีผลบังคับได้ตามมาตรา ๘๕๐ (ฎีกาที่ ๑๐๓๑/๒๔๘๔, ๑๙/๒๕๐๔)

ต่างยอมผ่อนผันให้แก่กัน

๓. **คู่สัญญาต่างยอมผ่อนผันให้แก่กัน** ความข้อนี้เกี่ยวเนื่องมาจากเรื่องระงับข้อพิพาทให้เสร็จไป เพราะโดยปกติเมื่อระงับข้อพิพาทแล้วคู่สัญญาย่อมจะกำหนดสิทธิของแต่ละฝ่ายขึ้น ข้อนี้ก็เป็นสาระสำคัญอยู่ เพราะถ้าไม่มีการผ่อนผันให้แก่กันแล้ว การกระทำหรือสัญญาที่ทำขึ้นนั้นอาจจะไม่ใช่สัญญาประนีประนอมยอมความก็ได้เช่น ก. เป็นหนี้เงินกู้ยืม ข. อยู่ ถึงกำหนดเวลาชำระ ก. ขอผ่อนระยะเวลาชำระหนี้ไปอีก ๑ เดือน ข. ยอมตกลงหรือ ก. ขอออกเช็คชำระหนี้ให้แก่ ข. และ ข. ยอมรับเช็คเป็นการชำระหนี้ตามมาตรา ๓๒๑ เป็นต้น กรณีดังกล่าวนี้เป็นเพียงการผ่อนผันเรื่องระยะเวลาชำระหนี้ และวิธีการชำระ

หนี้เท่านั้น ไม่ใช่เรื่องระงับข้อพิพาท และต่างยอมผ่อนผันให้แก่กัน เพราะกรณีแรกเมื่อถึงกำหนด ๑ เดือน ก. ไม่มีชำระ ข. ย่อมฟ้องบังคับให้ชำระหนี้เงินที่ยืมได้ตามเดิม หรือเมื่อเช็คไปรับเงินไม่ได้ ก. ก็ฟ้องเรียกเงินกู้ยืมตามเดิมได้อยู่ หนี้คือข้อพิพาทที่จะเกิดขึ้น หาระงับลงไม่

ตัวอย่าง ๑ ก. ข. เป็นเจ้าของร่วมกันในโฉนดที่ดินยังไม่ได้แบ่งแยก จึงทำสัญญาตกลงแบ่งกันโดยกำหนดลงไปว่าให้ ก. ได้ที่ดินทางทิศเหนือ ข. ได้ทางทิศใต้คนละส่วน จำนวนเนื้อที่ดินเท่ากัน ดังนี้เป็นการตกลงระงับข้อพิพาทที่จะมีขึ้น ในเรื่องการแบ่งที่ดินกันให้เสร็จไปโดยต่างยอมผ่อนผันให้แก่กัน โดยกำหนดส่วนได้ของแต่ละคนแน่นอน จึงเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความ (ฎีกาที่ ๕๓๐/๒๔๙๖)

ตัวอย่าง ๒ เดิมผู้เช่าห้องพิพาทตายไป โจทก์จำเลยจึงตกลงกันว่า ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความประสงค์จะเป็นผู้เช่าตึกต่อไปโดยลำพังแล้ว ฝ่ายขอเช่าจะต้องใช้ค่าทดแทนให้อีกฝ่ายหนึ่ง ๒๐๐,๐๐๐ บาท มิฉะนั้น ทั้งสองฝ่ายจะต้องไปขอรับการโอนการเช่าร่วมกัน ข้อตกลงนี้ทำเป็นหนังสือต่อกันดังนี้ วินิจฉัยว่าข้อตกลงของคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายเป็นการระงับข้อพิพาท ซึ่งมีอยู่หรือจะมีขึ้นด้วยต่างยอมผ่อนผันให้แก่กัน จึงเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความ (ฎีกาที่ ๖๒๓/๒๔๙๙)

ตัวอย่าง ๓ โจทก์จำเลยพิพาทกันเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดิน แล้วได้ทำหนังสือสัญญาตกลงกันต่อหน้ากรมการอำเภอว่า จำเลยยอมให้เงินโจทก์ ๑,๐๐๐ บาท แล้วขอรับเอาที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ ฝ่ายโจทก์ยอมรับเงิน ๑,๐๐๐ บาท และยอมให้ที่พิพาทแก่จำเลยเป็นกรรมสิทธิ์ ข้อตกลงดังกล่าวนี้เป็นสัญญาประนีประนอมยอมความ เพราะเป็นการระงับข้อพิพาทโดยต่างยอมผ่อนผันให้แก่กัน โจทก์ได้เงิน ๑,๐๐๐ บาท จำเลยได้ที่ดินไป ต่างฝ่ายต่างได้สิทธิตามนั้น (ฎีกาที่ ๑๒๓๐/๒๔๙๙)

ตัวอย่าง ๔ โจทก์จำเลยทำหนังสือฉบับหนึ่งลงชื่อร่วมกันพร้อมกับมีพยานและผู้เขียน ถึงนายอำเภอมีความว่า โจทก์จำเลยมีมรดกที่นา ๑ แปลง มีความประสงค์ให้นายอำเภอจัดการแบ่งแยกทำนิติกรรมมอบสิทธิมรดกชิ้นนี้ให้แก่โจทก์จำเลยตามที่ได้ตกลงกันไว้แล้ว คือ จำเลยได้รับ ๒ ส่วน ๒๐ ไร่ โจทก์ได้รับ ๑ ส่วน ๑๐ ไร่ โจทก์จำเลยไม่มีอริหรือกรณีอย่างอื่นกันต่อไป ขอความกรุณาจัดการทำนิติกรรมแบ่งแยกมรดกรายนี้ให้ตามความประสงค์ด้วย ดังนี้ ตามหนังสือเป็นเรื่องระงับข้อพิพาทซึ่งจะมีขึ้นในภายหน้า โดยขอให้นายอำเภอแบ่งแยกเป็นการเสร็จขาดไปตามที่ตกลงกันไว้ หนังสือนี้จึงเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความ โดยชอบด้วยมาตรา ๘๕๐ (ฎีกาที่ ๕๐๓/๒๕๐๐)

ตัวอย่าง ๕ ข้อความในสัญญามีว่า จำเลยจะแบ่งแยกที่ดินตามโฉนดให้แก่โจทก์ในฐานะเป็นลุงของจำเลยจำนวน ๒๕ ไร่ เพราะโจทก์เป็นบุตรเลี้ยงของเจ้าของโฉนดเดิม ซึ่งบอกไว้ด้วยวาจาว่าให้แก่โจทก์ตั้งแต่ก่อนจำเลยจะได้รับโอนที่ดินแปลงนี้มาเป็นสิทธิ ดังนี้ ตามสัญญาไม่มีข้อความตอนใดระบุว่าเป็นการกระทำขึ้นระงับข้อพิพาทระหว่างโจทก์จำเลย โดยต่างยอมผ่อนผันให้แก่กัน แต่เป็นเรื่องที่จำเลยจะยกที่ดินให้แก่โจทก์ตามที่เจ้าของโฉนดได้เคยพูดไว้เท่านั้น จึงไม่ใช่สัญญาประนีประนอมยอมความ (ฎีกา ๑๓๑๔/๒๕๐๑)

ตัวอย่าง ๖ ผู้ขายฝากพร้อมที่จะไถ่การขายฝากได้ในกำหนด แต่ผู้ซื้อฝากบิดพริ้วและข่มขู่ให้ผู้ขายฝากทำสัญญาขึ้นว่า สัญญาขายฝากหมดกำหนดไถ่ถอนและทรัพย์หลุดเป็นสิทธิแล้ว ซึ่งไม่ตรงกับความจริง ดังนี้ หนังสือนั้นไม่ใช่สัญญาประนีประนอมยอมความว่า ผู้ขายฝากสละสิทธิไถ่ถอน และไม่ทำให้ผู้ขายฝากหมดสิทธิไถ่ถอน (ฎีกาที่ ๗๐๗–๗๐๘/๒๕๐๕) เหตุที่ไม่ใช่สัญญาประนีประนอมก็เพราะไม่มี

ข้อตกลง โดยแสดงเจตนาระงับข้อพิพาทโดยต่างยอมผ่อนผันให้แก่กัน หนังสือที่ทำขึ้นโดยการข่มขู่เป็นการแสดงเจตนาบกพร่อง จึงไม่ใช่เจตนาที่แท้จริงที่จะระงับข้อพิพาทเกี่ยวกับสิทธิไถ่ถอนการขายฝากนั้น โดยเหตุนี้ สิทธิในการไถ่ถอนการขายฝากจึงไม่ระงับลง

ตัวอย่าง ๗ ผู้มีชื่อคนหนึ่งกับจำเลยตกลงกันเป็นเจ้าของทรัพย์ พิพาทร่วมกันแล้วทำสัญญาต่อกันไว้ว่า ใครตายไปก่อนให้ทรัพย์สินพิพาทตกเป็นของอีกคนหนึ่งนั้น เป็นสัญญาก่อให้เกิดหนี้โดยมีเงื่อนไข และเป็นสัญญาตอบแทนกัน เพื่อเป็นการระงับข้อพิพาท จึงเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความย่อมมีผลบังคับได้ (ฎีกาที่ ๙๕๓/๒๕๐๕)

สัญญาประนีประนอมยอมความเป็นสัญญาต่างตอบแทน

สัญญาประนีประนอมยอมความเป็นสัญญาต่างตอบแทน ตามตัวอย่างต่าง ๆ ที่ยกขึ้นมากล่าวแล้วนั้น ย่อมเห็นได้ว่าสัญญาประนีประนอมยอมความเป็นสัญญาระงับข้อพิพาทต่างยอมผ่อนผันให้แก่กัน ทำให้คู่สัญญาแต่ละฝ่ายต่างได้สิทธิขึ้นตอบแทนกันตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น โดยเหตุนี้มาตรา ๘๕๒ จึงบัญญัติไว้ว่า

"ผลของสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น ย่อมทำให้การเรียกร้องซึ่งแต่ละฝ่ายได้ยอมสละนั้น ระงับสิ้นไป และทำให้แต่ละฝ่ายได้สิทธิตามที่แสดงในสัญญานั้นว่าเป็นของตน"

ตัวอย่าง โจทก์จำเลยเป็นสามีภริยากันโดยไม่จดทะเบียน โจทก์ได้ฟ้องขอแบ่งทรัพย์สินที่ทำมาหาได้ร่วมกันจากจำเลยต่อศาล ระหว่างพิจารณาของศาลโจทก์จำเลย ได้ไปทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันต่ออำเภอ โดยโจทก์รับเอาเงินไป ๓๐,๐๐๐ บาท และไม่เรียกเอาทรัพย์สินอื่นอีก ดังนี้ แม้คดีอยู่ในศาลแล้วคู่กรณีก็ทำสัญญา

ประนีประนอมยอมความกันได้ และทำให้สิทธิเรียกร้องที่พิพาทกันในศาลนั้นระงับลงตามมาตรา ๘๕๒ เพราะเป็นการระงับข้อพิพาทในศาลต่างยอมผ่อนผันให้แก่กัน โดยโจทก์สละสิทธิเรียกร้องนั้นแล้วโดยขอรับเอาเงิน ๓๐,๐๐๐ บาทไป ทำให้แต่ละฝ่ายได้สิทธิตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น คือ จำเลยได้ทรัพย์ที่ทำมาหาได้ร่วมกันที่พิพาทในศาลไปทั้งหมด ฝ่ายโจทก์ก็ได้เงิน ๓๐,๐๐๐ บาท (ฎีกาที่ ๙๖๐/๒๕๐๖)

ฉะนั้น เมื่อสัญญาประนีประนอมยอมความเป็นสัญญาต่างตอบแทนแล้ว บทบัญญัติทั้งหลายในลักษณะสัญญาต่างตอบแทนจึงต้องนำมาใช้บังคับด้วย เช่น เมื่อฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติการชำระหนี้ตามสัญญาประนีประนอมยอมความ อีกฝ่ายหนึ่งก็ชอบที่จะไม่ปฏิบัติการชำระหนี้ของตนได้ตามที่มาตรา ๓๖๙ บัญญัติไว้เป็นต้น (ฎีกาที่ ๘๒๕/๒๕๑๔)

สัญญาประนีประนอมยอมความต้องทำเป็นหนังสือ

สาระสำคัญอีกประการหนึ่งของสัญญาประนีประนอมยอมความเกี่ยวกับหลักฐานในการพิสูจน์ทางศาลนั้น คือ ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิด หรือลายมือชื่อตัวแทนของฝ่ายนั้นเป็นสำคัญ มิเช่นนั้นจะฟ้องร้องบังคับคดีหาได้ไม่ (มาตรา ๘๕๑)

หลักฐานเป็นหนังสือตามมาตรา ๘๕๑ นี้ไม่ใช่แบบแห่งความสมบูรณ์ของสัญญา เป็นแต่บทบัญญัติเกี่ยวกับพยานหลักฐานในการพิสูจน์ฟ้องร้องบังคับตามสัญญาประนีประนอมยอมความต่อศาลเท่านั้น เพราะสัญญาประนีประนอมยอมความ เป็นสัญญาประเภทสมบูรณ์โดยการแสดงเจตนาตกลงกันเพื่อระงับข้อพิพาทด้วย ต่างยอมผ่อนผันให้แก่กันเมื่อแสดงเจตนาตกลงกันแล้วสัญญานั้นก็สมบูรณ์ เช่นเดียวกับเรื่องการ

เช่าอสังหาริมทรัพย์ตามมาตรา ๕๓๘ การกู้ยืมเงินเกินกว่า ๕๐ บาท ตามมาตรา ๖๕๓ วรรค ๑ ตามที่ได้ศึกษามาแล้ว

ที่ว่าสัญญาสมบูรณ์โดยแสดงเจตนาตกลงกันนั้นหมายความว่า ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่ง ปฏิบัติการชำระหนี้ไปตามสัญญาประนีประนอมยอมความที่มิได้ทำหลักฐานเป็นหนังสือแล้วจะกลับมาเรียกเอาคืนไม่ได้ เช่น โจทก์จำเลยตกลงกันเลิกห้างหุ้นส่วน ซึ่งมีหนี้สินจะต้องชำระหลายราย และตกลงกัน แบ่งชำระหนี้ คือให้โจทก์ชำระหนี้รายหนึ่ง จำเลยชำระหนี้อีกรายหนึ่ง ข้อตกลงนี้มิได้ทำเป็นหนังสือ โจทก์ใช้หนี้ไปแล้วดังนี้ โจทก์จะกลับมาฟ้องเรียกให้จำเลยใช้คืนหาได้ไม่ (ฎีกาที่ ๗๓๘/๒๔๘๑)

ขาดหลักฐานเป็นหนังสือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ได้

อนึ่ง ขอให้สังเกตไว้ด้วยว่า ที่มาตรา ๘๕๑ บัญญัติไว้นั้น เฉพาะห้ามมิให้ฟ้องร้องบังคับคดีในศาลตามสัญญาประนีประนอมที่ไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือเท่านั้น มิได้ห้ามในการยกขึ้นต่อสู้คดี ฉะนั้น ถ้าอีกฝ่ายหนึ่งมาฟ้อง เรียกร้องให้บังคับคดีตามสัญญาประนีประนอมยอมความ ที่ขาดหลักฐานนั้น อีกฝ่ายหนึ่งย่อมยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ในเรื่องไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือ ตามมาตรา ๘๕๑ นี้ได้ไม่ต้องห้าม (ฎีกาที่ ๖๒๙/๒๔๘๐ และที่ ๗๓๘/๒๔๘๑)

ต้องลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิด หรือ ลายมือชื่อตัวแทนในสัญญา

สาระสำคัญที่สุด เกี่ยวกับการฟ้องร้องบังคับคดีมีอยู่อีกประการหนึ่ง คือ ในหลักฐานเป็นหนังสือนั้นต้องลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดหรือลายมือชื่อตัวแทนของฝ่ายนั้นเป็นสำคัญ และการลงลายมือชื่อดังกล่าวจะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามความในมาตรา ๙ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กล่าวคือ ถ้าผู้ลงลายมือชื่อนั้นเซ็นชื่อตนเองไม่ได้ แต่ต้องพิมพ์ลายมือ หรือเครื่องหมายอย่างอื่นแทนการลงลายมือชื่อ จะต้องมีพยาน ๒ คนลงชื่อรับรองลายพิมพ์มือหรือเครื่องหมาย

อย่างอื่นนั้นจึงจะถือว่าเสมอกับลงลายมือชื่อ และพยาน ๒ คนนั้นจะต้องเห็นผู้นั้นพิมพ์ลายมือหรือลงเครื่องหมายแทนด้วย ถ้าลงชื่อเป็นพยานโดยไม่เห็นย่อมไม่ถือว่าเป็นพยานรับรองตามความในมาตรา ๙ (ฎีกาที่ ๕๕๕/๒๔๗๙,๑๑๓๑/๒๔๗๙) แต่ในกรณีลงลายมือชื่อต่อหน้าเจ้าพนักงานเจ้าหน้าที่ แม้จะพิมพ์ลายมือหรือลงเครื่องหมายอื่นแทนไม่จำต้องมีพยานรับรองลายมือชื่อก็ใช้ได้ (ฎีกาที่ ๓๙–๔๐/๒๔๙๐) นอกจากนั้น พยานที่ลงชื่อรับรองลายพิมพ์มือหรือเครื่องหมายอื่นแทนนั้น ไม่จำเป็นจะต้องอ่านหรือเขียนหนังสือได้ เพียงแต่เซ็นชื่อของตนได้และเซ็นเป็นพยาน ก็ถือว่าใช้ได้แล้ว (ฎีกาที่ ๑๔๖/๒๕๐๓)

อนึ่ง ในกรณีที่คู่สัญญาไม่ไปทำสัญญาประนีประนอมยอมความโดยตนเอง จะตั้งตัวแทน ไปทำสัญญาลงลายมือชื่อรับผิดแทนในสัญญาก็ได้ แต่การตั้งตัวแทนในการทำสัญญาประนีประนอมยอมความนี้ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือไปแสดงด้วย (ดูมาตรา ๗๙๘) ซึ่งเรียกว่าเป็นการตั้งตัวแทนเฉพาะการ ส่วนตัวแทนที่ได้รับมอบอำนาจทั่วไปไม่มีอำนาจทำสัญญาประนีประนอมยอมความได้ (ดูมาตรา ๘๐๑ (๔)) ทั้งนี้รวมทั้งทนายความที่ได้รับแต่งตั้งให้ดำเนินคดีแทนตัวความในศาลด้วย เว้นแต่จะระบุอำนาจให้ทำได้ในใบแต่งทนายที่ยื่นต่อศาล

ผู้จะต้องรับผิดตามสัญญาประนีประนอมยอมความ

คู่สัญญา ที่จะต้องรับผิดตามสัญญาประนีประนอมยอมความ มาตรา ๘๕๑ จำกัดไว้เฉพาะ **ผู้ลงลายมือชื่อที่ต้องรับผิดหรือลายมือชื่อตัวแทนของฝ่ายนั้น ในสัญญาประนีประนอมยอมความเท่านั้น** ผู้ไม่ได้ลงลายมือชื่อในสัญญา แม้จะมีส่วนได้เสียร่วมกันกับผู้ลงลายมือชื่อ สัญญานั้นก็หาผูกพันด้วยไม่

ตัวอย่าง โจทก์ฟ้องผู้กู้และผู้ค้ำประกันเป็นจำเลยต่อศาลเรียกเงินกู้และดอกเบี้ย ต่อมาโจทก์กับจำเลยผู้กู้ได้ทำสัญญาประนีประ-

นอมยอมความกันต่อศาล โดยผู้ค้ำประกันมิได้ลงชื่อในสัญญายอมด้วย และศาลได้พิพากษาตามยอมเสร็จไปแล้ว ดังนี้ เมื่อโจทก์บังคับตามสัญญายอมไม่ได้ โจทก์จะมาขอให้บังคับเอาจากจำเลย ที่มิได้ลงชื่อในสัญญายอมความด้วยไม่ได้ (ฎีกาที่ ๘๒๓/๒๔๗๘) แต่อย่างไรก็ดีสัญญาประนีประนอมยอมความเมื่อได้มีหลักฐานเป็นหนังสือ และจำเลยฝ่ายที่จะต้องรับผิดได้ลงลายมือชื่อเป็นสำคัญแล้ว โจทก์ย่อมฟ้องบังคับคดีได้ เพราะตามมาตรา ๘๕๑ มิได้มีข้อความว่าจะต้องมีลายมือชื่อของคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายลงด้วยกันจึงจะเป็นสัญญาอันสมบูรณ์ (ฎีกาที่ ๓๔๔/๒๔๙๔ ๓๐๘/๒๕๐๙)

กล่าวโดยสรุปแล้ว สัญญาประนีประนอมยอมความเป็นสัญญาที่สมบูรณ์ โดยการแสดงเจตนาระงับข้อพิพาทด้วยต่างยอมผ่อนผันให้แก่กัน โดยไม่จำต้องทำตามแบบหรือเป็นหนังสือแต่อย่างใด และเมื่ออีกฝ่ายหนึ่งชำระหนี้ไปตามข้อตกลงประนีประนอมยอมความนั้น แล้วก็จะเรียกเอาคืนไม่ได้ เพราะเป็นการชำระหนี้ตามมูลหนี้ที่มีอยู่

แต่ในกรณีที่คู่สัญญา ไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงในการประนีประนอมยอมความนั้น เมื่อประนีประนอมยอมความไม่ได้ทำหลักฐานเป็นหนังสือไว้ต่อกันและลงลายมือชื่อผู้รับผิดหรือลายมือชื่อตัวแทนของฝ่ายนั้นเป็นสำคัญแล้วจะฟ้องต่อศาลให้บังคับคดี ตามข้อตกลงประนีประนอมยอมความกันนั้นไม่ได้ต้องห้ามตามมาตรา ๘๕๑ เมื่อถูกฟ้อง อีกฝ่ายหนึ่งก็ยกเรื่องขาดหลักฐานเป็นหนังสือตามมาตรา ๘๕๑ ขึ้นต่อสู้ได้ (ฎีกาที่ ๖๒๙/๒๔๘๐, ๗๓๘/๒๔๘๑, ๓๑๘/๒๔๙๖, ๖๒๓/๒๔๙๘)

อนึ่ง ในเรื่องสัญญาประนีประนอมยอมความนี้เป็นปัญหา ข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนในข้อที่ว่ามีหลักฐาน

เป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้รับผิดเป็นสำคัญหรือไม่ เพราะเป็นข้อแสดงว่าฝ่ายนั้นมีอำนาจฟ้องบังคับอีกฝ่ายหนึ่งได้หรือไม่ตามมาตรา ๘๕๑ ฉะนั้น แม้อีกฝ่ายหนึ่งมิได้ยกเรื่องอำนาจฟ้องตามมาตรา ๘๕๑ ขึ้นต่อสู้ เมื่อปรากฏข้อเท็จจริงต่อศาลว่าสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น มิได้ทำหลักฐานเป็นหนังสือศาลก็ยกมาตรา ๘๕๑ ขึ้นมาวินิจฉัยยกฟ้องได้ (ฎีกาที่ ๖๒๓/๒๔๙๘)

เมื่อทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันถูกต้องตามกฎหมายแล้วสิทธิเดิมที่พิพาทกันอยู่ย่อมระงับลง แต่ก่อให้ได้สิทธิตามที่แสดงไว้ในสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น หากคู่สัญญาไม่ปฏิบัติตามสัญญาประนีประนอมยอมความ อีกฝ่ายหนึ่งจะฟ้องบังคับได้เฉพาะสิทธิหรือหนี้ที่แสดงไว้ในสัญญาประนีประนอมยอมความเท่านั้น จะไปใช้สิทธิฟ้องเรียกร้องตามหนี้เดิมไม่ได้ เพราะถือว่าสละทำให้หนี้เดิมระงับไปแล้ว ตามมาตรา ๘๕๒ (ฎีกาที่ ๓๙–๔๐/๒๔๙๐, ๒๑๕/๒๕๐๑, ๙๑๙–๙๒๐/๒๕๐๑, ๑๑๐๑/๒๕๐๔)

เนื่องจากการประนีประนอมยอมความนี้ เป็นสัญญาในเอกเทศสัญญาอย่างหนึ่ง ฉะนั้น การทำสัญญาประนีประนอมยอมความจึงต้องกระทำให้ถูกต้องตามหลักของนิติกรรมกล่าวคือการแสดงเจตนาทำสัญญาต่อกันนั้นจะต้องเป็นผู้มีความสามารถบริบูรณ์ในการทำสัญญานั้น และคู่สัญญานั้นจะต้องมีข้อพิพาทอยู่แล้วในขณะนั้น หรือจะมีขึ้นในภายหน้า ตามมาตรา ๘๕๐

ในกรณีที่คู่สัญญาไม่มีความสามารถบริบูรณ์ ก็จะต้องรับความยินยอมหรือกระทำทางผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้แทนของบุคคลนั้น เช่น นิติบุคคลย่อมแสดงในทางผู้แทนนิติบุคคลนั้นแต่ผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้เยาว์จะกระทำสัญญาประนีประนอมยอมความ ไม่ว่าการกระทำนอกศาล

หรือในศาลโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาลก่อนไม่ได้ต้องห้าม ตามมาตรา ๑๕๔๖ ถ้ากระทำไปโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาลก่อน สัญญาประนีประนอมยอมความนั้น ไม่ผูกพันผู้เยาว์ เมื่อผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะแล้ว ย่อมฟ้องขอให้เพิกถอนสัญญาประนีประนอมยอมความได้ (ฎีกาที่ ๖๔๐/๒๔๙๓ และที่ ๑๙๕๔/๒๕๐๕, ๑๐๓๗/๒๕๑๔)

สถานที่ทำสัญญาประนีประนอมยอมความ

การทำสัญญาประนีประนอมยอมความมาตรา ๘๕๐ ถึงมาตรา ๘๕๒ นั้น กฎหมายมิได้บัญญัติไว้ว่าจะต้องทำในสถานที่ใด ฉะนั้น คู่สัญญาย่อมกระทำต่อกัน ณ ที่ใด ๆ ก็ได้ แต่เท่าที่กระทำกันอยู่ในขณะนี้ พอจะแยกได้ ๒ ประเภท คือ

๑. สัญญาประนีประนอมยอมความที่ทำกันนอกศาล

๒. สัญญาประนีประนอมยอมความที่ทำกันในศาล

สัญญาประนีประนอมยอมความที่ทำกันนอกศาล นั้น หมายความว่าไม่ได้กระทำต่อศาลจะกระทำกันที่ใดก็ได้ เช่น ทำกันเอง ทำที่ว่าการอำเภอต่อนายอำเภอ หรือทำที่สถานีตำรวจ ที่ทำการกำนันก็ได้ ข้อสำคัญให้ทำถูกต้อง ตามหลักสาระสำคัญของสัญญาประนีประนอมยอมความดังกล่าวมาแล้วเท่านั้น

ผลของสัญญา สัญญาประนีประนอมยอมความที่ทำกันนอกศาลนี้ เมื่อทำถูกต้องแล้วย่อมทำให้ข้อพิพาทเดิมที่มีต่อกันระงับลง และคู่สัญญาได้สิทธิขึ้นตามที่แสดงไว้ในสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น แต่ในกรณีที่คู่สัญญาไม่ปฏิบัติการชำระหนี้แล้ว คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะต้องฟ้องต่อศาล ให้บังคับตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น จะ

บังคับกันเองโดยพละการไม่ได้ ซึ่งแตกต่างกับสัญญาประนีประนอมยอมความต่อศาล ที่จะกล่าวต่อไป

สัญญาประนีประนอมยอมความที่ทำในศาล

หมายความว่า ได้กระทำต่อศาล และการที่จะมีการทำสัญญาประนีประนอมยอมความต่อศาลได้นั้น คู่สัญญาจะต้องมีข้อพิพาทกันที่ศาล กล่าวคือ มีการฟ้องร้องเป็นคดีพิพาทกันในศาลแล้ว ถ้าไม่มีคดีฟ้องร้องกัน จะขอให้ศาลจัดทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันไม่ได้

การทำสัญญาประนีประนอมยอมความในศาล มีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง บัญญัติให้อำนาจไว้ ตามมาตรา ๑๓๘ ว่า

ในคดีที่คู่ความตกลงกันในประเด็นแห่งคดี โดยมิได้มีการถอนคำฟ้องนั้นและข้อตกลงหรือการประนีประนอมยอมความกันนั้น ไม่เป็นการผ่าฝืนต่อกฎหมาย ให้ศาลจดรายงานพิศดารแสดงข้อความแห่งข้อตกลงหรือการประนีประนอมยอมความเหล่านั้นไว้ แล้วพิพากษาไปตามนั้น

ตามบทบัญญัติดังกล่าวนี้จะเห็นได้ว่า นอกจากศาลจะทำสัญญาประนีประนอมยอมความตามบทบัญญัติในมาตรา ๘๕๐ ถึงมาตรา ๘๕๒ แล้ว ศาลจะต้องมีคำพิพากษาบังคับให้คู่ความในคดีปฏิบัติตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้นด้วย

ผลของสัญญา การทำสัญญาประนีประนอมยอมความต่อศาลและศาลพิพากษาตามยอมนั้นแล้ว เกิดผลให้คู่ความต้องปฏิบัติตามสิทธิที่แสดงไว้ในสัญญาประนีประนอมยอมความตามคำบังคับของศาล และทำให้คู่ความผูกพันกันในฐานะลูกหนี้และเจ้าหนี้ ตามคำพิพากษาขึ้นทันที ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติตามคำบังคับของศาลตามคำพิพากนั้น

คู่ความคือเจ้าหนี้ มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลขอให้บังคับคดีให้ลูกหนี้ปฏิบัติตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้นไปได้ทีเดียว ไม่ต้องมาฟ้องร้องบังคับกันอีก การบังคับคดีลูกหนี้อาจถูกยึด หรืออายัดทรัพย์สินมาขายทอดตลาดชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้หรือในกรณีไม่เกี่ยวกับทรัพย์สินเช่นเรื่องขับไล่ จำเลยยอมออกจากทรัพย์สินที่เช่าภายในกำหนด เมื่อถึงกำหนดไม่ออกไป อาจถูกบังคับคดีโดยจับกุมตัวมากักขังจนกว่าจะยอมออกไปตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น ตามบทบัญญัติการบังคับคดีในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

ภาค ๓

ลหุโทษ

๑. ความผิดลหุโทษนี้ เป็นความผิดที่มีโทษเบากว่าความผิดประเภทอื่นในทางอาญา และมีหลักเกณฑ์แห่งความผิด และการลงโทษแตกต่างกับความผิดอื่น หลายอย่างหลายประการ โดยเหตุนี้ประมวลกฎหมายอาญาจึงได้นำความผิดลหุโทษทั้งหมดมารวมไว้ในภาค ๓ เป็นส่วนหนึ่งต่างหากแยกจากความผิดอาญาอื่น ๆ **ความเบื้องต้น**

๒. ความผิดลหุโทษตามประมวลกฎหมายอาญานี้แตกต่างกับความผิดลหุโทษตามกฎหมายลักษณะอาญาเดิม เพราะไม่ได้แบ่งความผิดและกำหนดโทษเป็นขั้น ๆ ดังเช่นกฎหมายลักษณะอาญา แต่บัญญัติไว้ชัดเจนว่า ความผิดลหุโทษ คือ "ความผิดซึ่งต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ เช่นว่านี้มาด้วย" ทั้งนี้ ตามความในประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๑๐๒ ซึ่ง

เป็นหลักทั่วไปในความผิดลหุโทษ ฉะนั้น เมื่อปรากฏว่ากฎหมายหรือพระราชบัญญัติใดกำหนดโทษที่ลงแก่ผู้กระทำความผิดไว้ให้จำคุกไม่เกินหนึ่งเดือนหรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับไม่เกินกว่านี้แล้ว ความผิดนั้นย่อมถือว่าเป็นความผิดลหุโทษตามความในมาตรา ๑๐๒ แห่งประมวลกฎหมายอาญานี้ทั้งสิ้น เว้นแต่กฎหมายหรือพระราชบัญญัตินั้น ๆ จะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น

๒. เนื่องจากความผิดลหุโทษเป็นความผิดที่มีโทษเบาและมีหลักเกณฑ์การลงโทษแตกต่างกว่าความผิดอื่น โดยเหตุนี้บทบัญญัติทั่วไปในภาค ๑ จึงนำมาใช้ในความผิดลหุโทษนี้ไม่ได้ บางกรณี ซึ่งแตกต่างกับความผิดอาญาในภาค ๒ ดังต่อไปนี้

ก. การเพิ่มโทษ ความผิดลหุโทษไม่ว่าจะได้กระทำในครั้งก่อนหรือครั้งหลังไม่ถือว่าเป็นความผิดเพื่อการเพิ่มโทษตามความในหมวด ๘ คือจะนำมาตรา ๙๒, ๙๓ มาเพิ่มโทษความผิดลหุโทษไม่ได้ ไม่ว่าการกระทำความผิดลหุโทษในครั้งก่อนหรือครั้งหลังจะอยู่ในระยะเวลาตามที่มาตรา ๙๒, ๙๓ กำหนดไว้หรือไม่ ทั้งนี้ ตามความในมาตรา ๙๔

ข. กระทำโดยไม่เจตนาก็เป็นความผิด การกระทำความผิดลหุโทษตามประมวลกฎหมายอาญานี้ แม้ผู้กระทำโดยไม่มีเจตนาก็เป็นความผิด เว้นแต่ตามบทบัญญัติความผิดนั้นจะมีข้อความบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น ทั้งนี้ ตามความในมาตรา ๑๐๔ ซึ่งเป็นบทยกเว้นหลักทั่วไปที่ว่า "บุคคลจะต้องรับผิดในทางอาญาก็ต่อเมื่อได้กระทำโดยเจตนา" ดังจะเห็นในมาตราต่าง ๆ ในความผิดลหุโทษ อันเป็นองค์ประกอบความผิดแต่ละมาตราไป

ค. พยายามกระทำความผิด ผู้ใดพยายามกระทำความผิดลหุโทษผู้นั้นไม่ต้องรับโทษตามมาตรา ๑๐๕ การพยายามกระทำความผิดก็คือ ลงมือกระทำความผิดแล้ว แต่กระทำไปไม่ตลอด หรือกระทำไปโดยตลอดแล้วแต่ไม่บรรลุผล ตามความในมาตรา ๘๐,๘๑ แห่งประมวลกฎหมายอาญา

ง. ผู้สนับสนุน ผู้สนับสนุนในความผิดลหุโทษไม่ต้องรับโทษตามมาตรา ๑๐๖ ผู้สนับสนุนก็คือผู้ที่กระทำด้วยประการใด ๆ อันเป็นการช่วยเหลือหรือให้ความสะดวกในการที่ผู้อื่นกระทำความผิด ก่อนหรือขณะกระทำความผิดตามความในมาตรา ๘๖ แห่งประมวลกฎหมายอาญา

จ. ความผิดลหุโทษไม่ใช่ความผิดอันยอมความได้ กล่าวคือ เป็นความผิดอาญาแผ่นดิน แม้จะประนีประนอมยอมความต่อกันหรือถอนคำร้องทุกข์แล้ว ก็ไม่ทำให้คดีนั้นระงับลง พนักงานสอบสวนผู้ว่าคดี หรือพนักงานอัยการมีอำนาจจะดำเนินคดีต่อผู้กระทำผิดได้ ไม่ว่าจะเป็นการเปรียบเทียบปรับหรือยื่นฟ้องต่อศาลตามความในบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

บทบัญญัติที่ใช้แก่ความผิดลหุโทษ

ความผิดลหุโทษ

มาตรา ๑๐๒ ความผิดลหุโทษ คือความผิดซึ่งต้องระวางโทษจำคุก ไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ เช่นว่านี้ด้วยกัน.

ข้อสังเกต

๑. มาตรา ๑๐๒ นี้ เป็นบทนิยามของความผิดลหุโทษ เป็นหลักทั่วไปว่า ความผิดลหุโทษคืออะไร ฉะนั้นความผิดใดจะเป็นความผิดลหุโทษหรือไม่ จึงอยู่ในบังคับของมาตรา ๑๐๒ ทั้งสิ้น ทั้งนี้ไม่เฉพาะแต่ที่บัญญัติไว้ตามประมวลกฎหมายอาญา ตั้งแต่มาตรา ๓๖๗ ถึงมาตรา ๓๙๘ เท่านั้น ที่เป็นความผิดลหุโทษ แม้กฎหมายอื่น ๆ ก็อาจอนุโลมเป็นความผิดฐานลหุโทษได้เมื่อได้กำหนดโทษจำคุก ไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ อย่างใดอย่างหนึ่งไม่เกินกว่าที่กำหนดไว้ ในมาตรา ๑๐๒ นี้

แต่อย่างไรก็ดี เมื่อใช้ประมวลกฎหมายอาญานี้บังคับ คือตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๐๐ แล้วตามพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. ๒๔๙๙ มาตรา ๕ ได้บัญญัติไว้ว่า ในกรณีกฎหมายใด ได้กำหนดโทษโดยอ้างถึงโทษฐานลหุโทษตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายลักษณะอาญาเดิม คือกฎหมายใดอ้างถึงโทษชั้น ๑ หมายความว่าปรับไม่เกิน หนึ่งร้อยบาท โทษชั้น ๒ ปรับไม่เกินห้าร้อยบาท โทษชั้น ๓ จำคุกไม่เกินสิบวัน หรือปรับไม่เกินห้าร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ โทษชั้น ๔ จำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ฉะนั้น ถ้ามีกฎหมายใดก่อนใช้ประมวลกฎหมายอาญาอ้างถึงโทษเป็นชั้น ๆ ของความผิดลหุโทษตามกฎหมายลักษณะอาญาไม่ว่าชั้นใด ให้ใช้โทษตามชั้นนั้น ๆ ตามกฎหมายลักษณะอาญา แต่ถ้ากฎหมายใด อ้างถึงกฎหมายลักษณะอาญา หรืออ้างถึงบทบัญญัติแห่งกฎหมายลักษณะอาญาโดยไม่ระบุดังกล่าวแล้วให้ถือว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้น อ้างถึงประมวลกฎหมายอาญา หรือบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญาในบทมาตราที่มีนัยเช่นเดียวกัน แล้วแต่กรณี ทั้งนี้ตามความในมาตรา ๘ แห่งพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ.

๒๔๙๙ เช่นอ้างถึงความผิดลหุโทษตามกฎหมายลักษณะอาญา โดยไม่ระบุว่าชั้นใด ต้องถือความผิดลหุโทษตามมาตรา ๑๐๒ นี้ หรือ เช่นในกรณีเด็กกระทำความผิดตามประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๓ อ้างถึงมาตรา ๕๖, ๕๗ และ ๕๘ แห่งกฎหมายลักษณะอาญาย่อมถือว่าอ้างถึงประมวลกฎหมายอาญาที่มีนัยเช่นเดียวกันตามมาตรา ๗๓, ๗๔ และ ๗๕ เป็นต้น.

บทบัญญัติที่ใช้แก่ความผิดลหุโทษ

มาตรา ๑๐๓ บทบัญญัติในลักษณะ ๑ ให้ใช้ในกรณีแห่งความผิดลหุโทษด้วย เว้นแต่ที่บัญญัติไว้ใน ๓ มาตราต่อไปนี้.–

มาตรา ๑๐๓ นี้เป็นบทบัญญัติทั่วไป ที่ใช้นำบทบัญญัติในลักษณะ ๑ คือบทบัญญัติทั่วไปตั้งแต่มาตรา ๑ เป็นต้น นำมาใช้ในความผิดลหุโทษได้ด้วย เช่น เจตนา, ความเป็นเด็กอ่อนอายุ, จำเป็นป้องกัน, วิกลจริต, บันดาลโทษะ เป็นต้น.

บทบัญญัติที่นำมาใช้แก่ความผิดลหุโทษไม่ได้

๑. มาตรา ๑๐๔ การกระทำความผิดลหุโทษ ตามประมวลกฎหมายนี้ แม้กระทำโดยไม่เจตนาก็เป็นความผิด เว้นแต่ตามบทบัญญัติความผิดนั้นจะมีความบัญญัติให้เห็นเป็นอย่างอื่น

ในเบื้องต้น ตามมาตรา ๑๐๔ นั้นแม้นกระทำความผิดลหุโทษจะไม่มีเจตนาก็ถือเป็นความผิด คำว่ากระทำความผิดลหุโทษตามประมวล

กฎหมายนี้ หมายความถึงความผิดซึ่งมีโทษ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๐๒ รวมทั้งกฎหมายอื่น ๆ ที่มีอัตราโทษไม่เกินกว่าที่กำหนดไว้ตามมาตรา ๑๐๒ ด้วยนั้น

ส่วนในตอนต่อไปที่บัญญัติว่า เว้นแต่ตามบทบัญญัติความผิดนั้นจะมีความบัญญัติให้เห็นเป็นอย่างอื่น หมายความว่าบทบัญญัตินั้น ๆ ต้องการเจตนาเป็นองค์ประกอบด้วย จึงจะเป็นความผิด เช่นตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๓๖๗, ๓๖๘, ๓๗๑, ๓๗๔, ๓๗๘, ๓๗๙, ๓๘๔, ๓๙๑, ๓๙๓ เป็นต้น ฉะนั้น จึงต้องพิจารณาบทบัญญัติของแต่ละมาตรานั้น ๆ ว่า ต้องการเจตนาหรือไม่ ถ้าไม่ต้องการเจตนาเป็นองค์ประกอบด้วย จะกระทำโดยประการใดก็เป็นความผิด เช่น ตามมาตรา ๓๗๐,๓๗๕,๓๗๗,๓๘๐ เป็นต้น

๒. **มาตรา** ๑๐๕ ผู้ใดพยายามกระทำความผิดลหุโทษ ผู้นั้นต้องได้รับโทษตามบทบัญญัติ เป็นอันว่าไม่มีการพยายามกระทำความผิดในความผิดลหุโทษ แม้นจะมีการพยายามกระทำก็ไม่ต้องรับโทษ ฉะนั้นจึงไม่ต้องนำมาตรา ๘๐,๘๑, และ ๘๒ มาใช้บังคับในความผิดลหุโทษ

๓. **มาตรา** ๑๐๖ ผู้สนับสนุนในความผิดลหุโทษ ไม่ต้องรับโทษ บทบัญญัติของมาตรานี้ก็ถือว่าไม่มีการสนับสนุนในความผิดลหุโทษ แม้นจะมีการสนับสนุน ก็ไม่ต้องรับโทษ ฉะนั้น จึงไม่ต้องนำมาตรา ๘๖ มาใช้ในความผิดลหุโทษ รวมทั้งมาตรา ๘๗,๘๘ ที่เกี่ยวกับผู้สนับสนุนด้วย.

ลหุโทษ

มาตรา ๓๖๗ ผู้ใดเมื่อเจ้าพนักงาน ถามชื่อ หรือที่อยู่ เพื่อ

ปฏิบัติการตามกฎหมาย ไม่ยอมบอกหรือแกล้งบอกชื่อ หรือที่อยู่อันเป็นเท็จ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งร้อยบาท

มาตรา ๓๖๘ ผู้ใดทราบคำสั่งของเจ้าพนักงาน ซึ่งสั่งการตามอำนาจที่มีกฎหมายให้ไว้ ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งนั้นโดยไม่มีเหตุ หรือข้อแก้ตัวอันสมควร ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบวัน หรือปรับไม่เกินห้าร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าการสั่งเช่นว่านั้นเป็นคำสั่งให้ช่วยทำกิจการในหน้าที่ของเจ้าพนักงาน ซึ่งกฎหมายกำหนดให้สั่งให้ช่วยได้ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน หนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๖๙ ผู้ใดกระทำด้วยประการใด ๆ ให้ประกาศภาพโฆษณาหรือเอกสารใดที่เจ้าพนักงานผู้กระทำการตามหน้าที่ปิด หรือแสดงไว้ หรือสั่งให้ปิด หรือแสดงไว้หลุดฉีกหรือไร้ประโยชน์ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท

มาตรา ๓๗๐ ผู้ใดส่งเสียงหรือกระทำความอื้ออึง โดยไม่มีเหตุอันสมควร ซึ่งทำให้ประชาชนตกใจหรือเดือดร้อน ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งร้อยบาท

มาตรา ๓๗๑ ผู้ใดพาอาวุธไปในเมือง หมู่บ้าน หรือทางสาธารณะ โดยเปิดเผย หรือโดยไม่มีเหตุสมควร หรือพาไปในชุมนุมชนที่จัดให้มีขึ้นเพื่อนมัสการ การรื่นเริง หรือการอื่นใด ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งร้อยบาท และให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ริบอาวุธนั้น

มาตรา ๓๗๒ ผู้ใดทะเลาะกันอย่างอื้ออึง ในทางสาธารณะหรือสาธารณะสถาน หรือกระทำโดยประการอื่นใดให้เสียความสงบเรียบร้อยในทางสาธารณะหรือสาธารณสถาน ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท

มาตรา ๓๗๓ ผู้ใดควบคุมดูแล บุคคลวิกลจริต ปล่อยปละละเลย ให้บุคคลวิกลจริตนั้นออกเที่ยวไปโดยลำพัง ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท

มาตรา ๓๗๔ ผู้ใดเห็นผู้อื่นอยู่ในภยันตราย แห่งชีวิตซึ่งตนอาจช่วยได้โดยไม่ควรกลัวอันตรายแก่ตนเอง แต่ไม่ช่วยตามความจำเป็น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือนหรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๗๕ ผู้ใดทำให้รางระบายน้ำ ร่องน้ำ หรือท่อระบายของโสโครกอันเป็นสิ่งสาธารณะเกิดขัดข้อง หรือไม่สะดวก ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท

มาตรา ๓๗๖ ผู้ใดยิงปืนใช้ดินระเบิดโดยใช่เหตุในเมือง หมู่บ้าน หรือที่ชุมนุมชน ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบวัน หรือปรับไม่เกินห้าร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๗๗ ผู้ใดควบคุมสัตว์ดุ หรือสัตว์ร้าย ปล่อยปละละเลย ให้สัตว์นั้นเที่ยวไปโดยลำพัง ในประการที่อาจทำอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพัน หรือทั้งจำทั้งปรับ.

มาตรา ๓๗๘ ผู้ใดเสพย์สุรา หรือ ของเมาอย่างอื่นจนเป็นเหตุให้ตนเมา ประพฤติวุ่นวาย หรือครองสติไม่ได้ ขณะอยู่ในถนนสาธารณะ หรือสาธารณสถาน ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท

มาตรา ๓๗๙ ผู้ใดชัก หรือแสดงอาวุธในการวิวาทต่อสู้ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบวัน หรือปรับไม่เกินห้าร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ.

มาตรา ๓๘๐ ผู้ใดทำให้เกิดปฏิกูล แก่น้ำในบ่อ สระ หรือที่ขังน้ำ อันมีไว้สำหรับประชาชนใช้สอย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ.

มาตรา ๓๘๑ ผู้ใดกระทำการทารุณ ต่อสัตว์ หรือ ฆ่าสัตว์โดยได้รับทุกข์เวทนาอันไม่จำเป็นต้องระวางโทษไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกิน หนึ่งพันบาท หรือ ทั้งจำทั้งปรับ.

มาตรา ๓๘๒ ผู้ใดใช้สัตว์ทำงานจนเกินสมควร หรือ ใช้ให้ทำงาน อันไม่สมควร เพราะเหตุที่สัตว์นั้นป่วยเจ็บ ชรา หรือ อ่อนอายุ ต้องระวางโทษไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ.

มาตรา ๓๘๓ ผู้ใดเมื่อเกิดเพลิงไหม้ หรือสาธารณภัยอื่นและเจ้าพนักงานเรียกให้ช่วยระงับ ถ้าผู้นั้นสามารถช่วยได้ แต่ไม่ช่วยต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ.

มาตรา ๓๘๔ ผู้ใดแกล้งบอกเล่าความเท็จ ให้เลื่องลือ จนเป็นเหตุให้ประชาชนตื่นตกใจ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือนหรือปรับไม่เกิน หนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๘๕ ผู้ใดโดยไม่ได้รับอนุญาตอันชอบด้วยกฎหมายกีดขวางทางสาธารณะจนอาจเป็นอุปสรรคต่อความปลอดภัย หรือความสะดวกในการจราจร โดยวางหรือทอดทิ้งสิ่งของ หรือโดยการกระทำด้วยประการอื่นใด ถ้าการกระทำนั้นเป็นการกระทำโดยไม่จำเป็นต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท

มาตรา ๓๘๖ ผู้ใดขุดหลุม หรือ ทาง หรือ ปลูกปั่ก หรือวางสิ่งของ เกะกะไว้ในทางสาธารณะ โดยไม่ได้รับอนุญาตอันชอบด้วยกฎหมาย หรือทำได้โดยชอบด้วยกฎหมาย แต่ละเลยไม่แสดงสัญญาณ ตามสมควร เพื่อป้องกันอุบั่ทวเหตุ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้ารอยบาท

มาตรา ๓๘๗ ผู้ใดแขวนติดตั้ง หรือวางสิ่งของใดไว้โดยประการที่น่าจะตกหรือพังลง ซึ่งจะเป็นเหตุอันตรายเปรอะเปื้อน หรือเดือดร้อน แก่ผู้สัญจร ในทางสาธารณะ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท

มาตรา ๓๘๘ ผู้ใดกระทำการอันขายหน้าต่อหน้าธารกำนัลโดยเปลือย หรือเปิดเผยร่างกาย หรือกระทำการลามกอย่างอื่น ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท

มาตรา ๓๘๙ ผู้ใดกระทำด้วยประการใด ๆ ให้ของแข็งตกลง ณ ที่ใด ๆ โดยประการที่น่าจะเป็นอันตรายหรือเดือดร้อนรำคาญแก่บุคคลหรือเป็นอันตรายแก่ทรัพย์ หรือกระทำด้วยประการใด ๆ ให้ของโสโครกเปรอะเปื้อนตัวบุคคลหรือทรัพย์หรือแกล้งทำให้ของโสโครก เป็นที่เดือดร้อนรำคาญต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๙๐ ผู้ใดกระทำโดยประมาท และการกระทำนั้นเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่กาย หรือจิตใจ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๙๑ ผู้ใดใช้กำลังทำร้ายผู้อื่น ไม่ถึงกับเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กาย และจิตใจ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๙๒ ผู้ใดเกิดความกลัวหรือตกใจ โดยการขู่เข็ญ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๙๓ ผู้ใดดูหมิ่นผู้อื่นซึ่งหน้า หรือด้วยการโฆษณา ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท

มาตรา ๓๙๔ ผู้ใดไล่ต้อน หรือทำให้สัตว์ใด ๆ เข้าในสวน ไร่ หรือ นาของผู้อื่นที่ได้แต่งดินไว้ เพาะพันธุ์ไว้ หรือมีพืชพันธุ์ หรือ ผลิตผลอยู่ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน ปรับไม่เกินหนึ่งพัน บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๙๕ ผู้ใดควบคุมสัตว์ใด ๆ ปล่อยปละละเลย ให้สัตว์ นั้นเข้าในสวน ไร่ หรือ นา ของผู้อื่น ที่ได้แต่งดินไว้เพาะพันธุ์ไว้ หรือ มีพันธุ์พืช หรือมีผลิตผล ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท

มาตรา ๓๙๖ ผู้ใดทิ้งซากสัตว์ ซึ่งอาจเน่าเหม็น ในหรือริม ทางสาธารณะ ต้องวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท

มาตรา ๓๙๗ ผู้ใดในที่สาธารณสถาน หรือต่อหน้าธารกำนัล กระทำด้วยประการใด ๆ อันเป็นการรังแกหรือข่มเหงผู้อื่น การกระทำ ให้ผู้อื่นได้รับความอับอาย หรือเดือดร้อนรำคาญ ต้องระวางโทษจำคุก ไม่เกินหนึ่งเดือน ปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๙๘ ผู้ใดกระทำด้วยประการใด ๆ อันเป็นการทารุณ ต่อเด็กอายุยังน้อยไม่เกินสิบสามปี คนป่วยเจ็บ หรือคนชรา ซึ่งต้องพึ่ง ผู้นั้นโดยการดำรงชีพ หรือการอื่น ๆ ใด ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน หนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

พิมพ์ที่ศูนย์การพิมพ์ ๔๓๘/๓ ซอยสุภัทรผล ราชวิถี กรุงเทพมหานคร โทร. ๕๑๙๐๘๔
นางวิไล พัธโนทัย ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๑๗